

ISSN 2465-3683

๑. เพื่อส่งเสริมการผลิตผลงานทางวิชาการและงานวิจัยด้านพระพุทธศาสนาและปรัชญา
๒. เพื่อให้บริการวิชาการด้านพระพุทธศาสนาและปรัชญาแก่สังคม
๓. เพื่อเป็นเวทีแลกเปลี่ยนแนวคิดทางพระพุทธศาสนาและปรัชญา
๔. เพื่อประชาสัมพันธ์กิจกรรมของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑. พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), ศ.ดร. ราชบัณฑิตกิตติมศักดิ์
๒. พระธรรมโมลี (ทองอยู่ ญาณวิสุทฺโธ), ดร.
๓. พระราชปริยัติกวี (สมจินต์ สมมาปณฺโญ), ศ.ดร.
๔. พระสุธีธรรมานุวัตร (เทียบ สิริญาโณ), ผศ.ดร.
๕. พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รศ.ดร.
๖. พระมหาสมบุรณ์ วุฑฺฒิกโร, ดร.
๗. ศ.ดร. จำนง อธิวัฒน์สิทธิ์
๘. รศ.อุดม บัวศรี
๙. ผศ.ดร.สรเชตวรคามวิชัย
๑๐. ผศ.ดร.สุนันท์ เสนารัตน์

บรรณาธิการ

ผศ.บรรจง โสตาดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์

กองบรรณาธิการ

๑. พระครูปริยัติวิสุทธิคุณ, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์
๒. พระอธิการเวียง กิตติวัฒน์, ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์
๓. พระมหาสมปาน ชาคโร, ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์
๔. ผศ.กฤษณ์นท์ แสงมาศ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์
๕. ผศ.ดร.ทวีศักดิ์ ทองทิพย์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์
๖. ผศ.ดร.ธนู ศรีทอง	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์
๗. พระมหาหมื่นจันทร์ ปุริสสุตโต, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ส่วนกลาง
๘. พระมหาพรชัย สิริวิโร, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ส่วนกลาง
๙. พระมหาดาวสยาม วชิรปัญญา, ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เขตขอนแก่น
๑๐. พระปลัดสมชาย ปโยโค, ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี
๑๑. รศ.สมหมาย ชินนาค	มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
๑๒. ผศ.ดร.ชาญณรงค์ บุญหนุน	มหาวิทยาลัยศิลปากร
๑๓. ผศ.ดร.มนตรี สืบดวง	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
๑๔. ดร.พิสิษฐ์ โคตรสุโพธิ์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
๑๕. ดร.สมหวัง แก้วสุฟอง	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
๑๖. ดร.อำนาจ ยอดทอง	มหาวิทยาลัยมหิดล
๑๗. ดร.สุชาติ บุญชัยชูานนท์	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

คณะบรรณาธิการฝ่ายบริหาร

บรรณาธิการบริหาร

พระธรรมโมลี, ดร. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์

ผู้ช่วยบรรณาธิการฝ่ายบริหาร

๑. ผศ.ดร.ทวีศักดิ์ ทองทิพย์	๒. พระศรีวิสุทธิคุณ, ดร.
๓. พระมหาวิศิษฐ์ อธิวิโร, ผศ.	๔. พระครูศรีสุนทรสรกิจ, ผศ.ดร.
๕. ผศ.กฤษณ์นท์ แสงมาศ	๖. พระมหาสุทนต์พิชาญ โยธาสโน
๗. พระอธิการเวียง กิตติวัฒน์, ดร.	๘. ผศ.ดร.ธนู ศรีทอง
๙. พระมหาสมปาน ชาคโร, ดร.	๑๐. พระมหาธนรัฐ ฐิตเมธี, ดร.
๑๑. พระปลัดวัชร วชิรญาณ	๑๒. นางสาวจิรารัตน์ พิมพ์ประเสริฐ
๑๓. นายเอกภพ แยมดี	

ออกแบบปก : พระมหาธนรัฐ ญาณเมธี,ดร.

จัดรูปเล่ม : พระมหาธนรัฐ ญาณเมธี, ดร.

ผู้ช่วยบรรณาธิการและประสานงาน: นางสาวจิรารัตน์ พิมพ์ประเสริฐ

โรงพิมพ์ : บริษัท ไอพริ้นท์แอนด์ เทคโนโลยี (ไทยแลนด์) จำกัด
๔๓๓/๘-๙ ถนนจิระ ตำบลในเมือง อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์

จำนวนที่ตีพิมพ์ ๔๐๐ เล่ม

กำหนดระยะเวลาตีพิมพ์: ปีละ ๒ ฉบับ คือ

ฉบับที่ ๑ มกราคม – มิถุนายน

ฉบับที่ ๒ กรกฎาคม – ธันวาคม

สาขาวิชาที่รับพิจารณาตีพิมพ์:

สาขาวิชาพระพุทธศาสนา หรือสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง หรือ
บทความที่มีเนื้อหาสอดคล้องกับพระพุทธศาสนา

วิธีพิจารณาบทความ:

๑. บทความทุกบทความ จะใช้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจและประเมินอย่างน้อย ๒ ท่าน
๒. บทความจากผู้นิพนธ์ภายในจะได้รับการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก ส่วนบทความจากภายนอกจะได้รับการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิภายใน และผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านไม่มีส่วนได้เสียกับผู้เขียนบทความ
๓. บทความที่ได้รับการตีพิมพ์ในวารสารฉบับนี้ ได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิแล้ว

สารจาการองอธิการบดี

บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ ได้ผลิตวารสารวิชาการเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา คือ วารสารวรมัญญองแหรงพุทธศาสตรปริทรรศน์ ซึ่งเป็นวารสารที่มีคุณภาพด้านวิชาการทางพระพุทธศาสนา โดยได้เปิดโอกาสให้นักวิชาการทั่วไปได้นำเสนอผลงานทางวิชาการ เพื่อเข้ารับการพิจารณาถักนกรองจากคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ทำให้บทความวิจัยและบทความทางวิชาการที่ได้รับการพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารนี้เป็นข้อมูลทางวิชาการของมหาวิทยาลัยที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา การบริการวิชาการด้านพระพุทธศาสนา และการประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่ อันเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศชาติต่อไป

สิ่งหนึ่งที่นักวิชาการพึงตระหนักและพัฒนาควบคู่กับวิชาการ คือ ความมีศีลธรรมและจรรยาบรรณของความเป็นนักวิชาการเชิงพุทธ กล่าวคือ ต้องมีการศึกษาข้อมูลอย่างละเอียดและลึกซึ้ง เข้าถึงแหล่งปฐมภูมิคือพระไตรปิฎก และคัมภีร์ที่สำคัญทางพระพุทธศาสนา มีความเคารพในกฎกติกาและเคารพสิทธิของบุคคลที่เกี่ยวข้อง พร้อมทั้งรายงานผลของการวิจัย และข้อที่ค้นพบตามความเป็นจริงในเชิงสร้างสรรค์ วิพากษ์วิจารณ์บทฐานข้อมูลและหลักแห่งเหตุผล และที่สำคัญ นักวิชาการทางพระพุทธศาสนาพึงปลูกศรัทธาให้มั่นคงในพระพุทธศาสนา สร้างสรรค์งานเพื่อให้สามารถนำไปใช้พัฒนาประเทศชาติและเทิดทูนไว้ซึ่งสถาบันพระมหากษัตริย์

ขออนุโมทนาและชื่นชมต่อคณะทำงานวารสารวรมัญญองแหรงพุทธศาสตรปริทรรศน์ ที่ได้มีวิริยะอุตสาหะอย่างยิ่ง ทุ่มเทกำลังสติปัญญาช่วยกันสร้างสรรค์ผลงานนี้ขึ้นมา เพื่อบริการวิชาการแก่สังคม สร้างองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนา เพื่อบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ให้ปรากฏในบรรณพิภพ ทั้งนี้ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาพระพุทธศาสนาในเชิงวิชาการและประชาชนผู้สนใจทั่วไป

(พระธรรมโมลี,ดร.)

รองอธิการบดี

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์

[ข]

บทบรรณาธิการ

วารสารวามัญองแหรพุทธศาสนาตรปทรศน ของบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ ฉบับนี้เป็นฉบับปีที่ ๔ ฉบับที่ ๑ ประจำเดือนมกราคม - มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๐ ทางคณะผู้จัดทำได้จัดพิมพ์บทความวิจัย (Research Paper) บทความวิชาการ (Academic Paper) ของนักวิชาการทางพระพุทธศาสนาและสาขาที่เกี่ยวข้องที่มีเนื้อหาสอดคล้องกับพระพุทธศาสนา รวมทั้งหมด ๑๐ เรื่อง แยกเป็นผลงานจากสถาบันภายนอก จำนวน ๕ เรื่อง และผลงานของคณาจารย์ภายในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ทุกส่วนงาน จำนวน ๕ ชิ้นงาน ซึ่งทางคณะผู้จัดทำได้เปิดโอกาสให้นักวิชาการแต่ละท่านได้เสนอความคิดและมุมมองที่เป็นอิสระ แต่ต้องมีหลักฐานการอ้างอิงข้อมูลทางวิชาการที่น่าเชื่อถือได้ ดังนั้น จึงถือได้ว่า วารสารฯ ฉบับดังกล่าวนี้มีเนื้อหาและสาระที่มีคุณภาพทางวิชาการ อันจะนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนาและจะอำนวยประโยชน์เชิงวิชาการแก่ผู้สนใจศึกษาตามสมควรแก่ฐานะ ซึ่งวารสารฯ ฉบับดังกล่าวนี้มีเนื้อหาที่หลากหลายจากนักวิชาการหลายสถาบันดังต่อไปนี้

ภาคที่ ๑ บทความวิจัย มี ๑ เรื่อง คือ

พระสัณฺฑชัย ทิพย์โอสถ และคณะ ได้นำเสนอผลการวิจัย เรื่อง กระบวนการขัดเกลาพฤติกรรมของสามเณร วัดเจติยหลวงวรวิหารอำเภอเมืองจังหวัดเชียงใหม่ การวิจัยพบว่าสามเณรได้รับความรู้คำสอนของพระพุทธเจ้านำไปใช้ในชีวิตจริงมีผลต่อการดำเนินชีวิตและการปฏิบัติธรรมทำให้มีจิตใจที่ผ่องใสการทำวัตรสวดมนต์ ช่วยให้สมาธิในการเรียนกิจกรรมต่างๆ ช่วยส่งเสริมให้เป็นคนดีที่รู้จักหลักธรรมฝึกนิสัยให้ขยันหมั่นเพียรใช้เวลาให้เกิดประโยชน์ และมีความรับผิดชอบ ความสามัคคี ทำให้รู้จักมีจิตอาสา รู้จักแนวทางการปฏิบัติธรรมในพระพุทธศาสนาสอนให้สามเณรมีความอ่อนน้อมถ่อมตนเป็นสิ่งที่สนับสนุนที่ทำให้เกิดการขัดเกลาพฤติกรรมของสามเณรคือ ทำวัตรสวดมนต์ เข้า เยืน เชื่อว่าทำได้ดี ทำชั่วได้ชั่วตนแลเป็นที่พึ่งแห่งตนสรุปได้ว่าการสอนให้มีความละเอียด ความเกรงกลัวต่อบาปแนวทางควรมีสถานที่ฝึกฝนอบรมสามเณรก่อนที่เข้ามาอยู่ในเมืองใหญ่การเรียนนันทกรรมบาลในวัดให้เข้มงวดมากขึ้นและการทำกิจกรรมร่วมกันนั้นส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและพฤติกรรมของสามเณร

ภาคที่ ๒ บทความวิจัย มี ๑๐ เรื่อง คือ

ดร.ยโสธรา ศิริภาพระภากร ได้เขียนบทความวิชาการด้านมนุษยศาสตร์ เรื่อง บายไซเทียะพุทธนวัตกรรมเครื่องแสดงความเคารพบูชาเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงในการดำเนินชีวิตของชาวไทยเขมรสุรินทร์สำหรับเรื่องนี้นั้น ได้กล่าวถึงพิธีกรรมของชาวไทยเขมรสุรินทร์ ที่ได้แสดงถึงการให้ความสำคัญ บายศรี ถาด ซึ่งเป็นสัญลักษณ์แห่งการสื่อสาร หรือ บูชาต่อสิ่งสูงสุด อาทิเช่น พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ คุณบิดา มารดา บรรพบุรุษ และดวงวิญญาณที่ศักดิ์สิทธิ์ เป็นสัญลักษณ์แห่งการไหว้สักการบูชา เช่น ไหว้ บวงสรวง เป็นเครื่องบรรณาการที่ถวายเพื่อเป็นการแสดงถึงความเคารพบูชา และยอมรับด้วย

พระมหาหมณวินทร์ ปุริสุตโตโม ผศ.ดร. ได้เสนอบทความวิชาการด้านพุทธปรัชญา เรื่อง วิเคราะห์จริยศาสตร์ตะวันตกและจริยศาสตร์ในพุทธปรัชญา ซึ่งในบทความนี้ได้นำเสนอเพื่อต้องการชี้ให้เห็นข้อความ

เหมือนและความต่างระหว่างระหว่างจริยศาสตร์ตะวันตกและจริยศาสตร์ในพุทธปรัชญาโดยผู้เขียนได้เสนอข้อสรุปว่าจริยศาสตร์ทั้งสองเป็นเรื่องของการใช้หลักการเป็นเกณฑ์ตัดสินปัญหา โดยจริยศาสตร์ตะวันตกมุ่งใช้การคิดวิเคราะห์แก้ปัญหาด้วยแนวคิดทางจริยศาสตร์บางส่วนที่เหมาะสม ส่วนจริยศาสตร์ในพุทธปรัชญาที่ผู้เขียนใช้หลักคำสอนในสังครวสูตรและโสณทัณฑสูตรวิเคราะห์ปัญหาพบว่าหลักพุทธจริยศาสตร์เรื่องไตรสิกขาเป็นเกณฑ์ตัดสินปัญหาด้านการคิดและการปฏิบัติของบุคคลและสังคมได้

ดร.วัน สุวรรณพงษ์ ได้เขียนบทความทางวิชาการด้านสังคมศาสตร์ เรื่อง **แนวทางการแก้ไขข้อกฎหมายเพื่อคุ้มครองพระสงฆ์ในประเทศไทย** ซึ่งในบทความชิ้นนี้ผู้เขียนได้เสนอแนวทางการใช้รูปแบบและกระบวนการแก้ไขปัญหาลดข้อขัดแย้งกับจารีตประเพณีของสงฆ์นั้น ควรคำนึงถึงวิธีการที่จะเข้าไปรองรับการมีอำนาจและการใช้อำนาจของภิกษุผู้ปกครองคณะสงฆ์ดังจะพบว่าในโครงสร้างการบริหารการปกครองคณะสงฆ์ปัจจุบันภิกษุผู้มีตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์ย่อมมีอำนาจที่สัมพันธ์เชื่อมโยงกับการแก้ไขปัญหาอธิกรณ์ในแต่ละระดับชั้นด้วยเช่นกรรมการมหาเถรสมาคมเจ้าคณะภาคเจ้าคณะจังหวัดเจ้าคณะอำเภอเจ้าคณะตำบลหรือเจ้าอาวาสล้วนมีการระบุไว้ในกฎหมายว่าต้องมีหน้าที่ในการวินิจฉัยอธิกรณ์ในระดับการพิจารณาที่เหมาะสมกับตำแหน่งของตนเมื่อเป็นเช่นนั้นรูปแบบและกระบวนการแก้ไขปัญหามาตรึมโดยกฎหมายของมหาเถรสมาคมจึงเกิดขึ้นมาเพื่อให้สอดคล้องกับการใช้อำนาจของภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งทางการปกครองตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมายคณะสงฆ์

สุรศักดิ์ ชะมารัมย์ และคณะ ได้เสนอผลงานวิชาการด้านสังคมศาสตร์ เรื่อง **การบริหารงานภาครัฐตามหลักทฤษฎีองค์การ: การบริหารงานภาครัฐ(Public Administration: PA)การจัดการภาครัฐแนวใหม่(New Public Management: NPM)และการบริหารปกครองภาครัฐใหม่ (New Public Governance: NPG)** ซึ่งคณะผู้เขียนได้แสดงทัศนะว่า การบริหารปกครองภาครัฐใหม่(NPG) ไม่ใช่กระบวนการที่ค้นพบสถานแนวใหม่ที่เข้ามาแทนที่การบริหารงานภาครัฐ (PA) และการจัดการภาครัฐแนวใหม่ใหม่ (NPM) ประกอบกับไม่ใช่วิธีที่ดีที่สุดในการสนองต่อความท้าทายในการนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติและการให้บริการสาธารณะในศตวรรษที่ ๒๑แต่ในทางตรงกันข้าม การบริหารปกครองภาครัฐใหม่คือ เครื่องมือทางความคิดที่มีศักยภาพเพื่อให้เข้าใจความซับซ้อนและผลสะท้อนของความจริงเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของผู้บริหารภาครัฐ

พระมหาขุนทอง เขมสิริ,ดร. และคณะ ได้เสนอผลงานวิชาการด้านพระพุทธศาสนา เรื่อง **พุทธวิธี : กฎแห่งการสื่อสารทางการเมืองไทยปัจจุบัน** ซึ่งในบทความชิ้นนี้คณะผู้เขียนได้เสนอความเห็นว่ หลักคำสอนว่าด้วยการสื่อสารของพระพุทธองค์นั้น มีความครอบคลุมถึงหลักจรรยาบรรณ และจริยธรรมของการสื่อสารอีกด้วย หากสังคมไทยได้นำหลักจริยธรรมการสื่อสารตามแนวพุทธศาสนานี้มาใช้ในการสื่อสารทางการเมืองก็จะเป็นหลักการสื่อสารที่ช่วยให้บุคคลมีความสุข มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน และเป็นหลักการสื่อสารที่ช่วยให้สังคมทุกระดับทั้งในระดับปัจเจกบุคคล ระดับครอบครัว ชุมชน ประเทศชาติ หรือแม้กระทั่งในระดับสากล

พระธรรมโมลี,ดร. และคณะ ได้เสนอผลงานวิชาการด้านมนุษยศาสตร์ ซึ่งเกี่ยวข้องกับประเพณีในภาคอีสานตอนใต้ โดยเฉพาะในจังหวัดสุรินทร์ เรื่อง **ประเพณีการแห่พระเจ้าหมอของชุมชนโบราณพันปีปราสาทข่าข่า บ้านข่าข่า ตำบลข่าข่า อำเภอศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์** ซึ่งในประเพณีดังกล่าวนี้คณะผู้เขียนได้เสนอการแห่พระเจ้าหมอนี้ ตามความเชื่อพื้นบ้านที่ข่าข่า เป็นหมอผู้รักษาโรค เยียวยาผู้ป่วย และเป็นรูปเคารพที่มีความศักดิ์สิทธิ์มาก ชาวบ้านให้การเคารพนับถือ การแห่นั้นก็เพื่อความเป็นสิริมงคล เพื่อการ

สมโภชสังคตีสถิตีและเพื่อเป็นการบวงสรวงประจำปีด้วย ในวิถีการดำเนินชีวิตของชาวบ้านช่างปั้นและชุมชนใกล้เคียงปราสาทช่างปั้น โดยส่วนมากเป็นชาวเกษตรกรรม (การทำนา) ความหวังของผู้คนนั้นคือ ความอุดมสมบูรณ์ ข้าวน้ำดี และความไม่มีโรคเป็นสิ่งที่ผู้คนปรารถนา ต้องการสุขภาพที่แข็งแรง และเป็นสุข ความเชื่อในอำนาจวิเศษ และสิ่งเหนือธรรมชาตินั้นเป็นพิธีกรรมหนึ่งที่ชุมชนมีความปรารถนาและความต้องการเดียวกัน จนถึงเป็นพิธีกรรมบวงสรวงเพื่อความเป็นมงคลแก่ชุมชน ซึ่งประเพณีดังกล่าวนี้ มีคุณค่าคู่ควรแก่การสืบสานและอนุรักษ์ไว้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนจังหวัดสุรินทร์สืบต่อไป

พระมหาขวัญชัย กิตติเมธี ได้นำเสนอผลงานทางวิชาการด้านศาสนาปรัชญา เรื่อง **มนุษย์ต้องการศาสนา หรือศาสนาต้องการมนุษย์ บทวิเคราะห์ว่าด้วยศรัทธาและปัญหาในพระพุทธศาสนาเถรวาท** โดยผู้เขียนได้สรุปความเห็นที่ ศาสนานั้นต้องการมนุษย์ที่สามารถเข้าใจคำสอนผ่านการฟังและศึกษาคำสอนต่างๆ จนเข้าใจดี และนำคำสอนเหล่านั้นไปปฏิบัติให้เกิดผลจริงๆ ไม่ใช่แค่ฟังแล้วยึดถืออย่างเดียวเท่านั้น ศาสนาจึงไม่ได้ต้องการคนที่เก่งพิธีกรรม เก่งทางไสยศาสตร์ เก่งตำรา และไม่ได้ต้องการคนที่ประพุดต้อยอย่างเดียวโดยไม่สนใจจะอธิบายให้คนอื่นเข้าใจได้ว่าอะไรคืออะไรชั่ว แต่ต้องการคนที่เก่งทั้งความรู้และความดีประกอบพร้อมกันไป

พระมหาขวัญชัย กิตติเมธี ได้นำเสนอผลงานทางวิชาการด้านพุทธปรัชญาอีกเรื่องหนึ่ง คือ เรื่อง **ศึกษาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับการบรรลุนิพพานในพระพุทธศาสนาเถรวาท** ซึ่งในบทความวิชาการชิ้นนี้ ผู้เขียนได้มุ่งนำเสนอเชิงวิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับการบรรลุนิพพาน โดยผู้เขียนได้แบ่งภาษาธรรมออกเป็น ๒ กลุ่มคือ ๑) ภาษากับปริยัติ คือมุ่งเน้นในด้านตำราและคำสอน ๒) ภาษากับปฏิบัติ มุ่งไปสู่การปฏิบัติเพื่อเข้าสู่ภาวะของการหลุดพ้น โดยเน้นที่ปัญญาเป็นหลัก

พระเอกรัตน์ มหามงคล ได้นำเสนอบทความด้านการศึกษา เรื่อง **การสอนสังคมศึกษา** โดยผู้เขียนได้นำเสนอ ความหมาย โครงสร้างทางสังคม หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ วิธีการจัดการเรียนรู้ รูปแบบการสอน เทคนิควิธีการสอนสังคมศึกษาแนวใหม่ การวัดผลประเมินผล และบทสรุป ซึ่งผู้เขียนได้แสดงทัศนะว่า ครูในฐานะผู้มีหน้าที่ในการจัดการเรียนการสอนตรงเพื่อให้ครูได้เข้าใจในเรื่องของสังคมศึกษา ครูต้องอาศัยหลักสูตรการศึกษาที่มีการจัดทำขึ้นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน และต้องหาวิธีการที่เหมาะสมสำหรับผู้เรียนเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในเรื่องของสังคมการจัดการเรียนรู้ที่เน้นต้องเน้นการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

จากความหลากหลายของผลงานทางวิชาการ และความมาตรฐานทางวิชาการของทุกชิ้นงาน ทำให้วารสารวณิฆ้องแหวกพุทธศาสตร์ปริทรรศน์ ของบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาเขตสุรินทร์ ฉบับนี้มีความสมบูรณ์ และได้มาตรฐานในแง่ของวิชาการมากยิ่งขึ้น ขึ้นเกิดขึ้นและสำเร็จลงได้ จากความร่วมมือและความใส่ใจอย่างจริงจัง จากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง และกองบรรณาธิการขอขอบคุณคณะผู้บริหารวารสาร ผู้ทรงคุณวุฒิ และเจ้าของผลงานทุกท่าน ที่ได้สร้างสรรค์งานวิชาการออกมา เพื่อสร้างปัญญาให้กับสังคม และประเทศชาติสืบไป

กองบรรณาธิการ

สารบัญ

สารจาการองอธิการบดี	[ก]
บทบรรณาธิการ	[ข]
สารบัญ	[ค]

ภาค ๑ บทความวิจัย

๑ เรื่องกระบวนการขัดเกลาพฤติกรรมของสามเณร วัดเจดีย์หลวงวรวิหารอำเภอเมืองจังหวัดเชียงใหม่
พระสัณชัย ทิพย์โอสถ และคณะ

ภาค ๒ บทความวิจัย

๑ บายไชเทียะพุทธนวัตกรรมการเครื่องแสดงความเคารพบูชาเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงในการดำเนิน
ชีวิตของชาวไทยเขมรสุรินทร์
ดร.ยโสธรา ศิริภาพระภากร

๑ เรื่อง วิเคราะห์จริยศาสตร์ตะวันตกและจริยศาสตร์ในพุทธปรัชญา
พระมหาสมณวินทร์ ปุริสุตตโม ผศ.ดร.

๑ แนวทางการแก้ไขข้อกฎหมายเพื่อคุ้มครองพระสงฆ์ในประเทศไทย
ดร.วัน สุวรรณพงษ์

๑ การบริหารงานภาครัฐตามหลักทฤษฎีองค์การ: การบริหารงานภาครัฐ (Public Administration: PA) การจัดการภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management: NPM) และการบริหารปกครองภาครัฐใหม่ (New Public Governance: NPG)
สุรศักดิ์ ชะมารัมย์ และคณะ

๑ พุทธวิธี : ญุณแจสู่การสื่อสารทางการเมืองไทยปัจจุบัน
พระมหาขุนทอง เขมสิริ, ดร. และคณะ

๑ ประเพณีการแห่พระเจ้าหมอของชุมชนโบราณพันปีปราสาทข่างปีบ้านข่างปี ตำบลข่างปี

อำเภอศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์

พระธรรมโมลี,ดรและคณะ

© มนุษย์ต้องการศาสนา หรือศาสนาต้องการมนุษย์ บทวิเคราะห์ว่าด้วยศรัทธาและปัญหาใน

พระพุทธศาสนาเถรวาท

พระมหาขวัญชัย กิตฺติเมธี

© ศึกษาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับการบรรลุธรรมในพุทธปรัชญาเถรวาท

พระมหาขวัญชัย กิตฺติเมธี

© การสอนสังคมศึกษา

พระเอกรัตน์ มหามงคลโ

ภาคผนวก

**กระบวนการขัดเกลาพฤติกรรมของสามเณร วัดเจดีย์หลวงวรวิหาร
อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่**
**THE SOCIALIZATION PROCESSES OF NOVICES' BEHAVIOR
AT JEDI LUANG TEMPLE, MUANG DISTRICT, CHIANGMAI PROVINCE**

พระสัณชัย ทิพย์โอสถ

พระครูวุฒิธรรมภาวิวัฒน์, Ph.D., พระมหาบุญสมบัตติ ปภากรโ

พระมหาเจริญ กระพิล่า, ดร.มนตรี วิชัยวงษ์

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาความรู้เกี่ยวกับการขัดเกลาพฤติกรรมของสามเณร ๒) เพื่อวิเคราะห์ทัศนคติของสามเณรที่มีต่อการขัดเกลาพฤติกรรม ๓) เพื่อศึกษาแนวทางการใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการขัดเกลาพฤติกรรมของสามเณร เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพประชากร ได้แก่ สามเณรที่มีอายุระหว่าง ๑๓-๑๘ ปี การวิจัยพบว่าสามเณรได้รับความรู้คำสอนของพระพุทธเจ้านำไปใช้ในชีวิตจริงมีผลต่อการดำเนินชีวิตและการปฏิบัติธรรมทำให้มีจิตใจที่ผ่องใสการทำวัตรสวดมนต์ ช่วยให้มีความสามารถในการเรียนกิจกรรมต่างๆ ช่วยส่งเสริมให้เป็นคนดีให้รู้จักหลักธรรมฝึกนิสัยให้ขยันหมั่นเพียร ใช้เวลาให้เกิดประโยชน์ และมีความรับผิดชอบ ความสามัคคี ทำให้รู้จักมีจิตอาสา รู้จักแนวทางการปฏิบัติธรรมในพระพุทธศาสนาสอนให้สามเณรมีความอ่อนน้อมถ่อมตนสิ่งสนับสนุนที่ทำให้เกิดการขัดเกลาพฤติกรรมของสามเณรคือ ทำวัตรสวดมนต์ เข้า เียน เชื่อว่าทำได้ดี ทำชั่วได้ชั่วตนแลเป็นที่พึ่งแห่งตน สรุปได้ว่าการสอนให้มีความละเอียด ความเกรงกลัวต่อบาปแนวทางควรมีสถานที่ฝึกฝนอบรมสามเณรก่อนที่เข้ามาอยู่ในเมืองใหญ่การเรียนนักธรรมบาลีในวัดให้เข้มงวดมากขึ้นและการทำกิจกรรมร่วมกันมีผลที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและพฤติกรรม

คำสำคัญ : กระบวนการ, การขัดเกลาพฤติกรรม

Abstract

This research was aimed to study 1) the knowledge about the behavior of novice refined 2) to analyze attitudes toward novice refined behavior, 3) to study the use of religious principles to shape the behavior of novice. This research is a qualitative study. the population was novices aged 13-18 years. Results of the research were as follows; Novices gain knowledge about the Buddha's teachings can be applied in real life,

affecting the life and practice will keep them mentally healthy. Chanting let's concentrate on learning activities and help foster a better person. Known principles teach them diligently take benefit and were responsible for making unity as a volunteer. The practice is known in Buddhism. Novices' were taught humility. Supporting the cause of the novice was refined behavior. Chanting every day that do well, do not evil and its reliance on self-taught to be ashamed Fear of sin. The novice should have training before arriving in the big city. The study of Pali language is stronger. The joint activities were causing changes in social behavior.

Keyword : Socialization/Processes/Novice' Behavior

๑.บทนำ

ภาคเหนือตอนบนประกอบด้วยจังหวัดเชียงราย พะเยา แพร่ น่าน ลำปาง ลำพูน แม่ฮ่องสอน และเชียงใหม่ ขจัดภัยบุรุษพัฒน์^๑. มีกลุ่มชาติพันธุ์หลายกลุ่ม เช่น กะเหรี่ยง ม้ง เย้า มูเซอ ละว้า เป็นต้น กลุ่มชาติพันธุ์ทั้งหลายเหล่านี้อยู่ร่วมกันอย่างผาสุกชาวไทยภูเขาเหล่านี้เป็นกลุ่มชนหรือกลุ่มชนชาติพันธุ์ที่มีเอกลักษณ์ทางเชื้อชาติศาสนาภาษาวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีเป็นของตนเอง โดยมีการสืบทอดต่อ ๆ กันมาเป็นเวลาช้านาน สังคมชาวไทยภูเขาเป็นสังคมที่แยกตัวอยู่อย่างโดดเดี่ยวจากสังคมไทยพื้นราบทั้งนี้เพราะชาวไทยภูเขาส่วนใหญ่อาศัยอยู่กระจัดกระจายอยู่ตามเทือกเขาต่าง ๆ ในระดับความสูงที่แตกต่างกันไประหว่าง ๒,๐๐๐ ถึงกว่า ๕,๐๐๐ ฟุตจากระดับน้ำทะเลเส้นทางคมนาคมไม่สะดวกโดยเฉพาะอย่างยิ่งในฤดูฝน หมู่บ้านชาวไทยภูเขาหลายแห่งจะไม่สามารถติดต่อกับโลกภายนอกได้โดยเฉพาะพื้นที่ในภาคเหนือจะมีลักษณะภูมิประเทศแตกต่างไปจากภาคอื่นๆ มีภูเขาสูงสลับกับหุบเขาซึ่งเป็นที่ราบแคบแคบ ดังนั้น การติดต่อสัมพันธ์กันระหว่างชาวไทยภูเขากับชาวไทยในพื้นราบจึงไม่มีความแน่นแฟ้นและใกล้ชิดกันแต่อย่างใด ปัจจุบันสภาพความเป็นอยู่ดังกล่าวได้เปลี่ยนแปลงไปมาก เพราะกระแสการพัฒนาประเทศได้แพร่กระจายไปทุกที่ไม่เว้นกระทั่งชุมชนชาวไทยภูเขา เช่น การคมนาคม การศึกษา การค้าขาย การส่งเสริมอาชีพ และสุขภาพอนามัย เป็นต้น

การพัฒนาดังกล่าวโดยเฉพาะด้านการศึกษาทำให้เด็กและเยาวชนชาวไทยภูเขาได้มีโอกาสมากขึ้นในการศึกษาช่องทางหนึ่งที่เปิดโอกาสกว้างสำหรับเด็กชายชาวไทยภูเขาคือการบวชเป็นสามเณร โดยวัดในพระพุทธศาสนาได้ให้โอกาสเด็กชาวไทยภูเขาบวชเป็นสามเณรได้รับการศึกษาทำให้ผู้ปกครองได้ส่งบุตรหลานของตนเข้ามาศึกษาภายในวัดมากขึ้นเด็กชาวไทยภูเขาเหล่านี้เมื่อเข้ามาบวชเรียนเป็นสามเณรในพระพุทธศาสนาแล้วต้องเข้ามาอาศัยอยู่ร่วมกันในวัดซึ่งเป็นสภาพแวดล้อมใหม่ที่มีความแตกต่างจากครอบครัวและสังคมเดิมของตนเอง ที่มีพ่อแม่และญาติพี่น้องคอยดูแลและให้การช่วยเหลือเมื่อประสบกับปัญหาต่างๆการเข้ามาอยู่ ร่วมกันในวัดของสามเณรจากเผ่าต่าง ๆ เหล่านี้มีความแตกต่างกันในด้านภาษา วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อรวมถึงสังคมที่วัดตั้งอยู่ด้วยการดำรงชีวิตได้

^๑ขจัดภัย บุรุษพัฒน์,ชาวเขา, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสภาพัฒนาการสังคมแห่งชาติ, ๒๕๓๘)

อย่างปกติสุขได้นั้นทำให้สามเณรต้องมีการปรับตัว ซึ่งได้แก่การเรียนรู้เรื่องต่าง ๆ โดยเฉพาะการเรียนรู้ทางสังคม และวัฒนธรรมเพื่อให้สามารถอยู่ในสิ่งแวดล้อมใหม่ได้

สามเณรเหล่านี้ เมื่อเข้ามาบวชเรียน บุญมีแท่นแก้ว^๒ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเชิงคุณธรรมจริยธรรมเพื่อให้เป็นคนดีตามที่สังคมต้องการพิจารณาจากพฤติกรรมที่แสดงออกเช่นมีเหตุผลมีความอดทนมีความซื่อสัตย์ยุติธรรมซึ่งสอดคล้องกับค่านิยมพื้นฐานประการ คือ การพึ่งตนเองขยันหมั่นเพียรและมีความรับผิดชอบการประหยัดและหมั่นออมการมีระเบียบวินัยและเคารพกฎหมายการปฏิบัติตามหลักธรรมของพุทธศาสนาความรักชาติศาสนาพระมหากษัตริย์สามเณรเหล่านี้อยู่ในช่วงของเด็กวัยรุ่น ซึ่งวัยรุ่นเป็นวัยหัวเลี้ยวหัวต่อที่สำคัญยิ่ง ต้องมีการปรับตัวเป็นอย่างมาก เนื่องจากเป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงหลาย ๆ ด้าน ได้แก่ ร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม สติปัญญาและจริยธรรม นอกจากจะต้องปรับตัวตามวัยแล้ว สามเณรเหล่านี้ยังต้องมีการปรับตัวเองในเรื่องที่อยู่อาศัยด้านอาหารการกิน การปรับตัวต่อกฎระเบียบข้อบังคับของวัดการปรับตัวทางสังคมต้องปรับตัวให้เข้ากับอาจารย์ที่โรงเรียน การปรับตัวกับเพื่อนเฝ้าเดียวกันและต่างเฝ้าเมื่อต้องมาพักอยู่ด้วยกัน และการปรับตัวกับเพื่อนนักเรียนจาก พื้นราบที่มีสังคม วัฒนธรรม และสภาพครอบครัวที่แตกต่างกัน

ปัจจุบันจังหวัดเชียงใหม่โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัดเจดีย์หลวง วรวิหาร มีโรงเรียนพระปริยัติธรรมมีนักเรียนที่เป็นสามเณรจำนวน ๓๐๐กว่ารูป เป็นสามเณรชาวไทยภูเขาคิดเป็นร้อยละ ๙๐.๐๐ สามเณรเหล่านี้ล้วนได้รับความอนุเคราะห์เลี้ยงดูให้การศึกษาและได้ความอุปถัมภ์ในด้านต่าง ๆ จากเจ้าอาวาสที่ตนสังกัดอยู่ จากการที่สามเณรส่วนใหญ่มีฐานะยากจน ผู้ปกครองส่วนใหญ่มีอาชีพทำไร่ทำนาอีกทั้งยังมาจากหลายท้องถิ่นวัฒนธรรมและความคิดเมื่อสามเณรเหล่านี้มาอยู่พื้นราบทำให้เกิดการเลียนแบบจากวัฒนธรรมสมัยใหม่ทำให้สามเณรเหล่านี้ มีการปรับตัว เพื่อให้เข้ากับสังคมใหม่ซึ่งจากปัญหาสังคมปัจจุบันที่เต็มไปด้วยสิ่งยั่วยุสามเณรชาวไทยภูเขาจะมีภาวะเสี่ยงมากขึ้นในระหว่างที่อยู่ทั้งในและนอกรั้วโรงเรียน สถานศึกษาซึ่งมีความใกล้ชิดกับสามเณร

ดังนั้น ในฐานะที่ผู้วิจัยมีส่วนในหน่วยงานที่ให้การศึกษาและส่งเสริมการศึกษาของคณะสงฆ์ในจังหวัดเชียงใหม่และผู้วิจัยซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบงานเกี่ยวกับการศึกษาจึงมีความสนใจที่จะศึกษาว่ากระบวนการขัดเกลาพฤติกรรมของสามเณร วัดเจดีย์หลวง วรวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างไร

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๒.๑ เพื่อศึกษาความรู้เกี่ยวกับการขัดเกลาพฤติกรรมของสามเณร
- ๒.๒ เพื่อวิเคราะห์ทัศนคติของสามเณรที่มีต่อการขัดเกลาพฤติกรรม
- ๒.๓ เพื่อศึกษาแนวทางการใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการขัดเกลาพฤติกรรมของสามเณรวัดเจดีย์หลวง วรวิหาร

^๒บุญมี แท่นแก้ว, **จริยศาสตร์**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: โอ. เอส. พริ้นท์ติ้ง, ๒๕๓๙), หน้า ๔๘.

๓. วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Quality Research) เกี่ยวกับการขัดเกลาพฤติกรรม สามเณรในเจดีย์หลวง วรวิหารอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่และความรู้ในหลักธรรมของพุทธศาสนา สังคมศาสตร์พฤติกรรมศาสตร์ และวัฒนธรรมศาสตร์ เพื่อนำเสนอการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) โดยใช้กระบวนการเพื่อการวิจัยดังนี้

๑.การเลือกพื้นที่ คณะผู้วิจัยมีหลักเกณฑ์ในการเลือกพื้นที่วิจัยดังนี้ คือ๑เป็นสถานที่ที่มี สถานศึกษาโรงพระปริยัติธรรมและมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยวิทยาเขตล้านนา

๒.การสำรวจพื้นที่ก่อนลงภาคสนามวัดเจดีย์หลวงวรวิหาร เป็นวัดเก่าแกในจังหวัดเชียงใหม่ มีชื่อเรียกหลายชื่อ ได้แก่ “ราชกุฎาคาร วัดโชติการาม” สร้างขึ้นในรัชสมัยของพระเจ้าแสนเมืองมา .ศ.พ)๑๙๑๓-๑๙๕๔กษัตริย์ลำดับที่ ๗แห่งราชวงศ์มังราย ไม่ปรากฏปีที่สร้างแน่ชัด สันนิษฐานว่าวัดแห่งนี้ น่าจะสร้างในปี พ.ศ.๑๙๒๘พ.ศ.๑๙๔๕วัดเจดีย์หลวงเป็นพระอารามหลวงแบบโบราณ มีการบูรณะมาหลายสมัย โดยเฉพาะพระเจดีย์ ที่ปัจจุบันมีขนาดความกว้างด้านละ ๖๐เมตร เป็นองค์พระเจดีย์ที่มีความสำคัญที่สุดองค์หนึ่งในเชียงใหม่วัดเจดีย์หลวงสร้างอยู่กลางใจเมืองเชียงใหม่ ซึ่งแต่เดิมถือว่าเป็นศูนย์กลางทางการปกครองของอาณาจักรล้านนา ตั้งอยู่เลขที่ ๑๐๓ถนนพระปกเกล้า ตำบลพระสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ มีเนื้อที่ภายในวัดประมาณ ๓๒ไร่ ๑งาน ๒๗ตารางวา มีสถานที่ที่สำคัญทางการศึกษาของพระภิกษุสามเณร โรงเรียนพระปริยัติธรรม สำนักเรียนนักธรรมบาลี มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา เหล่านี้เป็นสถานที่อบรมบ่มเพาะพุทธกรรมอันพึงประสงค์ให้กับเยาวชนหรือสามเณรที่จะเป็นผู้ใหญ่ในอนาคตของชาติต่อไป

๓. การวางแผนก่อนปฏิบัติงานภาคสนามคณะผู้วิจัยได้ประชุมวางแผนปฏิบัติงานภาคสนาม โดยมอบหมายภาระงานการวิจัยให้กับสมาชิกตามหัวข้อที่กำหนด และระยะเวลาทำการวิจัยใช้เวลา ๔ เดือน ระหว่างเดือน ๑มิถุนายน -๓๐กันยายน๒๕๕๙

๔. ประชากรและการเลือกตัวอย่าง (Key Informants) ประชากรที่ศึกษาได้แก่สามเณรในวัดเจดีย์หลวง วรวิหาร ประมาณ ๒๕ รูป ซึ่งเลือกโดยวิธีเจาะจงจำนวนกลุ่มตัวอย่าง ๒๕รูป ประกอบด้วยพระอาจารย์ ๑รูป สามเณรวัดเจดีย์หลวง ๒๔รูป

๕. ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย๑) ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary data) ประวัติวัดเจดีย์หลวง วรวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่๒) ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) โจทย์สัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง และการสังเกตสภาพแวดล้อม

๖. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบบันทึกการเก็บข้อมูลภาคสนามที่คณะผู้วิจัยจัดทำขึ้น ได้แก่๑)บันทึกข้อมูลการเดินทาง๒) แบบสำรวจสภาพพื้นที่เบื้องต้น๓) แบบสนทนากลุ่ม (ย่อยและกลุ่มใหญ่)๔)แบบสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม๕)แบบบันทึกจากการสังเกตหรือสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ๖) แบบศึกษาประวัติชีวิต๗)อุปกรณ์อื่น ๆ ที่ช่วยในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ ปากกา กระดาษ เครื่องบันทึกเสียง กล้องถ่าย ภาพนิ่งและภาพเคลื่อนไหว

๗. การสร้างและตรวจคุณภาพเครื่องมือวิจัยเมื่อคณะผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดทำเครื่องมือเสร็จแล้วได้นำไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบด้านเนื้อหา (Content Validity) ได้แก่ ๑) แบบสัมภาษณ์เชิงลึกรายบุคคล ๒) แบบสัมภาษณ์เชิงลึกรายกลุ่ม ๓) แบบสังเกตสิ่งแวดล้อม

๘. เทคนิคการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามเมื่อได้สร้างและตรวจสอบเครื่องมือดังกล่าวเสร็จแล้ว คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บข้อมูลดังนี้๑)เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องทุกชนิด๒)เก็บข้อมูลจากเครื่องมือวิจัยโดยผู้วิจัยเป็นผู้กำหนดการวิจัยด้วยวิธีการต่อไปนี้๒.๑) การสังเกตอย่างไม่มีส่วนร่วมได้มอบหมายให้ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากพฤติกรรมของผู้เกี่ยวข้อง๒.๒)การสัมภาษณ์เชิงลึกได้มอบหมายให้ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลัก ผู้วิจัย ๑ คนต่อผู้ให้ข้อมูล ๕ คน๒.๓)ได้จัดเวทีเพื่อสนทนากลุ่ม (Focus group) จำนวน ๒๕รูป/คน ประกอบด้วย คณะทีมวิจัย๕รูป/คน และกลุ่มตัวอย่าง ๒๕รูป/คน รวม ๒๕คน ณ สถานที่วัดเจติยหลวง วรวิหารอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เวลา ๑๓.๐๐ – ๑๖.๑๐ ..น.พร้อมทั้งมอบผู้ดำเนินการดังนี้๒.๓.๑)ผู้ดำเนินการ ๑ คน ๒.๓.๒)ผู้ย่นคำถาม ๑ คน ๒.๓.๓)ผู้บันทึกภาพ ๑ คน ๒.๓.๔)ผู้จัดบันทึกข้อมูล ๑ คน ๒.๓.๕)ผู้อำนวยความสะดวก (บริการทั่วไป)๑ คน

ในการสนทนากลุ่มนั้นได้จัดเป็นรูปแบบตัว ยู (U) ได้กำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญนั่งเรียงลำดับกันไป ส่วนอีกด้านหนึ่งเป็นคณะผู้วิจัย และคณะผู้วิจัยได้สร้างความคุ้นเคยโดยการแนะนำตัวให้ผู้เข้าสนทนากลุ่มทราบเป็นรายบุคคล และขอให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญแนะนำตัวเป็นรายบุคคลเพื่อสร้างความคุ้นเคยก่อนสนทนากลุ่มตามลำดับหัวข้อที่กำหนดไว้

๙. การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลวิจัยเชิงคุณภาพ เมื่อได้เก็บข้อมูลทั้งหมดแล้ว คณะผู้วิจัยได้ตรวจสอบคุณภาพข้อมูลเพื่อสร้างความเชื่อมั่น (Reliability) มีวิธีดังนี้ คือ (Data Triangulations) วิธี (Investigations method) และวิธี (Theory method)

๑) การตรวจสอบความแบบสามเส้าจากการสัมภาษณ์๑.๑) ได้แก่ผู้ให้ข้อมูล)สามเณร สัตส่วนผู้วิจัย ๑:๕คน จำนวน ผู้วิจัย ๕ท่าน รวมผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น ๒๕ รูป ตอบข้อคำถามในลักษณะคล้ายกันหรือตรงกัน๑.๒)ข้อคำถามจะถามเวลาใด ข้อมูลจากที่ได้ ก็ถูกต้องตรงกัน๑.๓)ข้อมูลที่ได้จากสถานที่ใดก็ได้ข้อมูลที่ถูกต้องตรงกันหากข้อมูลในส่วนใดยังไม่ตรงกัน ผู้วิจัยต้องค้นหาข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องตรงกันเพิ่มเติม

๒) การตรวจสอบความแบบสามเส้าจากการสังเกตอย่างไม่มีส่วนร่วม๒.๑) ได้แก่ผู้ให้ข้อมูล พฤติกรรมของสามเณร ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เป้าหมายการวิจัยจำนวน ๒๕รูป ได้ข้อมูลในลักษณะที่สอดคล้องคล้ายกันหรือตรงกัน๒.๒)ข้อสังเกตจะสังเกตเวลาใด ข้อมูลจากที่ได้ ก็ถูกต้องตรงกัน๒.๓) ข้อมูลที่ได้จากสถานที่ใดก็ได้ข้อมูลที่ถูกต้องตรงกันหากข้อมูลในส่วนใดยังไม่ตรงกันผู้วิจัยต้องค้นหาข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องตรงกันเพิ่มเติม

๓. การตรวจสอบความแบบสามเส้าจากการศึกษาเอกสาร๓.๑) ข้อมูลจากเอกสารอย่างน้อยจาก ๓ ฉบับ เช่น ข้อมูลพื้นฐานวัดเจติยหลวง วรวิหาร๓.๒) ข้อมูลจากเอกสารฉบับใดก็ถูกต้องตรงกัน หากข้อมูลในส่วนใดยังไม่ตรงกัน ผู้วิจัยต้องค้นหาข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องตรงกันเพิ่มเติมวิธี (Investigations method) ผู้เก็บข้อมูลทำการเก็บข้อมูลโดยไม่มีอคติวิธี (Theory method) การเก็บข้อมูลทฤษฎีที่กำหนดยืนยันความถูกต้องไม่คลาดเคลื่อน

๑๐. การวิเคราะห์ข้อมูล ๑) การวิเคราะห์ข้อมูลแบบอุปนัย (Analytic Induction)คือการนำข้อมูลแต่ละด้านมาสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ใหม่

๒) การวิเคราะห์โดยจำแนกชนิดข้อมูล (Typological Analysis) เป็นการวิเคราะห์ตัวแปรที่มีที่ตัวแปรก็วิเคราะห์ตามนั้นคือ๒.๑) การกระทำ (Acts) เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เป็นรายบุคคลเพื่อสังเคราะห์ ข้อมูลให้ได้ตรงกัน๒.๒)กิจกรรมคล้ายกันโดยการสนทนากลุ่ม๒.๓)การหาความหมายของข้อมูลเชิงลึก จากการศึกษาชีวประวัติบุคคลสำคัญในพื้นที่ การศึกษาสภาพแวดล้อมทั่วไป๒.๔)การมีส่วนร่วมของคณะวิจัยในการเก็บข้อมูลตามภาระงานที่ได้รับมอบหมายในแต่ละหัวข้อ เช่น การสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม การสังเกตสภาพพื้นที่ทั่วไป การสัมภาษณ์ชีวประวัติบุคคลสำคัญ การศึกษาเอกสารแล้วนำมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา นำมาเขียนร่วมรายงานร่วมกัน เพื่อให้เห็นว่าข้อมูลที่ได้มานั้นเป็นไปในทิศทางเดียวกันหรือไม่

๓) การเปรียบเทียบข้อมูลโดยการนำข้อมูลเช่น การสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม การสังเกตสภาพพื้นที่ทั่วไป การสัมภาษณ์ชีวประวัติบุคคลสำคัญ การศึกษาเอกสาร มาเปรียบเทียบข้อมูลให้มีความสอดคล้องตรงกัน

๔) เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาโดยการนำข้อมูลจาก ๓๐ ชุดมาเขียนเรียงกันว่าคนที่ ๑-๓๐ ว่าให้ข้อสัมภาษณ์การสังเกตและการศึกษาเอกสารว่าอย่างไรและนำมาเปรียบเทียบว่าเหมือนกันหรือแตกต่างกันอย่างไร และคณะผู้วิจัยนำมาสรุปประเด็นให้สอดคล้องตรงกัน

๑๑. การเขียนรายงานการวิจัยคณะผู้วิจัยได้ทำการสำรวจพื้นที่และศึกษาข้อมูลต่างๆ จากนั้นได้ทำเครื่องมือในการวิจัย เป็นแบบสัมภาษณ์ทั้งรายบุคคล รายกลุ่ม และแบบสังเกตสิ่งแวดล้อมจากนั้นได้มอบหมายให้คณะทำงานได้ไปดำเนินการเมื่อเสร็จแล้วจะได้นำเสนอผลงานวิจัยในรูปแบบการบรรยายเชิงวิเคราะห์ รวม ๖ บท พร้อมรูปภาพประกอบการศึกษาวิจัย

๔. สรุปผลการวิจัย

จากการที่คณะผู้วิจัยทั้งหมด ประกอบด้วย พระภิกษุ ๕รูป ได้ทำการแบ่งกลุ่มการสัมภาษณ์เชิงลึกรายบุคคลและการสนทนากลุ่มของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ตามแบบเครื่องมือการสัมภาษณ์ พร้อมทั้งอาศัยข้อมูลจากเอกสารทั้งของราชการและเอกชน มาประกอบการวิเคราะห์และเรียบเรียง รวบรวมเพื่อสนับสนุนในการตอบโจทย์วิจัยและวัตถุประสงค์ของการวิจัย ซึ่งผลการวิเคราะห์ข้อมูลการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มปรากฏ ดังต่อไปนี้

ส่วนที่ ๑ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสำรวจ

สรุปเป็นข้อค้นพบ (Fact finding) ได้ว่าวัดเจดีย์หลวงวรวิหาร เป็นวัดเก่าแก่ในจังหวัดเชียงใหม่ มีชื่อเรียกหลายชื่อ ได้แก่ “ราชกุฎาคาร วัดโชติการาม” สร้างขึ้นในรัชสมัยของพระเจ้าแสนเมืองมา พ.ศ. ๑๙๑๓-๑๙๕๔ กษัตริย์ลำดับที่ ๗ แห่งราชวงศ์มังราย ไม่ปรากฏปีที่สร้างแน่ชัด สันนิษฐานว่าวัดแห่งนี้น่าจะสร้างในปี พ.ศ. ๑๙๒๘-พ.ศ. ๑๙๔๕ วัดเจดีย์หลวงเป็นพระอารามหลวงแบบโบราณ มีการบูรณะมาหลายสมัย โดยเฉพาะพระเจดีย์ ที่ปัจจุบันมีขนาดความกว้างด้านละ ๖๐ เมตร เป็นองค์พระเจดีย์ที่มีความสำคัญที่สุดองค์หนึ่งในเชียงใหม่ วัดเจดีย์หลวงสร้างอยู่กลางใจเมืองเชียงใหม่ ซึ่งแต่เดิมถือว่าเป็นศูนย์กลางทางการปกครองของอาณาจักรล้านนา ตั้งอยู่เลขที่ ๑๐๓ ถนนพระปกเกล้า ตำบลพระสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ มีเนื้อที่ภายในวัดประมาณ ๓๒ ไร่ ๑ งาน ๒๗ ตารางวา มีสถานที่ที่สำคัญทางการศึกษาของพระภิกษุสามเณร โรงเรียนพระปริยัติธรรม สำนักเรียนนักธรรมบาลี มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา เหล่านี้เป็นสถานที่อบรมบ่มเพาะอนาคตของชาติต่อไป พฤติกรรมอันพึงประสงค์ให้กับเยาวชนหรือสามเณรที่จะเป็นผู้ใหญ่ใน สภาพของวัดเจดีย์หลวง วรวิหาร โดยรวมเป็นชุมชนของพระสงฆ์ และสามเณร มีสถานที่ที่สำคัญทางการศึกษาของพระภิกษุสามเณร โรงเรียนพระปริยัติธรรม สำนักเรียนนักธรรมบาลี มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยอันพึงประสงค์ให้กับเยาวชนวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา เหล่านี้เป็นสถานที่อบรมบ่มเพาะพฤติกรรมหรือสามเณรที่จะเป็นผู้ใหญ่ในอนาคตของชาติต่อไป สภาพสิ่งแวดล้อมเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงแห่งหนึ่งของจังหวัดเชียงใหม่ และมีสถานที่ที่ศึกษาของพระภิกษุสามเณร ครบถ้วนทั่วไป

สภาพความเป็นอยู่ของสามเณรส่วนใหญ่อยู่แบบมีระบบการปกครอง มีการแบ่งเป็นคณะกรรมการปกครอง ทิศเหนือเรียกว่า คณะหอธรรม ทิศใต้เรียกว่า คณะเจดีย์หลวง มีอาจารย์เป็นผู้ปกครองประจำคณะและกุฏิของตนเอง รับประทานอาหารที่โรงอาหารรวมกัน เป็นเหมือนกับโรงเรียนกินนอน พระภิกษุและสามเณรที่มาอยู่ที่นี่ พักอาศัยอยู่ในวัดเจดีย์หลวง และมีโรงเรียนพระปริยัติธรรมและระดับมหาวิทยาลัยในวัด ทำให้ภิกษุสามเณรได้โอกาสทางการศึกษา

ผลการวิจัยพบว่าสามเณรได้รับความรู้เกี่ยวกับคำสอนของพระพุทธเจ้าสามารถนำไปใช้ใน ชีวิตจริงมีผลต่อการดำเนินชีวิตและเป็นประโยชน์อย่างมากคือการใช้ชีวิตอย่างรอบคอบ สนใจแก้ไขตนเองให้ดีขึ้นในวันพระของวัดเจดีย์หลวง มีการเทศน์นำเอาธรรมะที่พระเทศน์มาใช้ได้ส่วนหนึ่งคิดว่า ธรรมะจะทำให้เรามีจิตใจที่ผ่องใสการทำวัตรสวดมนต์ ช่วยให้มีสมาธิในการเรียนกิจวัตรต่างๆ เป็นการ สร้างส่งเสริมให้เป็นคนดีให้รู้จักหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา รู้จักหน้าที่ของตนเอง ฝึกนิสัยให้ ขยันหมั่นเพียร ฝึกให้รู้จักใช้เวลาให้เกิดประโยชน์ และมีความรับผิดชอบในการช่วยกันรักษาความ สะอาด ความสามัคคี กิจวัตรบิณฑบาตฉัน ท้าวตบเข้า เย็นให้เป็นประจำวัน แก้ไขพฤติกรรมที่ไม่ดีให้ดีขึ้นได้มีวัฒนธรรมการเป็นอยู่ที่ดีและการเป็นอยู่ช่วยขัดเกลาพฤติกรรมของสามเณร เช่นการสวดมนต์

เข้า เย็นทำให้รู้จักการมีจิตอาสา รู้จักแนวทางการปฏิบัติธรรมในพระพุทธศาสนาสอนให้สามเณรมีความอ่อนน้อมถ่อมตนสิ่งสนับสนุนที่ทำให้เกิดการขัดเกลาพฤติกรรมของสามเณรคือ ทำวัตรสวดมนต์ เข้าเย็น เชื่อว่าทำได้ดี ทำชั่วได้ชั่วตนแลเป็นที่พึ่งแห่งตนสอนให้มี หิริ ความละอาย โอตตัปปะความเกรงกลัวต่อบาป

แนวทางการใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา๑) ด้านการอบรมสั่งสอนการขัดเกลาพฤติกรรมมีประโยชน์ เช่นควรอบรมธรรมะที่สามารถนำมาใช้ได้ในชีวิตจริงควรมีสถานที่ฝึกฝนอบรมสามเณรก่อนที่เข้ามาอยู่ในเมืองใหญ่การทำวัตรสวดมนต์ การเรียนนันทกรรม บาสิ ภายในวัดให้เข้มงวดมากขึ้น๒) ด้านการปกครองควรอบรมสามเณรให้รู้จักความขยันและให้รู้จักกฎของวัด๓) ควรมีหลักธรรมที่ต้นแบบให้กับสามเณรควรเพิ่มเติมประเพณีทางพระพุทธศาสนาที่เป็นสิ่งสนับสนุนก่อให้เกิดพฤติกรรมที่ดีงามที่สำคัญของวัดเจติยหลวง และการทำกิจกรรมร่วมกันที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและพฤติกรรม๔) ควรอบรมสามเณรให้มีการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปใช้ในการดำเนินชีวิต เช่นการใช้ชีวิตอย่างรอบคอบไม่ประมาทในการทำสิ่งต่างๆ เพราะเต็มไปด้วยสิ่งล่อลวง

๕. อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้ มีข้อค้นพบ (Fact findings) ที่ก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่และมีคุณค่าทางวิชาการ ซึ่งพร้อมที่จะนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป จึงนำมาอภิปรายผลโดยใช้หลักตรรกวิทยาในการให้เหตุผล เพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยดังนี้

ผลการวิจัยพบว่า ได้รับความรู้ด้านพระพุทธศาสนาหรือด้านประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามสามารถนำไปใช้ในบทเรียนหรือใช้ในชีวิตประจำวัน ได้ความรู้เกี่ยวกับการมีศีลมีธรรม การรักษาความสะอาด ทำให้เรานำมาใช้ในชีวิตประจำวันได้ทำให้เราเป็นคนดี ให้เรามีชีวิตที่ดีในการอยู่ร่วมกันกับสังคมอย่างมีความสุข ธรรมะเป็นธรรมขั้นสูงสุดของพระพุทธเจ้าที่สอนให้เรา คิดดี ทำดี พูดดี ได้รับความรู้คือการเปลี่ยนแปลงตัวเอง ธรรมะมีคุณค่าและประโยชน์คือ ได้สอนตัวเราและได้เรียนรู้เกี่ยวกับสังขธรรมชีวิต ได้รับความรู้คือการทำตนให้ขยัน ได้รับความรู้มากมายเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของสถานที่สำคัญ และครูบาอาจารย์ในสมัยก่อน และธรรมะของครูบาอาจารย์ต่างๆ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ ได้รับความรู้เกี่ยวกับคำสอนของพระพุทธเจ้าเรื่องการเป็นคนดีและบาปบุญ ได้รับความรู้คำสอนของพระพุทธเจ้าแล้วนำไปปฏิบัติในการดำรงชีวิตข้างหน้าได้ ได้รับความรู้เกี่ยวกับการอบรมด้านคุณธรรม คำสอนของอาจารย์หลายๆ อย่าง ได้ฟังธรรมจากครูบาอาจารย์สายปฏิบัติ ทำให้ได้รู้หลักคำสอนในการดำเนินชีวิต ได้รับความรู้เกี่ยวกับเรื่องศีล ได้รู้ว่าสิ่งไหนดีและไม่ดี ธรรมะจะคอยช่วยสอน ทำให้จิตใจสงบและไม่ทำในสิ่งที่ไม่ดี ธรรมะมีประโยชน์ในการดำเนินชีวิต ธรรมเป็นเครื่องดำรงชีวิต และเข้าใจในหลักคำสอนของพระพุทธเจ้ามากขึ้น ได้รับความรู้เกี่ยวกับคำสอนของพระพุทธเจ้าสามารถนำไปใช้ในชีวิตจริงได้ ได้รับความรู้ของครูบาอาจารย์มีผลต่อการดำเนินชีวิตและเป็นประโยชน์อย่างมาก ได้รู้จักธรรมะในพระพุทธศาสนามากขึ้น นำมาใช้ได้ในชีวิตจริง คือการใช้ชีวิต

อย่างรอบคอบ การใช้ชีวิตอย่างราบรื่น สนใจแก้ไขตนเองให้ดี ในวันพระของวัดเจดีย์หลวง จะมีการเทศน์ทุกวัน ก็ได้นำเอาธรรมะที่ท่านเทศน์มาใช้ได้ส่วนหนึ่ง ได้รับความรู้เกี่ยวกับเรื่องศีลต่างๆ คิดว่าธรรมจะทำให้เรามีจิตใจที่ผ่องใสซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสมสุขนิธิอุทัย^๖ ได้ศึกษาเรื่อง “การพัฒนาเยาวชนตามแนวพุทธในสังคมไทย” ผลการวิจัยพบว่าจุดเริ่มต้นของการพัฒนาของเยาวชนตามแนวพุทธคือสัมมาทิฐิการส่งเสริมคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของเยาวชนตามแนวพุทธโดยใช้หลักไตรสิกขาสถาบันทางสังคมเป็นปรโตโมหะช่วยส่งเสริมการพัฒนาแนวพุทธให้แก่เยาวชน สำหรับการพัฒนาเยาวชนในสังคมไทยศึกษาพฤติกรรมของเยาวชนที่สามารถวัดได้เป้าหมายของการพัฒนาเยาวชนครอบคลุมคือไม่เบียดเบียนตนเองไม่เบียดเบียนผู้อื่นรับผิดชอบต่อหน้าที่พัฒนาตนเองและช่วยพัฒนาผู้อื่นและสังคม

ผลการวิจัยพบว่า -ช่วยฝึกให้เรามีความรู้ด้านภาษาต่างๆ ถือว่าดีเพราะเน้นฝึกให้สามเณรรู้จักหน้าที่ในแต่ละวันและในการเรียน นักรธรรม บาลี กระตือรือร้นมากขึ้น กิจกรรมต่างๆ เป็นการเสริมรู้ให้สามเณรในด้านหลักธรรม การทำวัตรสวดมนต์ ช่วยให้มีความสามารถในการเรียน กิจกรรมต่างเป็นการสร้างส่งเสริมให้เป็นคนดีมีความฉลาดให้รู้จักหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ได้ทำให้สามเณรรู้จักหน้าที่ของตนเอง ช่วยขัดเกลาให้สามเณรมีความขยันหมั่นเพียรในกิจกรรมต่างๆ ภายในวัด ฝึกนิสัยให้ขยันหมั่นเพียร และรู้หน้าที่ตนเอง กิจกรรม คือการทำวัตรสวดมนต์ เป็นกิจกรรมที่ฝึกให้สามเณรภายในวัดรู้จักใช้เวลาให้เกิดประโยชน์ และเรียนหนังสือธรรมะ การทำกิจวัตรสวดมนต์ ทำให้จิตใจดี และการเรียนนักรธรรมบาลีก็มีส่วนการอบรมด้วยส่วนหนึ่ง เป็นกิจกรรมที่ดีได้เรียนรู้เกี่ยวกับธรรมะใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ -การทำวัตรสวดมนต์เป็นสิ่งที่งาม ช่วยในการขัดเกลานิสัยได้และเวลาในการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ไม่ค่อยเสมอตันเสมอปลาย สามเณรบางรูปไม่ค่อยให้ความร่วมมือการทำวัตรสวดมนต์เข้า เย็นทำให้จิตใจสงบดี การเรียนนักรธรรม บาลีเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาคนสอนของพระพุทธเจ้า-วิถีชีวิตการเป็นอยู่ของสามเณรวัดเจดีย์หลวง อยู่แบบสบาย กฎระเบียบดี มีการเรียนนักรธรรม บาลี -ทำให้สามเณรรู้จักรับผิดชอบด้วยตนเอง ทำกิจกรรมด้วยตนเอง เช่น กิจกรรมทำวัตร สวดมนต์เข้า เย็น-ปฏิบัติให้สม่ำเสมอ อย่าให้ขาด -การดำเนินชีวิตในวัดเจดีย์หลวง มีความเรียบง่าย สะดวกสบายในการทำงานต่างๆ-การทำวัตรสวดมนต์เข้าเย็นมีส่วนทำให้พฤติกรรมของสามเณรเปลี่ยนไปในทางที่ดี ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของจุฑารัตน์ ไพศาลโรจนรัตน์^๗ ได้ศึกษาเรื่อง บทบาทของโรงเรียนพุทธศาสนาวนอาทิตยในการขัดเกลาทางศีลธรรม : ศึกษากรณีนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร”, ผลการศึกษาพบว่าโรงเรียนพุทธศาสนาวนอาทิตยมีส่วนสำคัญยิ่งในการขัดเกลาทางศีลธรรมแก่เยาวชน ในด้านบทบาทของวัด เห็นได้ว่าโรงเรียนพุทธศาสนาวนอาทิตยเป็นการให้บริการทางสังคมประการหนึ่งของวัดที่ให้แก่สังคมไทยปัจจุบันและโรงเรียนพุทธศาสนาวนอาทิตยยังได้ช่วยส่งเสริมให้เยาวชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางพุทธศาสนา นอกจากนั้นยังพบว่ามีปัจจัยและแรงจูงใจอื่น เช่น ความต้องการความรู้เพิ่มเติมใน

^๖สมสุข นิธิอุทัย, “การพัฒนาเยาวชนตามแนวพุทธในสังคมไทย”, **พุทธศาสนตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕).

^๗จุฑารัตน์ ไพศาลโรจนรัตน์, “บทบาทของโรงเรียนพุทธศาสนาวนอาทิตยในการขัดเกลาทางศีลธรรม : ศึกษากรณีนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร”, **วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

วิชาดนตรีไทย ภาษาต่างประเทศและวิชาอื่นๆ ที่ทำให้เยาวชนเข้ามาเรียนในโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ นอกจากต้องการความรู้ด้านธรรมะ

ผลการวิจัยพบว่า -ช่วยขัดเกลาให้เราเป็นผู้มีวินัย ช่วยเหลือตนเองได้ รู้จักผิดชอบตัวเองมากขึ้นในความเป็นอยู่วัดเจติยหลวงอย่างนี้ ถือว่ามีความสะดวกสบายทั้งในด้านที่พักอาศัยที่เรียน หรืออาหารกิน และสิ่งที่จะช่วยขัดเกลาให้เรามีความขยันมากขึ้น วัฒนธรรมการเป็นของวัดเจติยหลวง แบ่งเป็นคณะมีทั้งหมด ๒ คณะแต่ละคณะจะมีผู้ดูแลและผู้ช่วยเกลาพฤติกรรมของสามเณร ช่วยให้สามเณรรู้จักการประพฤติดี ทำความดี และสร้างนิสัยให้รู้จักขยัน ให้รู้จักความขยันและทำให้มีความรู้เกี่ยวกับการรู้จักใช้ชีวิตให้อยู่รอด -มีกฎของวัดที่ตั้งเป็นข้อตกลงของกันและกัน สามเณรปฏิบัติก็จะทำให้เป็นเครื่องกล่อมเกลาให้สามเณรดีได้ การสวดมนต์ช่วยในการขัดเกลาจิตใจให้สงบขึ้น มีวัฒนธรรมการสร้างลักษณะที่นิสัยที่ดี และการรู้จักทำงานที่ดี การเป็นอยู่ที่ดีเพราะสามเณรไม่มีความรับผิดชอบในการช่วยกันรักษาความสะอาด สามเณรบางรูปยังขาดความรับผิดชอบที่ดี -ความสามัคคี บิณฑบาตฉัน ทำวัตรเช้า เย็นให้เป็นประจำวัน กฎระเบียบเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างมาก -การเป็นอยู่ของสามเณรก็ถือว่าดี การทำวัตรสวดมนต์ เพื่อให้สามเณรฟังธรรมและนำไปปฏิบัติ แก้ไขพฤติกรรมที่ไม่ดีให้ดีขึ้นได้ มีวัฒนธรรมการเป็นอยู่ที่ดี และการเป็นอยู่ช่วยขัดเกลาพฤติกรรมของสามเณร เช่น การทำวัตร สวดมนต์เช้า เย็น การเป็นอยู่ของสามเณรมีความสุข แต่ขึ้นอยู่กับตัวสามเณรเองที่ต้องปฏิบัติเอาเอง -ศึกษาธรรมะ เช่น เรียนนักธรรมะ -สิ่งที่ช่วยขัดเกลา สามเณรคือ การทำวัตรสวดมนต์ การเสียสละ ช่วยงานวัด ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สามเณรต้องทำตามกฎระเบียบ ถ้าไม่ทำมีสิทธิ์ถูกไล่ออกจากวัด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ**ดลใจถาวรวงศ์ตันเจริญและดร.จันทร์ชลี มาพุทธ**ได้ศึกษา“กระบวนการขัดเกลาคุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนต้นแบบจังหวัดฉะเชิงเทรา”, พบว่าวิธีการและบทบาทที่สำคัญของกระบวนการขัดเกลาทางสังคมคือ๑. สถาบันครอบครัวสถาบันการศึกษาสถาบันศาสนาและสภาพแวดล้อมมีลักษณะร่วมของกระบวนการขัดเกลาทางสังคมคือการมีปฏิสัมพันธ์เชิงบวกอย่างมีเหตุผล๒. สถาบันครอบครัวมีบทบาทสำคัญที่สุดในกระบวนการขัดเกลาทางสังคมทั้งทาง-ตรงและทางอ้อม๓. เยาวชนต้นแบบต้องมีการเรียนรู้ด้วยตนเองรวมถึงการเห็นคุณค่าของความดีงามและการมีบุคคลเป็นหลักยึดทางจิตใจ๔. สถาบันครอบครัวสถาบันการศึกษาสถาบันศาสนาและสภาพแวดล้อมส่งผลต่อการพัฒนาคุณธรรมและการประพฤติโดยเรียงลำดับจากมากไปน้อย๓ลำดับแรกได้แก่ความขยันความประหยัดและความมีน้ำใจ

ผลการวิจัยพบว่า -ประเพณีในพระพุทธศาสนาที่สำคัญ คือ งานอินทขิล เพราะมีการสนับสนุนให้สามเณรมีส่วนร่วม และมีการเปลี่ยนแปลงทุกปี คือ การลาสิกขาและบวชเข้ามาใหม่-เมื่อวัดมีงานได้ออกมาช่วยเหลือ ทำให้รู้จักการมีจิตอาสา พระอาจารย์ดูแลอย่างใกล้ชิด ทัวถึง-ประเพณีที่สำคัญของวัดคือ การเข้าพรรษา ออกพรรษา สรงน้ำเสาหลักเมืองที่เรียกว่า เขาวินทขิล -พระอาจารย์คอยสอนสั่งเกี่ยวกับการปฏิบัติตนเอง ให้รู้จักรับผิดชอบหน้าที่ของตนเอง ให้ความอบอุ่นอย่างทั่วถึง -

^๕ดลใจ ถาวรวงศ์ตันเจริญและ ดร.จันทร์ชลีมาพุทธ, “กระบวนการขัดเกลาคุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนต้นแบบจังหวัดฉะเชิงเทรา”, **ดุษฎีนิพนธ์สาขาการศึกษาและการพัฒนาสังคม**, (คณะศึกษาศาสตร์: มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๒).

ได้เข้าร่วมกิจกรรมสงฆ์ เข้าร่วมกิจกรรมของวัด และการรู้จักการทำงาน -การทำวัตรสวดมนต์ การเรียนนักธรรมบาลี ทำให้เรารู้จักใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ สามเณรบางรูปยังขาดการดูแลเอาใจใส่จากอาจารย์ และบางรูปควรดูแลอย่างใกล้ชิด -สนับสนุนเกี่ยวกับวันสำคัญให้สามเณรรู้ถึงวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา รักษากฎระเบียบทางพระพุทธศาสนาให้รู้จักแนวทางการปฏิบัติธรรม ในทางพระพุทธศาสนา กิจกรรมสามเณรเป็นกิจกรรมที่สอนให้สามเณรมีความอ่อนน้อมถ่อมตน รู้จักธรรมะในพระพุทธศาสนา ถ้าปฏิบัติตามให้เกิดผลจริงได้ -สิ่งสนับสนุนที่ทำให้เกิดการขัดเกลาพฤติกรรมของสามเณรคือ ทำวัตรสวดมนต์ เข้า เียน การเสียสละ ช่วยเหลือซึ่งกันและกันซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ**จุฑารัตน์ ไพศาลโรจนรัตน์**^๒ ได้ศึกษาเรื่อง บทบาทของโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ในการขัดเกลาทางศีลธรรม : ศึกษากรณีนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร” ผลการศึกษาพบว่า โรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์มีส่วนสำคัญยิ่งในการขัดเกลาทางศีลธรรมแก่เยาวชน ในด้านบทบาทของวัด เห็นได้ว่าโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์เป็นการให้บริการทางสังคมประการหนึ่งของวัดที่ให้แก่วัยรุ่นไทยปัจจุบันและโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ยังได้ช่วยส่งเสริมให้เยาวชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ที่ทำให้เยาวชนเข้ามาเรียนในโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์นอกจากต้องการความรู้ด้านธรรมะและสอดคล้องกับงานวิจัยของ**ดวงทิพย์อันประสิทธิ์**^๓ ได้ศึกษาเรื่อง “รูปแบบการขัดเกลาทางสังคมเพื่อเสริมสร้างจิตอาสาในชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนบางน้ำหวานอำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ พบว่า ๑)ชาวชุมชนได้ให้ความหมายจิตอาสาคือการกระทำด้วยใจจริงช่วยเหลือด้วยความบริสุทธิ์ใจทำประโยชน์ให้ผู้อื่นได้เท่าที่ตนทำได้โดยไม่ยั้งเหนียวเพื่อที่จะนำชุมชนไปสู่ความเข้มแข็งด้วยการที่เป็นผู้ให้มากกว่าผู้รับและในด้านองค์ประกอบ/คุณลักษณะของผู้มีจิตอาสาคือเป็นผู้ที่พร้อมจะเสียสละเพื่อส่วนรวมทั้งร่างกายแรงใจรวมทั้งด้านเวลาและเป็นผู้ที่มีความเมตตา มีความซื่อสัตย์โดยประพฤติตนเป็นบุคคลตัวอย่างให้กับผู้อื่นด้วยการยึดคุณธรรมจริยธรรมพร้อมกับมีความความขยันอดทนและเป็นผู้ที่มีอัธยาศัยดีเข้ากับผู้อื่นได้ง่ายเป็นที่ปรึกษาให้ผู้อื่นได้ถ่ายทอดความรู้ความสามารถของตนให้กับผู้อื่นและมีภาวะความเป็นผู้นำและมีความกระตือรือร้น

ผลการวิจัยพบว่า คนเราต้องอยู่กันไปเป็นสังคม ไม่ใช่อยู่คนเดียว คิดทำอะไร คิดถึงส่วนรวม ธรรมมีอุปการะมาก ๒ อย่าง สติ ความระลึกได้ สัมปชัญญะความรู้ตัว ธรรมอันธรรมให้งาม อิทธิบาท ๔ คือ ๑)ฉันทะ ๒)วิริยะ ๓)จิตตะ ๔)วิมังสาความอดทน-ความมีระเบียบวินัย และความสามัคคี – อริยสัจสี่ –ได้รับการฝึกมารยาทที่ดีงาม-คำสอนของพ่อแม่ ครูบาอาจารย์ทำได้ดี ทำชั่วได้ชั่วอดทน หืออดทน นาโถ ตนแลเป็นที่พึ่งแห่งตนทำได้ดี ทำชั่วได้ชั่วใช้ชีวิตอย่างรอบคอบไม่ประมาทในการทำสิ่งต่างๆ ธรรมะที่อาจารย์บางก็นำมาใช้ในชีวิตได้จริงๆ สอนให้มี หิริ ความละอาย โอตตปเปความเกรงกลัวต่อบาป พรหมวิหาร ๔ คือ ๑) เมตตา ๒) กรุณา ๓) มุทิตา ๔) อุเบกขา การมีสติ ความเสียสละ

^๒จุฑารัตน์ ไพศาลโรจนรัตน์, “บทบาทของโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ในการขัดเกลาทางศีลธรรม : ศึกษากรณีนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร”, **วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

^๓นางสาวดวงทิพย์ อันประสิทธิ์, “รูปแบบการขัดเกลาทางสังคมเพื่อเสริมสร้างจิตอาสาในชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนบางน้ำหวานอำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ”, **ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (การบริหารการพัฒนาสังคม: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๕).

ตนอริยสัจสี่ ทำตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาให้ดี ความมีระเบียบวินัย ทำตามแนวทางผู้เจริญได้ ทำไปแล้วทำในสิ่งที่ถูกต้องซันติ ความอดทนให้มากๆ สัจจะ เมื่อมีสัจจะ ย่อมนำมาซึ่งความจริง ผู้คนก็เกรงใจ การเสียสละ เมื่อเสียสละ ย่อมได้ในสิ่งที่ตนปรารถนา คนที่เสียสละทุกอย่างคือคนที่ที่มีทุกอย่าง คนที่ว่ามีทุกอย่าง แต่ไม่เคยเสียสละเลย คือที่คนที่ยากจนที่สุด เรียนผูกเอง ก็ต้องเรียนแก้เองการไม่ทำบาปเป็นสุขอย่างยิ่ง การใช้ชีวิตอย่างมีสติ เช่นจะทำอะไรต้องคิดก่อนทำ ไม่ใช่ทำแล้วค่อยคิด การปฏิบัติตามกฎระเบียบภายในวัดธรรมเป็นโลกบาล๒อย่างนำหลักธรรมที่พระผู้ใหญ่สอนมาใช้ได้ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของดวงทิพย์อันประสิทธิ์^๘ ได้ศึกษาเรื่อง “รูปแบบการขัดเกลาทางสังคมเพื่อเสริมสร้างจิตอาสาในชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนบางน้ำหวานอำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ พบว่าการขัดเกลาทางสังคมผ่านสถาบันต่างๆคือ๑) ครอบครัวได้แก่การอบรม/สั่งสอนด้วยวาจาการทำตนให้เห็นเป็นแบบอย่างการลงโทษการสร้างแรงจูงใจด้วยการให้รางวัลสร้างกฎเกณฑ์/ข้อตกลงร่วมกัน การให้เรียนรู้ด้วยตนเอง๒) ศาสนาได้แก่การอบรม/สั่งสอนด้วยวาจาสร้างกฎเกณฑ์/ข้อตกลงร่วมกัน การให้เรียนรู้ด้วยตนเองและ๓) โรงเรียนได้แก่การอบรม/สั่งสอนด้วยวาจาการลงโทษการให้รางวัลการทำให้เห็นเป็นแบบอย่างและสอดคล้องกับงานวิจัยของฤทธิชัย แกมมณาคและพระครูวิมลศิลปกิจ^๙ ได้ศึกษาเรื่อง “พฤติกรรมเชิงจริยธรรมทางพระพุทธศาสนาของสามเณรชาวไทยภูเขาที่ศึกษาในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาจังหวัดเชียงราย” พบว่า ระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมอยู่ในระดับมากทุกข้อโดยพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความกตัญญูทศเวทมีค่าสูงสุดด้านความเชื่อความศรัทธาในพระพุทธศาสนาสามเณรชาวไทยภูเขามั่นใจว่าพระพุทธรูปเจ้าไตรสร้อยธรรมจริงรู้สึกซาบซึ้งถึงพระปัญญาธิคุณของพระพุทธรูปเจ้าที่ว่าเป็นเลิศกว่าใครในโลกและมีความมั่นใจว่าหลักธรรมของพระพุทธรูปเจ้าสามารถนำมาใช้ในการดำเนินชีวิตได้ด้านความกตัญญูทศเวทที่ระลึกถึงทุกคนที่มีบุญคุณตลอดไปให้ความเคารพและเชื่อฟังต่อผู้ปกครองและช่วยเหลืองานที่ผู้ปกครองมอบหมายด้วยความเต็มใจด้านความเมตตากรุณามีความปรารถนาดีต่อผู้ปกครองและเพื่อนนักเรียนมีความเอื้ออารีต่อญาติพี่น้องและมีความยินดีที่ได้แบ่งปันสิ่งของหรืออาหารให้เพื่อนด้านความรับผิดชอบรู้สึกชื่นชมเมื่อเห็นเพื่อนเก็บขยะจากพื้นไปใส่ถังขยะเมื่อเห็นเพื่อนทำความดีจะรู้สึกชื่นชมเพื่อนและจะพยายามทำงานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จแม้ว่างานนั้นจะยากเพียงใดและด้านความซื่อสัตย์เมื่อเก็บของผู้อื่นได้จะส่งคืนเจ้าของมีความรับผิดชอบงานในหน้าที่ของตนและมีความละเอียดเกรงกลัวต่อการทำผิดสามเณรชาวไทยภูเขามียุทธวิธีที่ต่างกันและมีผู้อุปถัมภ์ที่ต่างกันมีผลทำให้มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมทางพระพุทธศาสนาแตกต่างกันแต่การมีชาติพันธุ์ที่ต่างกันและมีผู้ควบคุมดูแลที่ต่างกันไม่มีผลทำให้มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมทางพระพุทธศาสนาแตกต่างกัน

^๘ เรื่องเดียวกัน.

^๙ ฤทธิชัย แกมมณาคและพระครูวิมลศิลปกิจ, “พฤติกรรมเชิงจริยธรรมทางพระพุทธศาสนาของสามเณรชาวไทยภูเขาที่ศึกษาในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาจังหวัดเชียงราย”, รายงานการวิจัย, (ทุนสนับสนุนวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).

๖. กิตติกรรมประกาศ

รายงานการวิจัยฉบับนี้ สำเร็จได้ด้วยความกรุณาอย่างยิ่งจากบุคคลหลายฝ่ายในการให้คำแนะนำปรึกษาและปรับปรุงแก้ไขทำให้รายงานการวิจัย ฉบับนี้สมบูรณ์ขอกราบขอบพระคุณพระครูปลัดจิตตวิชัย จิตตวิชัยดร. ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ล้านนา พระครูวุฒิชัยธรรมาภิวัฒน์ รองอธิการบดี มมร ล้านนา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ตระกูล ชำนาญ ผู้ช่วยอธิการบดี, พระครูวิทิศศาสนาทรร.รองศาสตราจารย์สมหมาย เปรมจิตต์ ดร.ทรงศักดิ์ พรหมดีที่ให้คำแนะนำในการแก้ไขเพิ่มเติมข้อมูลทำให้รายงานการวิจัยเล่มนี้แล้วเสร็จ

คุณค่าและประโยชน์อันพึงมีจากรายงานการวิจัยเล่มนี้ขอมอบเป็นเครื่องบูชาสถาบันพระคุณของคุณพ่อคุณแม่ครู อาจารย์และผู้มีพระคุณทุกท่านที่ให้คณะผู้วิจัยได้มีโอกาสทำรายงานวิจัยจนสำเร็จ

คณะผู้วิจัย

๗. ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยและอภิปรายผลการวิจัยคณะผู้วิจัยจึงจัดทำเป็นข้อเสนอแนะไว้เป็น 3 ระดับดังนี้

๑) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑. ด้านการอบรมสั่งสอนการขัดเกลาพฤติกรรม มีคุณค่าและมีประโยชน์ เช่นควรอบรมธรรมะในพระพุทธศาสนาให้มากขึ้น ที่สามารถนำมาใช้ได้ในชีวิตจริงควรมีฝึกการใช้ชีวิตอย่างรอบคอบ ควรมีสถานที่ฝึกฝนอบรมสามเณรก่อนที่เข้ามาอยู่ในเมืองใหญ่การดำเนินกิจกรรมของสามเณรในวัดเจดีย์หลวง วรวิหาร เช่น กิจวัตร การทำวัตรสวดมนต์ การเรียนนักษัตร บาลี กิจกรรมต่างๆ ภายในวัดให้เข้มงวดมากขึ้น

๒. ด้านการปกครองควรที่เพิ่มประสิทธิภาพให้มากขึ้น ควรอบรมสามเณรให้รู้จักความขยันและให้รู้จักการใช้ชีวิตให้อยู่รอดมีกฎของวัดที่ตั้งเป็นข้อตกลงของกันและกัน สามเณรปฏิบัติก็จะเป็นเครื่องกล่อมเกล่าให้สามเณรดีได้

๓. ควรมีหลักสูตรที่ต้นแบบให้กับสามเณรควรเพิ่มเติมประเพณีทางพุทธศาสนาที่เป็นสิ่งสนับสนุนก่อให้เกิดพฤติกรรมที่ดีงามที่สำคัญของวัดเจดีย์หลวง และการทำกิจกรรมร่วมกันที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมและเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของสามเณร

๔. ควรให้สามเณรมีการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปใช้ในการดำเนินชีวิต เช่น ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่วอัฐตา หิอัฐโน นาโถ ตนแลเป็นที่พึ่งแห่งตนทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่วใช้ชีวิตอย่างรอบคอบไม่ประมาทในการทำสิ่งต่างๆ เพราะสิ่งล่อลวงเยอะมาก

๒) ข้อเสนอแนะสำหรับผู้ปฏิบัติ

๒.๑ด้านการอบรมสั่งสอนการขัดเกลาพฤติกรรม เช่นควรให้สามเณรรู้จักธรรมะในพระพุทธศาสนามากขึ้น นำมาใช้ได้ในชีวิตได้จริง

๒.๒ด้านการปกครองการเป็นอยู่ในวัดเจติยหลวงวรวิหารที่ช่วยขัดเกลาพฤติกรรมของสามเณร แต่ละเรื่องมี เช่นควรให้รู้จักความขยันและทำให้รู้จักใช้ชีวิตให้อยู่รอดมีภูมิคุ้มกันของวัดที่ตั้งเป็นข้อตกลงของกันและกัน สามเณรปฏิบัติก็จะทำให้เป็นเครื่องกล่อมเกล่าให้สามเณรดีได้

๓) ข้อเสนอแนะสำหรับศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

๓.๑ ควรศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบพฤติกรรมตามแนวพุทธจริยธรรมของสามเณรในโรงเรียนพระปริยัติธรรมในภาคเหนือตอนบน

๓.๒ควรศึกษาเกี่ยวกับ รูปแบบการพัฒนาพฤติกรรมตามหลักสัปปุริสธรรมของสามเณรและเยาวชนในภาคเหนือตอนบน

บรรณานุกรม

๑. คัมภีร์พระไตรปิฎกและหนังสือทั่วไป

บุญมี แทนแก้ว. จริยศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: โอ. เอส. พรินท์ติ้ง, ๒๕๓๙.

ขจิตภัย บุรุษพัฒน์. ชาวเขา. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสภาพัฒนาการแห่งชาติ, ๒๕๓๘.

งามตา วานิชานนท์. จิตวิทยาสังคม. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๓๔.

งามพิศ สัตย์สงวน. หลักมานุษยวิทยาวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

จำนง อติพัฒนสิทธิ์และคณะ. สังคมวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๖๐.

หนังสือภาษาอังกฤษ/English/ texts

Elkin, Frederick and Handel, Gerald. The Child and Society: the Process of Socialization. New York: The Random House. 1972.

Richter, K. et al. Child Care in Urban Thailand : Choice and Constraint in a Changing Society. IPSR Publication no. 163. Bangkok: Institute for Population and Social Research. 1992.

๒. รายงานการวิจัย/สารนิพนธ์/วิทยานิพนธ์

จุฑารัตน์ ไพศาลโรจน์รัตน์. “บทบาทของโรงเรียนพุทธศาสนาวัดอภัยในการขัดเกลาทางศีลธรรม :

ศึกษากรณีนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

นางสาวดวงทิพย์อันประสิทธิ์. “รูปแบบการขัดเกลาทางสังคมเพื่อเสริมสร้างจิตอาสาในชุมชน: กรณีศึกษา ชุมชนบางน้ำหวานอำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ”. **ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารการพัฒนาสังคม)** : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๕.

นางสาวสมสุขนิจอุทัย. “การพัฒนาเยาวชนตามแนวพุทธในสังคมไทย”. **พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)**, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

ฤทธิ์ชัย แกมมาก. และพระครูวิมลศิลปกิจ. “พฤติกรรมเชิงจริยธรรมทางพระพุทธศาสนาของสามเณรชาวไทยภูเขาที่ศึกษาในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาจังหวัดเชียงราย”. **ทุนสนับสนุนวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์**. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ดลใจ ถาวรวงศ์ตันเจริญและดร.จันทร์ชลีมาพุทธ. “กระบวนการขัดเกลาคุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนต้นแบบจังหวัดฉะเชิงเทรา”. **วิทยานิพนธ์สาขาการศึกษาและการพัฒนาสังคม**. คณะศึกษาศาสตร์: มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๒

บายไซเหี้ยะ: พุทธนวัตกรรมเครื่องแสดงความเคารพบูชาเพื่อเสริมสร้างความ มั่นคงในการดำเนินชีวิตของชาวไทยเขมรสุรินทร์

BAI SAI: BUDDHIST INNOVATION AS A SACRIFICE TO PROMOTE
CONSTANCY WAY OF LIFE OF THAI – KHMER GROUP IN SURIN PROVINCE

ดร.ยโสธรา ศิริภาพระภากร

รองผู้อำนวยการสำนักปฏิบัติธรรมจังหวัดสุรินทร์

แห่งที่ ๒ วัดป่าโยธาประสิทธิ์, จังหวัดสุรินทร์

บทคัดย่อ

บายศรีที่ใช้ประกอบพิธีกรรมและได้ปรากฏในพิธีกรรมของชาวไทยเขมรสุรินทร์ได้แสดงถึงการให้ความสำคัญ บายศรีธาด เป็นสัญลักษณ์แห่งการสื่อสาร หรือบูชาต่อสิ่งสูงสุด อาทิเช่น พระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ คุณบิดามารดา บรรพบุรุษ และดวงวิญญาณที่ศักดิ์สิทธิ์ เป็นสัญลักษณ์แห่งการไหว้สักการบูชา เช่น ไหว้ บวงสรวง เป็นเครื่องบรรณาการที่ถวายเพื่อเป็นการแสดงถึงความเคารพบูชา และยอมรับด้วย การจัดทำบายศรีนี้ก็เป็นการสร้างขวัญและกำลังใจอีกวิธีหนึ่ง ในวิถีการดำเนินชีวิตประจำวันต้องมีกำลังใจ ที่ต้องต่อสู้ อดทนต่อไป บายศรีของชาวไทยเขมรสุรินทร์ยังเป็นมรดกที่คงเหลืออยู่ในชุมชนของชาวไทยเขมรสุรินทร์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันนี้

คำสำคัญ : บายไซเหี้ยะ, บูชา, การดำเนินชีวิต, ชาวไทยเขมร

Abstract

BaiSai or Bai Si was presented in Thai-Khmer Surin ceremony since long time ago. The important of BaiSai was showed as a sign to communicate or pay respect to the high respectful subjects such as PhraRattana-trai (Buddhist triple gems), parents, ancestors or spirits souls. It is a sign of respectful, praising and trust. It was also a sacrifice object to show respect and acceptance. Bai Si making process used to create people morale in order to encourage their living. Bai Si is a cultural heritage remains in Thai-Khmer community until nowadays.

Keywords : BaiSai, Way of life, Thai-Khmer group

๑. คำนำ

ชาวไทยเขมรที่อาศัยในจังหวัดสุรินทร์นี้ มีความเป็นมาและประวัติศาสตร์อันยาวนาน มีวัฒนธรรมประเพณีพิธีกรรม ความเชื่อที่ปรากฏในจังหวัดสุรินทร์นี้ได้ถูกกล่าวไว้ในประวัติศาสตร์ว่าเป็นเมืองแห่งอารยธรรมขอมโบราณที่มีอำนาจการปกครองอยู่ในสมัยนั้น จังหวัดสุรินทร์มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมประเพณีและความเป็นอยู่ที่เรียบง่ายแต่เคร่งครัดกับขนบธรรมเนียมที่ปรากฏในพิธีกรรมต่างๆ ที่เป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่น^๑ การจัดทำบายศรี (บายไซ) ในงานพิธีกรรมต่างๆ อย่างขาดเสียมิได้ ประเพณีและความเชื่อนี้มีบทบาทต่อวิถีชีวิตชาวไทยเขมรสุรินทร์เป็นอย่างมาก ที่ชาวไทยเขมรสุรินทร์ยึดถือมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ ได้แก่ ความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา ความเชื่อเกี่ยวกับการเซ่นไหว้บรรพบุรุษ (แคเป็น) ความเชื่อเกี่ยวกับการบูชาแม่มวด (เรือแม่มวด) ซึ่งในประเพณีที่ปรากฏในวิถีความเชื่อพิธีกรรมนี้มีบทบาทมากกับการดำเนินชีวิตของชาวไทยเขมรสุรินทร์ จะมีขั้นตอน การปฏิบัติที่มีแบบแผนที่แน่นอนตายตัว อาทิเช่น อาจารย์ ผู้นำการประกอบพิธีกรรม วัสดุอุปกรณ์ที่ต้องใช้ เวลา สถานที่ ผู้ร่วมในพิธีกรรม ทั้งนี้การประกอบพิธีตามความเชื่อ และทางด้านศาสนาของชาวไทยเขมรสุรินทร์ จะมีวัตถุประสงค์เพื่อความมั่นคงทางด้านจิตใจ และมีผลทางด้านความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต ความเป็นอยู่ อายุ อีกด้วยในการประกอบพิธีกรรมของชาวไทยเขมรสุรินทร์นี้ที่ปรากฏโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์นั้นคือ ชาวไทยเขมรสุรินทร์มักมีการทำบายศรี (บายไซ) เพื่อประกอบการเข้าสู่พิธีกรรมนั้นด้วยเสมอ^๒ พิธีกรรมความเชื่อนี้ย่อมเป็นที่มาของพิธีกรรม เมื่อเกิดพิธีกรรมก็ย่อมเกิดเป็นประเพณีตามมาจนกลายมาเป็นแนวทางการอนุรักษ์ รักษา ห่วงแหน อันเป็นผลจากการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษพาทำจนเกิดเป็นคุณค่าที่สามารถสัมผัสได้ คือ ผู้ร่วมประกอบพิธีกรรมในทางพระพุทธศาสนา หรือเข้าร่วมในพิธีกรรมเซ่นไหว้บรรพบุรุษ และจัดพิธีกรรมบูชาแม่มวดเพื่อการบูชาครู หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ มีบายศรี (บายไซ) ปรากฏในพิธีกรรมยอมทำให้บุคคลที่ร่วมนั้น ได้เกิดการน้อมจิตระลึกความสำคัญของพิธีกรรม ตั้งใจทำปละปฏิบัติตามทุกขั้นตอน ทำให้เกิดสมาธิและเกิดปัญญาตามมาได้ ทำให้สามารถควบคุมจิตใจให้สงบ ชุ่มความหวานไหวได้ อีกทั้งพิธีกรรมนั้นยอมทำให้เกิดความสามัคคีในหมู่คณะ แม้จะมีรากฐานมาจากพระพุทธศาสนา หรือ ความเชื่อในเรื่องเร้นลับอันเป็นสิ่งที่มีความเชื่อมาช้านาน โดยในสังคมชาวไทยเขมรสุรินทร์มักมีความเชื่อและความผูกพันกันของคนในสังคมและสะท้อนออกมาในรูปแบบของพิธีกรรม ที่มีบายศรี (บายไซ) ในปรากฏอยู่อย่างโดดเด่นจนเป็นเอกลักษณ์ของชาวไทยเขมรจังหวัดสุรินทร์

^๑สำนักงานจังหวัดสุรินทร์, บรรยายสรุปจังหวัดสุรินทร์, (สุรินทร์: สำนักงานจังหวัดสุรินทร์, ๒๕๓๙), หน้า ๑-๒.

^๒ประกอบ ผลงาม, สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์เขมรถิ่นไทย, (กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, ๒๕๓๘), หน้า ๒๒-๓๐

๒. บายไซเหี้ยะกับความเชื่อของชาวไทยเขมรสุรินทร์

อธิบายตามความหายของบายศรีที่กล่าวในบทความนี้ บายไซ เป็นคำเฉพาะที่ใช้เรียกในราชอาณาจักรกัมพูชา ประเทศกัมพูชา บาย หมายความว่า ข้าว ไซ มีความหมาย ศรี เป็นภาษาเก่าแก่ที่ใช้กันมาแต่เดิม ความหมายนั้นคือ ข้าวที่จัดไว้เพื่อการบูชา, ข้าวที่ใส่ไว้ในกรวยประกอบด้วย พุ่มใบตองแล้วประดับด้วยดอกไม้เพื่อการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ศรี ไซ ในที่นี้ อาจหมายถึง ความงาม ผู้หญิง ความงดงาม ความมีระเบียบเรียบร้อย เพราะสื่อที่แสดงออกมาจากองค์ประกอบของบายศรี (บายไซ) นั้น เป็นการแสดงออกถึง ความงาม อ่อนช้อย นอบน้อม แล้วประดับด้วยข้าวสวยไว้จุดกลางกระโจมกรวย เพื่อการบูชา

๒.๑ ความเชื่อของชาวไทยเขมรสุรินทร์ที่มีต่อบายศรี (บายไซ)

ความเชื่อหมายถึง ฐานคติที่ส่งผลให้เกิดประเพณีพิธีกรรมต่างๆ และกำหนดเป็นจารีตเพื่อเป็นแนวปฏิบัติตาม เช่นความเชื่อเกี่ยวกับภูตผีวิญญาณ ความเชื่อในเรื่องโชคกลาง และความเชื่อเกี่ยวกับอำนาจลึกลับ มนุษย์จึงนำเอาแนวความเชื่อนั้นๆมาถือปฏิบัติในกลุ่มของตน^๑อีกความหมายหนึ่งคือการยอมรับนับถือในหลักการอย่างใดอย่างหนึ่งคำสอนบุคคล การยึดถือในสิ่งที่เชื่อว่ามีอำนาจเหนือมนุษย์ หรือธรรมชาติของบุคคลกลุ่มชนหรือสังคม เช่น คนไทยมีความเชื่อใน พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ชาวไทยโซ่งมีความเชื่อเกี่ยวกับผีบรรพบุรุษ^๒ ดังนั้นความเชื่อของชาวไทยเขมรสุรินทร์ที่ปรากฏความเชื่อหลักๆนั้นคือ สิ่งที่เกิดจากความเชื่อเรื่องความเป็นมงคล เสริมสิริมงคล และเกี่ยวข้องกับวิญญาณของบรรพบุรุษและผู้กล้าหาญในชุมชนของตนที่ล่วงลับไปแล้วจึงต้องมีการบวงสรวงเช่นไหว้บูชา ซึ่งความเชื่อเหล่านี้ยังยึดถืออยู่ คือเป็นความเชื่อดั้งเดิมที่คนในชุมชนนั้นยึดถืออยู่ ความเชื่อที่มีต่อบายศรี (บายไซ) ของชาวไทยเขมรสุรินทร์ที่มีต่อบายศรีเหี้ยะคุณลักษณะที่สำคัญนี้ที่ใช้นั้นคือใช้ในการประกอบพิธีกรรมที่สำคัญที่เกี่ยวข้องกับการทำบุญใหญ่ เช่น บุญขึ้นบ้านใหม่ บุญฉุน บุญฉลองพระ หรือใช้ในการบูชาบรรพบุรุษ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ มีความเชื่อว่าเป็นของสูงถ้าสามารถทำบายศรีบูชาแล้วอมเกิดความเจริญ ได้บุญเต็มที เป็นการสักการบูชาพระพุทธเจ้า เทวดา และวิญญาณบรรพบุรุษด้วย ใน

^๑อิศราพร จันทรทอง, บทบาทหน้าที่ของพิธีกรรมแก้มอของชาวกูยบ้านสำโรงทาบอำเภอสำโรงทาบ จังหวัดสุรินทร์, (ม.ป.พ., ๒๕๓๗), หน้า ๔๑.

^๒เรณู เหมือนจันทร์ฉาย. “อิทธิพลความเชื่อประเพณีและพิธีกรรมของชาวไทยโซ่งที่มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต”. ปรินญาตลปะศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชาพัฒนาชนบทศึกษา. (บัณฑิตมหาวิทยาลัย: มหาลัษ มหิตล,ม.ป.ป.),หน้า ๔๒.

^๓ศิริพร สุเมธรัตน์, ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองสุรินทร์, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, ๒๕๕๓), หน้า ๓๗๒.

วิถีความเป็นอยู่นี้สามารถช่วยในเรื่องการได้มาซึ่งผลบุญให้ปราศจากโรคร้ายไข้เจ็บ รวมทั้งเป็นการเสริมบารมีให้กับเจ้าภาพหรือเจ้าของงานด้วย ในพิธีกรรมที่สำคัญของงานบุญนี้จะขาดเสียไม่ได้เลย^๖

๒.๒. บายไซเที้ยะ

ชาวไทยเขมรสุรินทร์มีความเชื่อในเรื่องอำนาจเหนือธรรมชาติว่ามีสิ่งที่เหนือกว่ามนุษย์อาจเป็น เทพ เทวดา อารักษ์ เจ้าที่ต่างๆ เชื่อในเรื่องในเรื่องไสยศาสตร์ และผสมผสานกับคติพราหมณ์ ที่มีการบวงสรวงเซ่นไหว้สังเวยตามคติความเชื่อพื้นถิ่นของชาวไทยเขมร การเคาะระป๋าย่าต่ายาย บรรพบุรุษของตนเองมาแต่โบราณทำให้เกิดพิธีกรรมต่างๆ เกิดขึ้นเพื่อทำการบูชาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ วัตถุประสงค์นั้นคือ เพื่อความผาสุก ความเจริญรุ่งเรืองรวมทั้งเป็นการเสริมบารมีให้กับตนเองด้วยประการหนึ่ง ในการประกอบพิธีกรรมนี้การทำบายศรีถาด (บายไซเที้ยะ)จึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญมากและขาดไม่ได้เลย เช่น งานบวช งานแต่งงาน ขึ้นบ้านใหม่ หรือแม้แต่พิธีกรรมขอขมาหลังฟ้าผ่า เป็นต้น ดังนั้นการทำบายศรีประเพณีนี้ต้องวางบนถาด ที่ชาวไทยเขมรสุรินทร์เรียกว่า “บายไซเที้ยะ” เนื่องจากบายศรีประเพณีนี้ต้องวางบนถาดจึงเป็นเหตุให้เรียกว่าบายศรีถาด

๒.๓. บายไซ เครื่องแสดงความเคารพบูชา

เครื่องบูชาที่ชาวไทยเขมรให้ความสำคัญมากและขาดไม่ได้เลย บายไซ (บายศรี) ที่แสดงออกถึงการเคารพที่มีต่อสิ่งนั้น ให้การยอมรับ และบูชาเทิดทูนด้วย บายศรีถาด (เที้ยะ)นี้เป็นสัญลักษณ์แห่งการบูชาที่มีความสำคัญของชาวไทยเขมรสุรินทร์ ซึ่งพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อพิธีกรรมที่สำคัญนี้จะได้นำมาเสนอ 3 พิธีกรรมที่เกี่ยวข้อง คือ พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา พิธีกรรมเกี่ยวกับการเซ่นไหว้ พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการบูชาที่ปรากฏในพิธีกรรมมะมัวต (เรียมมะมัวต)

๒.๓. พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา

ชาวไทยเขมรสุรินทร์มีการผสมผสานทางวัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรมซึ่งมีความเชื่อและประกอบพิธีกรรมมาตั้งแต่อดีตที่มีพัฒนาการทางศาสนามานั่นคือ ศาสนาแบบดั้งเดิม (การนับผี วิญญาณ) ศาสนาพราหมณ์ –ฮินดู ที่ปรากฏในจังหวัดสุรินทร์ นั้นจะเห็นถึงปราสาทที่เป็นความเชื่อทางศาสนาพราหมณ์ ฮินดู อยู่มากมาย ต่อมาได้มีการนับถือพระพุทธศาสนาเถรวาทด้วย พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับทางพระพุทธศาสนาที่ชาวไทยเขมรสุรินทร์ให้ความสำคัญ และได้้นำบายศรีถาดเข้าสู่พิธีกรรมเสมอ พิธีกรรมขึ้นบ้านใหม่ โดยให้ความสำคัญว่า ในพิธีกรรมนี้จะต้องมีการชุมชนเทวดามาร่วมในพิธีกรรมด้วยสิ่งที่ชาวไทยเขมรได้มีความนับถือในรูปแบบ เทวดา วิญญาณ อยู่แล้ว

^๖โกสัณญา ศิริสงวน, สัญลักษณ์ในบายศรีของชาวไทยเขมรสุรินทร์, (สาขาวิชาการวิจัยและพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, ๒๕๕๖), หน้า ๘๐-๘๑.

จำเป็นต้องจัดทำบายศรีขึ้นเพื่อการบูชา และเสริมในพิธีกรรมในงานบุญนี้ ตามความเชื่อนี้สามารถเสริมบารมีให้เขาเหล่านี้ด้วยให้เจ้าภาพได้มีความเจริญรุ่งเรือง ในบายศรีที่ปรากฏนั้นจะเห็นได้ถึงเครื่องบวงสรวงในปรากฏในบายศรีด้วยที่มี ขนม ข้าวต้ม ผลไม้ อีกนัยยะหนึ่งก็หมายถึงการได้บูชาเทวดาที่มาชุมชนในงานพิธีกรรมที่ได้อัญเชิญมาแล้ว เป็นเครื่องสังเวย โดยการจูดรูปบอกกล่าวด้วย^๗ อีกความหมายหนึ่งได้กล่าวว่า เป็นการถวายเครื่องบูชาแด่พระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ ด้วยเชื่อว่าเป็นงานที่ได้บุญมากและการทำบายศรีชนิดนี้จะได้อานิสงส์มาก และได้ถือมาแต่อดีตจนถึงปัจจุบันนี้^๘

๒.๔. พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเซ่นไหว้บรรพบุรุษ

ชาวไทยเขมรสุรินทร์ในความเชื่อที่มีมาแต่ดั้งเดิมนี้ได้มีการนับถือวิญญาณ (วิญญาณนิยม) โดยมีความเชื่อว่า ปู่ ย่า ตา ยาย พ่อ แม่ เมื่อตายแล้ว ไม่ไปไหน ยังอยู่รักษาลูกหลานให้มีความสุขความเจริญ หรือ อาจให้คุณให้โทษแก่ลูกหลานได้ เมื่อทำถูกก็ให้คุณคุ้มครองรักษา ดูแล เมื่อทำผิดจารีตประเพณี ก็จะทำให้โทษ ลงโทษในรูปแบบมีอันเป็นไปต่างๆ ในประเพณีหนึ่งๆจะมีการบูชาเคารพบรรพบุรุษ เช่นไหว้ด้วยเครื่องเซ่นต่างๆพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมเซ่นไหว้บรรพบุรุษนี้ จะมีบายศรีลาด บายไซเหี้ยะ ที่ใช้ในการบูชาเซ่นไหว้ด้วย ซึ่งถือได้ว่า ชาวไทยเขมรสุรินทร์ได้ให้ความเคารพ บูชาบรรพบุรุษมาก^๙

๒.๕ พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการบูชา

พิธีกรรมที่แสดงพฤติกรรมที่บ่งบอกถึงความเชื่อของบุคคลในสังคม ที่แสดงออกในรูปแบบลักษณะที่แตกต่างกันออกไปตามจุดประสงค์ โดยแบ่งพิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิต และ พิธีกรรมที่เป็นมงคล ซึ่งพิธีกรรมที่เกี่ยวกับชีวิตจะเป็นพิธีกรรมที่มุ่งความเจริญรุ่งเรืองต่อชีวิตโดยตรง มุ่งที่จะบวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีฤทธิ์เดชบันดาลให้ความคุ้มครองดูแลปกป้องรักษาให้ปราศจาก โรคภัยไข้เจ็บ ไม่มีสิ่งชั่วร้ายมารบกวนให้เกิดภัยอันตราย ให้มีสุขภาพร่างกายแข็งแรงสมบูรณ์ มีอายุยืน รวมทั้งให้เกิดความอุดมสมบูรณ์^{๑๐}สรุปความได้ว่า พิธีกรรม คือพฤติกรรมที่กระทำขึ้นเพื่อสนองโลกียวิสัยเพื่อความสูงส่งทางจิตวิญญาณซึ่งมีความศักดิ์สิทธิ์ โดยถูกต้องตาม

^๗สัมภาษณ์ พระครูโสภณธรรมรังษี, เจ้าคณะอำเภอเมืองสุรินทร์ (ธ), ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๐.

^๘สัมภาษณ์ พระสำเร็จ โกวิท, เลขาเจ้าคณะอำเภอเมืองสุรินทร์ (ธ), ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๐.

^๙สัมภาษณ์ แม่ชีเบญญ์ นุชนาจารย์, ผู้มีประสบการณ์, ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๑๐}ศิริพร สุเมธรัตน์, ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองสุรินทร์, (คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, ๒๕๓๕), หน้า ๔๐๐.

ประเพณี เป็นการสั่งสมของวัฒนธรรม และเป็นที่ยอมรับของคนทั่วไปจะต้องเป็นการกระทำที่ปลูกเร้าหรือเรียกร้องให้เกิดปฏิกิริยาอารมณ์^{๑๑} การบูชาอัญเชิญเป็นการนำหรือเรียกพลัง วิญญาณ เทพ เทพี กามิ ฯลฯ จาก “ข้างนอก” ให้ “เข้ามา” แน่นนอนว่าสิ่งที่ถือว่ามีมาจาก ข้างนอกและเข้ามา ย่อมเป็นเรื่องของพลังจิต คำว่า เข้าทรงเป็นร่างทรงนั้นก็คือมนุษย์เราธรรมดานี้เองที่องค์หรือเจ้าหรือ แม่นแต่ผีวิญญาณบรรพบุรุษ มีความต้องการจะจับร่างเป็นทางผ่านเพื่อจะสื่อสารและสัมผัสกับมนุษย์ได้^{๑๒} พิธีกรรมของชาวไทยเขมรสุรินทร์นี้เรียกพิธีกรรมนี้ว่า “มมีวด”^{๑๓} มีความหมายว่า “แม่มด” คือร่างทรงเป็นบุคคลที่สามารถอัญเชิญผีวิญญาณบรรพบุรุษหรือ เทพ เทวดาอารักษ์ รวมทั้งครู กำนันที่เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์คุ้มครองรักษาตนเอง ให้มาเข้าทรง และซักถามความต้องการของวิญญาณว่า ต้องการอะไรและต้องการที่จะให้ประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้องต่อไปสำหรับจุดหมายการ โจมมีวด (เข้าทรง) นั้นนอกจากจะเป็นการทำพิธี เช่นไหว้เลี้ยงครุมมีวดแล้วยังเป็นพิธีกรรมรักษาคนป่วยด้วย พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการบูชาในพิธีกรรมมมีวดนี้จะปรากฏและเกี่ยวข้องในพิธีกรรมนี้คือบายศรี ถาดด้วยเช่นกัน

๒.๖. สัญลักษณ์ศักดิ์สิทธิ์ที่ปรากฏในบายไซเทียะ

บายศรีเทียะในแต่ละชั้นจะประดับและตกแต่งจะใช้เลข ๔ เป็นตัวกำหนด เช่น แต่ละชั้นจะประกอบด้วย ขนมน้ำกรวย ๔ กล้วยน้ำหว่า ๔ ลูก ขนมนางเล็ด ๔ ซึ่งมีความหมายว่า เป็นการบูชา ทั้ง ๔ ทิศ สะท้อนความเชื่อที่ได้รับจากศาสนาพราหมณ์ – ฮินดู ความหมาย ๔ ทิศนั้นเทพที่รักษาอยู่ ทั้ง ๔ ทิศ เป็นการบูชาพระพรหม เป็นการบูชาคุณของธรรมชาติ ได้แก่ ดิน น้ำ ลม ไฟ ผสมผสานกับการเกิดมาของมนุษย์ และเป็นการบูชาบุญคุณของ บิดา มารดา ที่ให้เลือดให้เนื้อ^{๑๔} สัญลักษณ์ ศักดิ์สิทธิ์ที่ปรากฏในบายศรีของชาวไทยเขมรตามความเชื่อที่มีมาแต่เดิม ได้แก่ จวม เป็นการใช้เรียก กรวยที่ตั้งบนยอดบายศรี ชาวไทยเขมรสุรินทร์เรียกว่า จวม เป็นการแสดงรูปทรงที่คล้ายเจดีย์ หรือ ปราสาท ประดุจดั่งเป็นที่สถิตของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ คล้ายรูปร่างของปราสาทที่ได้รับอิทธิพลมาจากความ เชื่อในการสร้างปราสาทของศาสนาพราหมณ์ – ฮินดู ที่มีรูปร่าง รูปทรงเหมือนเขาพระสุเมรุ ใน บายศรีจะนำข้าวตอก ดอกไม้มาประดับเพื่อบูชาเทพยดาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ข้าวตอกสีขาวแสดงถึง ถึงความสะอาด ความบริสุทธิ์ สะท้อนถึงวัฒนธรรมความเชื่อว่า จะบันดาลให้เกิดความบริสุทธิ์สดใสใน ใจ ในกาย เกิดความเจริญรุ่งเรืองแก่บ้าน ครอบครัวแก่ผู้ที่ใช้บายศรีนี้^{๑๕}

^{๑๑}พระเชยวิทย์ อดตสนโต (โอชาวัฒน์), “การศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาของร่าง ทรง : กรณีศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร”, **ปริญาญาพุทธศาสนตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหา จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๒.

^{๑๒}ว. จินประดิษฐ์, **อำนาจลึกลับของร่างทรง ฉบับมาตรฐานและสมบูรณ์**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ รุ่งแสงการพิมพ์, ๒๕๓๘), หน้า ๑๕.

^{๑๓}มมีวด เป็นภาษาเขมร ชาวสุรินทร์ แปลว่า ร่างทรง, แม่มด , possessed person .

^{๑๔}สัมภาษณ์ เตื่อย ยาดี ที่มา โกศลัญญา สิริสงวน, **สัญลักษณ์ในบายศรีของชาวไทยเขมรสุรินทร์**, (สาขาวิชาการวิจัยและพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, ๒๕๕๕), หน้า ๘๕.

^{๑๕}สัมภาษณ์ สิริสงวน, **สัญลักษณ์ในบายศรีของชาวไทยเขมรสุรินทร์**, (สาขาวิชาการวิจัยและพัฒนา ท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, ๒๕๕๕), หน้า ๘๕.

๒.๗. เสนอคุณค่าในการพัฒนาต่อยอดเชิงสร้างสรรค์

๑.คุณค่าและความสำคัญของบายศรีเที๊ยะ (บายไซ) ควรนำองค์ความรู้ที่ได้นี้ไปพัฒนาต่อยอดเพื่อชี้ให้เห็นคุณค่า อัตลักษณ์ของชาวไทยเขมรสุรินทร์ที่มีต่อบายไซเที๊ยะว่ามีความสำคัญในด้านอื่นๆ ที่สำคัญต่อวิถีการดำเนินชีวิตของชาวไทยเขมรสุรินทร์อย่างไร

๒.ควรศึกษาถึงความสำคัญ ที่มา ความหมายของวัสดุอุปกรณ์ และรูปสัญลักษณ์ ถอดรหัสทางจิตวิญญาณที่มีกับบายศรีว่า เป็นอย่างไร ชี้ให้เห็นถึงคุณค่า ความสำคัญ ความหมาย เพื่อเป็นสื่อการศึกษา ต่อไป

๓.ควรมีการจัดการประกวดบายศรีธาด เพื่อเข้าสู่พิธีกรรมต่างๆอย่างสร้างสรรค์ และสามารถให้ความหมายที่สำคัญ และคู่ควรแก่การนำไปใช้ในพิธีกรรมต่างๆ อย่างเกิดความรู้และเข้าใจ และสามารถเกิดรูปแบบท้องถิ่นในรูปแบบ ลักษณะที่แตกต่างกันได้

๓. สรุป

บายไซเที๊ยะ บายศรีที่ใช้ประกอบที่ปรากฏในพิธีกรรมที่นำมาเสนอนี้เพื่อชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของชาวไทยเขมรสุรินทร์ ถึงการให้ความสำคัญ บายศรีธาด เป็นสัญลักษณ์แห่งการสื่อสาร หรือ บูชาต่อสิ่งสูงสุด อาทิเช่น พระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ คุณบิดามารดา บรรพบุรุษ และดวงวิญญาณที่ศักดิ์สิทธิ์ เป็นสัญลักษณ์แห่งการไหว้สักการบูชา เช่น ไหว้ บวงสรวง เป็นเครื่องบรรณาการที่ถวายเพื่อเป็นการแสดงถึงความเคารพบูชา และยอมรับด้วย การจัดทำบายศรีนี้ก็เป็นการสร้างขวัญและกำลังใจอีกวิธีหนึ่ง ในวิถีการดำเนินชีวิตประจำวันต้องมีกำลังใจ ที่ต้องต่อสู้ อุดหนุนต่อไป บายศรีของชาวไทยเขมรสุรินทร์ยังเป็นมรดกที่คงเหลืออยู่ในชุมชนของชาวไทยเขมรสุรินทร์ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันนี้

บรรณานุกรม

๑. คัมภีร์พระไตรปิฎกและหนังสือทั่วไป

ว. จินประดิษฐ์. อำนาจลึกลับของร่างทรง ฉบับมาตรฐานและสมบูรณ์. กรุงเทพมหานคร:

โรงพิมพ์ รุ่งแสงการพิมพ์, ๒๕๓๘.

ศิริพร สุเมธรัตน์. ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองสุรินทร์. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, ๒๕๓๕.

อิสราพร จันท์ทอง. บทบาทหน้าที่ของพิธีกรรมแก้ลมของชาวภูบ้านสำโรงทาบอำเภอสำโรงทาบ จังหวัดสุรินทร์. ม.ป.พ., ๒๕๓๗.

ประกอบ ฝนงาม. สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์เขมรถิ่นไทย. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, ๒๕๓๘.

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. **วัฒนธรรมกับการพัฒนาทางเลือกของสังคม.**

กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, ๒๕๔๐.

สำนักงานจังหวัดสุรินทร์. **บรรยายสรุปจังหวัดสุรินทร์.** สุรินทร์: สำนักงานจังหวัดสุรินทร์, ๒๕๓๙.

โกศลัญญา ศิริสงวน. **สัญลักษณ์ในบายศรีของชาวไทยเขมรสุรินทร์.** สาขาวิชาการวิจัยและพัฒนา
ท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, ๒๕๕๖.

๒. วิทยานิพนธ์

เรณู เหมือนจันทร์ฉาย. “อิทธิพลความเชื่อประเพณีและพิธีกรรมของชาวไทยโซ่งที่มีผลต่อการพัฒนา
คุณภาพชีวิต”. **ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชาพัฒนาชนบทศึกษา.**
บัณฑิตมหาวิทยาลัย: มหาลัษณ์มิตล, ม.ป.ป.

๓. สัมภาษณ์

สัมภาษณ์ พระครูโสภณธรรมรังสี, เจ้าคณะอำเภอเมืองสุรินทร์ (ธ), ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ พระสำเร็จ โกวิท, เลขาเจ้าคณะอำเภอเมืองสุรินทร์ (ธ), ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ แม่ชีเบ็ญจนาจนารักษ์, ผู้มีประสบการณ์ , ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ อาจารย์ สุริยา คลังฤทธิ์, นักวิจัยอิสระ, ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ นางอวย จาบประโคน, บ้านตะโก อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์, ๑๙ มีนาคม ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ นางพลอย บำรุงชีพ, บ้านตะโก อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์, ๑๙ มีนาคม ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ นายบุญสา คลังฤทธิ์, ชาวบ้าน, ๒๐ มีนาคม ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ นาง ทองดา คลังฤทธิ์, ชาวบ้าน, ๒๐ มีนาคม ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ พระมหาสุพจน์ สุวรรณจิตโต, ๒๕ มีนาคม ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ พระพงษ์เพชร ธิมมะจิตโต, ๒๒ เมษายน ๒๕๖๐.

วิเคราะห์จริยศาสตร์ตะวันตกและจริยศาสตร์ในพุทธปรัชญา ANALYSIS OF WESTERN ETHICS AND ETHICS IN BUDDHIST PHILOSOPHY

พระมหาสมณวินทร์ ปุริสสุตโตโม ผศ.ดร.
อาจารย์ประจำสาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราช
วิทยาลัย

บทคัดย่อ

บทความเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์ดังนี้ ๑) เพื่อศึกษาจริยศาสตร์ตะวันตก ๒) เพื่อศึกษาจริยศาสตร์ในพุทธปรัชญา ๓) เพื่อวิเคราะห์จริยศาสตร์ตะวันตกและจริยศาสตร์ในพุทธปรัชญา จากการศึกษา พบว่าจริยศาสตร์ตะวันตกนั้นเป็นแนวคิดและทฤษฎีที่เกิดขึ้นเพื่อแก้ปัญหาในระดับบุคคลและสังคม โดยเป็นหลักการที่ให้ความสำคัญทั้งเจตนาและผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น ส่วนจริยศาสตร์ในพุทธปรัชญาเป็นหลักการที่เกิดขึ้นจากแนวคิดและแนวปฏิบัติของพระพุทธเจ้า โดยมุ่งประโยชน์เพื่อจัดการกับความทุกข์กายและใจของบุคคลและสังคม สำหรับการวิเคราะห์จริยศาสตร์ตะวันตกและจริยศาสตร์ในพุทธปรัชญาได้บทสรุปว่าจริยศาสตร์ทั้งสองเป็นเรื่องของการใช้หลักการเป็นเกณฑ์ตัดสินปัญหา โดยจริยศาสตร์ตะวันตกมุ่งใช้การคิดวิเคราะห์แก้ปัญหาด้วย แนวคิดทางจริยศาสตร์บางส่วนที่เหมาะสม ส่วนจริยศาสตร์ในพุทธปรัชญาที่ผู้เขียนใช้หลักคำสอนในสังครวสูตรและโสมทัตตสูตรวิเคราะห์ปัญหาพบว่าหลักพุทธจริยศาสตร์เรื่องไตรสิกขาเป็นเกณฑ์ตัดสินปัญหาด้านการคิดและการปฏิบัติของบุคคลและสังคมได้

คำสำคัญ : จริยศาสตร์ตะวันตก, จริยศาสตร์ในพุทธปรัชญา

Abstract

The objectives of this article were: 1) to study the Western ethics 2) to study the ethics in Buddhist philosophy 3) to analyze the Western ethics and the ethics in Buddhist philosophy. The study was found that the western ethics dealt with the concepts and theories used to solve the individual problems and the problems in the society which valued both intent and result. The ethics in Buddhist philosophy based on the concept and practice of the Buddha used to solve the physical and mental suffering. The analysis of the Western ethics and the ethics in Buddhist Philosophy could be concluded that both of ethics dealt with the principles used to solve the problems. The Western ethics, the problems were solved by some appropriate ethical concepts. The ethics in Buddhist philosophy, the author used the

doctrine in Sangaravasutta and Sonadandasutta to analyze the problems. It was found that the Threefold Training could be judge the problems of thinking and practice of the individual and the people in the society.

Keywords : Western ethics, Ethics in Buddhist philosophy

๑. ความหมายของจริยศาสตร์

ตามหลักนิรุกติศาสตร์คำว่า “จริยศาสตร์” เป็นภาษาสันสกฤต (จริย+ศาสตร์) แปลตามอักษรว่า “ศาสตร์ที่ว่าด้วยประพฤติ” จริยศาสตร์ตรงกับภาษาละตินว่า “อีธอส” (Ethos) หมายถึง อุปนิสัยหรือ หลักการประพฤติ โดยนัยนี้ จริยศาสตร์จึงเป็นศาสตร์ว่าด้วยความประพฤติหรือการกระทำของมนุษย์นั่นเอง บางครั้งก็เรียกว่าปรัชญาจริยธรรม (Moral Philosophy) หรือหลักจริยธรรม และคำว่าจริยธรรมนี้ตรงกับภาษาละตินว่า “มอเรส” (Mores) หมายถึง ระเบียบแบบแผนหรือข้อปฏิบัติ จริยศาสตร์ตรงกับภาษาอังกฤษว่า “เอธิคส์” (Ethics) หมายถึง ศาสตร์ที่ว่าด้วยศีลธรรม หลักศีลธรรม กฎที่ว่าถึงระเบียบแบบแผนหรือข้อปฏิบัติ อีกประการหนึ่ง จริยศาสตร์เป็นศาสตร์ว่าด้วยอุปนิสัย นิสัย และความประพฤติของมนุษย์ ความประพฤติย่อมเป็นกระจกเงาส่องให้เราเห็นอุปนิสัยและนิสัยของคน จริยศาสตร์จึงช่วยตีค่านิยมโดยการมองทางอุปนิสัย นิสัยใจคอ และความประพฤติตามที่บุคคลนั้นแสดงออกมาด้วยความสมัครใจในการกระทำนั้น บุคคลมีแรงจูงใจและเจตจำนงอันแน่วแน่ เจตจำนงนั้นแสดงออกถึงอุปนิสัยของมนุษย์ ด้วยเหตุนี้ เราจึงมองเห็นอุปนิสัยของบุคคลได้ในรูปเจตจำนง หรือนัยหนึ่ง เจตจำนงคือแบบที่ได้รับการกระตุ้นเตือนของอุปนิสัย

ฉะนั้น ในเรื่องความหมายหรือการนิยามเกี่ยวกับจริยศาสตร์นี้ จึงมีนักวิชาการเสนอทัศนะไว้อย่างมากมาย ดังที่ผู้เขียนจะเสนอทัศนะเกี่ยวกับจริยศาสตร์ของท่านผู้รู้เป็นลำดับไปดังนี้ เจมส์ เซธ เสนอว่า “จริยศาสตร์คือศาสตร์ว่าด้วยหลักแห่งความประพฤติและหลักเกณฑ์แห่งความประพฤติว่าอะไรควรทำ อะไรไม่ควร” มูฮิต เสนอว่า “จริยศาสตร์เป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยพฤติกรรมในแบบพื้นฐานแห่งการตัดสินใจที่ถูกต้อง หน้าที่ของจริยศาสตร์คือการให้กฎเกณฑ์ที่แน่นอนแก่พฤติกรรม ไม่ว่าจะถูกหรือผิด” และ แมคเคนซี เสนอว่า “จริยศาสตร์คือการศึกษาถึงสิ่งที่ถูกและสิ่งดีในการกระทำ”

อย่างไรก็ตาม ยังมีความเห็นขัดแย้งกันอยู่ ๒ ประการ แมคเคนซีประนีประนอมความขัดแย้งทั้ง ๒ เข้าด้วยกัน คือ พวกหนึ่ง เห็นว่าจริยศาสตร์เป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยความถูกต้องคือมีกฎทางจริยศาสตร์อันแน่นอน บุคคลจะต้องปฏิบัติตามกฎทางจริยศาสตร์นั้นอย่างไม่มีเงื่อนไข ถ้าไม่ปฏิบัติตามนั้นถือว่าเป็นความผิดกฎจริยศาสตร์ดังกล่าวคือการปฏิบัติตามกฎศีลธรรมนั่นเอง กฎทางจริยศาสตร์เป็นเครื่องวัด เป็นมาตรฐานการกระทำของมนุษย์ว่าถูกหรือผิด มนุษย์ที่ดีจะต้องปฏิบัติตามกฎศีลธรรมหรือกฎจริยศาสตร์นั้น นักจริยศาสตร์พวกนี้เรียกว่าพวก Intuitionist หรือลัทธิ Intuitionism (นักสัญชาตญาณนิยม) อีกพวกหนึ่ง เห็นว่าความดีหรือความถูกต้องเป็นความดีหรือความถูกต้องในตัวของมันเอง กฎทางจริยศาสตร์สิ้นสุดในตัวเองแล้ว ความดีคือเจตนาดี จะถูกหรือผิดไม่สำคัญ ความสำคัญอยู่

ที่ Good will คือมีความตั้งใจดี หน้าที่เพื่อหน้าที่ ไม่ใช่อย่างอื่น ค้านท์ (Kant) กล่าวว่า “ไม่ว่าโลกนี้หรือโลกไหน ความดีก็คือความตั้งใจหรือเจตนาดี (Good will) นั่นเอง เราจะสังเกตเห็นว่าตามทัศนะของค้านท์ ความดีเป็นความดีในตัวของมันเอง ไม่ใช่ตัดสินกันที่ผลของการกระทำ มโนธรรม (conscience) หรือความรู้สึกผิดชอบจะบอกเราได้เป็นอย่างดีว่าอะไรดี อะไรชั่ว กฎทางจริยศาสตร์จะต้องเป็นสากล (Universal) พวกที่มีความเห็นอย่างนี้เรียกว่าพวก Formalist (ระเบียบนิยม)

แมคเคนซีเอาทัศนะทั้งสองรวมกันแล้วสรุปว่า “จริยศาสตร์ว่าด้วยความถูกต้องและความดี ความถูกต้องคือถูกต้องตามกฎหมาย ส่วนความดีคือสิ่งที่ประโยชน์” ยังมีอีกพวกหนึ่งเรียกว่า Teleologist เห็นแตกต่างไปจากสองพวกแรกอีกว่าจริยศาสตร์ไม่ใช่ศาสตร์ที่ว่าด้วยความถูกต้อง แต่เป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยความดี เขาบอกว่าหน้าที่เพื่อการแสดงออกทางจริยธรรม กฎหมายหรือกฎใดๆ ก็ตาม ไม่ใช่เพื่อกฎ เหมือนอย่างค้านท์ (Kant) กล่าวไว้ไม่ แต่เพื่อให้บรรลุถึงความดี ส่วนความถูกต้องและกฎหมายเป็นเพียงวิธีการเพื่อให้บรรลุความดีเช่นนั้นเท่านั้น พวกนี้พยายามค้นหาอุดมคติอันสูงสุดและหน้าที่ของมนุษย์ เบนธัม (Bentham) มิลล์ (Mill) เฮนรี ซิดวิก (Henry Sidgwick) เป็นต้น เป็นพวกเทเลโอโลยีส์ และยืนยันว่าเราจะตัดสินอะไรว่าถูกหรือผิด ต้องดูที่ผลของมัน

การตัดสินทางด้านจริยศาสตร์ เราจะเห็นว่ามิตทัศนะที่แตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัดว่ามีอยู่ ๓ ทัศนะ คือ ๑. พวกที่เห็นว่ามิตกฎทางจริยศาสตร์ที่แน่นอน บุคคลต้องปฏิบัติตามกฎทางจริยศาสตร์อย่างไม่มีเงื่อนไข ถ้าไม่ปฏิบัติตามนั้นถือว่าเป็นความผิด (Intuitionism=สัญชาตญาณนิยม) ๒. พวกที่เห็นว่าความดีหรือความถูกต้องเป็นความดีหรือความถูกต้องในตัวของมันเอง กฎทางจริยศาสตร์สิ้นสุดในตัวเองแล้ว ความดีคือเจตนาดี จะถูกหรือผิดไม่สำคัญ ความสำคัญอยู่ที่ Good will คือมีความตั้งใจดี หน้าที่เพื่อหน้าที่ ไม่ใช่เพื่ออย่างอื่น (Formalism=ระเบียบนิยม) ๓. พวกที่เห็นว่าเราจะตัดสินอะไรว่าถูกหรือผิด ต้องดูที่ผลของมัน (Teleologism)

กล่าวโดยสรุป จริยศาสตร์เป็นวิชาที่ว่าด้วยความถูกต้อง ความผิด ความดี ความควร และวิเคราะห์ถึงความดีอันสูงสุด ความดีตามอุดมคติแห่งความประพฤติของมนุษย์ ไม่ใช่ความดีที่คนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเห็นว่าดี ซึ่งแนวคิดเกี่ยวกับเรื่องเหล่านี้ล้วนเป็นลักษณะของจริยศาสตร์ ดังนั้น เกี่ยวกับจริยศาสตร์นี้จึงมีนักวิชาการแสดงความหมายและคำจำกัดความอย่างหลากหลายและแตกต่างกัน แต่ในที่สุดแล้ว จริยศาสตร์ก็เพ่งมองไปที่การหาเหตุผลหรือความถูกต้องเกี่ยวกับเกณฑ์การตัดสินพฤติกรรมที่มนุษย์แสดงออกต่อสรรพสิ่งว่าควรหรือไม่ควร ใช่หรือไม่ใช่นั้นเอง

๒. สิ่งที่จริยศาสตร์ศึกษา

เกี่ยวกับจริยศาสตร์ตะวันตกนี้มีเนื้อหาที่ต้องศึกษากว้างมาก เรียกกันว่าเป็นการศึกษาตั้งแต่ภายในจิตใจของมนุษย์จนถึงภายนอกที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ดังนั้น ในเรื่องเกี่ยวกับประเด็นที่จริยศาสตร์ศึกษาจึงมีความหลากหลายอยู่พอสมควร แต่ในที่นี้ พอสรุปได้ว่าจริยศาสตร์ศึกษาเรื่องต่างๆ ดังนี้ ๑. ศึกษาถึงหน้าที่ของมนุษย์ ๒. ศึกษาถึงอุดมการณ์อันสูงสุดของชีวิตมนุษย์ และ ๓. ศึกษาถึงความดีอันสูงสุด กล่าวคือจริยศาสตร์พยายามศึกษาถึงความเป็นมนุษย์ที่

สมบูรณ์หรือมนุษย์ต้นแบบว่าควรมีพฤติกรรมการแสดงออกทางกาย วาจา และจิตใจอย่างมีเป้าหมาย เพื่ออุดมการณ์สูงสุดในชีวิต หมายความว่ามนุษย์ที่ดีควรมีการดำเนินชีวิตที่ไม่ขัดแย้งกับความดีอันสูงสุด ซึ่งเป้าหมายอันสูงสุดในชีวิตนี้ มนุษย์ย่อมมีเสรีภาพในการบริหารจัดการอย่างต้องไม่มีความขัดแย้งในตัวเองและไม่ขัดแย้งต่อความเป็นจริงทั้งในระดับสมมติและระดับปรมัตถ์ด้วย

๓. วิธีการของจริยศาสตร์

นักปราชญ์ทางจริยศาสตร์ มีความเห็นว่าจริยศาสตร์ใช้วิธีการหลายอย่างในการวิเคราะห์ปัญหาทางศีลธรรมต่างๆ เพื่อจะแก้ไขปัญหาที่ขัดแย้งกัน ดังนั้น จึงเห็นได้ว่าวิธีการทางจริยศาสตร์นั้น จะใช้เพียงวิธีการใดวิธีการหนึ่งเพื่อแก้ปัญหาก็ได้ แต่ถ้าหากปัญหานั้นๆ ยังไม่ยุติหรือยังไม่เรียบร้อยดี จึงควรใช้วิธีการอื่นๆ ที่หลักการทางจริยศาสตร์ยอมรับร่วมด้วยก็จะเป็นการทำให้ปัญหาคเล็ดลอดไปได้ กล่าวคือวิธีการทางจริยศาสตร์ที่เป็นที่ยอมรับมีดังต่อไปนี้ ๑. วิธีการทางกายภาพและชีววิทยา ๒. วิธีการทางประวัติศาสตร์ ๓. วิธีการทางจิตวิทยา ๔. วิธีการทางอภิปราย ๕. วิธีการที่แท้จริงของจริยศาสตร์ นั่นคือวิธีการสังเกตความจริงและพิจารณาความจริง^๑

สรุปแล้ว วิธีการทางจริยศาสตร์เหล่านี้เป็นวิธีการหนึ่งที่จะทำให้เรารู้ปัญหาทางจริยศาสตร์ได้ บางส่วนเท่านั้น ด้วยว่าวิธีการทางจริยศาสตร์ที่แท้จริงนั้นควรมีลักษณะการดำเนินการเหล่านี้ร่วมด้วย คือ การสังเกตพฤติกรรม การแสดงออกของมนุษย์ แล้วพิจารณาด้วยเหตุผลซึ่งเป็นปรากฏการณ์ทางศีลธรรม โดยยึดเอาความดีอันสูงสุดเป็นแบบแม่บท ซึ่งความดีสูงสุดนี้อยู่เหนือข้อเท็จจริงทางวิทยาศาสตร์ ดังนั้น วิธีการทางจริยศาสตร์จึงเป็นวิธีการที่มีความเป็นเอกภาพและพหุภาพไปพร้อมๆ กัน กล่าวคือบางกรณีปัญหาจะใช้เพียงวิธีการใดวิธีการหนึ่งก็ได้ แต่เมื่อใช้วิธีการดังกล่าวแล้ว ปัญหายังไม่เรียบร้อยดี จึงควรใช้วิธีการอื่นๆ ที่ทางจริยศาสตร์ร่วมด้วยก็ย่อมจะทำให้ปัญหาคเล็ดลอดไปได้

๔. จริยศาสตร์แบบ Normative Science และ Positive Science

เนื้อหาในประเด็นนี้ จะเป็นการแสดงเกี่ยวกับแนวความคิดทางจริยศาสตร์ ๒ แบบ คือ ศาสตร์รูปธรรม ศึกษาถึง “สิ่งที่เป็นจริง” คือศึกษาถึงความเป็นจริงของโลกหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า วิทยาศาสตร์ ศึกษาถึงกระบวนการของโลกทางกายภาพ มีความสัมพันธ์กับข้อเท็จจริงและปรากฏการณ์ เป็นการศึกษาข้อเท็จจริงทั้งหลายในด้านใดด้านหนึ่งโดยเฉพาะ จึงมีเนื้อที่แคบกว่า ศาสตร์นามธรรม ส่วนศาสตร์นามธรรม ศึกษาถึง “สิ่งที่ควรจะเป็น” ความดี ความงาม คุณค่าอันสูงสุด เช่น ตรรกวิทยา จริยศาสตร์ และสุนทรียศาสตร์ ศึกษาถึงความจริง ความดี ความงาม เป็นการกำหนดคุณค่าของความรู้ความเข้าใจและความดีในบุคคล มิได้ศึกษาถึงสิ่งที่เป็นจริง หากแต่ศึกษาสิ่งทีควรจะเป็น เป็นเรื่องเกี่ยวกับคุณค่าหรือค่านิยม ขอบเขตของศาสตร์นามธรรมจึงมีขอบเขตกว้างกว่า

^๑ ชัยวัฒน์ อัทธพันธ์, จริยศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๕), หน้า ๓-๑๗.

เพราะเนื้อหาที่ต้องศึกษามากกว่า ด้วยเหตุนี้ในการกระทำทุกอย่างจึงเกิดการถามถึงเรื่องความดี ความจริง และความงามขึ้น

ตารางแสดงการเปรียบเทียบระหว่างศาสตร์รูปธรรมกับศาสตร์นามธรรม

ศาสตร์รูปธรรม	ศาสตร์นามธรรม
ศึกษาสิ่งที่เป็นจริง	ศึกษาสิ่งที่ควรจะเป็น
ศึกษาข้อเท็จจริง	ศึกษาคุณค่าต่างๆ
มีขอบเขตจำกัดกว่า	มีขอบเขตกว้างขวางกว่า
ตัดสินสิ่งต่างๆ ที่ข้อเท็จจริง	ตัดสินสิ่งต่างๆ ที่คุณค่า

โดยนัยนี้ จะเห็นได้ว่าลักษณะของจริยศาสตร์เน้นในเรื่องความดี สิ่งที่ดีควรจะเป็น สิ่งที่ดีควรจะทำ และคุณค่าต่างๆ เกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ จึงสรุปได้ว่าจริยศาสตร์ตะวันตกเน้นกล่าวถึงอุดมคติของมนุษย์ที่มีอยู่ ๓ ประการ คือ ๑. ความจริง (Truth) ๒. ความงาม (Beauty) และ ๓. ความดี (Good) นั่นเอง ซึ่งอุดมคติทั้ง ๓ ประการนี้เป็นเรื่องที่จริยศาสตร์ต้องการให้มนุษย์เข้าถึงให้ได้ เพราะความจริง ความงาม และความดีนี้เป็นโจทย์ที่มนุษย์ควรแสวงหาคำตอบให้ได้ สืบเนื่องจากชีวิตจะมีความสุขได้คงไม่ใช่เพราะการได้มาซึ่งสิ่งของเพียงอย่างเดียวเท่านั้น ดังเช่นจริยศาสตร์ในพุทธปรัชญาที่กล่าวถึงอุดมคติสูงสุดของมนุษย์ไว้ว่าควรมีชีวิตอยู่เพื่อความดับทุกข์หรือเพื่อพระนิพพาน

๕. จริยศาสตร์ในฐานะเป็นทฤษฎีทางศีลธรรม

นักจริยศาสตร์และนักจริยธรรมนั้นมีความแตกต่างกันอยู่ วิชาจริยศาสตร์และวิชาศีลธรรมจึงพลอยแตกต่างกันไปด้วย แต่ในความแตกต่างกันนั้นก็ยังมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดจนแยกจากกันได้ยากและก็ไม่ควรแยกจากกันด้วย เพราะแม้จะมีหน้าที่แตกต่างกัน แต่ยังมีหลักการปฏิบัติงานร่วมกันอยู่ เหมือนพยาธิแพทย์กับอายุรแพทย์และศัลยแพทย์ กล่าวคือนักจริยศาสตร์เหมือนพยาธิแพทย์ ส่วนนักศีลธรรมเหมือนอายุรแพทย์และศัลยแพทย์ เปรียบอีกอย่างหนึ่ง นักจริยศาสตร์เหมือนสถาปนิก (ออกแบบก่อสร้าง) ส่วนนักศีลธรรมเหมือนผู้รับเหมาก่อสร้างและช่างก่อสร้าง รวมความว่าจริยศาสตร์เป็นทฤษฎีทางศีลธรรม ไม่เป็นศาสตร์เชิงปฏิบัติ (Practical Science) เป็นศาสตร์เชิงทฤษฎีเท่านั้น (Theoretical Science) เท่านั้น กล่าวคือศาสตร์เชิงปฏิบัติ (Practical Science) อยู่กึ่งกลางระหว่างศาสตร์และศิลป์ ตัวอย่างเช่น แพทย์ศาสตร์ (Medical Science) เป็นศาสตร์เชิงปฏิบัติ เพราะไม่ได้คำนึงถึงอุดมคติของสุขภาพ แต่บอกวิธีที่ทำให้สุขภาพดีที่สุด แต่จริยศาสตร์มีหน้าที่บอกให้รู้ถึงความดีความชั่วทำนองเดียวกันกับสุนทรียศาสตร์มีหน้าที่บอกให้รู้ความงาม แต่ไม่มีหน้าที่สร้างความงามให้เกิดขึ้น หรือเหมือนครูมีหน้าที่บอกเราให้รู้ แต่ครูไม่มีหน้าที่มาทำบทเรียนแทนเรา ดังนั้น จริยศาสตร์จึงได้ให้ความรู้เกี่ยวกับหลักดำเนินชีวิตแก่เรา แต่วิธีให้หลักนั้นปล่อยให้ป็นหน้าที่ของศาสตร์อื่นๆ รับช่วงต่อไป^๒

^๒ วศิน อินทสระ, จริยศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร: บรรณาการ, ๒๕๒๙), หน้า ๒๑-๒๔.

สรุปแล้ว จริยศาสตร์นี้เป็นทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับศีลธรรมแน่นอน เพราะตามที่นักวิชาการทั่วไปให้กรอบไว้ก็จะเป็นการมองจริยศาสตร์ว่าเป็นเครื่องมือในการตัดสินความดีและความชั่ว ความถูกและความผิด โดยเกณฑ์ตัดสินที่ทางจริยศาสตร์ใช้เป็นเครื่องมือนี้มีหลากหลายแนวคิดและทฤษฎี ได้แก่ บางทฤษฎีทางจริยศาสตร์ก็ตัดสินที่เจตนา ก่อนลงมือกระทำ ส่วนบางทฤษฎีก็ตัดสินด้วยผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นหลังมีเจตนาลงมือกระทำ หรือแม้แต่การใช้ทั้งสองแนวคิดและทฤษฎีร่วมกันก็ได้เหมือนกัน ดังนั้น เกณฑ์ตัดสินพฤติกรรมของมนุษย์ว่ามีศีลธรรมใหม่หรือเป็นคนดีใช่หรือไม่ จึงถือว่าเป็นหลักการทางจริยศาสตร์ที่ปัจเจกชนและสังคมยอมรับกันแล้ว

๖. ปัญหาสำคัญของจริยศาสตร์

การศึกษาเกี่ยวกับจริยศาสตร์นี้เป็นที่ทราบกันดีว่าเป็นหลักเกณฑ์แห่งการแสวงหาคำตอบเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์และสังคม โดยปัญหาที่หลักการทางจริยศาสตร์สนใจเข้าไปร่วมวินิจฉัยนั้นก็มีอยู่หลายประเด็น หมายความว่าปัญหาที่มนุษย์ในระดับปัจเจกและปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นนั้น มักจะได้รับการวินิจฉัยผ่านหลักการทางจริยศาสตร์ เพราะจริยศาสตร์นี้จัดได้ว่าเป็นหลักการหนึ่งที่ถูกใช้มาเป็นเครื่องมือในการแสวงหาคำตอบนั่นเอง ดังนั้น ปัญหาหลักๆ ที่จริยศาสตร์สนใจเข้าไปร่วมถกเถียงจึงมีอยู่หลายประการ อาทิเช่น ๑. ปัญหาทางจิตวิทยา ๒. ปัญหาการตัดสินทางศีลธรรม ๓. ปัญหาใครเป็นผู้ตัดสินศีลธรรม ๔. ปัญหาเกี่ยวกับความคิดทางศีลธรรม ๕. พันธกรณีทางศีลธรรม ๖. เสรีภาพและการรับผิดชอบ^๓

ดังนั้น จริยศาสตร์จึงนับว่าเป็นศาสตร์แห่งการวินิจฉัยปัญหาที่เกิดขึ้นทั้งในระดับบุคคลและสังคม โดยการวินิจฉัยนี้จะใช้เพียงบางแนวคิดและทฤษฎีก็ได้หรือจะใช้หลายๆ แนวคิดและทฤษฎีร่วมกันก็ได้ ยิ่งปัญหาของบุคคลและสังคมในปัจจุบันมีความสลับซับซ้อนกันมากยิ่งขึ้นก็ต้องใช้ความละเอียดในการใช้แนวคิดและทฤษฎีทางจริยศาสตร์วินิจฉัย ตัวอย่างเช่น การวินิจฉัยบางปัญหาของบุคคลหรือสังคมอาจดูเพียงเจตนาได้ แต่บางปัญหาจะดูเพียงเจตนาอย่างเดียวนั้นคงไม่ได้ สรุปแล้ว ปัญหาที่เกิดขึ้นในระดับบุคคลและสังคมนั้น เป็นที่ยอมรับกันแล้วว่าเป็นหน้าที่อย่างหนึ่งที่จริยศาสตร์ต้องเข้าไปร่วมวินิจฉัยเพื่อหาคำตอบให้ได้ด้วย

๗. จริยศาสตร์กับศาสตร์อื่นและสิ่งที่จริยศาสตร์พิจารณา

เกี่ยวกับเรื่องการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีทางจริยศาสตร์นี้ จะศึกษาเพียงจริยศาสตร์อย่างเดียวโดยไม่แตะต้องศาสตร์อื่นด้วยคงไม่ได้ เพราะจริยศาสตร์เป็นศาสตร์ที่กว้างขวางมาก กินเนื้อความครอบคลุม และวิชาจริยศาสตร์เองก็ต้องเกี่ยวพันกับศาสตร์ต่างๆ อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เช่นเดียวกัน เช่น จริยศาสตร์กับวิทยาศาสตร์ กายภาพ ชีววิทยา จิตวิทยา สังคมศาสตร์ รัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ อภิปรัชญา ศาสนวิทยาหรือเทววิทยา เป็นต้น ศาสตร์เหล่านี้ล้วนมีความสัมพันธ์กับจริยศาสตร์แทบทั้งสิ้น อนึ่ง สิ่งที่จริยศาสตร์ให้ความสนใจพิจารณาประกอบเสมอและผู้ที่ศึกษาให้ความ

^๓ ชัยวัฒน์ อัดพัฒน์, จริยศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๕), หน้า๑๕-๑๘.

สนใจ นอกจากองค์ประกอบต่างๆ ที่กล่าวไว้ข้างต้น ยังมีธรรมชาติของเจตนาทางจริยธรรม ซึ่งยังแยกย่อยออกไป เช่น ธรรมชาติของจิตมนุษย์ที่มีความปรารถนาทางจริยศาสตร์ การวิเคราะห์ผลของความปรารถนาทางจริยธรรม และเหตุผลที่ถูกต้อง นอกจากนี้ จริยศาสตร์ยังให้ความสนใจพิจารณาวิเคราะห์ถึงธรรมชาติของความปรารถนา ความต้องการ ความกระหาย การวินิจฉัยทางจริยธรรมที่ขึ้นอยู่กับผล แรงจูงใจ ความตั้งใจ นิสัยความประพฤติ สถานการณ์ และกฎเกณฑ์ต่างๆ ที่เป็นมาตรฐานแห่งศีลธรรม เป็นต้น นอกจากนี้แล้ว ก็ควรให้ความสนใจศึกษาถึงแนวความคิดของเหล่าบรรดालัทธินิยมต่างๆ เช่น สุขนิยมหรือรติบาท สุขนิยมวิวัฒนาการ มโนธรรมนิยม (หรือสามัญสำนึก) เหตุผลนิยม บริสุทธินิยม สมบูรณ์นิยม เป็นต้น ตลอดจนพันธกรณีทางศีลธรรม ความสัมพันธ์ของปัจเจกชนและสังคม สิทธิและหน้าที่ และคุณธรรม เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องในการช่วยพิจารณาในวิชาจริยศาสตร์แทบทั้งสิ้น

ดังนั้น เกี่ยวกับจริยศาสตร์หรือจริยปรัชญานี้จึงเป็นการค้นหาในเชิงปรัชญาเกี่ยวกับบรรทัดฐานหรือค่านิยมเกี่ยวกับความคิดที่ถูกต้องและความคิดที่ผิด สิ่งที่ดี สิ่งที่ไม่ดี อะไรคือสิ่งที่ควรปฏิบัติ และไม่ควรปฏิบัติ แต่อย่างไรก็ตาม จริยปรัชญาก็มิใช่เรื่องราวทางความคิดทฤษฎีล้วนๆ และผู้ที่ให้ความสนใจศึกษาเรื่องราวทางจริยปรัชญาก็มิได้มีจุดมุ่งหมายเพื่อความสนุกสนานทางความคิดแต่อย่างใด เพราะการพยายามขบคิดปรัชญาทางจริยศาสตร์ก็ล้วนแล้วแต่เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในชีวิต ดังนั้น จริยปรัชญาจึงไม่สามารถให้คำตอบที่เป็นข้อสรุปใดๆ แก่การค้นหา อีกความหมายหนึ่ง จริยปรัชญาไม่สามารถบรรลุถึงจุดประสงค์ของตัวเองอย่างสมบูรณ์ในอันที่จะประเมินตรวจสอบอย่างวิพากษ์ที่มีต่อข้อสมมติฐานเชิงค่านิยมต่างๆ แต่เป็นการบรรลุถึงจุดประสงค์เพียงบางส่วน ซึ่งสามารถก่อให้เกิดประโยชน์ได้บ้างในทางการประพฤติปฏิบัติ และแม้จริยปรัชญาจะไม่อาจให้ข้อสรุปที่หนักแน่นแก่คนเรา แต่มันก็สามารถให้ข้อสรุปที่หนักแน่นในเชิงลบบอกมาได้ ข้อสรุปที่ได้ในเชิงลบ แม้ว่า มันจะบอกแก่เราเพียงแค่ว่าไม่ควรรับความเชื่ออะไรบ้าง แต่มันก็มีประโยชน์ในด้านการกลั่นกรองทางการเลือกใหม่ในการตัดสินใจของเราให้เหลือแต่เพียงสิ่งที่มีความถูกต้องมากขึ้นเท่านั้น เพราะฉะนั้น ถ้าหากคนเราต้องเผชิญกับปัญหาว่าอะไรเป็นสิ่งที่ควรปฏิบัติ จริยศาสตร์จะไม่สามารถให้คำตอบแก่เราได้ จริยปรัชญาจะทำได้ดีก็เพียงแต่การจัดความสับสนในเนื้อหาและทำให้สิ่งที่มีความคลุมเครือกระจ่างแจ่มชัดขึ้น ส่วนทางเลือกหรือการตัดสินใจเลือกยังคงเป็นเรื่องของแต่ละบุคคล การศึกษาปรัชญาจะช่วยให้เราสามารถเป็นคนที่มีวิจรรณญาณในตัวเอง สามารถยืนอยู่บนการตัดสินใจด้วยตัวเอง สร้างพันธะทางจริยธรรมในการตัดสินใจของคนเราและทำให้เราเป็นคนที่ใช้เหตุผลและมีความรับผิดชอบ^๔

กล่าวโดยสรุป จริยศาสตร์กับศาสตร์อื่นๆ และสิ่งที่จริยศาสตร์พิจารณานี้เป็นการพรรณนาให้เห็นถึงความสัมพันธ์หรือเงื่อนไขที่จริยศาสตร์มีต่อศาสตร์ต่างๆ กล่าวคือศาสตร์อื่นๆ จะกลายเป็นแนวคิดและทฤษฎีขึ้นมาได้ ล้วนแล้วแต่อาศัยหลักการทางจริยศาสตร์เข้าไปร่วมศึกษาวิเคราะห์

^๔ ปรีดี บุญซื่อ, จริยปรัชญา, (กรุงเทพมหานคร: แสงรุ่งการพิมพ์, ๒๕๒๕), หน้า ๓๓.

พิจารณาในรายละเอียดเป็นเบื้องต้นก่อน สืบเนื่องจากว่าศาสตร์ต่างๆ นั้นก่อนจะได้รับการยอมรับจากบุคคลและสังคมได้ย่อมต้องถูกหลักเกณฑ์ตัดสินทางจริยศาสตร์เข้าไปร่วมวินิจฉัยนั่นเอง หลังจากนั้น ศาสตร์อื่นๆ จึงจะมีความชัดเจนในตัวเองจนกลายเป็นหลักการที่ยอมรับกันได้โดยทั่วไปในที่สุด

๘. คำสอนในพระสูตรที่มีฐานะเป็นหลักจริยศาสตร์ในพุทธปรัชญา

จริยศาสตร์ในพุทธปรัชญาหรือพุทธจริยศาสตร์นี้ แปลความหมายได้ว่าจริยศาสตร์แนวพุทธหรือจริยศาสตร์ทางพระพุทธศาสนานั้นเอง อนึ่ง พุทธจริยศาสตร์นี้เป็นหลักเกณฑ์ทางจริยธรรม ซึ่งมีพระพุทธเจ้าเป็นต้นได้วางไว้เพื่อเป็นมาตรฐานความประพฤติของมนุษย์ ตั้งแต่พื้นฐานเบื้องต้นท่ามกลาง และสูงสุด เพื่อให้มนุษย์ดำเนินชีวิตจนเข้าถึงอุดมคติสูงสุดให้ได้ กล่าวคือให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีสติปัญญา มีความสุข เพราะจริยศาสตร์เป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยอุดมคติของชีวิตหรือความดีอันสูงสุด (Supreme good) ดังนั้น การจะเข้าถึงความดีอันสูงสุดได้ก็จะต้องมีปฏิทา (Path) สำหรับดำเนินเพื่อบรรลุผล หมายความว่าถ้าต้องการผลอันสูงสุดก็ต้องสร้างเหตุให้สมควรกันด้วย เพราะพุทธศาสนาเป็นกัมมวาทะ กิริยวาทะ วิริยวาทะ คือ กล่าวการกระทำและความเพียรว่าเป็นเบื้องต้นแห่งความสำเร็จผลทั้งปวง ไม่ประสงค์ให้ใครได้ดีหรือประสบความสำเร็จลอยๆ หรือด้วยการอ่อนนอน แต่ให้สำเร็จด้วยการกระทำเอง (วคิน อินทสระ, *พุทธจริยศาสตร์*, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ทองกวาว, ๒๕๔๑), หน้า ๑๑-๑๒) จึงเป็นที่เข้าใจโดยทั่วไปแล้วว่าจริยศาสตร์ในพุทธปรัชญานี้มีความลุ่มลึกในเชิงเนื้อหาและต้องใช้การตีความเนื้อหาผสมผสานร่วมด้วย อีกนัยหนึ่ง จริยศาสตร์ในพุทธปรัชญานั้นถูกใช้เป็นหลักเกณฑ์ในการตัดสินพฤติกรรมคือการจะสรุปว่าพฤติกรรมเช่นนี้ถูกต้องและเหมาะสม จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องนำหลักการที่ปรากฏในพระไตรปิฎกมาเป็นเกณฑ์ตัดสิน แต่ก็เป็นที่รู้กันดีว่าหลักจริยศาสตร์ในพระไตรปิฎกนั้นมีจำนวนมาก ซึ่งการจะเสนอหลักพุทธจริยศาสตร์ให้ครบถ้วนบริบูรณ์นั้นไม่ใช่เรื่องง่ายนัก ในที่นี้ จึงจักนำเสนอหลักจริยศาสตร์ในพุทธปรัชญาตามที่พระพุทธเจ้าทรงสอนไว้ในสังครวสูตรและโสณทัณฑสูตรเป็นตัวอย่างศึกษาวิเคราะห์เทียบเคียงกับจริยศาสตร์ตะวันตกต่อไป

๑. สังครวสูตร (ว่าด้วยการอาบน้ำล้างบาป)

สำหรับเนื้อหาโดยย่อในสังครวสูตรนี้มีดังต่อไปนี้ “พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสถามสังครวพราหมณ์ว่าดูก่อนพราหมณ์ เขาพูดกันว่าท่านได้ชื่อว่าถือความบริสุทธิ์ด้วยน้ำ ประราณาความบริสุทธิ์ด้วยน้ำ ท่านถือการลงอาบน้ำชำระร่างกายทั้งในเวลาเย็นและในเวลาเช้าเป็นประจำจริงหรือ สังครวพราหมณ์กราบทูลว่าจริงอย่างนั้น ท่านพระโคตมผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสถามว่าดูก่อนพราหมณ์ ท่านเห็นอำนาจประโยชน์อะไร จึงได้ชื่อว่ามีลัทธิถือความบริสุทธิ์ด้วยน้ำ ประราณาความบริสุทธิ์ด้วยน้ำ ถือการลงอาบน้ำชำระร่างกายทั้งเวลาเย็นและเวลาเช้าเป็นประจำเล่า สังครวพราหมณ์กราบทูลว่าท่านพระโคตม บาปกรรมใดที่ข้าพระองค์กระทำในเวลากลางวัน ข้าพระองค์ก็ลอยบาปกรรมนั้นเสียด้วยการอาบน้ำในเวลาเย็น บาปกรรมที่ข้าพระองค์กระทำในเวลากลางคืน ข้าพระองค์ก็ลอยบาปนั้นเสียด้วยการอาบน้ำในเวลาเช้า ท่านพระโคตม ข้าพระองค์เห็นอำนาจประโยชน์

นี้แหละจึงได้ชื่อว่ามัลลทินีถือความบริสุทธิ์ด้วยน้ำ ประราธนาความบริสุทธิ์ด้วยน้ำ ถือการลงอาบน้ำชำระร่างกายทั้งในเวลาเย็นและในเวลาเช้าเป็นประจำ พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า ดูก่อนพราหมณ์ ห้วงน้ำคือพระธรรม มีศีลเป็นท่า น้ำนั้นไม่ขุ่น สัตบุรุษย่อมสรรเสริญต่อสัตบุรุษด้วยกัน ทั้งที่ทำให้บุคคลผู้ลงอาบมีตัวไม่เปื่อย ทั้งสำเร็จเวทข้ามถึงฝั่งได้ เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสอย่างนี้แล้ว สังครวพราหมณ์ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคเจ้าว่าท่านพระโคตม พระดำรัสของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ท่านพระโคตม พระดำรัสของพระองค์แจ่มแจ้งยิ่งนัก พระองค์ทรงประกาศพระธรรมโดยปริยายเป็นอันมาก ดุจหงายภาชนะที่คว่ำ เปิดภาชนะที่ปิดไว้ บอกหนทางแก่คนหลงทาง ส่องประทีปในที่มืด ด้วยหวังว่าคนมีตาดีจักมองเห็นรูปได้”^๕

๒. โสณทัณฑสูตร (ว่าด้วยพราหมณ์ชื่อโสณทัณฑะ)

ส่วนเนื้อหาโดยย่อในโสณทัณฑสูตรนี้มีดังต่อไปนี้ “พวกพราหมณ์ชาวต่างแดนประมาณ ๕๐๐ คนที่มาพักในกรุงจัมปาด้วยกรณีกิจบางอย่างทราบว่ามีโสณทัณฑพราหมณ์จะไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้าก็เข้าไปห้ามไว้ อ้างความยิ่งใหญ่ของโสณทัณฑพราหมณ์โดยชาติ โดยทรัพย์ โดยความรู้ในไตรเพท โดยความเป็นผู้มีรูปงาม โดยศีล โดยมีวาจาไพเราะ โดยเป็นอาจารย์ของคนมาก โดยมีมานพเป็นอันมากมาจากต่างทิศต่างชนบทเพื่อเรียนมนต์ โดยเป็นผู้แก้ว่าพระสมณโคตม โดยเป็นผู้ที่ได้รับความเคารพนับถือจากพระเจ้าพิมพิสารและไปกษัตริย์พราหมณ์โดยเป็นผู้ครองกรุงจัมปา จึงไม่ควรไปหาพระสมณโคตม ควรที่พระสมณโคตมจะมาหามากกว่า โสณทัณฑพราหมณ์ตอบอ้างความยิ่งใหญ่ของพระผู้มีพระภาคเจ้า โดยพระชาติ โดยละทรัพย์สมบัติออกผนวช โดยมีพระรูปงดงาม โดยมีศีล มีถ้อยคำไพเราะ โดยเป็นอาจารย์ของคนมาก โดยเป็นผู้สิ้นกามราคะ โดยเป็นกัมมวาที กิริยาวาที (กล่าวว่าทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว) โดยออกบวชจากสกุลกษัตริย์อันสูง ไม่เจือปน (สกุลอื่น) โดยออกบวชจากสกุลมั่งคั่งมีทรัพย์มาก มีคนจากรัฐอื่นจากชนบทอื่นมากราบทูลถามปัญหา มีเทพดาเนกนับหลายพันพากันถึงพระสมณโคตมเป็นสมณะ มีกิตติศัพท์ขจรขยายไปว่าเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นต้น โดยประกอบด้วยมหาปุริสลักษณะ ๓๒ ประการ โดยทรงต้อนรับปราศรัยให้บันเทิง มีบริษัท ๔ เคารพนับถือ มีเทวและมนุษย์ทั้งหลายเลื่อมใสยิ่ง ประทับในคามนิคมใดๆ อมนุษย์ก็ไม่เบียดเบียนในที่นั้น โดยมีผู้กล่าวว่าทรงเป็นคณาจารย์เลิศกว่าเจ้าลัทธิเป็นอันมาก มีพระยศเฟื่องฟูไปเพราะความรู้ความประพฤติ (วิชา จรรยา) ไม่เหมือนสมณพราหมณ์เหล่านั้น พระเจ้าพิมพิสารพร้อมทั้งโอรส มเหสี บริษัท และอำมาตย์ พระเจ้าปเสนทิโกศลพร้อมทั้งโอรส ไปกษัตริย์พราหมณ์ พร้อมทั้งบุตร ภริยา ก็ถึงพระสมณโคตมเป็นสรณะ เมื่อเสด็จมาจึงชื่อว่าเป็นแขกที่เราจะพึงถวายความเคารพสักการะ เพราะเหตุนี้ จึงไม่ควรที่จะให้พระองค์เสด็จมาหาเรา ควรที่เราจะไปเฝ้าพระองค์ เมื่อโสณทัณฑพราหมณ์กล่าวพรรณนาพระพุทธานุภาพอย่างนี้ พราหมณ์ที่คัดค้านก็กล่าวว่าพระสมณโคตมเป็นเช่นที่ท่านกล่าวนี้นี้ แม้อยู่ไกลร้อยโยชน์ก็ควรที่จะสะพานเสียบึงทางเดินทางไปเฝ้า ขณะที่ไปเฝ้านั้น โสณทัณฑพราหมณ์เกิดความปรีดีกว่าตนจะถามปัญหาไม่ได้ดีบ้าง จะตอบปัญหาไม่ได้บ้าง ครั้นจะไป

^๕ ส.ส.(ไทย) ๑๕/๒๐๗/๒๕๒-๒๕๔)

พอใกล้แล้วกลับเสียก็จะถูกหาว่าเป็นคนโง่ จึงกลัวไม่กล้าเข้าใกล้บ้าง ความผิดพลาดแต่ละข้อนี้จะทำให้บริษัทจับผิด เป็นเหตุให้เสื่อมยศเสื่อมทรัพย์ แต่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงรู้อนาคตของพราหมณ์ จึงทรงเลือกถามปัญหาที่โสณทัณฑพราหมณ์เชี่ยวชาญ โดยเฉพาะคือปัญหาในไตรเพท ซึ่งทำให้โสณทัณฑพราหมณ์ดีใจมาก คือตรัสถามว่าผู้ประกอบด้วยคุณสมบัติก็อย่างจึงบัญญัติว่าเป็นพราหมณ์ได้ และควรเรียกตัวเองได้ว่าเป็นพราหมณ์ โสณทัณฑพราหมณ์ตอบว่า ๑. มีชาติดีคือเกิดจากมารดาบิดาเป็นพราหมณ์ สืบสายมา ๗ ชั่วบรรพบุรุษ ๒. ท่องจำมนต์ในพระเวทได้ ๓. มีรูปงาม ๔. มีศีล ๕. เป็นผู้ฉลาดมีปัญญา ตรัสถามว่า ใน ๕ อย่างนี้ ถ้าลดลงเสีย ๑ เหลือ ๔ พอละกำหนดคุณสมบัติของผู้ควรเป็นพราหมณ์ได้หรือไม่ โสณทัณฑพราหมณ์ตอบว่าตัดข้อมีผิวพรรณดีออก ตรัสถามว่า ถ้าลดเสียอีก ๑ เหลือ ๓ จะลดอะไร โสณทัณฑพราหมณ์ลดข้อท่องจำมนต์ ตรัสถามว่า ถ้าลดเสียอีก ๑ เหลือ ๒ จะลดอะไร โสณทัณฑพราหมณ์ลดข้อที่เกี่ยวกับชาติคือกำเนิดจากมารดาบิดาเป็นพราหมณ์ พอลดข้อนี้พวกพราหมณ์ที่มาด้วยก็ช่วยกันขอร้องว่าอย่ากล่าวอย่างนั้น เพราะเป็นการกล่าวกระทบผิวพรรณ กระทบมนต์ กระทบชาติ จะเสียที่แก่พระสมณโคดม โสณทัณฑพราหมณ์ก็โต้ตอบว่า หลานของตนคืออังกะมาณพที่นั่งอยู่ในที่ประชุมนี้มีผิวพรรณดี ท่องจำมนต์ได้ดี เกิดดีจากมารดาบิดาทั้งสองฝ่าย ซึ่งเป็นพราหมณ์สืบต่อมา ๔ ชั่วบรรพบุรุษ แต่ก็มีลาสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม พูดเท็จ ตีมน้ำเมา ผิวพรรณ มนต์ ชาติ จะทำอะไรได้ เมื่อใด พราหมณ์เป็นผู้มีศีล มีปัญญา รวม ๒ คุณสมบัตินี้ จึงควรบัญญัติว่าเป็นพราหมณ์ และควรเรียกตัวเองว่าเป็นพราหมณ์ พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสถามว่าถ้าลดเสีย ๑ เหลือ ๑ พอละกำหนดคุณสมบัติของผู้ควรเป็นพราหมณ์ได้หรือไม่ โสณทัณฑพราหมณ์กราบทูลว่าลดไม่ได้ เพราะศีลชำระปัญญา ปัญญาชำระศีล ในที่ใดมีศีลในที่นั้นมีปัญญา ในที่ใดมีปัญญาในที่นั้นมีศีล ศีลกับปัญญากล่าวได้ว่าเป็นยอดในโลก เปรียบเหมือนใช้มือล้างมือ ใช้เท้าล้างเท้า ศีลกับปัญญาก็ชำระกันและกัน ฉะนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสรับรองภาชิตของโสณทัณฑพราหมณ์ว่าถูกต้อง แล้วตรัสถามต่อไปว่า ศีลเป็นอย่างไร ปัญญาเป็นอย่างไร โสณทัณฑพราหมณ์จึงกราบทูลให้พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสอธิบาย พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสถามถึงการที่บุคคลเลื่อมใสในพระองค์ออกบวชประพฤติพรหมจรรย์ตั้งอยู่ในศีล ๓ ชั้น บำเพ็ญสมาธิจนได้บรรลุฌานที่ ๑ ที่ ๒ ที่ ๓ ที่ ๔ และได้วิชา ๘ มีวิปัสสนาญาณเป็นต้น มีอาสวกษยญาณเป็นที่สุด เป็นอันตรัสอธิบายถึงศีลและอธิบายถึงปัญญา”^๖

จากที่กล่าวมาข้างต้นเกี่ยวกับเนื้อหาหลักพุทธจริยศาสตร์ในสังครวสูตรและโสณทัณฑสูตร ทำให้เห็นได้ว่าหลักพุทธจริยศาสตร์ที่พระพุทธเจ้าทรงอธิบายนี้มีความเกี่ยวข้องกับหลักการคิดและหลักการประพฤติปฏิบัติตนเอง กล่าวคือโสณทัณฑพราหมณ์และสังครวพราหมณ์มีหลักการคิดที่เป็นไปตามที่ได้ศึกษาเล่าเรียนมา แต่เมื่อได้มาพบปะสนทนาธรรมกับพระพุทธเจ้าแล้วจึงได้ปรับเปลี่ยนความคิดและการปฏิบัติตนใหม่ ดังนั้น หลักพุทธจริยศาสตร์ที่เห็นได้ชัดเจนจากสองพระสูตรนี้ได้แก่ การปฏิบัติตนตามแนวคิดและทฤษฎีเก่าที่ถือสืบๆ กันมาในวงศ์สกุลของพราหมณ์ทั้งสอง

^๖ สุชีพ ปุญญานุภาพ, พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน, (กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๓๙), หน้า ๔๓๔-๔๔๑.

ต่อเมื่อมีโอกาสได้เจอและฟังคำสอนใหม่จากพระพุทธเจ้าแล้วจึงยอมละทิ้งแนวคิดและทฤษฎีเก่ามา ยึดแนวทางการดำเนินชีวิตแบบใหม่ ซึ่งก็คือจริยศาสตร์ในพุทธปรัชญานั้นเอง

๙. วิเคราะห์จริยศาสตร์ตะวันตกและจริยศาสตร์ในพุทธปรัชญา

๑. วิเคราะห์จริยศาสตร์ตะวันตกกับสังครวสูตรในฐานะเป็นหลักจริยศาสตร์ในพุทธปรัชญา

พระสูตรนี้ได้บอกถึงวิธีการลอยบาปกรรม ซึ่งเป็นวิธีการตามหลักของศาสนาพราหมณ์-ฮินดู แต่ในทางศาสนาพุทธเรียกวิธีการดังกล่าวว่าเป็นการทำตนให้หมดจด บริสุทธิ์ ปราศจากกิเลสเครื่องเศร้าหมองด้วยการปฏิบัติตนตามหลักศีลธรรม ส่วนการปฏิบัติตนแบบไหนถือว่าเป็นไปตามหลักจริยศาสตร์ในพุทธปรัชญานั้น มีเนื้อหาในสังครวสูตรแสดงเป็นตัวอย่างศึกษาได้ดังนี้ สังครวพราหมณ์ซึ่งเป็นผู้ถือหลักความบริสุทธิ์ด้วยน้ำ ปราศจากความบริสุทธิ์ด้วยน้ำ ถือการลงอาบน้ำชำระร่างกายทั้งในเวลาเช้าและในเวลาเย็นเป็นประจำเพื่อชำระบาปกรรม เชื่อว่าการอาบน้ำในแม่น้ำเป็นการชำระล้างบาปกรรมที่ตนเองทำไว้ในอดีต กล่าวคือสังครวพราหมณ์ถือว่าถ้าตนเองทำบาปกรรมในตอนกลางคืนไว้ ตอนเช้าก็ไปล้างบาปที่ตนเองทำไว้ด้วยการอาบน้ำชำระร่างกายเสีย แล้วบาปกรรมที่ทำไว้ก็จะหมดไป สำหรับประเด็นนี้ พระพุทธเจ้าทรงแนะสอนทัณฑพราหมณ์ด้วยหลักจริยศาสตร์ในพุทธปรัชญาว่าการชำระบาปกรรมนั้นไม่สามารถทำได้ด้วยการอาบน้ำชำระร่างกาย แต่สามารถทำได้ด้วยการประพฤติปฏิบัติตามหลักจริยศาสตร์ด้านศีล สมาธิ และปัญญา โดยพระองค์ทรงเปรียบเทียบว่าบุคคลใช้อาบชำระความไม่สะอาดกับพระธรรมคือให้รักษาศีลเพื่อรักษากายและวาจาให้เรียบร้อยและให้ปฏิบัติธรรมเพื่อให้ความอดทนต่อกิเลสเครื่องเศร้าหมอง

อีกประการหนึ่ง การที่พระพุทธเจ้าทรงสอนว่าก่อนที่จะอาบน้ำชำระร่างกายก็ต้องเดินผ่านท่าน้ำ ประเด็นนี้พระองค์ทรงเปรียบเทียบท่าน้ำเหมือนกับศีล เพราะตามหลักจริยศาสตร์ในพุทธปรัชญานั้นถือว่าศีลเป็นเบื้องต้นแห่งการปฏิบัติ หมายความว่าก่อนที่จะบำเพ็ญสมาธิ (ความตั้งใจมั่น) และก่อนที่จะเกิดปัญญา (ความรู้ในกองสังขาร) ย่อมจะต้องผ่านการรักษาหรือการประพฤติปฏิบัติในศีลก่อน กล่าวอีกนัยหนึ่งคือศีลเป็นฐานเกิดของสมาธิและปัญญา เพราะศีลเป็นเครื่องมือช่วยในการฝึกอบรมกายและวาจา และช่วยในการพัฒนาจิตใจให้มั่นคง ไม่หวั่นไหวในโลกธรรม สรุปลแล้ว พระสูตรนี้เป็นการแสดงแนวทางแห่งการปฏิบัติตามหลักไตรสิกขา (สิ่งที่ควรศึกษา ๓ อย่าง) ซึ่งเป็นหลักจริยศาสตร์ในพุทธปรัชญาที่สำคัญนั่นเอง

ฉะนั้น เมื่อวิเคราะห์เทียบเคียงเนื้อหาของสังครวสูตรในฐานะเป็นหลักจริยศาสตร์ในพุทธปรัชญากับจริยศาสตร์ตะวันตกตามที่กล่าวมาแล้ว จะเห็นได้ว่าหลักไตรสิกขาซึ่งเป็นหลักพุทธจริยศาสตร์ในที่นี้เป็นเกณฑ์ตัดสินที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้เพื่อเป็นหลักการในการพัฒนาตนอย่างเป็นระบบ กล่าวคือพระองค์ให้ความสำคัญกับการพัฒนากายและวาจาด้วยศีล และการพัฒนาจิตใจด้วยสมาธิและปัญญา ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับหลักจริยศาสตร์ตะวันตกแล้วคงเทียบเคียงได้กับแนวคิดทางจริยศาสตร์ตะวันตกที่ตัดสินความถูกหรือผิด ควรหรือไม่ควร ด้วยการเพ่งดูที่เจตนาเป็นอันดับแรก ที่

เรียกว่าทฤษฎีกรรมนิยธรรมนั่นเอง โดยนัยแห่งทฤษฎีนี้ไม่ให้ความสำคัญกับผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้นหลังลงมือกระทำ เพราะตามแนวทางแห่งทฤษฎีนี้เชื่อว่าเมื่อมีเจตนาดีแล้ว ผลลัพธ์มักจะดีตามไปด้วย ส่วนถ้าเกิดผลลัพธ์ที่ไม่ดีขึ้นก็ไม่ใช่ว่าเรื่องที่สำคัญที่จะนำมาเป็นเกณฑ์ลดความน่าเชื่อถือของการมีเจตนาดีเป็นเบื้องต้นได้ คงคล้ายๆ กับแนวทางของจริยศาสตร์ในพุทธปรัชญาที่มองว่าเมื่อมีการรักษาศีลแล้วสมาธิและปัญญาย่อมเกิดขึ้นแน่นอน ส่วนจะเกิดช้าเกิดเร็วขึ้นเป็นอีกเรื่องหนึ่ง แต่ที่แน่ๆ ย่อมเกิดผลแน่นอน

๒. วิเคราะห์จริยศาสตร์ตะวันตกกับโสณทัณฑสูตรในฐานะเป็นหลักจริยศาสตร์ในพุทธปรัชญา

พระสูตรนี้กล่าวถึงคุณสมบัติของพราหมณ์ตามแนวพุทธปรัชญาว่าต้องประกอบด้วยหลักการปฏิบัติ ๓ ประการ คือ ศีล แปลว่า การรักษากายและวาจาให้เรียบร้อย สมาธิ แปลว่า การตั้งใจมั่น และ ปัญญา แปลว่า ความรอบรู้เท่าทันความจริง ซึ่งในโสณทัณฑสูตรแสดงรายละเอียดไว้ดังนี้ ศีลเป็นหลักจริยศาสตร์เบื้องต้นในพุทธปรัชญา มีอยู่ ๓ ชั้น คือ ศีลอย่างน้อย (จุฬศีล) ได้แก่ เว้นจากการฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ และประพฤติก่อล่วงพรหมจรรย์ เว้นจากการพูดปด พูดส่อเสียด พูดหยาบคาย และพูดเพ้อเจ้อ เว้นจากการทำลายพืชและต้น ฉันทมือเดียว เว้นจากการฉ้อฉลอาหารในเวลากลางคืน เว้นจากการฟ้อนรำ เว้นจากการทัดทรง เว้นจากการนอนในที่ที่ไม่เหมาะสม และเว้นจากการรับเงินและทอง เว้นจากการรับข้าวเปลือกดิบ เว้นจากการรับเนื้อดิบ เว้นจากการรับหญิง เว้นจากการรับทาสี เว้นจากการรับสัตว์ และเว้นจากการรับนาสวน เว้นจากการชักส่ื้อ เว้นจากการค้าขาย เว้นจากการโกงด้วยตาชั่ง เว้นจากการใช้วิธีโกง และเว้นจากการเบียดเบียนผู้อื่น ศีลอย่างกลาง (มัชฌิมศีล) ได้แก่ เว้นจากการทำลายพืช เว้นจากการสะสมอาหาร เว้นจากการละเล่นต่างๆ เว้นจากการเล่นการพนัน เว้นจากการนั่งนอนในที่อันสูงใหญ่ เว้นการประดับแต่งร่างกาย เว้นจากการพูดในเรื่องไร้สาระ เว้นจากการพูดชมชู้ เว้นจากการชักส่ื้อ เว้นจากการพูดไม่ดีต่างๆ มีพูดเท็จ เป็นต้น ศีลอย่างใหญ่ (มหาศีล) ได้แก่ เว้นจากการดำรงชีวิตด้วยมิถฉาชีพ เว้นจากการดำรงชีวิตด้วยติรัจฉานวิชา เว้นจากการดำรงชีวิตตามแนวโหราศาสตร์ เว้นจากการดำรงชีวิตด้วยมิถฉาชีพ เช่น ทายจันทรุปราคา เป็นต้น เว้นจากการดำรงชีวิตด้วยมิถฉาชีพ เช่น การประกอบยา เป็นต้น

ส่วนเรื่องสมาธิ โสณทัณฑสูตรกล่าวไว้ต่อเนื่องจากศีลคือเป็นผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติในศีลนั่นเอง โดยผลของสมาธินี้มีดังนี้ ละกิเลสที่เรียกว่านิวรณ์ ๕ ได้ แล้วบรรลุฌานที่ ๑ (ปฐมฌาน) ฌานที่ ๒ (ทุติยฌาน) ฌานที่ ๓ (ตติยฌาน) และฌานที่ ๔ (จตุตถฌาน) หลังจากนั้นก็เกิดความรู้เห็นด้วยปัญญา (ญาณทัสสนะ) เกิดญาณอันทำให้เห็นแจ้ง (วิปัสสนาญาณ) นิรมิตร่างกายได้ (โมโนมยิทธิ) แสดงฤทธิ์ได้ (อิทธิวิธี) มีหุทิพย์ (ทิพย์โสต) รู้ใจผู้อื่นได้ (เจโตปริยญาณ) ระลึกชาติในอดีตได้ (บุพเพนิวาสานุสสติญาณ) เห็นการเกิดและดับของสัตว์ (จุตูปปาตญาณ) และการรู้จักทำกิเลสให้สิ้นไป (อัสวักขยญาณ) เพียงเท่านี้ก็เห็นได้ชัดว่าจริยศาสตร์ในพุทธปรัชญานี้เมื่อปฏิบัติตามอย่างถูกต้องแล้ว ผลย่อมเกิดขึ้นแน่นอนและเกิดขึ้นอย่างเป็นลำดับหรือเป็นขั้นตอนด้วย

สำหรับปัญญาในโศกทัศน์สูตรนี้ ถูกกล่าวไว้เป็นลำดับที่ ๓ คือ เมื่อปฏิบัติในศีลแล้ว ผลคือ ความสงบแห่งจิตใจหรือสมาธิก็เกิดขึ้นตามมา ส่วนปัญญาหรือความรู้ ที่แบ่งออกเป็น ๓ รูปแบบ คือ สุตมยปัญญา ความรอบรู้ที่เกิดจากการฟัง การอ่าน หรือการศึกษาเล่าเรียน ปัญญาในขั้นนี้เป็น ปัญหาระดับค่อนข้างต่ำ เพราะไม่มีกระบวนการเกิดที่ซับซ้อนนัก จินตามยปัญญา ความรอบรู้ที่เกิดจากการคิดพิจารณาเรื่องที่รับรู้มาจากแหล่งต่าง ๆ ปัญญาในขั้นนี้เป็นปัญหาระดับปานกลาง และ ภาวนามยปัญญา ได้แก่ ความรอบรู้ที่เกิดจากการฝึกหัดปฏิบัติหรือลงมือทำกิจกรรมต่างๆ ด้วยตนเอง ปัญญาในขั้นนี้เป็นปัญหาระดับสูงสุด เป็นผลแห่งการปฏิบัติตามหลักจริยศาสตร์ในพุทธปรัชญาอันดับ สุกทัยหลังจากที่มีการพัฒนากาย วาจา และใจเรียบร้อยแล้ว

สรุปแล้ว หลักจริยศาสตร์ที่ปรากฏในโศกทัศน์สูตรนี้เป็นหลักแห่งการประพฤติปฏิบัติที่เป็น ขั้นตอนดังนี้ ศีล เป็นเครื่องมือฝึกกายและวาจา สมาธิ เป็นเครื่องมือฝึกจิตใจ และปัญญา เป็น เครื่องมือพัฒนาจิตใจ จนถึงขั้นรู้ตามสภาพความจริงของธรรมชาติ ดังนั้น เนื้อหาในโศกทัศน์สูตรนี้ จึงเป็นการกล่าวถึงหลักจริยศาสตร์ในพุทธปรัชญาให้ละเอียดยิ่งขึ้นกว่าสังครวสูตร โดยเป็นการแสดง อรรถาธิบายในเรื่องศีลที่มากกว่าศีลห้าและอธิบายผลที่เกิดขึ้นจากการมีสมาธิและปัญญาอย่างละเอียด

เมื่อวิเคราะห์เทียบเคียงเนื้อหาของโศกทัศน์สูตรในฐานะเป็นหลักจริยศาสตร์ในพุทธปรัชญา กับจริยศาสตร์ตะวันตก จะพบว่าหลักจริยศาสตร์ที่ปรากฏในโศกทัศน์สูตรนี้ไม่แตกต่างจากสังครวสูตรเท่าไรนัก แต่ที่เห็นเด่นชัดก็คงเป็นเรื่องของการแสดงรายละเอียดเกี่ยวกับศีล สมาธิ และปัญญา พร้อมทั้งมีการกล่าวถึงประโยชน์ที่เกิดขึ้นหลังจากการปฏิบัติตามหลักไตรสิกขาอย่างละเอียด เรียกว่า เป็นการปฏิบัติที่มุ่งเน้นผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้นนั่นเอง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดทางจริยศาสตร์ตะวันตกที่ เรียกว่าอันติวิทยา ที่เป็นแนวคิดที่เน้นการแสดงผลการประพฤติปฏิบัติ โดยกล่าวว่าเจตนานั้นอาจจะดู มีความสำคัญอยู่บ้าง แต่ที่สำคัญกว่าคือผลที่เกิดขึ้นจากการมีเจตนาลงมือกระทำ สืบเนื่องจากว่าเจตนานั้นยังเป็นแค่เรื่องที่อยู่ภายในจิตใจ จึงไม่สำคัญเท่ากับผลเชิงประจักษ์ที่เกิดขึ้น เพราะใครๆ ก็ สามารถเห็นได้อย่างเป็นรูปธรรม แต่เมื่อพิจารณาในละเอียดยิ่งขึ้น เนื้อหาในโศกทัศน์สูตรก็ยังให้ความสำคัญกับเจตนาอยู่เหมือนกัน คงไม่ใช่เป็นแบบจริยศาสตร์ตะวันตกแนวอันติวิทยาเสียทีเดียว เพราะหลักจริยศาสตร์ในโศกทัศน์สูตรนี้ยังคงให้ความสำคัญกับศีลซึ่งเป็นตัวเจตนาหรือเป็นเหตุ เบื้องต้นของสมาธิและปัญญาที่จัดว่าเป็นผลลัพธ์อยู่เหมือนกัน

๑๐. บทสรุป

เป็นที่ทราบกันดีว่าพุทธศาสนานี้เป็นศาสนาแห่งเหตุผลหรือเป็นศาสนาที่ยอมรับหลักการทางตรรกวิทยา ซึ่งคือกฎที่ว่าด้วยเหตุและผลย่อมมีความสัมพันธ์กัน เช่น ทำดีย่อมได้ดี ทำชั่วย่อมได้ชั่ว เป็นต้น ฉะนั้น พุทธศาสนาจึงถือได้ว่าเป็นศาสนาที่เป็นกัมมวาทีและกิริยาวาที ส่วนเรื่องความจริงตามหลักเหตุผลนั้น พุทธปรัชญาจัดว่ามีความแตกต่างจากหลักการของนักปรัชญาตะวันตกอยู่พอสมควร เพราะเหตุผลตามแนวของนักปรัชญาตะวันตกนั้นเป็นปรัชญาในแนวแห่งการนึกคิดหรือคาดเดา เช่น เหตุผลตามแนวของนักปรัชญาตะวันตกเสนอว่า หมาทุกตัวมี ๔ ขา ไ้แดงเป็นหมา ฉะนั้น หมาไ้

แดงจึงต้องมี ๔ ขาเหมือนกัน ซึ่งตามความเป็นจริงแล้ว หมาไอ้แดงอาจจะไม่ได้มี ๔ ขาก็ได้ เพราะหมาไอ้แดงอาจถูกตัดขาจนทำให้เหลือขาอยู่ ๓ ขา ส่วนเหตุผลในพุทธปรัชญาเป็นการเสนอเหตุผลที่เป็นความจริงอีกแบบหนึ่ง อย่างกรณีคำสอนเรื่องสมุทัย (เหตุให้เกิดทุกข์) ถือว่าเป็นเหตุเกิดแห่งทุกข์ (ความไม่สบายกายและใจ) ซึ่งทุกข์นี้ถือว่าเป็นผลที่เกิดขึ้นต่อเนื่องจากการเกิดสมุทัย ดังนั้น ตัวอย่างนี้จึงชี้ให้เห็นว่าพุทธปรัชญาสอนเรื่องความจริงสากลคือเมื่อไม่มีสมุทัย ทุกข์ย่อมไม่มีเหมือนกัน ในทางตรงกันข้าม เมื่อมีสมุทัย ทุกข์ก็จะมีเหมือนกัน

ส่วนเรื่องหลักจริยศาสตร์ในพุทธปรัชญาหรือพุทธจริยศาสตร์นี้ สรุปได้ว่าเป็นหลักแห่งการปฏิบัติที่ประกอบด้วยเหตุผล กล่าวคือเมื่อปฏิบัติตามหลักจริยศาสตร์ในพุทธปรัชญาแล้วย่อมได้รับผลแห่งการปฏิบัติแน่นอน ดังหลักพุทธจริยศาสตร์ในสังครวสูตรและโสณทัณตสูตรที่เสนอหลักการไว้ว่า เมื่อผู้ใดผู้หนึ่งปฏิบัติตามหลักจริยศาสตร์ ๓ ประการ คือ ศีล เครื่องมือฝึกกายและวาจา สมาธิ เครื่องมือฝึกจิตใจ และปัญญา เครื่องมือให้รู้เท่าทันตามความเป็นจริงของโลก ย่อมมั่นใจได้ว่าจะมีความเจริญก้าวหน้าทั้งกาย วาจา และจิตใจ อีกนัยหนึ่ง หลักจริยศาสตร์ที่ปรากฏในพระสูตรทั้งสองนั้นพบว่ามนุษย์คือผู้ประกอบด้วยร่างกายและจิตใจ ส่วนนักปรัชญาตะวันตกยังมีความเห็นไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกันนัก ได้แก่ ปรัชญาจิตนิยม เชื่อเฉพาะเรื่องจิต ปรัชญาวัตถุนิยม เชื่อเฉพาะสิ่งที่มีปรากฏให้เห็น ดังนั้น หลักพุทธปรัชญาจึงไม่มีแนวคิดที่สุดโต่งไปทางใดทางหนึ่งเช่นนั้น พุทธปรัชญายอมรับการมีอยู่แห่งร่างกายและจิตใจ ซึ่งเป็นเรื่องที่พระสูตรทั้งสองเสนอให้ฝึกด้วยศีล สมาธิ และปัญญานั้นเอง

สำหรับการวิเคราะห์จริยศาสตร์ในพุทธปรัชญาโดยใช้เนื้อหาจากสังครวสูตรและโสณทัณตสูตรเทียบเคียงกับจริยศาสตร์ตะวันตกนี้ สรุปได้ว่าจริยศาสตร์ของตะวันตกและพุทธปรัชญานั้นล้วนมุ่งไปที่การตอบคำถามเกี่ยวกับความดีและความชั่ว ความถูกและความผิด ควรและไม่ควร ซึ่งเกณฑ์จริยศาสตร์ของตะวันตกและพุทธปรัชญาดังกล่าวมีบางอย่างที่เหมือนกันและแตกต่างกันคือที่เหมือนกันนั้นได้แก่การมุ่งไปที่แสวงหาคำตอบเกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้นในระดับปัจเจกและสังคม สืบเนื่องจากว่าบางปัญหาที่เกิดขึ้นสามารถตอบได้โดยดูจากเจตนาเป็นที่ตั้ง แต่บางปัญหาที่เกิดขึ้นจะดูเพียงเจตนาอันคงไม่ได้ เพราะบางปัญหาที่เกิดขึ้นนั้น การดูที่ผลลัพธ์ย่อมสำคัญกว่า ถึงแม้ว่าเกณฑ์ตัดสินทางพุทธจริยศาสตร์จะพุ่งไปที่เจตนาเป็นที่ตั้ง แต่ด้วยบริบทของปัญหาของบุคคลและสังคมในปัจจุบันนี้มีความสลับซับซ้อนเป็นอย่างยิ่ง หากตัดสินปัญหาด้วยการให้ความสำคัญกับเจตนาอย่างเดียวย่อมอาจมีความผิดพลาดได้ เพราะบางสถานการณ์ เจตนาที่มีต่อเหตุการณ์อาจเกิดขึ้นด้วยเจตนาดีก็ได้ แต่ผลที่เกิดขึ้นอาจจะออกมาไม่ดีตามเจตนาดีก็ได้ ตรงกันข้าม บางเหตุการณ์เกิดขึ้นด้วยเจตนาร้าย แต่ผลที่เกิดขึ้นจากเจตนาร้ายดังกล่าวกลับกลายเป็นดีก็มี ดังจริยศาสตร์ตะวันตกที่เน้นเจตนาเป็นที่ตั้งที่เรียกว่ากรณีธรรม ส่วนที่เน้นผลลัพธ์เป็นที่ตั้งก็เรียกว่าอันติวิทยา และถ้าหากเพ่งมองที่จริยศาสตร์ในพุทธปรัชญาผ่านพระสูตรทั้งสองด้วยแล้ว ก็จะได้เห็นได้อย่างชัดเจนว่าเจตนาและผลที่เกิดขึ้นจากเจตนาอันล้วนมีความสำคัญพอๆ กัน เพียงแต่ว่าจริยศาสตร์ในพุทธปรัชญานี้เป็นหลักจริยศาสตร์ที่มาจากคำสอนในพุทธศาสนา จึงดูเหมือนว่าจริยศาสตร์ในพุทธปรัชญาให้ความสำคัญกับเจตนาเป็นที่ตั้งก่อนอย่างอื่น ด้วยเพราะจริยศาสตร์ในพุทธปรัชญานี้เป็นจริยศาสตร์

ศาสนาอีกประการหนึ่งนั่นเอง ตรงกันข้าม จริยศาสตร์ตะวันตกกลับเป็นแนวทางที่เกิดขึ้นจากการคิดวิเคราะห์ของนักปรัชญาเป็นหลัก โดยแนวคิดและทฤษฎีนั้นจะได้รับการพัฒนาไปสู่การประพฤติปฏิบัติหรือดำเนินชีวิตตามนั้นหรือไม่ก็เป็นอีกเรื่องหนึ่ง เรียกกันว่าการปฏิบัติตามแนวจริยศาสตร์ตะวันตกนั้นเป็นเรื่องที่ไม่สำคัญเท่ากับจริยศาสตร์ในพุทธปรัชญา ฉะนั้น เมื่อวิเคราะห์จริยศาสตร์ตะวันตกและจริยศาสตร์ในพุทธปรัชญาตามที่กล่าวมาทั้งหมด จึงทำให้เข้าใจได้อย่างชัดเจนว่าเกณฑ์ตัดสินปัญหาทุกระดับชั้นนั้นจะใช้เพียงหลักจริยศาสตร์ตะวันตกเพียงหลักการเดียวนั้นคงไม่พอเสียแล้ว เช่นเดียวกัน การจะใช้หลักจริยศาสตร์ในพุทธปรัชญาเพียงหลักการเดียวตัดสินปัญหานั้นก็คงไม่เพียงพอเหมือนกัน เพราะหากตัดสินด้วยใช้เกณฑ์ใดเกณฑ์หนึ่งเพียงเกณฑ์เดียวแล้วก็อาจจะทำให้การแก้ปัญหาเป็นการสร้างปัญหาขึ้นมาใหม่อีกได้ สรุปแล้ว การแก้ปัญหาด้วยการใช้เกณฑ์ตัดสินทางจริยศาสตร์จึงควรใช้หลายๆ เกณฑ์เพื่อให้ทุกปัญหาที่เกิดขึ้นจบอย่างเรียบร้อยดีและมีความรวดเร็วด้วย

บรรณานุกรม

๑. คัมภีร์พระไตรปิฎกและหนังสือทั่วไป

กิตติ บุญเจือ. **แก่นปรัชญาปัจจุบัน**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๒.

เดือน คำดี. **ปรัชญาตะวันตก**. ภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๒๒.

ชัยวัฒน์ อัดพัฒน์. **ปรัชญาตะวันตกร่วมสมัย ๑**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๒.

----- **จริยศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๕.

วสิน อินทสระ. **พุทธจริยศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ทองกวาว, ๒๕๔๑.

----- **จริยศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร: บรรณาการ, ๒๕๒๙.

มูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับสังคายนา**. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๓๐.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา อังกฤษ-ไทย**. กรุงเทพมหานคร: อรุณการพิมพ์, ๒๕๔๐.

ปรีดี บุญซื่อ. **จริยปรัชญา**. กรุงเทพมหานคร: แสงรุ่งการพิมพ์, ๒๕๒๕.

สุชีพ ปุญญานุภาพ. **พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน**. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๓๙.

หนังสือภาษาอังกฤษ/English texts

Sutham Shusatayasakul. *Ethics*. Graduate School, Mahamakut Buddhist University, ๒๕๔๑.

๒. เว็บไซต์

<http://news.voicetv.co.th/world/๙๗๑๑๔.html>, เข้าถึงข้อมูลเมื่อวันที่ ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๖๐.

แนวทางการแก้ไขข้อกฎหมายเพื่อคุ้มครองพระสงฆ์ในประเทศไทย GUIDELINES TO AMEND THE LAW TO PROTECT MONKS IN THAILAND

ดร.วัน สุวรรณพงษ์
นักวิชาการอิสระ

บทคัดย่อ

แนวทางการบัญญัติข้อกฎหมายเพื่อคุ้มครองพระพุทธศาสนาพระราชบัญญัติคณะสงฆ์พ.ศ. ๒๕๐๕ มาตรา ๒๙ บัญญัติไว้ว่า “พระภิกษุรูปใดถูกจับโดยต้องหาว่ากระทำความผิดอาญาเมื่อพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการไม่เห็นสมควรให้ปล่อยตัวชั่วคราว...ให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจดำเนินการให้พระภิกษุรูปนั้นสละสมณเพศเสียได้” มีเนื้อหาขัดต่อพระธรรมและพระวินัยปาติโมกข์) เนื้อหาขัดต่อรัฐธรรมนูญ โดยเปิดโอกาสให้ผู้ไม่หวังดีต่อพระภิกษุใช้ประโยชน์จากกฎหมายดังกล่าวเพื่อบีบบังคับให้พระภิกษุลาสิกขา กฎหมายปิดโอกาสผู้บริสุทธิ์ในการป้องกันตนเองจากผู้ไม่หวังดี และหากพระภิกษุรูปนั้นเป็นผู้บริสุทธิ์ ก็เป็นการตัดโอกาสท่านในการดำรงเพศเป็นพระภิกษุและตัดโอกาสชาวบ้านที่ต้องการทำบุญกับเนื่อนานุญส่งผลกระทบไปถึงบุคคลอื่นที่เข้าใจผิดในตัวพระภิกษุที่บริสุทธิ์ ทำให้มีวิบากกรรมติดตัวผู้เข้าใจผิดไปด้วย การให้อำนาจทางบ้านเมืองมากเกินไป ซึ่งในเหตุการณ์ปัจจุบันเมื่อพระภิกษุถูกพนักงานสอบสวนใช้อำนาจให้พระภิกษุสละสมณเพศแล้ว เป็นการลงโทษพระภิกษุ และใช้อำนาจข้ามขั้นตอนของกฎหมาย เพราะกระทำต่อผู้ต้องหา โดยไม่ทำการสืบสวนสอบสวนและดำเนินคดี ซึ่งอาจลงโทษคนผิดได้

คำสำคัญ : ข้อกฎหมาย คุ้มครอง พระสงฆ์ในประเทศไทย

Abstract

Guidelines for Legislation for the Protection of Buddhism, 2505, Section 29 states that "Any monk who is caught by a criminal offense. When the investigator or the prosecutor disagrees, let the investigating officer have the power to take the monk off the sex. "Content is contrary to the Dhamma and Vinaya) content contrary to the Constitution. By providing opportunities for those who are not good to the monks to take advantage of such laws to force the monk to take the mandate. The law closes the innocent opportunity. To protect yourself from the bad guys. And if the monk is pure. It cuts off your chances of surviving sex as a monk and cutting off the opportunity of the villagers who want to make merit with the merit of merit. Make a fool of yourself with the wrong people. The power of the city too. In the present event, when the monk was investigated by the monk, the monk abdicated

him. Punish monk and use the authority to skip the steps of the law. Because of the accused, without investigating and prosecuting which may punish the wrong person.

Keywords : Protection of Priests in Thailand

๑. บทนำ

พระสงฆ์ไทยนอกจากอยู่ภายใต้พระธรรมวินัยแล้วยังต้องอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์และกฎหมายต่างๆ ทางบ้านเมืองสถานการณ์ต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อสังคมสงฆ์ปัจจุบันทำให้เป็นที่น่าสังเกตว่า กฎหมายที่ใช้บังคับอยู่ในประเทศไทย มีความบริสุทธิ์ยุติธรรม เหมาะสมต่อสถานะความเป็นอยู่ของพระสงฆ์ไทยหรือไม่ เพราะเหตุใดกฎหมายที่ไม่เอื้อต่อการทำงานและการใช้ชีวิตของพระสงฆ์จึงเกิดขึ้น

หลักการลงโทษผู้กระทำความผิดในพุทธศาสนาเถรวาทสมัยพุทธกาลนั้นอธิกรณ์และวิธีระงับอธิกรณ์เป็นวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้งในแง่ของพระวินัยและเป็นการระงับความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคมสงฆ์ อธิกรณ์แบ่งออกเป็น ๔ ประเภท และวิธีระงับอธิกรณ์แบ่งออกเป็น ๗ ประเภท ส่วนการระงับความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคมสงฆ์ในปัจจุบันคือกฏนิคหกรรมของมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๑ พ.ศ. ๒๕๒๑ ว่าด้วยการลงนิคหกรรมตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ เป็นการถอดแบบมาจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของฝ่ายอาณาจักรประมวลกฎหมายอาญาและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเป็นจัดการจัดการความขัดแย้ง เป็นการระงับความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคม และเป็นการลงโทษผู้กระทำความผิดของฝ่ายอาณาจักรสำหรับใช้ควบคุมความประพฤติของคนในสังคม ซึ่งพัฒนาขึ้นมาจากศีลธรรม ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี ศาสนา และกฎเกณฑ์ข้อบังคับตามลำดับ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อธำรงความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของสมาชิกในสังคม ทำให้การอยู่ร่วมกันในสังคมนั้นเป็นไปโดยราบรื่น สนองความต้องการของภาคส่วนต่าง ๆ อย่างเหมาะสมการศึกษาเปรียบเทียบหลักการลงโทษผู้กระทำความผิดในพุทธศาสนาเถรวาทกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและประมวลกฎหมายอาญา ในประเด็นอธิกรณ์และวิธีระงับอธิกรณ์ พบว่ามีความเหมือนกันและความแตกต่างกัน ๔ ประการคือ (๑) กระบวนการฟ้อง (๒) กระบวนการพิจารณา (๓) กระบวนการพิพากษา (๔) กระบวนการระงับโทษ และในประเด็นกฏนิคหกรรมของมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๑ พ.ศ. ๒๕๒๑ ว่าด้วยการลงนิคหกรรมตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ พบว่ามีความเหมือนและความแตกต่างกัน ๔ ประการคือ (๑) องค์ประกอบของการฟ้อง (๒) ขั้นตอนการพิจารณา (๓) ประเภทของพยานหลักฐาน(๔) วิธีบังคับตามคำวินิจฉัยสำหรับรูปแบบการลงโทษผู้กระทำความผิดที่เหมาะสมและยุติธรรมกับสังคมสงฆ์และสังคมไทย พบว่าอธิกรณ์และวิธีระงับอธิกรณ์เป็นการออกแบบที่มีเป้าหมายเพื่อ “ป้องกัน” “ป้องปราม” และ “ปราบปราม” อธิกรณ์ที่จะเกิดขึ้น กำลังเกิดขึ้นและเกิดขึ้นแล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งรูปแบบของการระงับอธิกรณ์แต่ละชุดวิธีนั้นมุ่งตรงไปที่เป้าหมายใหญ่นั้นก็คือ “ความสันติแห่งสังคมสงฆ์หรือสังคมสามัคคี” ดังนั้นหลักการลงโทษผู้กระทำความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาจึงสมควรอย่าง

ยิ่งที่ต้องนำหลักการลงโทษผู้กระทำผิดในพุทธศาสนาเถรวาทมาประยุกต์ใช้เป็นหลักสูตรการศึกษา จะทำให้เกิดความโปร่งใส ยุติธรรม เทียงธรรม และเกิดสันติสุขแก่สังคมโดยรวมต่อไป

๒. จุดมุ่งหมายของการบัญญัติข้อกฎหมาย

กฎหมายเป็นกฎเกณฑ์ข้อบังคับที่ใช้ควบคุมความประพฤติของมนุษย์ในสังคม กฎหมายมีลักษณะเป็นคำสั่ง ข้อห้าม ที่มาจากผู้มีอำนาจสูงสุดในสังคมใช้บังคับได้ทั่วไป ใครฝ่าฝืนจะต้องได้รับโทษหรือสภาพบังคับอย่างใดอย่างหนึ่ง กฎหมายเป็นเครื่องควบคุมประพฤติกฎการณในสังคม พัฒนาขึ้นมาจากศีลธรรม ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี ศาสนา และกฎเกณฑ์ข้อบังคับ ตามลำดับ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อธำรงความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของสมาชิกใน สังคม กับทั้งเพื่อให้การอยู่ร่วมกันในสังคมนั้นเป็นไปโดยราบรื่น สนองความต้องการของภาคส่วนต่างๆ อย่างเหมาะสม เป็นกฎที่สถาบันหรือผู้มีอำนาจสูงสุดในรัฐตราขึ้น หรือที่เกิดขึ้นจากจารีตประเพณีอันเป็นที่ยอมรับนับถือ เพื่อใช้ในการบริหารประเทศ เพื่อใช้บังคับให้ปฏิบัติตาม หรือเพื่อกำหนดระเบียบแห่งความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลหรือระหว่างบุคคลกับรัฐ^๑ และที่รวมแห่งข้อยอมและข้อห้ามซึ่งเป็นวิถีทางทำให้บุคคลที่ดำเนินชีวิตอยู่ในชุมชนแห่งใดแห่งหนึ่ง สามารถชวนช่วยประกอบกิจกรรมต่างๆ เพื่อความเจริญก้าวหน้าของตนได้โดยอิสระ กับทั้งโดยมิให้เป็นการกระทบกระเทือนต่อเสรีภาพของผู้อื่นที่อยู่ในชุมชนเดียวกันกับตนด้วย^๒ ความจำเป็นที่จะต้องมีกฎหมายก็เกิดขึ้นเพื่อใช้เป็นกฎเกณฑ์บังคับแก่บุคคลในสังคม และเป็นแนวทางในการปกครอง รวมทั้งเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของบุคคลในสังคม เพื่อให้มนุษย์ทุกคนอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสงบสุข มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย กฎหมายจึงมีวัตถุประสงค์เพื่อให้การปกครองบ้านเมืองเป็นไปอย่างมีระบบและเกิดความสงบเรียบร้อยขึ้นในสังคม ทั้งสังคมภายในประเทศและสังคมโลก

๓. จุดมุ่งหมายของพระพุทธบัญญัติ

พระพุทธบัญญัติ คือ ประมวลพระวินัยปิฎก เป็นระเบียบปฏิบัติ ขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิตและวิธีดำเนินการต่าง ๆ ของภิกษุสงฆ์และภิกษุณีสงฆ์พระวินัยซึ่งเป็นพระพุทธบัญญัตินี้ แบ่งออกเป็นสองส่วน คือ อาทิพรหมจริยกาสิกขา และอภิสมัจจาริกาสิกขา^๓ หรือข้อกำหนดทางพระวินัยซึ่งพระพุทธเจ้าทรงวางไว้เป็นสิกขาบท^๔ แบ่งออกเป็น ๒ ส่วนคือ

^๑ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น, ๒๕๔๖).

^๒เดือน บุญนาค, ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๙), หน้า ๑๓.

^๓วิมหา. (ไทย) ๑/ค่านำ/๗.

^๔พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๓๓๙.

๑) อาทิพรหมจริยการศึกษา หมายถึงหลักการศึกษาอบรมในฝ่ายบพัญญูติ หรือข้อปฏิบัติ อันเป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ ที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้เป็นพุทธอาณัติ^๕ เพื่อป้องกันความ ประพฤติเสียหาย และวางโทษแก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิดโดยปรับอาบัติหนักบ้าง เบาบ้างพระสงฆ์สวดทุกกึ่ง เดือน เรียกว่า พระปาติโมกข์ ๒) อภิสมาจารการศึกษา หมายถึงหลักการศึกษาอบรมในฝ่าย ขนบธรรมเนียมเกี่ยวกับมรรยาท และความเป็นอยู่ที่ดีงามสำหรับชักนำความประพฤติ ความเป็นอยู่ ของพระสงฆ์ให้ดีงาม โดยมีเป้าหมายที่พระพุทธเจ้าทรงตั้งไว้เป็นพุทธอาณัติ คือ ระเบียบการปกครอง ภิกษุ ภิกษุณี ที่เรียกโดยทั่วไปว่า พระวินัยพระพุทธบัญญัติ เกิดขึ้นจากการที่มีภิกษุภิกษุณีประพฤติไม่ ถูกต้อง ไม่เหมาะสมหรือประพฤติดีเสียหายขึ้น จนชาวบ้านพากันตำหนิ ตีเตียน โพนทะนา เมื่อพระ พุทธองค์ทรงรับทราบแล้วจึงให้ประชุมสงฆ์ ไต่สวนได้ความจริงแล้ว จึงทรงบัญญัติเป็นข้อห้ามไว้ การ บัญญัติพระวินัยของพระพุทธเจ้ามีลักษณะเช่นนี้ทั้งหมด^๖ โดยที่พระพุทธเจ้าทรงปรารถนาหรือประโยชน์ ที่ทรงประสงค์ในการทรงมีพระพุทธบัญญัติ ศึกษาบทแก่พระสงฆ์สาวก คือ

๑) มุ่งประโยชน์แก่สงฆ์ หรือส่วนรวม ได้แก่

(๑) เพื่อความรับว่าดีแห่งสงฆ์ คือเพื่อความเรียบร้อยดีงามแห่งสงฆ์ ซึ่งได้ทรงชี้แจงให้ มองเห็นคุณโทษแห่งการประพฤตินั้น ๆ ชัดเจนแล้ว จึงทรงบัญญัติศึกษาบทขึ้นไว้ โดยความเห็นชอบ ร่วมกัน

(๒) เพื่อความผาสุกแห่งสงฆ์

๒) มุ่งประโยชน์แก่บุคคล ได้แก่

(๓) เพื่อข่มบุคคลผู้เกียติยาก คือเพื่อกำราบคนผู้ดื้อน ประพฤติทราม

(๔) เพื่อความผาสุกแห่งเหล่าภิกษุผู้มีศีลดีงาม

๓) มุ่งประโยชน์แก่ความบริสุทธิ์หรือแก่ชีวิต ทั้งกายและใจ ได้แก่

(๕) เพื่อปิดกั้นอาสวะทั้งหลายอันจะเกิดในปัจจุบัน คือ เพื่อระงับปิดทางความเสื่อมเสีย ความทุกข์ ความเดือดร้อนที่จะมีในปัจจุบัน

(๖) เพื่อบำบัดอาสวะทั้งหลายอันจะบังเกิดในอนาคต คือ เพื่อแก้ไขมิให้เกิดความเสื่อม เสีย ความทุกข์ ความเดือดร้อนที่จะมีในภายหน้าหรือภพหน้า

๔) มุ่งประโยชน์แก่ประชาชน ได้แก่

(๗) เพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส

(๘) เพื่อความเลื่อมใสยิ่งขึ้นไปของชุมชนที่เลื่อมใสแล้ว

๕) มุ่งประโยชน์แก่พระศาสนา ได้แก่

(๙) เพื่อความตั้งมั่นแห่งสัตถธรรม

(๑๐) เพื่ออนุเคราะห์วินัย คือ ทำให้มีบพัญญูติสำหรับใช้เป็หลักเกณฑ์จัดระเบียบของ หมู่ สนับสนุนความมีวินัยให้หนักแน่นมั่นคงยิ่งขึ้น^๗

^๕พุทธอาณัติ หมายถึงอำนาจปกครองของพระพุทธเจ้า อำนาจการปกครองฝ่ายพุทธจักร

^๖พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ. ๙ ราชบัณฑิต), พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสนา คำ วัต, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม, ๒๕๕๑), หน้า ๖๘๒.

^๗พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๒๘๗-๒๘๘.

พระพุทธรูปพุทธรูป หมายถึงพระพุทธรูปของพระพุทธเจ้า สิกขาบท ที่พระพุทธองค์ทรงมี พระพุทธรูปพุทธรูป เกิดขึ้นจากการที่มีภิกษุภิกษุณีประพฤติไม่ถูกต้อง ไม่เหมาะสม หรือประพฤติเสียหายขึ้น จนชาวบ้านพากันตำหนิ ตีเตียน โพนทะนา เมื่อพระพุทธองค์ทรงรับทราบแล้วจึงให้ประชุมสงฆ์ ได้ส่วนได้ความจริงแล้ว จึงทรงบัญญัติเป็นข้อห้ามไว้ เป็นพระพุทธรูปพุทธรูปทางพระวินัยที่ ทรงวางไว้ เป็นกฎ เป็นพุทธรูปอาณัติ เพื่อเป็นระเบียบในการปกครองภิกษุ ภิกษุณีความเป็นมาแห่งพระ พุทธรูปพุทธรูป สมัยแรกเริ่มก่อตั้งพระพุทธศาสนายังมีภิกษุไม่มาก ยังไม่มีการประพฤติผิด ภายหลังจาก ที่มีภิกษุประพฤติเสียหายเกิดขึ้นในหมู่สงฆ์ จึงทรงมีพระพุทธรูปพุทธรูปสิกขาบทเล็กน้อยต่าง ๆ ที่เป็น ประเภทยกอาณัติ ยังไม่ทรงมีพระพุทธรูปพุทธรูปประเภทครุอาณัติ ครั้นเวลาต่อมา พระผู้มีพระภาคจึง ทรงมีพระพุทธรูปพุทธรูป ปฐมปาราชิก ห้ามภิกษุเสพเมถุน โดยปรารภเหตุการณ์มัวหมองในคณะสงฆ์ อันเนื่องมาจากการที่พระสุทินเสพเมถุนกับอดีตภรรยาและทรงมีพระพุทธรูปพุทธรูปเรื่อยมาทุกครั้งที่เกิด เหตุการณ์ไม่ดีขึ้นในคณะสงฆ์ หลังจากมีพระพุทธรูปพุทธรูปแล้ว ถ้าภิกษุสงฆ์มีอาจตัดสินใจได้ พระ พุทธรูปพุทธรูปทรงมีพระพุทธรูปวินัยบัญญัติให้เป็นแบบอย่าง เรียกว่า วินัยวัตถุ พระพุทธรูปพุทธรูปในพระวินัยแต่ละ ข้อ หรือมาตราเรียกว่า สิกขาบท พุทธรูปพุทธรูปสำหรับภิกษุมี ๒๒๗ สิกขาบท พุทธรูปพุทธรูปสำหรับ ภิกษุณีมี ๓๑๑ สิกขาบทหลักการแห่งพระพุทธรูปพุทธรูปเป็นสองส่วนใหญ่ ๆ คืออาทิพรหมจริยา หลัก การศึกษาอบรมในฝ่ายบัพพุทธรูป ข้อปฏิบัติเบื้องต้นแห่งพรหมจริย เพื่อป้องกันความประพฤติ เสียหาย และวางโทษแก่ภิกษุหรือภิกษุณีผู้ล่วงละเมิดโดยปรับอาบัติหนักและเบาและอธิษฐานจาริกา สิกขา หลักการศึกษาอบรมในฝ่ายขนบธรรมเนียมเกี่ยวกับมรรยาทและความเป็นอยู่ที่ดีงาม สำหรับ ชักนำความประพฤติความเป็นอยู่ของพระสงฆ์ให้งามมีคุณค่า นำเลื่อมใสศรัทธายิ่งขึ้นไป เพื่อความ เห็นชอบร่วมกันแห่งสงฆ์ เพื่อความอยู่อย่างผาสุกแห่งสงฆ์ เพื่อข่มบุคคลผู้หน้าด้าน เพื่อภิกษุผู้มีศีล เป็นที่รักอยู่อย่างผาสุก เพื่อขจัดเรื่องเสื่อมเสียในปัจจุบัน เพื่อป้องกันเรื่องเสื่อมเสียในอนาคตเพื่อชนที่ ยังไม่เกิดความเลื่อมใสได้เกิดความเลื่อมใส เพื่อคนที่เลื่อมใสแล้ว ให้เลื่อมใสยิ่งๆ ขึ้น

๔. พัฒนาการของการใช้การบัญญัติข้อกฎหมายของคณะสงฆ์

การบัญญัติข้อกฎหมายสงฆ์ของประเทศไทย เริ่มมีพัฒนาการขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมขึ้น ในสมัยรัชกาลที่ ๕ การจัดโครงสร้างการบริหารและองค์กรการปกครองคณะสงฆ์มีการเปลี่ยนแปลง อย่างมาก เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงโปรดให้มีการปฏิรูประบบราชการทั้ง ด้าน โครงสร้างและการบริหารราชการแผ่นดิน เพื่อรวบอำนาจการปกครองเข้าสู่ส่วนกลาง สำหรับ เสริมสร้างเอกภาพของชาติเอาไว้ต่อต้านภัยคุกคามจากจักรวรรดินิยมตะวันตก พระองค์ได้ปฏิรูปการ บริหารและการปกครองคณะสงฆ์ควบคู่ไปกับการปฏิรูปในฝ่ายบ้านเมือง ทั้งนี้ก็เพื่อสร้างเอกภาพขึ้น ภายในคณะสงฆ์ทั้งในด้านการบริหาร การศึกษา การปฏิบัติ และการเผยแผ่ธรรม รูปแบบแห่งการ ปฏิรูปการปกครองคณะสงฆ์ในสมัยรัชกาลที่ ๕ คือ การตราพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ ใน พ.ศ. ๒๔๔๕ พระราชบัญญัติฉบับนี้มีลักษณะเป็นธรรมนูญการปกครองคณะสงฆ์ที่ กำหนดโครงสร้างการบริหารและการจัดการองค์กรไว้อย่างเป็นระบบ นับเป็นครั้งแรกในประวัติการ ปกครองคณะสงฆ์ไทย ที่มีกฎหมายกำหนดระบอบการปกครองคณะสงฆ์ พระราชบัญญัติฉบับนี้มีผล บังคับใช้เรื่อยมาจนถึงสมัยรัชกาลที่ ๘ เหตุผลสำคัญประการหนึ่งในการประกาศใช้พระราชบัญญัติ

ลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ ก็คือความจำเป็นที่รัฐบาลต้องอาศัยคณะสงฆ์โดยเฉพาะคณะสงฆ์ในต่างจังหวัดให้ช่วยกิจการการศึกษาของชาติ ตามโครงการปฏิรูปการศึกษาให้ทันสมัย การที่พระสงฆ์จะสามารถสนองความต้องการของรัฐบาลในเรื่องนี้ได้จะต้องปฏิรูปการบริหารกิจการคณะสงฆ์ และจัดการให้พระสงฆ์ในต่างจังหวัดอยู่ภายใต้ระบบบริหารเดียวกันเสียก่อน เหตุผลข้อนี้ปรากฏอยู่ในการประกาศใช้พระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑

ต่อมาในต้นรัชกาลที่ ๘ การปกครองคณะสงฆ์เป็นไปตามแบบอย่างนี้ นั่นก็คือสมเด็จพระสังฆราชทรงบัญชาการคณะสงฆ์โดยลำพัง โดยมีมหาเถรสมาคมทำหน้าที่เป็นกรรมการที่ปรึกษา จนกระทั่งมีการตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ รมหาคษัตริย์ทรงสถาปนาสมเด็จพระสังฆราชผู้ดำรงตำแหน่งสกลมหาสังฆปริณายก แต่สมเด็จพระสังฆราชทรงบัญชาการคณะสงฆ์โดยลำพังพระองค์เองไม่ได้ พระองค์ทรงบัญญัติสังฆานัติโดยคำแนะนำของสังฆสภา ทรงบริหารคณะสงฆ์ทางสังฆมนตรี และทรงพิจารณาวินิจฉัยอธิกรณ์ทางคณะวินัยธร อำนาจการบริหารและการปกครองคณะสงฆ์ถูกแบ่งเป็น ๓ ฝ่าย เพื่อการถ่วงดุลอำนาจตามแบบอย่างการปกครองของฝ่ายบ้านเมือง อำนาจทั้งสามนั้น คือ อำนาจนิติบัญญัติที่เรียกว่า สังฆานัติ อำนาจบริหารการคณะสงฆ์และอำนาจตุลาการหรือที่เรียกว่าอำนาจวินิจฉัยอธิกรณ์องค์กรผู้ใช้อำนาจทั้งสามโดยตรง ได้แก่

ก. สังฆสภา สังฆสภาเทียบได้กับรัฐสภาของฝ่ายบ้านเมือง มีอำนาจหน้าที่ในการบัญญัติสังฆานัติหรือกฎระเบียบสำหรับใช้ในการบริหารและการปกครองคณะสงฆ์

ข. คณะสังฆมนตรี คณะสังฆมนตรีเทียบได้กับคณะรัฐมนตรีของฝ่ายอาณาจักร คือทำหน้าที่เป็นคณะรัฐบาลบริหารกิจการคณะสงฆ์ คณะสังฆมนตรีประกอบด้วยสังฆนายก (เทียบได้กับนายกรัฐมนตรี) และสังฆมนตรีอื่นไม่เกิน ๙ รูป คณะสังฆมนตรีแบ่งงานภายใต้ความรับผิดชอบออกเป็น ๔ องค์กร อันเทียบได้กับกระทรวง แต่ละองค์การมีสังฆมนตรีว่าการและสังฆมนตรีช่วยว่าการเป็นผู้ปกครองดูแลรับผิดชอบ

ค. คณะวินัยธร คือ ศาลของพระสงฆ์นั่นเอง มีอำนาจหน้าที่พิจารณาวินิจฉัยคดีความหรืออธิกรณ์ ดีความกฎหมาย สังฆานัติและระเบียบคณะสงฆ์ต่างๆ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ ได้ยกเลิกมหาเถรสมาคม อันประกอบด้วยเจ้าคณะใหญ่ทั้ง ๔ รูป และรองเจ้าคณะใหญ่ ๔ รูป ตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่ซึ่งรวมถึงเจ้าคณะใหญ่ธรรมยุติกนิกายจึงไม่มีกฎหมายรองรับ วัตถุประสงค์ประการหนึ่งของพระราชบัญญัติฉบับนี้ก็เพื่อรวมคณะสงฆ์มหานิกายและคณะสงฆ์ธรรมยุติกนิกายเข้าด้วยกัน ภายในเวลา ๘ ปี นับแต่วันประกาศใช้ การรวมนิกายสงฆ์ทั้งสองเข้าด้วยกันประสบความสำเร็จล้มเหลว และคณะสงฆ์นิกายทั้งสองได้แตกแยกกันมากขึ้น ความพยายามเพื่อจะรวมนิกายสงฆ์ทั้งสองจึงไม่ประสบผลสำเร็จตลอดเวลา ๒๐ ปีที่พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ มีผลใช้บังคับมีแต่จะสร้างความแตกแยกในวงการคณะสงฆ์มากยิ่งขึ้นจนรัฐบาลสมัยนั้นเห็นว่าความแตกสามัคคีได้บั่นทอนประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์และความแตกแยกนี้เกิดขึ้นเพราะมีการแบ่งแยกอำนาจการปกครองเพื่อถ่วงดุลกันตามระบอบประชาธิปไตย รัฐบาลจึงถือเป็นความชอบธรรมในการยกเลิกพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ และประกาศใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕

การตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ เกิดจากความต้องการของรัฐบาลในสมัยนั้น ซึ่งมีจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรีที่มุ่งปรับเปลี่ยนรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ให้สอดคล้องกับนโยบายการปกครองประเทศของจอมพลสฤษดิ์ ที่นิยมการรวบอำนาจการตัดสินใจเด็ดขาดไว้กับผู้นำที่เข้มแข็ง จอมพลสฤษดิ์เห็นว่า การปกครองระบอบประชาธิปไตยที่กำหนดให้มีการถ่วงดุลอำนาจกันนั้นนำมาซึ่งความล่าช้าและความขาดประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน การพิจารณาวินิจฉัยอธิกรณ์หรือคดีความในคณะสงฆ์ซึ่งเดิมเคยเป็นอำนาจหน้าที่ของคณะวินัยธร ได้ตกเป็นอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคมตามความพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ มาตรา ๒๕ ที่บัญญัติให้มหาเถรสมาคมมีอำนาจตรากำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการปฏิบัติเพื่อให้การลงนิคมกรรมหรือการลงโทษเป็นไปโดยถูกต้อง สะดวก รวดเร็วและเป็นธรรม มหาเถรสมาคมอาศัยอำนาจตามมาตรา ๒๕ แห่งพระราชบัญญัติฉบับนี้ได้ตรากฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๑ พ.ศ. ๒๕๒๑ ว่าด้วยการลงนิคมกรรม กฎมหาเถรสมาคมนี้แบ่งอำนาจการพิจารณาวินิจฉัยอธิกรณ์ออกเป็น ๓ ชั้น ได้แก่

๑) การพิจารณาชั้นต้น เป็นอำนาจของเจ้าอาวาสวัด ที่พระภิกษุผู้ถูกฟ้องสังกัดอยู่ ถ้าผู้ถูกฟ้องเป็นเจ้าอาวาสหรือเจ้าคณะก็ให้เป็นอำนาจของเจ้าคณะหรือผู้ปกครองคณะสงฆ์เหนือขึ้นไปอีกชั้นหนึ่ง

๒) การพิจารณาชั้นอุทธรณ์ เป็นอำนาจของคณะสงฆ์ผู้พิจารณาชั้นอุทธรณ์ ซึ่งระกอบด้วย

๓) เจ้าคณะหรือผู้ปกครองเหนือขึ้นไปกว่าเจ้าอาวาสหรือเจ้าคณะผู้พิจารณาในชั้นต้น การพิจารณาชั้นฎีกา เป็นอำนาจของมหาเถรสมาคม คำสั่งหรือคำวินิจฉัยของมหาเถรสมาคมในการลงนิคมกรรมไม่ว่าในกรณีใดให้เป็นอันถึงที่สุดในการนี้ มหาเถรสมาคมมีอำนาจเช่นเดียวกับคณะวินัยธรชั้นฎีกา แต่มหาเถรสมาคมมีอำนาจมากกว่าคณะวินัยธรชั้นฎีกาตรงที่มีอำนาจนิติบัญญัติและอำนาจบริหารอยู่ในมือด้วย และในบางกรณีมหาเถรสมาคมมีอำนาจวินิจฉัยหรือออกคำสั่งโดยไม่ต้องผ่านการพิจารณาชั้นต้นและชั้นอุทธรณ์

ความสัมพันธ์ระหว่างศาสนจักรและอาณาจักรการที่ฝ่ายรัฐบาลได้ตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ออกบังคับใช้ได้เป็นประจักษ์พยานอย่างดีที่สุดที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างอาณาจักรกับศาสนจักรด้วยการออกพระราชบัญญัติฉบับนี้ รัฐบาลได้เชื่อว่าการอุปถัมภ์แก่คณะสงฆ์ทั้งนี้เพราะคณะสงฆ์ไม่มีอำนาจลงโทษพระภิกษุผู้ประพฤติล่วงละเมิดพระธรรมวินัยขั้นร้ายแรงและไม่ยอมสละสมณเพศ หากคณะสงฆ์ปล่อยไว้อย่างจะนำความเสื่อมเสียมาสู่วงการคณะสงฆ์ ในกรณีนี้คณะสงฆ์จำต้องพึ่งพิงอำนาจรัฐเพื่อสร้างความศักดิ์สิทธิ์ให้กับพระธรรมวินัย ดังจะเห็นได้ก็แสดงถึงการที่

จึงเห็นได้ว่า ข้อดีของการใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ได้แก่ในยุคสมัยปัจจุบันการลงโทษพระภิกษุสงฆ์ต้องเป็นไปตามกฎหมายบัญญัติในอดีตพบว่าบทบัญญัติลงโทษพระสงฆ์ที่กระทำความผิดทั้งในด้านกระบวนกรและเนื้อหา ซึ่งแตกต่างจากปัจจุบันที่กระบวนกรไม่มีประสิทธิภาพ อีกทั้งสภาพบังคับและเนื้อหาในการลงโทษก็เบาบางทำให้พระภิกษุที่กระทำความผิดไม่เกิดความเกรงกลัว จึงทำให้พบเห็นและเป็นข่าวพระสงฆ์กระทำความผิดโดยไม่มีความละอายและเกรงกลัวต่อบทบัญญัติของกฎหมายบ้านเมืองอยู่เป็นประจำสรุปได้ว่าพระธรรมวินัยนั้นเป็นสิ่งที่มีความหมายสำคัญที่สุดสำหรับพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือที่สงฆ์พึงใช้ในการปกครองสังคมสงฆ์ให้มีความเป็น

ระเบียบเรียบร้อย ประเด็นสำคัญคือ พระวินัยมีความสำคัญในการทำโอกาสให้ชีวิตและสังคมมีระเบียบและมีโอกาสดีขึ้นสามารถดำเนินชีวิตได้โดยสะดวก ดำเนินกิจการได้ดีวินัยทั้ง ๒ ประเภท นั้นจัดเป็นกรอบแห่งการประพฤติให้เป็นไปตามครรลองที่พึงมีพึงเป็นของมนุษย์ซึ่งอยู่ในฐานะที่แตกต่างกัน แต่เมื่อมาอาศัยอยู่ร่วมกันในสังคมก็จะสามารถเรียนรู้ศึกษาให้เหมาะสมตามฐานะและบทบาทที่ตนเองได้รับอยู่ ซึ่งพระพุทธองค์ทรงทราบ และได้ทรงมีพุทธบัญญัติให้ชาวพุทธนำไปปฏิบัติให้เหมาะสมตามสมควร แต่การบัญญัติกฎหมายบ้านเมืองของไทยในปัจจุบันเกิดจากการศึกษากฎหมายที่เรียกว่า “นิติวิธี” [Legal methodology] คือ วิธีการศึกษากฎหมาย วิธีการบัญญัติกฎหมาย ตลอดจนวิธีการใช้และการตีความ กฎหมาย Civil Law มีที่มาจากระบบกฎหมายโรมันและได้รับการพัฒนาต่อมาในประเทศต่างๆ ในยุโรป ได้แก่ ฝรั่งเศส เยอรมัน อิตาลี และได้ขยายอิทธิพลไปยังประเทศต่างๆ เช่น สเปน เนเธอร์แลนด์ กรีซ เบลเยียม และยังมีอิทธิพลต่อไปยังประเทศในอเมริกา กลาง อเมริกาใต้ เอเชียและแอฟริกาอีกด้วย การลงโทษทางธรรมและทางโลก มีความเหมือนกันในส่วนที่ต้องการระงับข้อพิพาทให้ขยายใหญ่โตขึ้น ในทางธรรมนั้น ผู้บัญญัติวิธีการลงโทษคือพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ได้ทรงบัญญัติการลงโทษ เพื่อระงับเหตุการณ์ไม่สงบที่เกิดขึ้นและเพื่อป้องกันมิให้เกิดความแตกแยกในหมู่สงฆ์สำหรับโทษที่ลงนั้นก็เพื่อให้สงฆ์ได้มีโอกาสพัฒนาตนให้มีความบริสุทธิ์ สามารถตั้งอยู่ในเพศพรหมจรรย์เพื่อเป็นที่พึ่งให้แก่ชาวโลกได้ ดังปรากฏรายละเอียดในการปรับอบัติข้อต่างๆ แต่ทางโลกนั้น ทั้งนักวิชาการและนักคิดทางโลก ต่างก็มีแนวคิดในการลงโทษเพื่อต้องการระงับข้อพิพาทที่เกิดขึ้นในสังคม

ส่วนข้อเสียของการใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ได้แก่ แนวคิดทางธรรมต้องการให้สงฆ์มีความบริสุทธิ์บริบูรณ์ตั้งอยู่ในเพศพรหมจรรย์เป็นแบบอย่างที่ดีและเป็นที่พึ่งให้แก่ชาวโลกได้ ในขณะที่แนวคิดทางโลกจะมีลักษณะที่ต้องการตอบโต้ผู้กระทำความผิดด้วยความรุนแรง เพราะหลายกลุ่มมีความเห็นว่าการลงโทษจำคุก กักขัง และริบทรัพย์ ฯลฯ กับมนุษย์ที่มีพฤติกรรมก้าวร้าว เห็นแก่ตัว เป็นนิสัย ไม่ได้ทำให้ผู้กระทำความผิดเกิดสำนึกที่จะปรับปรุงตัวในทำนองกลับกันอาจทำให้ผู้ที่เคยกระทำความผิดอยากทำความผิดที่รุนแรงมากขึ้นกว่าเดิมซึ่งแนวคิดในเรื่องการลงโทษนั้น มีผู้ให้ความเห็นไว้หลายประการที่เหมือนและแตกต่างกันด้วยเหตุที่กฎหมายทางโลกถูกบัญญัติขึ้นจากแนวคิดของบุคคลที่ยังมีกิเลส ทำให้เกิดปัญหาตามมา โดยเฉพาะเมื่อนำมาบังคับใช้กับพระสงฆ์ ปัญหาที่เกิดขึ้นจากเนื้อหาของกฎหมายได้ทำร้ายพระสงฆ์ผู้บริสุทธิ์มาแล้วและการบังคับใช้กฎหมายบางฉบับได้ก่อให้เกิดอุปสรรคในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และสถานะความเป็นอยู่ของพระสงฆ์ไทย

๕. ผลกระทบที่พระภิกษุได้รับผลจาก มาตรา ๒๔ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ มาตรา ๒๔ บัญญัติไว้ว่า “มาตรา ๒๔ พระภิกษุรูปใดถูกจับโดยต้องหาว่ากระทำความผิดอาญา เมื่อพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการไม่เห็นสมควรให้ปล่อยตัวชั่วคราว และเจ้าอาวาสแห่งวัดที่พระภิกษุรูปนั้นสังกัดไม่รับมอบตัวไว้ควบคุม

หรือพนักงานสอบสวนไม่เห็นสมควรให้เจ้าอาวาสรับตัวไปควบคุมหรือพระภิกษุรูปนั้นมิได้สังกัดในวัดใดวัดหนึ่ง ให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจดำเนินการให้พระภิกษุรูปนั้นสละสมณเพศเสียได้^๘

เนื้อหาในบทบัญญัติของกฎหมายมีองค์ประกอบที่เป็นสาระสำคัญในการศึกษาวิจัย ได้แก่

๑) พระภิกษุถูกจับโดยต้องหาว่ากระทำความผิดอาญา และเกิดเหตุการณ์ข้อใดข้อหนึ่งดังต่อไปนี้ตามมาคือ

๑.๑ เมื่อพนักงานสอบสวนไม่เห็นสมควรให้ปล่อยตัวชั่วคราวและเจ้าอาวาสแห่งวัดที่พระภิกษุรูปนั้นสังกัดไม่รับมอบตัวไว้ควบคุม

๑.๒ เมื่อพนักงานอัยการไม่เห็นสมควรให้ปล่อยตัวชั่วคราวและเจ้าอาวาสแห่งวัดที่พระภิกษุรูปนั้นสังกัดไม่รับมอบตัวไว้ควบคุม

๑.๓ พนักงานสอบสวนไม่เห็นสมควรให้เจ้าอาวาสรับตัวไปควบคุม

๑.๔ พระภิกษุรูปนั้นมิได้สังกัดในวัดใดวัดหนึ่ง

๒) เมื่อเกิดเหตุการณ์ข้างต้นให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจดำเนินการให้พระภิกษุรูปนั้นสละสมณเพศได้

จากสาระสำคัญในการศึกษานี้ มีประเด็นสำคัญที่ต้องพิจารณาอย่างรอบคอบอยู่ ๓ ข้อ คือ องค์ประกอบข้อ (๑) พระภิกษุถูกจับโดยต้องหาว่ากระทำความผิดอาญา เหตุการณ์ในข้อ ๑.๓ พนักงานสอบสวนไม่เห็นสมควรให้เจ้าอาวาสรับตัวไปควบคุม และองค์ประกอบข้อ (๒) ให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจดำเนินการให้พระภิกษุรูปนั้นสละสมณเพศเสียได้ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานั้น คำว่า “ผู้ต้องหา” หมายถึงบุคคลที่ถูกหาว่าได้กระทำความผิด แต่ยังมีได้ถูกฟ้องต่อศาล^๙

แต่จากประเด็นทั้ง ๓ ที่ยกมากล่าวแล้วนั้น ยังไม่ปรากฏว่า พระภิกษุผู้ต้องหาถูกฟ้องศาล ยังไม่มีการดำเนินคดีตามกระบวนการวิธีพิจารณาคดี ทั้งจากศาลสงฆ์ และศาลทางราชอาณาจักร ยังไม่มีการคำพิพากษาเด็ดขาดจากทั้ง ๒ ศาลดังกล่าวว่า ท่านกระทำความผิดจริงตามที่ถูกกล่าวหา จึงต้องถือว่าท่านยังเป็นผู้บริสุทธิ์อยู่ การที่พนักงานสอบสวนมีอำนาจจัดการให้ท่านสละสมณเพศ ก็เท่ากับว่าพนักงานสอบสวนเป็นผู้ตัดสินใจเองว่าท่านเป็นผู้มีความผิดจริงตามที่ถูกกล่าวหา ซึ่งนับว่าเป็นการปฏิบัติที่ไม่ถูกต้อง และไร้ความยุติธรรมดังนั้น การให้อำนาจแก่พนักงานสอบสวนจัดการให้พระภิกษุ ซึ่งเป็นเพียงผู้ถูกกล่าวหาต้องสละสมณเพศ จึงเป็นการลงโทษท่านโดยการปฏิบัติไม่ถูกต้อง และไม่มี ความยุติธรรมเลยอีกทั้งยังขัดต่อการพิจารณาคดีทั้งทางศาสนจักรและราชอาณาจักรอีกด้วย อย่างไรก็ตามผู้วิจัยขอเสนอข้อคิดที่เกิดขึ้นแล้วในอดีตเพื่อมาเป็นกรณีศึกษา ได้แก่ คดีพระพิมลธรรม (อาสมหาเถระ)

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ มาตรา ๒๙ มีข้อบทพร่องจำเป็นต้องมีการแก้ไขปรับปรุงเนื้อหาในบทบัญญัติให้ถูกต้องเหมาะสมอย่างรีบด่วน เพื่อความบริสุทธิ์ยุติธรรมแก่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง และเพื่อจรรโลงพระพุทธศาสนาในฐานะที่เป็นหนึ่งในสถาบันสำคัญของชาติให้ยืนยาวต่อไป

^๘ กระทรวงศึกษาธิการ, หนังสือคู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยพระราชบัญญัติ กฎ ระเบียบ และคำสั่งของคณะสงฆ์, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒), หน้า ๒๗.

^๙ น้ำแท้ มีบุญสร้าง, ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ฉบับทันสมัย, (กรุงเทพมหานคร: บัณฑิตการพิมพ์, ๒๕๔๙), หน้า ๑๑.

การเกิดขึ้นของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ มาตรา ๒๙ เนื่องมาจากคดีพระพิมลธรรม (อาสภมหาเถร) ท่านถูกจับในข้อหาว่า ได้กระทำความผิดต่อความมั่นคงของรัฐเพราะมีการกระทำความผิดเป็นคอมมิวนิสต์ โดยที่ยังไม่มีหลักฐานยืนยันว่าท่านทำผิดจริง เป็นแต่เพียงสงสัยเท่านั้น ตามธรรมดาเมื่อมีเหตุให้สงสัย พนักงานสอบสวนก็ต้องเชิญตัวผู้ต้องหาว่ากระทำความผิดไปสอบสวน พร้อมทั้งดำเนินการรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อยืนยันการกระทำความผิดของผู้ต้องหาให้ได้ หากมีเหตุสงสัยว่าผู้ต้องหาไม่ผิดต้องปล่อยตัวไป สำหรับเรื่องที่เกิดขึ้นกับพระพิมลธรรมนั้น เมื่อท่านตกเป็นผู้ต้องหาว่ากระทำความผิดอาญาท่านได้ขอต่อสู้คดีในภาวะแห่งความเป็นพระภิกษุ แต่ทางพนักงานสอบสวนไม่อนุญาตและได้ดำเนินการให้ท่านลาสิกขา เหตุการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นเมื่อ ปี ๒๕๐๓ เพื่อให้การใช้อำนาจของพนักงานสอบสวนเป็นการใช้อำนาจโดยชอบ ทางมหาเถรสมาคมจึงได้บัญญัติพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ มาตรา ๒๙ ขึ้นมารองรับการกระทำของพนักงานสอบสวนภายหลังจากการบัญญัติพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ มาตรา ๒๙ แล้วกฎหมายดังกล่าว ได้เคยถูกนำมาใช้ลงโทษพระสงฆ์ผู้บริสุทธิ์ให้ต้องลงโทษประหารชีวิตหลายรายปฏิบัติการอย่างไร้ความเป็นธรรมที่เกิดขึ้นแล้วนั้น นอกจากจะเป็นการตัดหนทางแห่งการบำเพ็ญบารมีของผู้ถูกลงโทษโดยตรงแล้ว ยังเป็นเหตุให้เหล่าพุทธศาสนิกโดยทั่วไปเกิดความรู้สึกเสื่อมศรัทธาในคณะสงฆ์และเลยไปถึงพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นศาสนาแห่งเหตุผลและปัญญาเพียงศาสนาเดียวในโลกไปโดยปริยายอีกด้วย

๖. แนวทางการใช้ข้อกฎหมายกับพระสงฆ์ในประเทศไทย

แนวทางการบัญญัติข้อกฎหมายเพื่อคุ้มครองพระพุทธศาสนาในสังคมไทยปัจจุบัน
แนวทางการบัญญัติข้อกฎหมายเพื่อคุ้มครองพระพุทธศาสนาในสังคมไทยปัจจุบัน ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ควรคำนึงถึง ๓ เรื่อง ดังต่อไปนี้

๑. พระธรรมวินัย

ผู้วิจัยเห็นว่า การกระทำความผิดเป็นเรื่องของบุคคล ควรจะแยกสถาบันสงฆ์กับตัวบุคคลออกจากกัน สถาบันแสดงออกโดยเครื่องหมาย เช่น จีวรที่สวมใส่ ซึ่งในในคดีที่เอกชนฟ้องพระภิกษุเป็นคดีอาญา ระหว่างที่ศาลไต่สวนมูลฟ้องนั้นพระภิกษุอยู่ในฐานะผู้บริสุทธิ์มีสิทธิเสมือนยังไม่ถูกฟ้องในคดี แต่เมื่อใดที่ศาลประทับฟ้อง พระภิกษุในคดีดังกล่าวจะตกเป็นจำเลยทันที และถ้าศาลมีคำพิพากษาจำคุกก็ควรให้สละสมณเพศลาสิกขาไป เป็นกฎหมายที่ออกมาเพื่อจัดการกับพระโดยเฉพาะ รุนแรงกว่าสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช ที่จัดให้มีการสอบไล่พระภิกษุทั้งแผ่นดิน เพราะในยุคนั้น พระที่ถูกสอบไล่หรือ จับสึก ยังมีโอกาสหลุด แต่ถ้า พ.ร.บ.นี้ประกาศใช้เมื่อไร ความพินาศจะบังเกิดขึ้นทันที เพราะสามารถถูกไล่ความได้ตลอดเวลา จับสึกได้ตลอด ๒๔ ชม. ดังนี้

มาตรา ๗๔ "...ไม่สึกในกำหนดก็ดี กระทำความผิดอาญา (๑) และพนักงานสอบสวน (๒) ขอให้สละสมณเพศก็ดี ต้องจำคุก กักขังหรือขัง ตามคำพิพากษา (๓) หรือคำสั่งศาล (๔) กก็ดี เมื่อคณะสงฆ์ (๕) พระสังฆาธิการ (๖) หรือพนักงานเจ้าหน้าที่ (๗) ร้องขอให้สึกก็ดี และยังไม่สึก หรือสละสมณเพศตามนั้น ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน ๓ ปี หรือ ปรับไม่เกิน ๓ หมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ"

(๑) และ (๒) ประโยคว่า "กระทำความผิดอาญา และพนักงานสอบสวน ขอให้สละสมณเพศ" หมายความว่า ต่อไปนี้หาก พระภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง สามารถถูกแกล้งจาก เพื่อน ภิกษุด้วยกัน หรือถูกแกล้งจากฆราวาส ที่ถูกละออกจากวัด เนื่องจากทำผิด หรือใคร ศาสนาใดก็ได้ ที่จะแกล้งจับ พระสีก สามารถกระทำได้ เหตุการณ์ทำนองเดียวกันนี้ เคยเกิดขึ้นแล้วในอดีต คือกรณีของท่านเจ้าคุณ "พระพิมลธรรม" ถูกใส่ความ ว่าต้องอาบัติปาราชิก เพราะเสพเมณฺธรรม และ ข้อกล่าวหาว่าเป็นคอมมิวนิสต์ อีกข้อหนึ่งด้วย แล้วเราชาวพุทธยุคปัจจุบัน จะยอมให้เกิด ประวัติศาสตร์ซ้ำรอย หรือ? ถ้ายอม พระรูปต่อไปที่ถูกจับสึก โดย ไม่มีความผิด อาจเป็นหลวงพ่อ หลวงพี่ ที่ท่านผู้อ่านเคารพก็ได้

(๓) "ต้องจำคุก กักขัง หรือขังตามคำพิพากษา" ข้อนี้ก็เช่นเดียวกัน หากเป็นเพียงแค่ศาลชั้นต้น ที่ยังสามารถอุทธรณ์และฎีกาได้อีก ก็เป็นไปได้ที่ ศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกา อาจจะพิจารณายกฟ้อง หรือไม่สั่งจำคุก ดังนั้น การให้พระภิกษุสละสมณเพศ ก่อนคำพิพากษาถึงที่สุด ไม่เท่ากับเป็นการสละสมณเพศ โดยมีเหตุอันไม่สมควร หรือพูดง่าย ๆ ว่า ถูกจับสึกฟรี ผิดรัฐธรรมนูญมาตรา ๓๘ "รอนสิทธิ" อีกด้วย

๒. จารีตประเพณีของพระสงฆ์

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ มีบ่อเกิดมาจาก พัฒนาการในการใช้อำนาจรัฐเพื่อการอุปถัมภ์คุ้มครองพระพุทธศาสนาซึ่งมีวิวัฒนาการมาพร้อมๆ กับการก่อตั้งรัฐไทย ซึ่งในระยะแรกไม่มีการเรียกชื่อว่าเป็นกฎหมาย หรือมีการจัดรูปแบบของกระบวนการแก้ไขปัญหาวัวอย่างชัดเจน เพราะเป็นรูปแบบการแก้ไขปัญหายุ่งภายในใต้กรอบของพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ ซึ่งมีการใช้รูปแบบการแก้ไขปัญหาลักษณะของกฎหมายที่พระมหากษัตริย์จะออกมาบังคับใช้ร่วมกับบทลงโทษของชาวบ้าน เช่น การกำหนดโทษของพระสงฆ์ไว้ในกฎหมายลักษณะผัวเมียสมัยกรุงศรีอยุธยา^{๑๐} หรือกฎหมายพระสงฆ์ในสมัยรัชกาลที่ ๑^{๑๑} รวมถึงพระราชกำหนดฉบับต่างๆ ที่ออกมาบังคับใช้ในสมัยต่อมา^{๑๒} ต่อมาเมื่อรัฐไทยได้มีการปรับปรุงรูปแบบของกฎหมายให้ทันสมัยขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๕ เป็นต้นมาจึงมีการปรับปรุงให้มีความทันสมัยและสอดคล้องกับรูปแบบการใช้กฎหมายปกครองของรัฐมากขึ้นกล่าวคือสอดคล้องใน ๒ ประเด็นได้แก่ ๑) สอดคล้องกับโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ และ ๒) สอดคล้องกับโครงสร้างของการใช้อำนาจขององค์กรสงฆ์ ดังปรากฏในพระราชบัญญัติลักษณะปกครองสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ (พ.ศ. ๒๔๔๕) เป็นต้นมา ซึ่งมีการกำหนดรูปแบบของการดำเนินการแก้ไข

^{๑๐} มองซิเออร์ เออร์, ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย (เล่ม ๒), (กรุงเทพมหานคร: cursalaadpraw, ๒๕๑๕), หน้า ๑๖๘.

^{๑๑} กรมศิลปากร, กฎหมายตราสามดวง เล่ม ๔, (กรุงเทพมหานคร: cursalaadpraw, ๒๕๐๖), หน้า ๑๖๑.

^{๑๒} หอสมุดแห่งชาติ กฎหมายรัชกาลที่ ๒ จ.ศ. ๑๑๓๒ พระราชกำหนดว่าด้วยเรื่องพระสงฆ์สามเณร ประพฤติมิชอบด้วยพระธรรมวินัย เลขที่ ๓ -๒๒ ตั้ง ๑๐๘ ขึ้น ๑/๓ มัดที่ ๑๓๐, หอสมุดแห่งชาติ ธรรมคดี หมู่พระวินัย แปลร้อย โอวาทานุสาสน์เลขที่ ๘๕ ตั้ง ๑๐๗ มัดที่ ๙๐ สมุดไทยดำ, สุเชาว์ พลอยชุม, รายงานการวิจัยเรื่องการส่งเสริมพระพุทธศาสนาในสมัยรัชกาลที่ ๒, หน้า ๖๗.

ปัญหาด้วยการแบ่งการพิจารณาออกเป็น ๓ ชั้น คือ ขั้นต้น ขั้นอุทธรณ์และชั้นฎีกาซึ่งเป็นการปรับให้สอดคล้องกับรูปแบบการพิจารณาคดีของรัฐโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการรักษาและคุ้มครองพระธรรมวินัย

การจัดโครงสร้างการบริหารคณะสงฆ์ ตามแนวคิดสมัยใหม่ที่ต้องการให้พระสงฆ์มีอำนาจในการปกครองด้วยการแบ่งอำนาจการปกครองออกเป็น ๓ ส่วน คือ อำนาจบริหาร อำนาจนิติบัญญัติ และอำนาจตุลาการ ซึ่งการแบ่งอำนาจดังกล่าวมีมาตั้งแต่ในสมัยรัชกาลที่ ๕ แม้จะไม่มี การจัดแบ่งการบริหารโดยระบบสภา แต่ก็ให้อานาจดังกล่าวแก่องค์กรของสงฆ์ที่จะใช้อานาจดังกล่าวได้ ซึ่งแม้ว่าในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๔๘ จะเปิดกว้างเพื่อการใช้ระบบสังฆสภาเข้ามาใช้แต่ก็ปรากฏว่ารูปแบบและกระบวนการแก้ไขปัญหายังคงใช้ระบบการพิจารณาคดีของรัฐมาใช้ดังปรากฏในมาตราที่ ๒๒-๒๔ ซึ่งกำหนดให้สังฆมนตรีออกสั่งขานัดเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาคณะสงฆ์ คือ “ประมวนระเบียบว่าด้วยการแก้ไขปัญหาคณะสงฆ์” แม้จะเป็นส่วนของอำนาจตุลาการฝ่ายวินัยแต่รูปแบบการแก้ไขปัญหายังคงมีการแบ่งการพิจารณาเป็น ๓ ชั้นเช่นเดิม และต่อมาได้มีการเปลี่ยนแปลงมาใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แม้ว่ารูปแบบและโครงสร้างการปกครองจะกลับไปใช้รูปแบบเดิมคือสมัยรัชกาลที่ ๕ แต่ก็ยังคงมีการใช้รูปแบบการพิจารณาคดีที่เน้นความสอดคล้องกับการใช้อำนาจของฝ่ายปกครอง ซึ่งมีรูปแบบการแบ่งการพิจารณาออกเป็น ๓ ชั้น

ดังนั้น แนวทางการใช้รูปแบบและกระบวนการแก้ไขปัญหาก็สอดคล้องกับจารีตประเพณีของสงฆ์นั้น ควรคำนึงถึงวิธีการที่จะเข้าไปรื้อรับการมีอำนาจและการใช้อำนาจของภิกษุผู้ปกครองคณะสงฆ์ ดังจะพบว่าในโครงสร้างการบริหารการปกครองคณะสงฆ์ ปัจจุบันภิกษุผู้มีตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์ย่อมมีอำนาจที่สัมพันธ์เชื่อมโยงกับการแก้ไขปัญหาคณะสงฆ์ในแต่ละระดับชั้นด้วย เช่น กรรมการมหาเถรสมาคม เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล หรือเจ้าอาวาส ล้วนมีการระบุไว้ในกฎหมายว่า ต้องมีหน้าที่ในการวินิจฉัยอธิกรณ์ในระดับการพิจารณาที่เหมาะสมกับตำแหน่งของตนเมื่อเป็นเช่นนั้นรูปแบบและกระบวนการแก้ไขปัญหาคณะสงฆ์ โดยกฎนิคกรรมของมหาเถรสมาคมจึงเกิดขึ้นมาเพื่อให้สอดคล้องกับการใช้อำนาจของภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งทางการปกครองตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมายคณะสงฆ์

บรรณานุกรม

๑. คัมภีร์พระไตรปิฎกและหนังสือทั่วไป

- กระทรวงศึกษาธิการ. หนังสือคู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยพระราชบัญญัติ กฎ ระเบียบ และคำสั่งของคณะสงฆ์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒.
- กรมศิลปากร. กฎหมายตราสามดวง เล่ม ๔. กรุงเทพมหานคร: ศุภสภาลาดพร้าว, ๒๕๐๖.
- เดือน บุนนาค. ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๔๘๙.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

- _____ . พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๙, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.
- พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ. ๙ ราชบัณฑิต). พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสตร์ คำ
 วัด. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม, ๒๕๕๑
- ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒. กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์
 พับลิเคชั่น, ๒๕๔๖.
- น้ำแท้ มีบุญสร้าง. ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ฉบับทันสมัย. กรุงเทพมหานคร:
 บัณฑิตการพิมพ์, ๒๕๔๙
- มองซิเออร์ เอ. ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย (เล่ม ๒). กรุงเทพมหานคร: cursuladapraw, ๒๕๑๕

การบริหารงานภาครัฐตามหลักทฤษฎีองค์การ:
การบริหารงานภาครัฐ (Public Administration: PA)
การจัดการภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management: NPM)
และการบริหารปกครองภาครัฐใหม่ (New Public Governance: NPG)
PUBLIC ADMINISTRATION ACCORDING TO ORGANIZATIONAL THEORY:
PUBLIC ADMINISTRATION, NEW PUBLIC MANAGEMENT
AND NEW PUBLIC GOVERNANCE

สุรศักดิ์ ชะมารัมย์

อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต

พระมหาโชตนีพิฐพนธ์ สุทธิจิตโต (ผลเจริญ)

อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์

ดร.วันชัย สุขตาม

อาจารย์ประจำคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

ไฉ ชีรัมย์

อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

เศรษฐพร หนูนชู

อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์

พระมหายุทธพิชาญ โยธสาโน (ทองจันทร์)

อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์

บทคัดย่อ

บทความชิ้นนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อมุ่งทำการสำรวจการบริหารงานภาครัฐตามหลักทฤษฎีองค์การตามมุมมองของนักวิชาการคนสำคัญ โดยได้ทำการจัดแบ่งกลุ่มออกเป็น ๓ กลุ่มแนวคิดคือ กลุ่มแรกเป็นการบริหารงานภาครัฐ (Public Administration) ประกอบด้วยหลักการบริหารองค์การตามแนวคิดของ Luther H. Gulick หลักแนวคิดเชิงระบบขององค์การตามแนวคิดของ Daniel Katz & Robert L. Kahn และหลักแนวคิดวัฒนธรรมขององค์การตามแนวคิดของ J. Steven Ott กลุ่มที่สองเป็นเรื่องการจัดการภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management) ได้แก่ การจัดการภาครัฐแนวใหม่ตามแนวคิดของ Christopher Hood และกลุ่มที่สามเป็นเรื่องการบริหารปกครองภาครัฐใหม่

(New Public Governance) ได้แก่ การบริหารปกครองภาครัฐใหม่ตามแนวคิดของ Stephen P. Osborne นอกจากนี้ยังได้ทำการวิเคราะห์เปรียบเทียบ เพื่อให้เห็นข้อดี-ข้อด้อยของผลงาน ซึ่งจะช่วยให้สามารถถ่วงปรองประเด็นต่างๆที่เป็นประโยชน์ เพื่อนำไปใช้ในทางปฏิบัติอย่างเหมาะสมต่อไป

คำสำคัญ : การบริหารงานภาครัฐ, ทฤษฎีองค์การ, การจัดการภาครัฐแนวใหม่, การบริหารปกครองภาครัฐใหม่

Abstracts

This article aims at conducting a survey of public administration in accordance with organizational theories from the point of view of key scholars. The group is divided into 3 groups. The first is the Public Administration, consisting of the principles of organizational management, based on the concept of Luther H. Gulick, the concept of organization based on Daniel Katz and Robert L. Kahn and the concept of organizational culture based on the concept of J. Steven. Ott. The second group is the New Public Management, consisting of the new public management based on the concept of Christopher Hood. And the third is the New Public Governance, consisting of the new public governance, based on the concept of Stephen P. Osborne. It also has comparative analysis to see the advantages - disadvantages of the work. This will allow us to scrutinize issues that are beneficial to be used in practice appropriately.

Keywords : Public Administration, Organizational Theory, New Public Management, New Public Governance

๑.บทนำ

หากพิจารณาถึงองค์ความรู้ทางรัฐประศาสนศาสตร์ (Body of Knowledge in Public Administration) กล่าวได้ว่ามีโฉมหน้าเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก สิ่งที่เคยศึกษากันในเรื่องของการจัดองค์การ และระบบการบริหารราชการภาครัฐแบบดั้งเดิม อาจไม่เพียงพอต่อการจัดระบบการบริหารงานภาครัฐให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนที่มีลักษณะเป็นพลวัตมากขึ้นอีกต่อไป ความเข้าใจถึงองค์ความรู้ใหม่ๆที่จะช่วยเพิ่มศักยภาพของระบบการบริหารภาครัฐในการตอบสนองต่อผลประโยชน์สาธารณะจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง ความเป็นพลวัตเช่นนี้เกิดขึ้นในหลายลักษณะและต่างมีผลกระทบต่อกันและกัน และย่อมส่งผลต่อการจัดรูปแบบและวิธีการบริหารงานภาครัฐด้วยเช่นกัน ในบทความชิ้นนี้ ผู้เขียนมีวัตถุประสงค์เพื่อมุ่งทำการสำรวจการบริหารงานภาครัฐตามหลักทฤษฎีองค์การตามมุมมองของนักวิชาการคนสำคัญได้แก่ หลักการบริหารองค์การตามแนวคิดของ Luther H. Gulick หลักแนวคิดเชิงระบบขององค์การตามแนวคิดของ Daniel Katz &

Robert L. Kahn หลักแนวคิดวัฒนธรรมขององค์การตามแนวคิดของ Daniel Katz & Robert L. Kahn การจัดการภาครัฐแนวใหม่ตามแนวคิดของ Christopher Hood และการบริหารปกครองภาครัฐใหม่ตามแนวคิดของ Stephen P. Osborne เพื่อเป็นการวิเคราะห์และสังเคราะห์สาระสำคัญของแนวคิดและหลักการที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานภาครัฐ ทั้งนี้ ผู้เขียนได้ทำการจัดแบ่งกลุ่มออกเป็น ๓ กลุ่มแนวคิดคือ **กลุ่มแรก**เป็นการบริหารงานภาครัฐ(Public Administration) ประกอบด้วยหลักการบริหารองค์การตามแนวคิดของ Luther H. Gulick หลักแนวคิดเชิงระบบขององค์การตามแนวคิดของ Daniel Katz & Robert L. Kahn และหลักแนวคิดวัฒนธรรมขององค์การตามแนวคิดของ J.Steven Ott **กลุ่มที่สอง**เป็นเรื่องการจัดการภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management) ได้แก่ การจัดการภาครัฐแนวใหม่ตามแนวคิดของ Christopher Hood และ**กลุ่มที่สาม**เป็นเรื่องการบริหารปกครองภาครัฐใหม่ (New Public Governance) ได้แก่ การบริหารปกครองภาครัฐใหม่ตามแนวคิดของ Stephen P. Osborne นอกจากนี้ ยังได้ทำการเปรียบเทียบเพื่อให้เห็นข้อดี-ข้อด้อยของผลงาน ซึ่งจะทำให้สามารถถ่วงปรองประเด็นต่างๆที่เป็นประโยชน์ เพื่อนำไปใช้ในทางปฏิบัติต่อไป

๒. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารองค์การภาครัฐ

กลุ่มแรกคือ การบริหารงานภาครัฐ (Public Administration)

การบริหารงานภาครัฐ (Public Administration) เป็นการพัฒนาจากปีแรกๆ ของภาครัฐในช่วงปลายศตวรรษที่ ๑๙ และในช่วงต้นศตวรรษที่ ๒๐ การบริหารงานภาครัฐ (PA) ในฐานะที่เป็นข้อมูลทางวิชาการของการศึกษาถูกพัฒนาขึ้นเป็นฐานรากที่แข็งแกร่งมากกว่าทฤษฎีวินัยในสหราชอาณาจักร และในฐานะที่เป็นสาขาปฏิบัติมาถึงจุดที่สูงในสหราชอาณาจักรในยุครัฐสวัสดิการ ระหว่าง ค.ศ. ๑๙๔๕-๑๙๗๙ เมื่อรัฐคาดว่าจะมีความมั่นใจที่จะตอบสนองความต้องการของสังคมและเศรษฐกิจทั้งหมดของพลเมือง การบริหารงานภาครัฐ (PA) จะเป็นเครื่องมือของโลกใหม่นี้ที่ให้ความสำคัญกับขั้นตอนการบริหารเพื่อรักษาไว้ซึ่งความเท่าเทียมกัน องค์ประกอบที่สำคัญของการบริหารงานภาครัฐ (PA) สามารถกำหนดได้ดังนี้ เช่น การปกครองที่ใช้หลักของกฎหมาย (rule of law) มุ่งเน้นไปที่การบริหารตั้งกฎเกณฑ์และแนวทาง เป็นต้น^๑ การบริหารงานภาครัฐ (PA) ในที่นี้ประกอบด้วยหลักการบริหารองค์การตามแนวคิดของ Luther H. Gulick หลักแนวคิดเชิงระบบขององค์การตามแนวคิดของ Daniel Katz & Robert L. Kahn และหลักแนวคิดวัฒนธรรมขององค์การตามแนวคิดของ J.Steven Ott มีสาระโดยสังเขปดังนี้

^๑Osborne, Stephen P, "Introduction the (New) Public Governance: a suitable case for treatment?", in **The New Public Governance: Emerging Perspectives on the theory and Practice of Public Governance**, Edited by Osborne, (Stephen P. London and New York: Routledge, 2010), pp.1-16.

๑. หลักการบริหารองค์การตามแนวคิดของ Luther H. Gulick

แนวความคิด ทฤษฎี และหลักการบริหารได้เจริญถึงจุดสูงสุดหรือจุดสุดยอด (the high noon of orthodox) ในปี ค.ศ. ๑๙๓๗ อันเป็นปีที่ Luther H. Gulick and Lyndall Urwick ได้ร่วมกันเป็นบรรณาธิการหนังสือที่มีชื่อว่า Papers on the Science Administration ซึ่งได้รับการยอมรับมากที่สุดและถูกกล่าวถึงมากที่สุด เอกสารดังกล่าวถือได้ว่าเป็นเอกสารประวัติศาสตร์ที่รวบรวมเอาแนวความคิดของนักรัฐประศาสนศาสตร์ซึ่งสนับสนุนและเชื่อในหลักการบริหาร (องค์การ) บทความของ Luther H. Gulick ที่มีชื่อว่า Notes on the Theory of Organization มีสาระสำคัญที่สะท้อนให้เห็นถึงทฤษฎีองค์การสมัยดั้งเดิมเป็นอย่างดี ตามมุมมองของ Luther H. Gulick แล้ว เห็นว่า องค์การเกิดขึ้นมา เพราะมนุษย์ที่มาอยู่ร่วมกันได้ช่วยกันแบ่งงานกันทำตามความชำนาญพิเศษของแต่ละคนซึ่งเป็นการประหยัดเวลาและแรงงานในการทำงานเป็นอย่างดี เมื่อสังคมขยายตัวขึ้น ลักษณะการแบ่งงานกันทำจะสลับซับซ้อนมากขึ้นจนในที่สุดจำเป็นต้องสร้างกลไกหรือโครงสร้างบางประการ เพื่อผูกโยงหน่วยประสานงานแต่ละหน่วย (work units) เข้าด้วยกัน ดังนั้น หัวใจของทฤษฎีองค์การจึงเป็นเรื่องของความพยายามจัดโครงสร้างการประสานงานระหว่างหน่วยทำงานย่อยมากมายเหล่านี้ ซึ่งหลักในการประสานงานระหว่างหน่วยทำงานย่อยมีอยู่ ๒ วิธีคือ ๑) การประสานงานโดยสร้างกลไกในการควบคุมภายในองค์การ และ ๒) การประสานงานโดยการผูกมัดทางใจที่ต้องใช้ควบคู่กันไป ซึ่งมีสาระโดยสังเขปดังนี้^๒

๑.๑ การประสานงานโดยสร้างกลไกในการควบคุมภายในองค์การ คือ การจัดตั้งโครงสร้างอำนาจ (structure of authority) ซึ่งประกอบด้วยสายการบังคับบัญชาระหว่างหัวหน้าและลูกน้องเป็นลำดับชั้น เชื่อมโยงจากยอดถึงฐานของโครงสร้างอำนาจ ซึ่งสามารถสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

๑.๑.๑ หลักการจัดโครงสร้างอำนาจภายในองค์การ ประกอบด้วย

๑) *หลักขอบข่ายการควบคุม (span of control)* จำนวนลูกน้องที่หัวหน้าสามารถควบคุมดูแลได้ทั่วถึงมีอยู่จำนวนจำกัด เพราะโดยธรรมชาติหัวหน้าควบคุมดูแลลูกน้องได้เพียงจำนวนหนึ่งเท่านั้น ถ้าลูกน้องมากเกินไปหัวหน้าจะไม่สามารถดูแลได้ทั่วถึง ส่วนประเด็นที่ว่าจำนวนลูกน้องที่เหมาะสมควรมีจำนวนเท่าใดเอาแน่เอานอนไม่ได้ เพราะขึ้นอยู่กับปัจจัยต่างๆคือ ความสามารถเฉพาะตัวของหัวหน้า ลักษณะของงานที่ทำ และความมีเสถียรภาพขององค์การ

๒) *หลักเอกภาพการควบคุม (unity of command)* องค์การที่ดีต้องสามารถสร้างโครงสร้างอำนาจภายในองค์การในลักษณะที่มีหัวหน้าฝ่ายบริหารควบคุมและประสานงานต่างๆแต่เพียงผู้เดียว การจัดองค์การแบบการใช้คณะกรรมการไม่ใช่เป็นวิธีที่ดีนัก นอกจากนี้อีกประการหนึ่งประสิทธิภาพสูงสุดต่อเมื่อลูกน้องในองค์การขึ้นตรงต่อหัวหน้าเพียงคนเดียว ซึ่งทำให้เกิดเอกภาพในการควบคุมสั่งงาน

^๒ Gulick, Luther, "Notes on the Theory of Organization ", in Shafritz, Jay M & Hyde, Albert C. Classics of Public Administration, (Wadsworth: Cengage Learning, 2004) p.446-455

๓) *หลักความกลมกลืน (principle of homogeneity)* คือ จัดคนและงานที่คล้ายคลึงกันเข้าด้วยกันเพื่อจะได้คนที่มีความเชี่ยวชาญด้านใดด้านหนึ่งมารวมกันทำงานให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด (technical efficiency) แต่อย่างไรก็ตาม หลักการนี้อาจเป็นอันตรายในแง่ที่ผู้เชี่ยวชาญมารวมกันอาจสำคัญผิดว่าตนวิเศษสามารถทำได้ทุกอย่าง (caveamus expertum) เพราะเหตุนี้เอง องค์การจึงต้องมีกลไกควบคุมคนประเภทนี้อีกทีหนึ่ง

๑.๑.๒ *หลักเกี่ยวกับหน้าที่ของฝ่ายบริหาร (Chief Executive)* หน้าที่ของฝ่ายบริหารมีหน้าที่และบทบาททางการบริหารในรูปแบบของหลักที่มีชื่อย่อเรียกว่า POSDCoRB ประกอบด้วยหลักการสำคัญ ๗ ประการ คือ Planning หมายถึง การวางแผน Organizing หมายถึง การจัดองค์การ Staffing หมายถึง การบริหารงานบุคคล Directing หมายถึง การอำนวยการ Coordinating หมายถึง การประสานงาน Reporting หมายถึง การรายงาน และ Budgeting หมายถึง การงบประมาณ ซึ่งหลักการดังกล่าวช่วยให้เข้าใจคำถามที่ว่า หน้าที่ของหัวหน้าผู้บริหารคืออะไร คำตอบต่อคำถามดังกล่าวก็คือ POSDCoRB นั่นเอง

๑.๒ *การประสานงานโดยการผูกมัดทางใจ* คือ การทำให้คนที่มาร่วมกันทำงานมีพลังจิตพลังใจประกอบการทำงานเต็มความสามารถและทำงานด้วยความกระตือรือร้น บรรยาการการทำงานดังกล่าวจะสร้างขึ้นมาได้ต้องอาศัยความสามารถของผู้นำ

๒. หลักแนวคิดเชิงระบบขององค์การตามแนวคิดของ Daniel Katz & Robert L. Kahn

ในระบบของสังคมมักจะประกอบด้วยองค์การที่มีกิจกรรมที่เป็นรูปแบบต่างๆ ซึ่งมีความสัมพันธ์และพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันในผลผลิตหรือปัจจัยนำออก และเป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นซ้ำๆ อย่างต่อเนื่อง โดยมีปัจจัยนำเข้าที่เป็นพลังงาน (energetic input) มีการแปลงพลังงานในระบบ และได้ผลลัพธ์ออกมาเป็นสินค้า หรือปัจจัยนำออกที่เป็นพลังงาน (energetic output) โดยใช้การแลกเปลี่ยนที่เป็นเงินในการซื้อขายปัจจัยนำเข้าที่เป็นวัตถุดิบต่างๆ หรือปัจจัยนำออกที่เป็นสินค้าต่างๆ เพื่อมาใช้หมุนเวียนต่อในระบบอย่างต่อเนื่องและซ้ำๆ^๓ หลักเกณฑ์พื้นฐานของระบบสังคม จะมีรูปแบบของการแลกเปลี่ยนพลังงานหรือกิจกรรมของมนุษย์เป็นผลลัพธ์ออกมา และใช้ผลลัพธ์นั้นแปลงกลับเป็นพลังงานที่จะส่งผลกลับไปในรูปแบบเดิม ดังนั้น หน้าที่หรือวัตถุประสงค์ขององค์การนั้นจะไม่ใช่ว่าหมายถึงจุดประสงค์ของผู้นำหรือสมาชิกกลุ่ม แต่จะเป็นผลที่เกิดขึ้นของแหล่งพลังงานในการรักษาระบบให้มีผลผลิตเดิมๆ ได้อย่างต่อเนื่อง รูปแบบของระบบที่มีปัจจัยนำเข้าและปัจจัยนำออกมาจากทฤษฎีระบบเปิด (open system theory) ของ von Bertalanffy ที่มุ่งเน้นความสัมพันธ์ต่างๆ โครงสร้างและการพึ่งพาอาศัยกันมากกว่าที่จะมองทุกอย่างไม่เปลี่ยนแปลง^๔

^๓ Katz, Daniel & Kahn Robert. "Organization and System Concept ", in Shafritz, Jay M & Hyde, Albert C, *Classics of Public Administration*. (Wadsworth: Cengage Learning, 2004),p.203 pp.446-455.

^๔ Katz, Daniel & Kahn Robert. "Organization and System Concept ", in Shafritz, Jay M & Hyde, Albert C, *Classics of Public Administration*, p.208.

คุณลักษณะที่สำคัญของระบบเปิด (Common Characteristics of Open Systems) มี ๙ ประการดังนี้^๕

๑) มีพลังงานที่นำเข้ามา (*importation of energy*) ระบบเปิดจะต้องนำเข้ารูปแบบของพลังงานจากสิ่งแวดล้อมภายนอก เช่น ร่างกายต้องการออกซิเจนจากอากาศ ต้องการอาหารจากโลกภายนอก ลักษณะนิสัยก็ขึ้นอยู่กับสิ่งเร้าในโลกภายนอกเช่นกัน ไม่มีสังคมใดที่มีโครงสร้างที่อยู่ได้ด้วยตัวเองลำพังได้

๒) มีกระบวนการเปลี่ยนแปลง (*through-put*) ระบบเปิดต้องมีการเปลี่ยนพลังงานที่มีอยู่ เช่น ร่างกายเปลี่ยนแป้งและน้ำตาลเป็นความร้อนและพลังงาน ลักษณะนิสัยเปลี่ยนรูปแบบของสารเคมีและอนุภาคไฟฟ้าของสิ่งเร้าเป็นการรับรู้และข้อมูลในระบบความคิด หรือการแปลงวัตถุดิบเป็นสินค้าและบริการต่างๆ รวมถึงคนที่ได้รับการฝึกอบรม

๓) ปัจจัยนำออก (*output*) ระบบเปิดต้องส่งผลผลิตไปสู่สิ่งแวดล้อม เช่น ร่างกายจะปล่อยคาร์บอนไดออกไซด์จากปอดให้กับต้นไม้ที่อยู่ในสิ่งแวดล้อม เช่น ผลผลิตที่เป็นสินค้าและบริการต่างๆ

๔) มีการหมุนเวียนอย่างต่อเนื่องของเหตุการณ์ (*systems as cycles of events*) รูปแบบของกิจกรรมในการแลกเปลี่ยนพลังงานจะมีลักษณะการหมุนเวียนอย่างต่อเนื่อง กิจกรรมนั้นก็จะเกิดขึ้นซ้ำแล้วซ้ำอีก เช่น ในอุตสาหกรรมมีการแลกเปลี่ยนจากปัจจัยนำเข้าที่เป็นวัตถุดิบและแรงงานเป็นปัจจัยนำออกที่เป็นสินค้าที่ขายได้ในท้องตลาด ได้เงินกลับมาเพื่อที่จะซื้อวัตถุดิบใหม่และจ่ายค่าแรงในการผลิตต่อไป โดยเป็นกิจกรรมที่หมุนเวียนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งก็ตรงกับแนวคิดเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง (chain of events) ของ Allport

๕) หยุดภาวะเสื่อมสลาย (*negative entropy*) ระบบเปิดจะต้องมีดักจับกระบวนการเสื่อมสลาย (entropic process) ให้ได้เพื่อความอยู่รอด ซึ่งกระบวนการเสื่อมสลายนี้เป็นกฎธรรมชาติที่ว่าทุกสิ่งทุกอย่างนั้นจะต้องมีอันเสื่อม ดับสูญ หรือตายไป โดยที่ระบบเปิดจะต้องนำพลังงานเข้ามามากกว่าที่จะใช้และเก็บพลังงานนี้ไว้ และสามารถที่จะหยุดความเสื่อมสลายนี้ได้

๖) ปัจจัยนำเข้าที่เป็นข้อมูล ข้อมูลป้อนกลับที่เป็นลบ และกระบวนการแปลงความหมาย (*information input, negative feed-back and coding process*) ข้อมูลมีความสำคัญที่ใช้สัญญาณให้ทำหน้าที่ต่างๆ ส่วนข้อมูลป้อนกลับที่เป็นลบจะทำให้ระบบแก้ไขตัวเองจากสิ่งที่ผิดปกติ เช่น เครื่องปรับอากาศ (thermostat) ใช้ในการควบคุมอุณหภูมิของห้อง และมีกระบวนการตรวจสอบว่าข้อมูลข่าวสารอันใดมีประโยชน์หรือไม่ เพราะเป็นไปไม่ได้ที่จะรับข้อมูลเข้าไปในระบบทั้งหมด จึงจำเป็นที่จะต้องเลือก

๗) การรักษาตนเองให้อยู่ในภาวะสมดุล (*steady state and dynamic homeostasis*) พลังงานจะถูกนำมาใช้ในการรักษาความเสถียรในการแลกเปลี่ยนพลังงานของระบบ เช่น การรักษาอุณหภูมิของร่างกาย ไม่ว่าสิ่งแวดล้อมภายนอกจะมีความ ชื้น หนาว หรือร้อน ระบบของร่างกายก็จะทำหน้าที่ปรับสมดุลให้ร่างกายมีอุณหภูมิเท่าเดิมตลอดเวลา นอกจากนั้น เรายังสามารถคาดการณ์สิ่งที่รบกวนหรือปัญหาในอนาคตได้ เช่น เราจะกินก่อนที่จะรู้สึกหิวจัด สถานะนี้เรียกว่า

^๕ Ibid., p.209-213.

การรักษาสมดุลที่เป็นพลวัต (dynamic homeostasis) คือการคงรักษารูปแบบลักษณะของระบบไว้ โดยนำเข้าพลังงานมากกว่าที่จะส่งออกไปหมด เพื่อเก็บสำรองไว้ใช้ยามฉุกเฉิน เช่น ร่างกายจะเก็บไขมันไว้เป็นพลังงานสำรอง เป็นต้น

๘) ความแตกต่างของหน้าที่ (differentiation) ระบบเปิดจะมุ่งไปสู่รูปแบบของหน้าที่แตกต่างกันโดยแบ่งตามความชำนาญ เช่น อวัยวะที่ใช้รับรู้จะประกอบด้วยระบบประสาทต่างๆที่มีความซับซ้อนโดยพัฒนามาจากเนื้อเยื่อเซลล์ประสาท

๙) การไปถึงจุดหมายเดียวกัน (equifinality) ระบบสามารถที่จะไปถึงจุดหมายเดียวกันได้ โดยมีเงื่อนไขที่แตกต่างกันรวม ทั้งมีวิธีการที่แตกต่างกันที่จะไปถึงเป้าหมายเดียวกัน

สรุปข้อคิดเห็น ผู้เขียนเห็นด้วยกับการจัดการโดยมีแนวคิดระบบของ Katz และ Kahn เพราะในทางปฏิบัติแล้วทุกสิ่งทุกอย่างจะต้องมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมภายนอกอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่ถ้าเราเข้าใจในเรื่องของความสัมพันธ์ที่เป็นเหตุเป็นผล จะทำให้เราสามารถคาดการณ์สิ่งต่างๆที่เกิดขึ้นได้ และสามารถแก้ปัญหาได้ทันทั่วทั้ง

๓. หลักแนวคิดวัฒนธรรมขององค์การตามแนวคิดของ J.Steven Ott

หากพิจารณาในมิติด้านวัฒนธรรมองค์การแล้ว จะมีอยู่ ๒ ความหมาย ดังนี้คือ ๑) วัฒนธรรมองค์การมีความหมายใกล้เคียงกับวัฒนธรรมทางสังคมและประกอบด้วยค่านิยม ความเชื่อ ฐานคติ แนวความคิด บรรทัดฐาน สิ่งประดิษฐ์ และรูปแบบของพฤติกรรม Kilmann และผู้ร่วมวิจัย (๑๙๘๕) กล่าวว่า วัฒนธรรมองค์การ คือ รูปแบบพฤติกรรมของคน ดังนั้น วัฒนธรรมคือ องค์การที่แสดงออกของบุคลิกลักษณะของแต่ละบุคคล และ ๒) วัฒนธรรมองค์การคือ มุมมอง/วิธีการศึกษาพฤติกรรมในองค์การ มุมมองในการทำความเข้าใจสิ่งที่เกิดขึ้น วัฒนธรรมองค์การอ้างตามแนวคิดทฤษฎี คือการพยายามคาดเดาลักษณะหรือพฤติกรรมการแสดงออกขององค์การและคนในองค์การ แสดงออกในสถานการณ์ที่ต่างกัน วัฒนธรรมองค์การให้ที่นี้คือกรอบที่ใช้ในการมองทำความเข้าใจ และการทำงานขององค์การ^๖

ในปี ๑๙๘๒ จากบทความของ Karl Weick นักเขียนชั้นนำเกี่ยวกับการจัดการเชิงสัญลักษณ์ กล่าวถึงเงื่อนไข ๔ ประการ ที่องค์กรควรมีจากการสันนิษฐานเชิงโครงสร้างและระบบ ได้แก่ ระบบการตรวจสอบตนเอง ข้อตกลงร่วมกันด้านวัตถุประสงค์และวิธีการ ความร่วมมือจะประสบความสำเร็จได้อย่างดีก็ต่อเมื่อมีการแลกเปลี่ยนข้อมูล และปัญหาขององค์กรและแนวทางการแก้ปัญหาต้องสามารถคาดเดาได้^๗

อย่างไรก็ตาม J.Steven Ott ตั้งข้อสังเกตเพื่อการทำทำความเข้าใจองค์การ ไว้ ๓ ประการดังนี้

^๖ Ott, J.Steven, "Understanding Organizational Culture", in Shafritz, Jay M &Hyde, Albert C, *Classics of Public Administration*, (Wadsworth: Cengage Learning, 2004), p.315-326.

^๗ Ott, J.Steven, "Understanding Organizational Culture", in Shafritz, Jay M &Hyde, Albert C., *Classics of Public Administration*,p.487.

ประการการแรก ข้อเสนอพื้นฐานของมุมมองวัฒนธรรมองค์การ สำนักคิดด้านวัฒนธรรมองค์การปฏิเสธข้อเสนอพื้นฐานในเรื่องระบบและโครงสร้างสมัยใหม่ หลายพฤติกรรมองค์การและการตัดสินใจส่วนใหญ่มักถูกกำหนดโดยรูปแบบพื้นฐานขององค์กร ดังนั้น องค์กรที่มีวัฒนธรรมเข้มแข็งมักควบคุมพฤติกรรมองค์การ เช่น วัฒนธรรมป้องกันไม่ให้องค์กรเปลี่ยนความต้องการจากสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไป ในทุกองค์กร มีวัฒนธรรมที่แตกต่างกันไปด้วยเหตุผลเหล่านี้ ๑) อะไรที่สามารถ/ เข้าได้กับองค์กรหนึ่งอาจไม่เหมาะสมกับองค์กรอีกองค์กรหนึ่ง ดังนั้น ข้อเสนอพื้นฐานแตกต่างกัน ๒) วัฒนธรรมองค์การถูกหล่อหลอมด้วยหลายปัจจัย เช่น วัฒนธรรมทางสังคม เทคโนโลยี การตลาด และการแข่งขัน และบุคลิกภาพของผู้ก่อตั้งองค์กร หรือการครอบงำของผู้นำ ในบางองค์กรมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และเข้มแข็ง ในขณะที่บางองค์กรมีวัฒนธรรมที่อ่อน มีวัฒนธรรมที่ย่อยเยะ ระบบมีความแตกต่างขึ้นอยู่กับพื้นที่ตั้ง^๘

ประการการที่สอง ทัศนคติทางงานวิจัยด้านมุมมองวัฒนธรรมองค์การ ความรู้ทางด้านโครงสร้างองค์กร ระบบข้อมูล กระบวนการวางแผนยุทธศาสตร์ การตลาด เทคโนโลยี และวัตถุประสงค์ ต่างให้ข้อมูลด้านวัฒนธรรมองค์การแต่ไม่น่าเชื่อถือ วัฒนธรรมองค์กรไม่สามารถทำความเข้าใจหรือคาดเดาจากการศึกษาโครงสร้าง หรือระบบของมัน งานวิจัยเชิงการทดลอง แบบปริมาณที่ใช้โครงสร้าง และระบบไม่สามารถระบุหรือวัดได้ Van Maanen, Dabbs and Fanlknor (๑๙๘๒) กล่าวว่าการศึกษาด้วยวิธีการเหล่านี้จะได้ข้อมูลกลับมาเพียงเล็กน้อย มุมมองด้านวัฒนธรรมองค์กรเชื่อว่าโครงสร้างหลักและมุมมองด้านทฤษฎีระบบถูกนำไปใช้แบบผิดๆ เปรียบเสมือนการมององค์กรผิดแม้จะพยายามที่จะทำความเข้าใจและคาดเดาพฤติกรรมองค์กร

ประการการที่สาม การเปลี่ยนแปลงภายในองค์กรขั้นรุนแรง การศึกษามุมมองวัฒนธรรมองค์กรมีความสำคัญในการอธิบาย บรรยาย และจำกัดการต่ออายุ คาดเดาพฤติกรรมเมื่อองค์กรเผชิญหน้าการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานโดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงด้านอัตลักษณ์ ประโยชน์ของมุมมองด้านวัฒนธรรมองค์กรไม่ได้จำกัดแค่การเปลี่ยนแปลงภายในองค์กรแต่เป็นตัวช่วยให้เข้าใจปรากฏการณ์แบบองค์กรรวมและพฤติกรรมที่เกี่ยวข้อง มุมมองด้านวัฒนธรรมองค์กรเป็นสิ่งสำคัญที่ผู้บริหารและนักศึกษาด้านองค์กรควรทำความเข้าใจเพื่อหาแนวทางใหม่ วิเคราะห์ ทำความเข้าใจอธิบายและคาดเดาพฤติกรรมองค์กร แต่ก็มีปัญหาและข้อจำกัด คือ ๑) ไม่ใช่มีเพียงแค่วิธีการเดียวที่ใช้ในการศึกษาองค์กรที่มีความซับซ้อน ๒) มุมมองหรือแนวคิดด้านวัฒนธรรมองค์การมีหลายปัญหาที่สะท้อนให้เห็นว่ายังเป็นศาสตร์ใหม่อยู่ ภาวะผู้นำเป็นอีกหนึ่งประเด็นในการถกเถียง Davis (๑๙๘๔) ตั้งสมมติฐานว่า การครอบงำ อำนาจบารมีของผู้ก่อตั้งองค์กร และผู้บริหาร เป็นพื้นฐานสำคัญในการรักษาวัฒนธรรมองค์กรไว้ ในขณะที่ Sergrovanni (๑๙๘๔) อธิบายว่ารูปแบบภาวะผู้นำและการตัดสินใจภายในองค์กรเปรียบเหมือนวัฒนธรรมจอมปลอม เขาเชื่อว่า ลักษณะของผู้นำและรูปแบบของการตัดสินใจไม่ได้ถูกสร้างขึ้นโดยตัวผู้นำเอง และ ๓) การทำความเข้าใจและการผสมผสานวัฒนธรรมต้องมีการวิเคราะห์ สังเคราะห์ทางทฤษฎีและข้อค้นพบจากหลากหลายสาขา^๙

^๘ Ibid.,p.488.

^๙ Loc.cit.

กลุ่มที่สอง การจัดการภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management)

การจัดการภาครัฐแนวใหม่ตามแนวคิดของ Christopher Hood (๑๙๙๑) จากบทความที่มีชื่อว่า A Public Management for all seasons? สะท้อนให้เห็นว่า แนวคิดการจัดการภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management: NPM) เริ่มต้นขึ้นจากความพยายามในการอธิบายปรากฏการณ์ทางการบริหารงานภาครัฐที่เกิดขึ้นราวทศวรรษที่ 1980 ในประเทศกลุ่มเวสต์มินสเตอร์ (Westminster) ซึ่งได้แก่ อังกฤษ ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ และแคนาดา ประเทศเหล่านี้ได้ดำเนินการปฏิรูประบบการบริหารงานภาครัฐก้าวหน้าไปอย่างมาก ด้วยจุดประสงค์ที่ต้องการสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ กลไกการบริหารงานภาครัฐจึงต้องมีสมรรถนะในการจัดการที่สูงเพียงพอสำหรับรองรับการขับเคลื่อนประเทศให้ก้าวไปในจังหวะและในทิศทางที่พึงประสงค์ ซึ่งได้เกิดขึ้นจากแนวโน้มดังนี้คือ มีการลดขนาดการเติบโตของรัฐ มีการแปรรูปโดยให้เอกชนรับดำเนินการแทน มีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการพัฒนาการผลิตสินค้าและบริการสาธารณะ และเป็นหัวข้อในความร่วมมือระหว่างประเทศในประเด็นการจัดการภาครัฐ การกำหนดนโยบาย และความร่วมมือต่างๆที่เกิดขึ้น จึงเป็นที่มาของหลักนิยมในการจัดการภาครัฐแนวใหม่ (doctrines of NPM) ประกอบด้วยหลัก 7 ประการ ดังนี้^{๑๐}

๑. การใช้มีออาชีพนดำเนินการในภาครัฐมีอำนาจอิสระในการจัดการ มีการตรวจสอบได้ที่มีความรับผิดชอบที่ชัดเจน

๒. มาตรฐานและการประเมินผลงานมีเป้าหมาย ตัวชี้วัดความสำเร็จเชิงปริมาณ โดยเฉพาะการบริการอย่างมีออาชีพมีการตรวจสอบที่มีเป้าหมายที่ชัดเจน ประสิทธิภาพต้องมองที่วัตถุประสงค์

๓. มุ่งเน้นผลลัพธ์การจัดสรรทรัพยากรและรางวัลตามผลงาน มุ่งเน้นผลลัพธ์มากกว่าวิธีการทำงาน

๔. มุ่งไปยังการทำให้หน่วยงานในภาครัฐเล็กลง แยกหน่วยงานที่เป็นหนึ่งเดียวออกเป็นส่วนต่างๆในการกระจายอำนาจเพื่อให้มีความเป็นธรรม จำเป็นต้องสร้างหน่วยงานต่างๆในการจัดการ ให้มีการแยกการจัดการและการผลิตออกจากกัน เพื่อประโยชน์ทางด้านประสิทธิภาพ จากการใช้สัญญาให้ผู้อื่นมาดำเนินการแทน

๕. มุ่งไปยังการแข่งขันที่มากขึ้นในภาครัฐเป็นวิธีการใช้สัญญาของรัฐการแข่งขันทำให้ลดต้นทุนและมีมาตรฐานสูงขึ้น

6. เน้นแนวทางบริหารของภาคเอกชนเปลี่ยนจากจริยธรรมการบริการสาธารณะแบบทหารให้มีความยืดหยุ่นมากขึ้นในการจ้างและให้รางวัลจำเป็นต้องใช้เครื่องมือการจัดการแบบเอกชนที่พิสูจน์แล้วในภาครัฐ

^{๑๐}Hood, Christopher, "A Public Management for all seasons?", in *Public Administration*, Vol. 69, (1991): 3-5.

7. เน้นการใช้หลักการและหลักประหยัดในการใช้ทรัพยากรลดต้นทุนทางตรง มีการสร้างวินัย ต่อต้านความต้องการของสหภาพ และลดต้นทุนที่ปรับตัวเป็นแบบธุรกิจจำเป็นต้องตรวจสอบความต้องการทรัพยากรในภาครัฐ และทำให้มากขึ้นแต่จ่ายน้อยลง

ในความหมายของการจัดการภาครัฐแนวใหม่มาจากการใช้หลักเศรษฐศาสตร์ที่มีทางเลือกสาธารณะ (public choice) ทฤษฎีต้นทุนการทำธุรกรรม (transaction cost theory) และทฤษฎีเจ้าของตัวแทน (principal-agent theory) ที่ส่งผลให้เกิดการแข่งขัน มีทางเลือกมากขึ้น มีความโปร่งใส และมีการใช้คำตอบแทนใจ รวมถึงหลักบริหารธุรกิจที่มีการใช้มืออาชีพที่มีความสามารถมาจัดการทำให้ผลการดำเนินงานดีขึ้น นอกจากนี้ Hood ยังได้ใช้ค่านิยมของการจัดการภาครัฐ โดยแบ่งเป็นค่านิยมแบบซิกม่า (sigma-type values) ที่เน้นความประหยัดและตรงตามวัตถุประสงค์ (lean & purposeful) ค่านิยมแบบเทต้า (theta-type values) ที่เน้นความซื่อสัตย์และความยุติธรรม (honest & fair) และค่านิยมแบบแลมด้า (lambda-type values) ที่เน้นคงทนและการฟื้นตัวเร็ว (robust & resilient) โดยนำมุมมองของค่านิยมเหล่านี้มาเปรียบ เทียบในการนำมาใช้ ถ้ามีค่านิยมอย่างหนึ่งมาก ค่านิยมอีกอย่างหนึ่งก็จะลดลงไป เพราะฉะนั้น จึงเป็นไปได้ที่จะมีค่านิยมทั้งหมดในการบริหารที่เท่ากัน 3 ความคิดเห็น^{๑๑}

แต่กระนั้นก็ตาม ก็ปรากฏมีข้อโต้แย้งของแนวคิด NPM มี 4 ข้อดังนี้คือ ประการแรก NPM เป็นเพียงเสื้อคลุมใหม่ของจักรพรรดิในนิทานของ Hans Anderson ซึ่งว่างเปล่าไม่มีสาระอะไร มีการเปลี่ยนแปลงเพียงเล็กน้อยเท่านั้น นอกเหนือจากการใช้คำว่า “ผู้จัดการ” แล้ว ก็ไม่ได้แก้ไขปัญหอะไร การแก้ไขปัญหานั้นคือการทำให้ NPM ชัดเจน จำต้องได้ เช่น ในนิวซีแลนด์ มีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างการจ้างงานบริการสาธารณะ ประการที่สอง NPM ได้ทำลายการบริการสาธารณะ ในขณะที่ตัวเองก็ไร้ประสิทธิภาพในการลดต้นทุนในการบริการตามที่ถูกเรียกร้องไว้ทางแก้ไขปัญหานั้นคือ ต้องมีการทำเรื่องต้นทุนให้ชัดเจน รวมถึงตัวชี้วัดประสิทธิภาพ เพื่อชี้ให้เห็นถึงต้นทุนรวมและประโยชน์ที่ได้รับของระบบ ประการที่สาม NPM ได้โปรโมทว่าแนวคิดนี้การบริการสาธารณะ ที่ดีขึ้นและถูกลง เป็นกลไกที่ได้เปรียบ และ NPM จะเป็นตัวสนับสนุนอาชีพให้ผู้บริหารระดับสูง(ทั้งภาครัฐและเอกชน) มากกว่า เจ้าหน้าที่ระดับล่าง ทางแก้ไขปัญหาคือให้ตัดตำแหน่งของผู้บริหารลง ดีกว่าไปตัดตำแหน่งของเจ้าหน้าที่ และประการที่สี่ NPM ถูกเรียกร้องว่าเป็นแนวคิดสากล แต่ข้อโต้แย้งมีว่า การบริหารงานขององค์กรใด ๆ มีหลักพื้นฐาน หรือ การนำไปใช้ที่แตกต่างกัน^{๑๒}

^{๑๑}Hood, Christopher, “A Public Management for all seasons?”, in *Public Administration*, Vol. 69, (1991): 10-15

^{๑๒}Hood, Christopher, “A Public Management for all seasons?”, in *Public Administration*, Vol. 69, (1991): 8-10

กลุ่มที่สาม การบริหารปกครองภาครัฐใหม่ (New Public Governance)

การบริหารปกครองภาครัฐใหม่ตามแนวคิดของ Stephen P. Osborne สะท้อนให้เห็นได้จากหนังสือชื่อ *The New Public Governance?* ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า กวาทศวรรษที่ผ่านมา นับตั้งแต่การพิมพ์เผยแพร่ผลงาน Christopher Hood ซึ่งเป็นงานที่มีอิทธิพลที่ทำให้เห็นลักษณะของกระบวนการทัศน์ของการจัดการภาครัฐใหม่ (NPM) ในช่วงเวลานั้น ชุมชนการวิจัยของแองโกลอเมริกันดูเหมือนจะมองว่ากระบวนการทัศน์นี้มีลักษณะที่โดดเด่นของการมีระเบียบปฏิบัติทั้งในทางทฤษฎีและในทางปฏิบัติ ซึ่งหลายร้อยปีมาแล้วที่อำนาจการบริหารงานภาครัฐ (PA) ในพื้นที่สาธารณะดูเหมือนจะไม่มีอะไรในการเปลี่ยนแปลงสำคัญเช่นนี้เลย ตั้งแต่นั้นมา ก็มีการอภิปรายเกี่ยวกับผลกระทบของการจัดการภาครัฐใหม่ (NPM) ในประเด็นระเบียบปฏิบัติ และจริงๆ แล้ว มันเป็นกระบวนการทัศน์ทั้งหมดจริงหรือไม่ ซึ่งได้กลายมาเป็นสิ่งที่ผู้สนใจได้แย่งมากขึ้น ซึ่งประเด็นที่ถกเถียงกันสูงในที่นี่คือ การนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติ และการส่งมอบบริการสาธารณะได้ผ่านการออกแบบและรูปแบบการส่งมอบ ๓ ประการคือ ประการแรก การบริหารงานภาครัฐ (PA) ที่มีความโดดเด่นและเกิดขึ้นมายาวนานนับถึงปลายศตวรรษที่ ๑๙ ประมาณปลายปี ค.ศ. ๑๙๗๐ จนถึงต้นปี ค.ศ. ๑๙๘๐ ประการที่สองคือ การจัดการภาครัฐแนวใหม่ใหม่ (NPM) นับแต่จุดเริ่มต้นของศตวรรษที่ ๒๑ และประการที่สาม การบริหารปกครองภาครัฐใหม่ (NPG) จนถึงปัจจุบัน^{๑๓}

การพัฒนาจากปีแรกๆ ของภาครัฐในช่วงปลายศตวรรษที่ ๑๙ และในช่วงต้นศตวรรษที่ ๒๐ การบริหารงานภาครัฐ (PA) ในฐานะที่เป็นข้อมูลทางวิชาการของการศึกษาถูกพัฒนาขึ้นเป็นฐานรากที่แข็งแกร่งมากกว่าทฤษฎีวิสัยในสหราชอาณาจักร และในฐานะที่เป็นสาขาปฏิบัติมาถึงจุดที่สูงในสหราชอาณาจักรในยุครัฐสวัสดิการ ระหว่าง ค.ศ. ๑๙๔๕-๑๙๗๙ เมื่อรัฐคาดว่าจะมีความมั่นใจที่จะตอบสนองความต้องการของสังคมและเศรษฐกิจทั้งหมดของพลเมือง การบริหารงานภาครัฐ (PA) จะเป็นเครื่องมือของโลกใหม่นี้ที่ให้ความสำคัญกับขั้นตอนการบริหารเพื่อรักษาไว้ซึ่งความเท่าเทียมกัน องค์ประกอบที่สำคัญของการบริหารงานภาครัฐ (PA) สามารถกำหนดได้ดังนี้ เช่น การปกครองที่ใช้หลักของกฎหมาย (rule of law) มุ่งเน้นไปที่การบริหารตั้งกฎเกณฑ์และแนวทาง เป็นต้น ต่อมาเกิดประเด็นวิจารณ์คือ ประการแรก จากการวิจารณ์ของนักวิชาการ และในที่สุดก็มาจากชนชั้นสูงทางการเมือง Chandler (๑๙๙๑) แย้งว่าการบริหารงานภาครัฐ (PA) ได้เข้าถึงความลึกลับของการเป็นระเบียบปฏิบัติแล้วตอนนี้ ขณะที่ Rhodes (๑๙๙๗) กล่าวหาว่า มันได้กลายเป็น "บ้านใกล้เรือนเคียง"

^{๑๓}Osborne, Stephen P, "Introduction the (New) Public Governance: a suitable case for treatment?", in *The New Public Governance: Emerging Perspectives on the theory and Practice of Public Governance*, Edited by Osborne, (Stephen P. London and New York: Routledge, 1991), p.1-2.

กับการปฏิบัติของการนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติและการส่งมอบบริการสาธารณะ ในแง่ดังกล่าวนี้ ได้ปูทางไปสู่การเกิดขึ้นของการจัดการภาครัฐแนวใหม่ (NPM)^{๑๔}

ในขณะที่การแพร่กระจายของการจัดการภาครัฐแนวใหม่ (NPM) จากปลายทศวรรษที่ ๑๙๗๐ เป็นต้นไปนั้นสะท้อนให้เห็นถึงการเจริญเติบโตของวาทกรรมใหม่ในเรื่องการนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติและการส่งมอบบริการสาธารณะ ในรูปแบบที่รุนแรงมากที่สุด แนวคิดนี้ถูกกล่าวหาว่าการนำเทคนิคการบริหารจัดการของภาคเอกชนมาใช้มากกว่าการบริหารงานภาครัฐ (PA) องค์ประกอบที่สำคัญของการจัดการภาครัฐแนวใหม่ (NPM) เช่น ให้ความสนใจในบทเรียนจากการบริหารจัดการของภาคเอกชน ให้ความสำคัญในการเป็นผู้นำแบบผู้ประกอบการภายในองค์กรบริการสาธารณะ เป็นต้น การจัดการภาครัฐแนวใหม่ (NPM) ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์มากที่สุดที่มุ่งเน้นจุดสนใจระหว่างองค์การในพหุโลกมากขึ้น และยึดมั่นในการประยุกต์ใช้เทคนิคของภาคเอกชนที่ล้าสมัยกับการดำเนินงานนโยบายสาธารณะและการส่งมอบบริการสาธารณะ ประเด็นการวิจารณ์ได้เป็นที่ถกเถียงกันในแง่ที่ว่า อาทิ การจัดการภาครัฐแนวใหม่ (NPM) ไม่ได้เป็นปรากฏการณ์หรือกระบวนการหนึ่ง แต่เป็นกลุ่มของความหลากหลาย การจัดการภาครัฐแนวใหม่ (NPM) เป็น "ภัยพิบัติที่รอจะเกิดขึ้น" และเป็นกระบวนการที่ล้มเหลว เป็นต้น^{๑๕}

การบริหารงานภาครัฐ (PA) และการจัดการภาครัฐใหม่ (NPM) ได้เริ่มที่จะมีลักษณะเช่น ทฤษฎีเพียงบางส่วน ณ จุดที่ดีที่สุดเพิ่มขึ้นโดยลำดับ ความแข็งแกร่งของการบริหารงานภาครัฐ (PA) อยู่ในการตรวจสอบข้อเท็จจริงของธรรมชาติทางการเมืองของการดำเนินงานนโยบายสาธารณะและการส่งมอบบริการสาธารณะ รวมทั้งความซับซ้อนและความแตกต่างของกระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะและการดำเนินงานนโยบายสาธารณะ อย่างไรก็ตาม ขอบเขตของวรรณกรรมการศึกษาการนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติภายในการบริหารงานภาครัฐ (PA) ไม่สามารถสร้างอิทธิพลที่แตกต่างกัน เมื่อการนำนโยบายไปปฏิบัติไม่ประสบความสำเร็จ ซึ่งนี่คือแนวโน้มการนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติจะเห็นเพียงแค่ว่าเป็น "กล่องดำ" ที่ไม่มีความประสงค์ที่ชัดเจนในการสำรวจกระบวนการย่อยที่ซับซ้อนของการจัดการของผลผลิตของกระบวนการนโยบายและการบริการสาธารณะ และที่เลวร้ายที่สุด ผู้บริหารองค์การภาครัฐและการจัดการถูกมองว่าเป็นภาพคนร้าย ที่กำลังพยายามขัดขวางการแก้ปัญหาทางการเมืองของพวกเขา และมักจะบ่อนทำลายความตั้งใจของนโยบายใหม่ต่อจุดมุ่งหมายปลายทางของพวกเขา

ส่วนความแข็งแกร่งของการจัดการภาครัฐแนวใหม่ (NPM) อยู่ที่ความสามารถรับมือกับความซับซ้อนของ "กล่องดำ" นี้ได้อย่างแม่นยำ ซึ่งขณะนี้แนวคิดนี้ถูกมองว่าเป็นการจัดการการเปลี่ยนแปลงและนวัตกรรม แต่อย่างไรก็ตาม แนวคิดนี้ก็ต้องประสบปัญหาแนวโน้มของข้อจำกัดใน

^{๑๔} Osborne, Stephen P, "Introduction the (New) Public Governance: a suitable case for treatment?", in *The New Public Governance: Emerging Perspectives on the theory and Practice of Public Governance*, p.2-3.

^{๑๕} bid.,3-4.

การมองกระบวนการนโยบายสาธารณะเป็นเพียง "บริบท" ภายในงานที่สำคัญของการจัดการภาครัฐที่เกิดขึ้นเท่านั้น ในรูปแบบที่เด่นชัดที่สุดของการจัดการภาครัฐแนวใหม่ใหม่ (NPM) มักจะถูกตั้งคำถามในเรื่องความชอบธรรมตามกฎหมายของนโยบายสาธารณะซึ่งเป็นบริบทสำหรับการจัดการสาธารณะ มีประเด็นถกเถียงว่าจะเรียกเก็บข้อจำกัดในระบอบประชาธิปไตยที่ไม่สมควรในการบริหารจัดการและการให้บริการสาธารณะ แต่ประเด็นข้อโต้แย้งที่ว่าจัดการภาครัฐแนวใหม่ใหม่ (NPM) มีข้อจำกัดและเป็นมิติหนึ่งในความสามารถในการจับภาพและนำไปสู่การบริหารจัดการ และการบริหารปกครองของการบริการสาธารณะและองค์กรที่ให้บริการสาธารณะ (PSOs) ในสภาพแวดล้อมที่มีการแบ่งแยกส่วนและระหว่างองค์กรมากขึ้น^{๑๖}

การบริหารปกครองภาครัฐใหม่ (NPG) มีข้อควรพิจารณาเพื่อความกระจ่าง ๒ ประเด็นคือ ประเด็นแรก การบริหารปกครองภาครัฐใหม่ (NPG) ไม่ใช่กระบวนการทัศน์ปฏิฐานแนวใหม่ที่เข้ามาแทนที่การบริหารงานภาครัฐ (PA) และการจัดการภาครัฐแนวใหม่ใหม่ (NPM) ทั้งไม่ใช่วิธีที่ดีที่สุดในการสนองต่อความท้าทายในการนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติและการให้บริการสาธารณะในศตวรรษที่ ๒๑ แต่ในทางตรงกันข้าม การบริหารปกครองภาครัฐใหม่คือ เครื่องมือทางความคิดที่มีศักยภาพเพื่อให้เราเข้าใจความซับซ้อนและผลสะท้อนของความจริงเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของผู้บริหารภาครัฐในการทำงานทุกวันนี้ และประเด็นที่สองคือ คำว่า การบริหารปกครอง (Governance) และการบริหารปกครองภาครัฐ (Public Governance) ไม่ใช่คำใหม่ ซึ่งนักวิจารณ์ได้ชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างใน ๓ ประเด็นคือ บรรษัทภิบาล (Corporate governance) ธรรมาภิบาล (Good Governance) และการบริหารปกครองภาครัฐ (Public governance)

ในแง่ของการบริหารปกครองภาครัฐ (Public governance) ก็แบ่งแยกย่อยออกไปอีก ๕ เรื่องคือ ๑) การบริหารปกครองสังคม-การเมือง (Socio-political governance) เป็นความสัมพันธ์เชิงสถาบันภายในสังคม ๒) การบริหารปกครองนโยบายสาธารณะ (Public policy governance) เป็นเรื่องเกี่ยวกับชนชั้นสูงและเครือข่ายด้านนโยบายจะทำงานร่วมกันอย่างไร เพื่อสร้างและจัดการกับกระบวนการนโยบายสาธารณะ ๓) การบริหารปกครองทางการบริหาร (Administrative governance) เป็นการใช้องค์การบริหารงานภาครัฐ (PA) อย่างมีประสิทธิภาพและให้จุดยืนในการก้าวข้ามอุปสรรคของรัฐบาลร่วมสมัย ๔) การบริหารปกครองทางสัญญา (Contract governance) เป็นเรื่องเกี่ยวกับผลงานภายในของ NPM โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การปกครองสัญญาความสัมพันธ์ในการบริการสาธารณะ และ ๕) การบริหารปกครองแบบเครือข่าย (network governance) เป็นเรื่องเกี่ยวกับเครือข่ายภายในองค์กรที่มีการจัดการด้วยตัวเองมีหน้าที่ให้บริการสาธารณะ^{๑๗}

^{๑๖} Loc.cit.

^{๑๗} Osborne, Stephen P, "Introduction the (New) Public Governance: a suitable case for treatment?", in **The New Public Governance: Emerging Perspectives on the theory and Practice of Public Governance**, Edited by Osborne, (Stephen P. London and New York: Routledge, 1991). P.6-7.

การบริหารปกครองภาครัฐใหม่ (NPG) จึงถูกมองว่าเป็นทั้งผลิตผลและการตอบสนองต่อลักษณะของการนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติและการส่งมอบบริการที่มีความซับซ้อน หลากหลาย และแยกส่วนเพิ่มมากขึ้นในศตวรรษที่ ๒๑ โดยองค์ประกอบสำคัญของการบริหารปกครองภาครัฐใหม่ในแง่ของรากฐานทางทฤษฎีคือ ทฤษฎีสถาบันและเครือข่าย ธรรมชาติของสถานะคือ หลากหลาย และมีผู้เกี่ยวข้องจำนวนมาก มีจุดสนใจอยู่ที่องค์การและสภาพแวดล้อมภายนอกองค์การ จุดมุ่งเน้นคือ การเจรจาต่อรองในเรื่องค่านิยม ความหมาย และความสัมพันธ์ กลไกการจัดสรรทรัพยากรคือ เครือข่ายและสัญญาเชิงสัมพันธ์ ขณะที่ธรรมชาติของระบบการให้บริการคือ ทั้งระบบเปิดและปิด และมีค่านิยมพื้นฐานคือ กระจายและการต่อสู้/ต่อรอง (Dispersed and Contested)^{๑๘} กล่าวได้ว่า ประสิทธิภาพดังกล่าวโดยตัวเองไม่อาจก่อให้เกิดการส่งมอบบริการประชาชนที่ประสบความสำเร็จในรัฐพหุนิยมและพหุนิยมร่วมสมัยเช่นปัจจุบัน และเพื่อที่จะนำไปสู่การส่งมอบดังกล่าว การบริหารปกครองภาครัฐใหม่ (NPG) จำเป็นต้องจะครอบคลุมทั้งวาระการวิจัยที่ใช้งานได้ เพื่อที่จะสำรวจการรับรู้ความสามารถและข้อจำกัดของรูปแบบ และรูปแบบของการพัฒนาความสามารถ และการปฏิบัติในการบริหารจัดการที่เกิดประโยชน์ในบริบทพหุพจน์และพหุมิตินี้^{๑๙}

๔. บทวิเคราะห์เปรียบเทียบ และข้อเสนอแนะต่อการนำไปใช้ในทางปฏิบัติ

การเปรียบเทียบเป็นการจำแนกให้เห็นถึงข้อดีและข้อด้อยของสิ่งต่างๆที่ต้องการเปรียบเทียบ อย่างไรก็ตาม ผลงานที่มีความแตกต่างกันทั้งในด้านลีลาการนำเสนอ ตลอดจนเนื้อหาที่ไม่ได้มีลักษณะไปในทิศทางเดียวกัน จึงอาจเป็นการยากในการนำมาเปรียบเทียบกัน แต่เพื่อให้สามารถเห็นพอมองเห็นประเด็นสำคัญจากผลงานแต่ละชิ้น ผู้เขียนจึงขอเปรียบเทียบในภาพรวม (โดยขออภิปรายพอให้เห็นเป็นตัวอย่างในบางประเด็น)

กลุ่มที่หนึ่ง การบริหารงานภาครัฐ (PA) ในที่นี้ประกอบด้วยหลักการบริหารองค์การตามแนวคิดของ Luther H. Gulick หลักแนวคิดเชิงระบบขององค์การตามแนวคิดของ Daniel Katz & Robert L. Kahn และหลักแนวคิดวัฒนธรรมขององค์การตามแนวคิดของ J. Steven Ott โดยการบริหารงานภาครัฐ (PA) ในกลุ่มนี้มีข้อดีคือ กลุ่มนี้มุ่งเน้นการจัดโครงสร้างการประสานงานระหว่างหน่วยงานย่อย ทำให้การบริหารองค์การมีหลักการบริหารที่ชัดเจน นอกจากนั้นยังมีข้อดีอีกคือ มุ่งปรับปรุงและออกแบบโครงสร้าง และการบวนการทำงานขององค์การ การกำหนดนโยบาย และการนำนโยบายไปปฏิบัติ แต่มีข้อจำกัดสำคัญคือ ให้ความสำคัญต่อองค์การมากกว่าจะคำนึงถึงตัวบุคคล (Organization without man) โดยมีจุดเน้นที่สำคัญคือ การทำงานเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดต่อองค์การเท่านั้น และเป็นแนวคิดที่แข็งกระด้าง ไม่มีลักษณะยืดหยุ่น

^{๑๘} Ibid., p.9-10.

^{๑๙} Loc.cit.

สำหรับกลุ่มที่สอง การจัดการภาครัฐแนวใหม่ตามแนวคิดของ Christopher Hood (๑๙๙๑) จากบทความที่มีชื่อว่า A Public Management for all seasons? ข้อดีคือ มีการนำหลักการบริหารแบบมืออาชีพของบริหารธุรกิจและหลักเศรษฐศาสตร์เข้ามาใช้ในการจัดการภาครัฐแนวใหม่ และได้ให้มุมมองในมิติอื่นๆด้วยนอกเหนือจากประโยชน์หลักของการจัดการภาครัฐแนวใหม่ที่มีประสิทธิภาพ ความโปร่งใส การตรวจสอบได้ และการกระจายอำนาจ แต่มีข้อจำกัดคือ การมองข้ามค่านิยมอื่นที่สำคัญในการจัดการภาครัฐ เช่น ความซื่อสัตย์ ความยุติธรรม ความเชื่อถือได้ การปรับตัวได้ เป็นต้น ซึ่งในทางปฏิบัติจะต้องมีค่าที่นิยมที่สำคัญต่างๆเหล่านี้ในการจัดการภาครัฐ

ส่วนกลุ่มที่สาม การบริหารปกครองภาครัฐใหม่ตามแนวคิดของ Stephen P. Osborne (๒๐๑๐) สะท้อนให้เห็นได้จากหนังสือชื่อ The New Public Governance?: Emerging Perspectives on the theory and Practice of Public Governance ข้อดีคือ การบริหารปกครองภาครัฐใหม่เน้นให้ความสำคัญต่อการนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติ และการส่งมอบบริการสาธารณะในรูปแบบของสถาบันและเครือข่ายที่มีลักษณะหลากหลายและมีผู้เกี่ยวข้องจำนวนมาก ซึ่งหากมองในแง่ของรากฐานทางทฤษฎีคือ ทฤษฎีสถาบันและเครือข่าย ธรรมชาติของสถานะคือ หลากหลายและมีผู้เกี่ยวข้องจำนวนมาก มีจุดสนใจอยู่ที่องค์การและสภาพแวดล้อมภายนอกองค์การ จุดมุ่งเน้นคือ การเจรจาต่อรองในเรื่องค่านิยม ความหมาย และความสัมพันธ์ กลไกการจัดสรรทรัพยากรคือ เครือข่ายและสัญญาเชิงสัมพันธ์ ขณะที่ธรรมชาติของระบบการให้บริการคือ ทั้งระบบเปิดและปิด และมีค่านิยมพื้นฐานคือ กระจายและการต่อสู้/ต่อรอง ส่วนข้อจำกัดคือ ยังไม่มีรูปแบบแนวคิดและทฤษฎีที่ชัดเจน จึงเป็นการยากในการนำไปใช้ในทางปฏิบัติ

ทั้งนี้ สามารถสรุปเปรียบเทียบเพื่อให้เห็นถึงหน่วยที่ใช้วิเคราะห์ เป้าหมาย/จุดเน้น การให้ความสำคัญ การใช้อำนาจความรู้ และข้อจำกัดของแต่ละกลุ่ม ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๒ แสดงการเปรียบเทียบผลงานต่างๆ (สังเคราะห์โดยผู้เขียน)

กลุ่มแนวคิด	การเปรียบเทียบ				
	หน่วยที่ใช้วิเคราะห์	เป้าหมาย/จุดเน้น	การให้ความสำคัญ	การใช้อำนาจความรู้	ข้อจำกัด
๑.การบริหารงานภาครัฐ (PA) ประกอบด้วย หลักการบริหารองค์การตามแนวคิดของ Luther H.	องค์การและระบบการเมือง	- มุ่งปรับปรุงและออกแบบโครงสร้างและการบวนการทำงานขององค์การ - การกำหนดนโยบายและการนำนโยบายไปปฏิบัติ	ปัจจัยภายในองค์การเป็นหลัก โดยการจัดโครงสร้างตามลำดับชั้น (Hierarchy)	ใช้อำนาจความรู้ด้านรัฐศาสตร์ วิทยาศาสตร์และเศรษฐศาสตร์	ให้ความสำคัญต่อองค์การมากกว่าจะคำนึงถึงตัวบุคคล (Organization without man) โดยมีจุดเน้นที่สำคัญคือ การทำงานเพื่อให้เกิด

Gulick หลักแนวคิดเชิงระบบขององค์การตามแนวคิดของ Daniel Katz & Robert L. Kahn และหลักแนวคิดวัฒนธรรมขององค์การตามแนวคิดของ J.Steven Ott					ประสิทธิภาพสูงสุดต่อองค์การ
๒. การจัดการภาครัฐแนวใหม่ตามแนวคิดของ Christopher Hood (๑๙๙๑)	องค์การ	มุ่งแสวงหาแนวคิดและเทคนิคเครื่องมือสมัยใหม่ต่างๆมาใช้ในการบริหาร โดยเน้นวัตถุประสงค์ หรือ ผลสัมฤทธิ์ทั้งในแง่ของผลผลิต ความคุ้มค่าของเงิน รวมทั้งการพัฒนาคุณภาพและการสร้างความพึงพอใจแก่ผู้รับบริการโดยนำเอาเทคนิควิธีการบริหารจัดการสมัยใหม่เข้ามาใช้มากขึ้น	ทั้งปัจจัยภายในและภายนอกองค์การ	ใช้องค์ความรู้แบบบูรณาการ แต่เน้นใช้หลักเศรษฐศาสตร์ที่มีทางเลือกสาธารณะ (public choice) ทฤษฎีต้นทุนการทำธุรกรรม (transaction cost theory) และทฤษฎีเจ้าของตัวแทน (principal-agent theory)	การมองข้ามค่านิยมอื่นที่สำคัญในการจัดการภาครัฐ เช่น ความซื่อสัตย์ ความยุติธรรม ความเชื่อถือได้ การปรับตัวได้ เป็นต้น ซึ่งในทางปฏิบัติจะต้องมีค่าที่นิยมที่สำคัญต่างๆเหล่านี้ในการจัดการภาครัฐ
๓. การบริหารปกครองภาครัฐใหม่ตามแนวคิดของ Stephen P.	องค์การและสภาพแวดล้อมภายนอก	มุ่งเน้นการเจรจาต่อรองในเรื่องค่านิยม ความหมาย และความสัมพันธ์ที่	ทั้งปัจจัยภายในองค์การและปัจจัยภายนอก	ทฤษฎีสถาบันและเครือข่าย	ยังไม่มีรูปแบบแนวคิดและทฤษฎีที่ชัดเจน จึงเป็นการยากในการนำไปใช้ทาง

Osborne (๒๐๑๐)	องค์การ	หลากหลายและมี ผู้เกี่ยวข้องจำนวนมาก			ปฏิบัติ
-------------------	---------	--	--	--	---------

จากที่กล่าวมาทั้งหมด ผู้เขียนจึงมีข้อเสนอแนะต่อการนำแนวคิดที่ได้จากผลงานต่างๆไปปรับใช้ให้เกิดเป็นประโยชน์ในหน่วยงาน พอเป็นตัวอย่าง จำนวน ๓ ข้อ ดังนี้

๑) จากผลงานของการบริหารงานภาครัฐ (PA) ประกอบด้วยหลักการบริหารองค์การตามแนวคิดของ Luther H. Gulick หลักแนวคิดเชิงระบบขององค์การตามแนวคิดของ Daniel Katz & Robert L. Kahn และหลักแนวคิดวัฒนธรรมขององค์การตามแนวคิดของ J.Steven Ott ที่เห็นถึงจุดเน้นสำคัญคือ การมุ่งปรับปรุงและออกแบบโครงสร้าง และการบวนการทำงานขององค์การ รวมถึงตลอดทั้งการกำหนดนโยบายและการนำนโยบายไปปฏิบัติ ดังนั้น หน่วยงานภาครัฐทุกหน่วยงานจึงควรส่งเสริมให้มีการนำหลักการบริหารองค์การมาใช้อย่างจริงจัง โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักการบริหารงาน POSDCoRB ผ่านการใช้องค์ความรู้ด้านรัฐศาสตร์ วิทยาศาสตร์และเศรษฐศาสตร์ โดยมุ่งเน้นจุดสนใจต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมากขึ้น

๒) จากผลงานการจัดการภาครัฐแนวใหม่ตามแนวคิดของ Christopher Hood (๑๙๙๑) ที่สนใจมุ่งแสวงหาแนวคิดและเทคนิคเครื่องมือสมัยใหม่ต่างๆมาใช้ในการบริหาร โดยเน้นวัตถุประสงค์หรือผลสัมฤทธิ์ทั้งในแง่ของผลผลิต ความคุ้มค่าของเงิน รวมทั้งการพัฒนาคุณภาพและการสร้างความพึงพอใจแก่ผู้รับบริการโดยนำเอาเทคนิควิธีการบริหารจัดการสมัยใหม่เข้ามาใช้มากขึ้น ดังนั้น หน่วยงานภาครัฐทุกหน่วยงานจึงควรส่งเสริมให้มีการนำการจัดการภาครัฐแนวใหม่มาใช้อย่างจริงจังในองค์การ โดยเฉพาะเทคนิคเครื่องมือสมัยใหม่ต่างๆมาใช้ในการบริหารที่หลากหลายยิ่งขึ้น เพื่อให้การบริหารงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และเกิดประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชน ทั้งนี้ ผ่านการใช้องค์ความรู้ในรูปแบบของการบูรณาการ

๓) จากผลงานการบริหารปกครองภาครัฐใหม่ตามแนวคิดของ ที่สนใจมุ่งเน้นการเจรจาต่อรองในเรื่องค่านิยม ความหมาย และความสัมพันธ์ที่หลากหลายและมีผู้เกี่ยวข้องจำนวนมาก ดังนั้น หน่วยงานภาครัฐทุกหน่วยงานจึงควรส่งเสริมให้เกิดกระบวนการนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติและการส่งมอบบริการสาธารณะแบบมีส่วนร่วมในรูปแบบของเครือข่ายให้มากยิ่งขึ้น เพื่อส่งมอบบริการสาธารณะไปสู่ประชาชนได้อย่างรวดเร็ว มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล

๕. บทสรุป

จากที่กล่าวมาทั้งหมด ทำให้เห็นได้ว่า *การบริหารงานภาครัฐ (PA)* ให้ความสนใจต่อการมุ่งปรับปรุงและออกแบบโครงสร้าง และการบวนการทำงานขององค์การ และการกำหนดนโยบายและการนำนโยบายไปปฏิบัติ เน้นปัจจัยภายในองค์การเป็นหลัก โดยการจัดโครงสร้างตามลำดับชั้น (Hierarchy) ใช้องค์ความรู้ด้านรัฐศาสตร์ วิทยาศาสตร์และเศรษฐศาสตร์ แต่มีข้อจำกัดคือให้

ความสำคัญต่อการมากกว่าจะคำนึงถึงตัวบุคคล (Organization without man) โดยมีจุดเน้นที่สำคัญคือ การทำงานเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดต่อการ ขณะที่ต่อมาได้รับการอุดหนุนโหว่ของข้อจำกัดดังกล่าวด้วยเกิดแนวคิดการจัดการภาครัฐแนวใหม่ (NPM) ขึ้นมา ซึ่งเป็นแนวคิดที่มุ่งแสวงหาแนวคิดและเทคนิคเครื่องมือสมัยใหม่ต่างๆมาใช้ในการบริหาร โดยเน้นวัตถุประสงค์ หรือผลสัมฤทธิ์ทั้งในแง่ของผลผลิต ความคุ้มค่าของเงิน รวมทั้งการพัฒนาคุณภาพและการสร้างความพึงพอใจแก่ผู้รับบริการโดยนำเอาเทคนิควิธีการบริหารจัดการสมัยใหม่เข้ามาใช้มากขึ้น เน้นทั้งปัจจัยภายในและภายนอกองค์กร ใช้องค์ความรู้แบบบูรณาการ แต่เน้นใช้หลักเศรษฐศาสตร์ที่มีทางเลือกสาธารณะ (public choice) ทฤษฎีต้นทุนการทำธุรกรรม (transaction cost theory) และทฤษฎีเจ้าของตัวแทน (principal-agent theory) กระนั้นก็ตามแนวคิดดังกล่าวก็มีข้อจำกัดคือ การมองข้ามค่านิยมอื่นที่สำคัญในการจัดการภาครัฐ เช่น ความซื่อสัตย์ ความยุติธรรม ความเชื่อถือได้ การปรับตัวได้ เป็นต้น ซึ่งในทางปฏิบัติจะต้องมีค่านิยมที่สำคัญต่างๆเหล่านี้ในการจัดการภาครัฐ จนกระทั่งเกิดแนวคิดการบริหารปกครองภาครัฐใหม่ (NPG) ขึ้นมาด้วยเหตุผลที่ว่า การจัดการภาครัฐแนวใหม่ (NPM) สนับสนุนให้ผู้บริหารภาครัฐเป็นผู้ประกอบการเหมือนกับเจ้าของบริษัทในธุรกิจเอกชน เท่ากับว่าผู้บริหารดังกล่าวได้กลายเป็นเจ้าของกิจการภาครัฐ การบริหารและดำเนินงานจึงมีวัตถุประสงค์แบบแคบๆ เหมือนกับธุรกิจเอกชนซึ่งก็คือเพื่อเพิ่มผลิตภาพ โดยการบริหารปกครองภาครัฐใหม่ (NPG) มุ่งเน้นการเจรจาต่อรองในเรื่องค่านิยม ความหมาย และความสัมพันธ์ที่หลากหลายและมีผู้เกี่ยวข้องจำนวนมาก มุ่งเน้นทั้งปัจจัยภายในองค์กรและปัจจัยภายนอก และใช้องค์ความรู้ทฤษฎีสถาบันและเครือข่ายเป็นแนวทางในการดำเนินงาน แต่อย่างไรก็ตาม การบริหารปกครองภาครัฐใหม่ (NPG) ไม่ใช่กระบวนการที่ค้นพบที่สถานแนวใหม่ที่เข้ามาแทนที่การบริหารงานภาครัฐ (PA) และการจัดการภาครัฐแนวใหม่ใหม่ (NPM) ประกอบกับไม่ใช่วิธีที่ดีที่สุดในการสนองตอบต่อความท้าทายในการนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติและการให้บริการสาธารณะในศตวรรษที่ 21 แต่ในทางตรงกันข้ามการบริหารปกครองภาครัฐใหม่คือ เครื่องมือทางความคิดที่มีศักยภาพเพื่อให้เข้าใจความซับซ้อนและผลสะท้อนของความจริงเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของผู้บริหารภาครัฐในการทำงานทุกวันนี้

บรรณานุกรม

หนังสือภาษาอังกฤษ/ English texts

- Gulick, Luther. “Notes on the Theory of Organization ”, in Shafritz, Jay M &Hyde, Albert C. *Classics of Public Administration*. Wadsworth: Cengage Learning, 2004.
- Hood, Christopher. “A Public Management for all seasons?”, in *Public Administration*, March 1991, Volume 69, Issue 1, 1991.

Katz, Daniel & Kahn Robert. "Organization and System Concept ", in **Shafritz, Jay M &Hyde, Albert C. Classics of Public Administration**. Wadsworth: Cengage Learning, 2004.

Osborne, Stephen P. "Introduction the (New) Public Governance: a suitable case for treatment?", in **The New Public Governance: Emerging Perspectives on the theory and Practice of Public Governance**. Edited by Osborne, Stephen P. London and New York: Routledge, 2010.

Ott, J.Steven. "Understanding Organizational Culture", in **Shafritz, Jay M &Hyde, Albert C. Classics of Public Administration**. Wadsworth: Cengage Learning, 2004.

พุทธวิธี : กุญแจสู่การสื่อสารทางการเมืองไทยปัจจุบัน BUDDHIST WAYS: THE KEY TO THE THAI POLITICAL COMMUNICATION IN PRESENT

พระมหาขุนทอง เขมสิริ, ดร.

ดร.สุทัศน์ ประทุมแก้ว

อาจารย์ประจำบัณฑิตศึกษา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ

บทคัดย่อ

บทความเรื่อง “พุทธวิธี : กุญแจเปิดประตูสู่การสื่อสารทางการเมืองไทยปัจจุบัน” ผลการศึกษาพบว่า การสื่อสารทางการเมืองเป็นการถ่ายทอดข้อมูลและข่าวสารเกี่ยวกับการเมืองโดยตรง กล่าวคือ ระหว่างสมาชิกในระบบการเมือง ทั้งในแง่ของปัจเจกบุคคล และคณะบุคคลกับรัฐบาล ซึ่งอาจเป็นได้ทั้งการสื่อสารระหว่างสถาบันการเมืองต่างๆ เช่น รัฐบาล สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พรรค เป็นต้น หลักการสื่อสารทางการเมืองในภาวะวิกฤตปัจจุบัน จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องอาศัยความเมตตากรุณา อันจะทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้องหาทางออกสำหรับความขัดแย้งระหว่างคู่กรณีได้โดยการสื่อสารนั้นจะต้องไม่ดำรงอยู่บนฐานของผลประโยชน์ส่วนตัว จากหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาว่าด้วยการสื่อสาร ล้วนเป็นหลักการที่ลึกซึ้งที่สร้างสรรค์ให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพ เนื่องจากหลักคำสอนของพระพุทธองค์ยังครอบคลุมถึงหลักจรรยาบรรณ และจริยธรรมของการสื่อสารด้วย สังคมไทยได้นำหลักจริยธรรมการสื่อสารตามแนวพุทธศาสนานี้มาใช้ เพื่อช่วยให้คนในสังคมไทยมีความสุข มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน และเป็นการสื่อสารที่ช่วยให้สังคมทุกระดับ เช่น (๑) ระดับปัจเจกบุคคล (๒) ระดับครอบครัว (๓) ระดับชุมชน และ (๔) ระดับประเทศ หรือแม้กระทั่งในระดับสากล คือ ระดับโลกยังคงไว้ซึ่งสันติสุข ปราศจากอคติ และความแตกแยก เป็นต้น

ความสำคัญ : พุทธวิธี, การสื่อสาร, การเมือง

Abstract

The Article Title, "Buddhist ways: key to open the door to the communication of the Thailand". The study found that the communication of the city is a broadcast information and news about the city of directly. In other words, between members in the political system both in terms of the individual and group of persons with the government. This may be either the communication between the financial institutions to cities such as the Government of the House of Representatives of the party, etc. The communication of the city in the current crisis

is critical to the kindness, please, related to find a way out of a conflict between the parties. By the communications are not to be held on the base of the personal interests. From the doctrine of Buddhism that with the communication are all the profound that create effective communication because the doctrine of the Buddha to ethical conduct and ethics of communication with The Thai society is an ethical communication based on the orientation of Buddhism is to help people in the Thai society is happy with a good relationship to each other and is the communication that helps society such as (1) individual-level (2), the family level (3) Community level and (4) country level or even the international level is the world continues to Peace Objectively and flagrant, etc.

Keywords : The Buddha, communication, the city.

๑. บทนำ

ในประวัติศาสตร์การสื่อสารนั้นนักวิชาการทางด้านการสื่อสารได้ให้ทัศนะว่า มนุษย์มีการสื่อสารที่เปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญๆ ๔ ครั้งด้วยกัน กล่าวคือ ในครั้งที่ ๑ เมื่อมนุษย์เริ่มมีภาษาพูด และมีวัฒนธรรมโดยการเล่าสืบต่อกันมา ครั้งที่ ๒ เมื่อมนุษย์มีภาษาเขียน และถ่ายทอดวัฒนธรรมโดยการเขียน ครั้งที่ ๓ เมื่อมีเทคโนโลยีทางการพิมพ์เกิดขึ้นทำให้สามารถเผยแพร่ความรู้ต่างๆ ออกไปสู่มวลชนได้เป็นจำนวนมาก ครั้งที่ ๔ คือยุคที่มีการเกิดขึ้นของอิเล็กทรอนิกส์ดิจิทัล^๑ ซึ่งการปฏิวัติแต่ละครั้งล้วนส่งผลให้เกิดลักษณะทางวัฒนธรรมใหม่ที่สืบเนื่องมาจากการปฏิวัติครั้งที่ผ่านๆ มาซึ่งก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ และสังคม เพราะการสื่อสารมีอิทธิพลต่อวิถีทางที่สังคมจะจัดการกับการผลิต และการกระจายความมั่งคั่ง ตลอดจนวิถีทางในการปกครอง^๒

ดังนั้น ตลอดระยะเวลาหลายปีที่ผ่านมา ได้ทำให้เกิดปรากฏการณ์การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง และมีอิทธิพลต่อสังคมเป็นอย่างมาก ซึ่งการสื่อสารทางการเมืองที่ผ่านช่องทางต่างๆ ได้กลายเป็นตัวแปรหนึ่งของการเปลี่ยนผ่าน ที่สามารถนำพาสถานการณ์บ้านเมืองให้ก้าวไปสู่การเปลี่ยนแปลงต่างๆ ได้ ไม่ว่าจะเป็นการทำให้ปัญหาการเมืองคลี่คลายลง หรือก่อปัญหาให้ขยายตัวทวีความรุนแรงเพิ่มขึ้น จนกลายเป็นวิกฤตความขัดแย้งทางการเมืองของสังคมและบางสถานการณ์ก็ได้พัฒนาไปสู่ความรุนแรงในที่สุด ดังตัวอย่าง วิกฤตความขัดแย้งทางการเมือง พ.ศ. ๒๕๔๙-๒๕๕๓ ที่เกิดขึ้น ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า เป็นวิกฤตการณ์ทางการเมืองที่แตกต่างจากวิกฤตการณ์ทางการเมืองในอดีต โดยวิกฤตการณ์ทางการเมืองในอดีตที่ผ่านมาพบว่าเป็นความขัดแย้งระหว่างประชาชน นิสิต

^๑Anura Goonasekara, "Asia and the Information Revolution", Asian Journal of Communication, Vol. 7 No. 2 (1997): 12.

^๒กาญจนา แก้วเทพ, **ทฤษฎีการสื่อสารมวลชน**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๒๑.

นักศึกษา กับฝ่ายทหารและรัฐ ส่วนใหญ่เป็นไปโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อต่อต้านเผด็จการรัฐบาลทหาร และต้องการรัฐธรรมนูญที่เป็นประชาธิปไตย

หลักจริยธรรมในทางพุทธศาสนานั้นจะเป็นสิ่งสำคัญในการขัดเกลาบุคคลให้ทำหน้าทีต่างๆได้รับมอบหมายโดยตระหนักถึงคุณธรรม และพุทธจริยธรรมในการบริหารงานทางการเมืองที่ตนต้องเป็นสื่อกลางนำข่าวสารนั้นไปสู่สังคม พุทธศาสนาจึงมีเนื้อหาสาระอันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการนำมาบูรณาการเพื่อประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาการสื่อสารทางการเมือง ซึ่งการนำเอาคุณค่าทางพุทธจริยธรรมมาเป็นตัวชี้วัดทางพุทธศาสนา อันเป็นสาระสำคัญของวัฒนธรรมชุมชนปลูกฝังแก่ปัจเจกบุคคล และกลุ่มบุคคลในสังคม จะก่อให้เกิดประโยชน์อย่างยิ่ง เพราะเป็นการนำสิ่งดีที่มีอยู่มาใช้อย่างเป็นรูปธรรม ผู้ศึกษาจึงมีความประสงค์ที่จะทำการศึกษาเรื่อง “จริยธรรมกับการสื่อสารทางการเมือง” โดยตระหนักว่าถ้าสถาบันทางการเมืองทั้งภาครัฐและภาคประชาสังคมได้นำเอาแนวทางจริยธรรมมาใช้ให้เป็นประโยชน์ในการสื่อสารทางการเมืองก็จะก่อให้เกิดการสื่อสารทางการเมืองที่ดีขึ้นได้

๒. พุทธวิธี : กุญแจเปิดประตูสู่การสื่อสาร

พุทธศาสนาเป็นศาสนาของพระพุทธองค์ซึ่งกำเนิดมานานกว่า ๒,๖๐๐ ปี ในชมพูทวีป หรือประเทศอินเดีย ภายหลังจากที่เจ้าชายสิทธัตถะได้เสด็จออกผนวชจากศากยวงศ์ จุดมุ่งหมายของพระองค์ ก็เพื่อแสวงหาทางหลุดพ้นจากความทุกข์ โดยเวลาแสวงหาความรู้ถึง ๖ ปี ตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณที่ทรงค้นพบทางหลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งปวง ในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ ก่อนพุทธศักราช ๔๕ ปี จึงได้พระนามว่า พุทธะ พระพุทธเจ้าได้ทรงอาศัยพระมหากรุณาธิคุณอันยิ่งใหญ่ในหมู่สัตว์ เสด็จจาริกไปเพื่อเผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอนที่ตรัสรู้แก่เวไนยสัตว์ทั้งหลาย ในเบื้องต้นนั้น พระพุทธองค์ได้เสด็จไปแสดงธรรมจักกัปปวัตตนสูตร แก่หมู่ปัญจวัคคีย์ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ทำให้ปัญจวัคคีย์ได้ดวงตาเห็นธรรมตามที่พระพุทธองค์ทรงสั่งสอน ต่อจากนั้น ทรงแสดงธรรมแก่ยสกุลบุตรและสหาย จึงทำให้บังเกิดมีพระอรหันตสาวกในพระพุทธศาสนาจำนวน ๖๐ องค์ พระองค์ทรงส่งพระสาวกทั้งหมดไปเผยแผ่ธรรมะ (สื่อสารธรรมะ) ในที่ต่างๆ โดยไม่ซ้ำกันโดยพระพุทธโฆสาวาทว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงเที่ยวไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขแก่คนเป็นจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ภิกษุทั้งหลายเธอทั้งหลาย จงแสดงธรรมที่งามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง และงามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถ พร้อมทั้งพยัญชนะ อันบริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง”^๓ จากพระพุทธโฆวานี่เอง ถือเป็นกุญแจเปิดประตูสู่การเดินทางเพื่อการสื่อสารเผยแผ่พุทธธรรมแก่พุทธบริษัททั้ง ๔ คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกา ช่วยกันทำหน้าที่ในการเผยแผ่และสืบทอดพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าให้แผ่ขยายไปทั่วทุกทิศ

พุทธศาสนาเป็นปัญญาตรัสรู้ของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นศาสนาที่เน้นหลักของเหตุและผล แม้อัลเบิร์ต ไอน์สไตน์ นักวิทยาศาสตร์บิดาแห่งฟิสิกส์ยุคใหม่ ได้กล่าวว่า ศาสนาใน

^๓ที.ม. (ไทย) ๑๐/๕๒/๕๓.

อนาคตนั้นเป็นศาสนาของจักรวาล จะต้องมองข้ามพระเจ้าที่เป็นตัวตนหรือลัทธิต่างๆ จะต้องมาจากประสบการณ์ จิตวิญญาณ ต้องมาจากความเป็นธรรมชาติ เป็นเหตุผล เป็นวิทยาศาสตร์ และศาสนาที่ตรงกับคำจำกัดความนี้มากที่สุด ก็คือ ศาสนาพุทธ และถ้าจะมีศาสนาใดซึ่งจะเข้ากันได้กับแนวคิดของวิทยาศาสตร์ ศาสนานั้นก็คือ ศาสนาพุทธ^๔ ซึ่งแสดงให้เห็นคุณค่าความเป็นเหตุผลและหลักการของพุทธศาสนา หลักคำสอนของพุทธศาสนาได้รับการยกย่องว่าเป็นวิทยาศาสตร์ และเป็นศาสนาที่มีหลักคำสอนครอบคลุมถึงเรื่องการสื่อสารของมนุษย์ทั้งในด้านการรับรู้ การพูด การฟัง การเปิดรับการสื่อสาร การคิดและการเชื่อ ซึ่งในที่นี้จึงพยายามจะรวบรวมคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ที่เกี่ยวข้องกับหลักการสื่อสาร แต่คงจะเน้นไปที่การสื่อสารประเภทการสื่อสารระหว่างบุคคลและการสื่อสารด้วยการพูดเป็นหลักใหญ่ เพราะในยุคพระพุทธองค์ยังไม่มีเทคโนโลยีการสื่อสารเกิดขึ้น หลักการสื่อสารตามแนวศาสนาพุทธนี้หวังว่าคงจะเป็นประโยชน์ต่อการนำไปประยุกต์ใช้ให้การสื่อสารเพียบพร้อมไปด้วยคุณภาพและคุณธรรม

๓. กระบวนการและช่องทางการสื่อสารตามหลักพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนาได้อธิบายองค์ประกอบของชีวิตที่บัญญัติเรียกว่า “สัตว์” “บุคคล” ในที่นี้หมายถึง มนุษย์หรือบุคคล ออกเป็นส่วนประกอบ ๕ ประเภท ทางธรรมว่า เบญจขันธ์^๕ (The Five Aggregates) คือ

๑. รูป (Corporeality) ได้แก่ส่วนประกอบฝ่ายรูปธรรมทั้งหมด ร่างกายและพฤติกรรมทั้งหมดของร่างกาย หรือสสารและพลังงานฝ่ายวัตถุ พร้อมทั้งคุณสมบัติ และพฤติกรรมต่างๆ ของสสารพลังงานเหล่านั้น

๒. เวทนา (Feeling หรือ Sensation) ได้แก่ความรู้สึกสุข ทุกข์ หรือเฉยๆ ซึ่งเกิดจากผัสสะทางประสาททั้ง ๕ และทางใจ

๓. สัญญา (Perception) ได้แก่ความกำหนดได้ หรือหมายรู้ (ในทางนิเทศศาสตร์ เรียกการรับรู้) คือ กำหนดรู้อาการเครื่องหมายลักษณะต่างๆอันเป็นเหตุให้จำอารมณ์นั้นๆได้

๔. สังขาร (Mental Formations หรือ Volitional Activities) ได้แก่ องค์ประกอบหรือคุณสมบัติต่างๆของจิตมีเจตนาเป็นตัวนำ ซึ่งแต่งจิตให้ดีหรือชั่วหรือเป็นกลางๆ ตรัสเรียกนึกคิดในใจและแสดงออกทางกายทางวาจา หรือเป็น เครื่องปรุงของจิตของความคิดซึ่งนำไปสู่ปัญญา (Wisdom or understanding) ได้

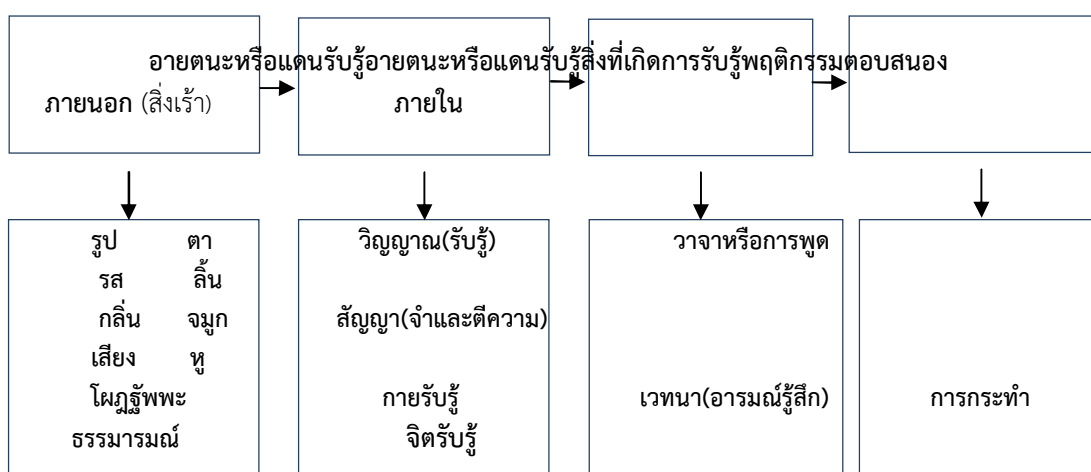
๕. วิญญาณ (Consciousness) ได้แก่ ความรู้แจ้งอารมณ์ทางประสาททั้ง ๕ และทางใจ คือ การเห็นการได้ยิน การได้กลิ่น การรู้รส การรู้สัมผัสทางกาย และการรู้อารมณ์ทางใจ

กล่าวโดยสรุปแล้ว บุคคลประกอบด้วยรูปและนาม รูป คือ รูปธรรมหรือร่างกายมนุษย์ ซึ่งประกอบด้วยธาตุ ๔ คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ และหมายถึง รูปธรรม ที่เข้ามาสัมผัสทาง ตา หู จมูก ลิ้น กาย

^๔“อัลเบิร์ต ไอน์สไตน์กับความศรัทธาในพระพุทธศาสนา”, กัลยาณมิตร, พฤศจิกายน ๒๕๔๔, หน้า ๑๘๔.

^๕พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, พิมพ์ครั้งที่ ๑๓, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๑๖.

ใจ ส่วนของตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ เรียกว่าอายตนะภายใน ส่วน รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ และธรรมารมณ์ เรียกว่าอายตนะภายนอก อายตนะ แปลว่า แตนต่อเชื่อม คือ ตา สัมผัส รูป หู สัมผัส เสียง จมูก สัมผัส กลิ่น ลิ้น สัมผัส รส กายสัมผัส โผฏฐัพพะ (หมายถึง สิ่งที่สัมผัสได้ด้วยกาย ได้แก่ ความร้อน ความเย็น ความแข็ง ความอ่อน) ใจสัมผัส ธรรมารมณ์ (หมายถึง สิ่งที่ใจคิดเรื่องราวต่างๆที่ระลึกได้เกี่ยวกับสิ่งที่พบหรือรับรู้ทางหู ตา จมูก ลิ้น และกาย และปรากฏขึ้นทางใจ)^๖ กระบวนการดังกล่าวสามารถแสดงรูปภาพได้ดังนี้

รูปภาพที่ ๑ แสดงกระบวนการและช่องทางการสื่อสารตามหลักพุทธศาสนา

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) ได้กล่าวถึง กระบวนการรับรู้ของมนุษย์ตามหลักพระพุทธศาสนา สรุปให้เห็นง่าย ๆ ได้ดังนี้^๗

อายตนะ+ อารมณ์ + วิญญาณ = ผัสสะ → เวทนา
 ช่องทางรับรู้ สิ่งที่ถูกรับรู้ ความรู้ การรับรู้ ความรู้สึกต่ออารมณ์

จากกระบวนการรับรู้ของมนุษย์นี้ ทำให้เข้าใจกระบวนการของที่มาของการสื่อสารด้วยการพูดของบุคคล สอดคล้องกับแบบจำลองการสื่อสารของ เบอร์โล (Berlo, 1960) ที่กล่าวว่า กระบวนการสื่อสารของมนุษย์ประกอบด้วยองค์ประกอบ ๔ องค์ประกอบคือ ๑) ผู้ส่งสาร (Sender) ๒) สาร (Message) ๓) สื่อ (Channel) ๔) ผู้รับสาร (Receiver) ซึ่งเรียกย่อว่า S-M-C-R Model โดยเฉพาะในส่วนช่องทางการสื่อสารของมนุษย์ ที่เหมือนกับของพระพุทธองค์มาก กล่าวคือ เบอร์โล (Berlo) แนะนำช่องทางการสื่อสารของมนุษย์ ได้แก่ ประสาทสัมผัสทั้ง ๕ คือ ตา หู จมูก

^๖ ธีรยุทธ วิเชียรโชติ และนวลเพ็ญ วิเชียรโชติ, “จิตวิทยาการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์”ในการศึกษาตามแนวพุทธ, เล่ม ๒, (กรุงเทพมหานคร: สมาคมการศึกษาแห่งประเทศไทย, ม.ป.ป., หน้า ๕๔๓-๕๔๘.

^๗ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, หน้า ๓๗.

ล้น ผิวน้ำมัน ที่เป็นช่องทางสำหรับการรับเข้าและส่งออกของการสื่อสาร แต่แนวคิดของพระพุทธองค์เกิดขึ้นก่อนเบอร์ไลนัส ๑,๕๐๓ ปี และแนวคิดของพระพุทธองค์ทรงล้ำลึกกว่ามาก โดยได้เสนอถึงลึกลงไปถึงส่วนที่ไม่ใช่แต่เฉพาะส่วนของรูปธรรมเท่านั้น แต่ทรงเสนอไปถึงการรับรู้ผ่านนามธรรมที่จับต้องไม่ได้ อันได้แก่การรับรู้ทางใจไว้ด้วย ในขณะที่เบอร์โล (Berlo) เสนอไว้เพียง ตา หู จมูก ลิ้น ผิวน้ำมัน (เทียบได้กับกายในนัยของพระพุทธเจ้า) ซึ่งความรู้ที่รับรู้มาจากทางมโนทวารหรือใจ นี่เองที่เรียกตามแนวอภิธรรมว่า ธรรมหรือธรรมารมณ์^๘ ประกอบด้วยเวทนาขันธ์ (ความรู้ต่อเวทนา) สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ อนิหัตถสนธิปฏิบัติรูป (รูปที่เห็นไม่ได้ กระทบหรือถูกต้องไม่ได้) และอสังขตธาตุหรือนิพพาน สำหรับในหลักการสื่อสารทั่วไป ในยุคพระพุทธองค์ยังไม่มีสื่อและเทคโนโลยีสมัยใหม่ในการสื่อสาร มีเพียงการสื่อสารด้วยการพูดและการเขียนเท่านั้น หลักการสื่อสารที่พระองค์ทรงสั่งสอนจึงเน้นไปที่การพูด การฟังแต่หลักการต่างๆที่พระองค์ทรงสั่งสอนดังที่จะกล่าวต่อไปนี้ สามารถนำไปพัฒนาประยุกต์ใช้ได้กับการสื่อสารในทุกรูปแบบ เช่น การรายงานข่าว การโฆษณา การประชาสัมพันธ์ เป็นต้น

หลักวาทกรรม (การพูด) การสื่อสารตามหลักพระพุทธศาสนา

พระพุทธเจ้าได้ทรงสั่งสอนหลักการสื่อสารด้วยการพูด หรืออาจเรียกได้ว่าเป็นวาทกรรมการสื่อสารด้วยคำพูดตามรูปแบบของพระพุทธศาสนาในหลายประการ ได้แก่

(๑) การพูดที่ดีและไม่ดี

ในพาลบัณฑิตสูตรพระพุทธเจ้าทรงแสดงถึงคุณสมบัติสำคัญประการหนึ่งของบัณฑิต คือ มีการพูดถ้อยคำที่ดีที่ตนเคยพูดมาเป็นปกติ ซึ่งวจีกรรมหรือการพูดของบัณฑิตจะเป็นวจีกรรมที่สุภาพดีงาม ซึ่งมีลักษณะ ๔ ประการ^๙ คือ

๑. พูดคำจริงคือคำพูดแน่นอนและคงที่ รักษาคำพูดไม่เปลี่ยนแปลงไปมา
๒. พูดคำสมานไมตรี คือ พูดคำสุกไมตรี และพูดคำประสานสามัคคี พูดแนะนำคนที่ยังไม่รู้จักให้รู้จักกันและพูดชักนำคนที่รู้จักกันให้ชอบพอกัน พูดชักจูงคนที่ชอบพอกันให้สนิทสนมกัน
๓. คำไพเราะ คือ คำพูดที่ดูดีมีและคำพูดอ่อนหวาน ถ้อยคำออกมาจากน้ำใจใสสะอาดของผู้พูด พูดเข้าใจ ผู้ฟังให้เห็นควรถือเอาเป็นเยี่ยงอย่าง ซึ่งจัดเป็นคำพูดดูดีมี พูดให้กำลังใจ ทำให้ผู้ฟังชื่นบาน
๔. พูดคำพูดที่มีประโยชน์ ซึ่งพระพุทธองค์ทรงสอนว่าคำพูดมีประโยชน์ คือ คำพูดมีเหตุผล มีหลักฐานยืนยัน ผู้อื่นคัดค้านไม่ได้

พระพุทธองค์ได้ทรงแสดงลักษณะของการสื่อสารด้วยการพูดที่ไม่ดีของคนพาลในจตุคนินาตอังคุตตรนิกายว่ามีลักษณะดังนี้ คือ^{๑๐}

- (๑) คนพาลชอบเผยแพร่โทษของคนอื่น
- (๒) คนพาลไม่ชอบเผยคุณงามความดีของคนอื่น

^๘ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๖.

^๙ ชัยวัฒน์ อัดพัฒน, **หลักพุทธศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร: คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๓), หน้า ๑๖๕-๑๖๖.

^{๑๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖๒-๑๖๓.

(๓) คนพาลไม่ชอบเผยโทษของตน

(๔) คนพาลชอบบอวดคุณงามความดีของตน

นอกจากนี้คนพาลยังมีลักษณะในการสื่อสาร คือ ชอบแนะนำสิ่งที่ไม่ควรแนะนำ ไม่รู้จักอุบายแนะนำ และแม้พูดดีก็โกรธ^{๑๑}

พระพุทธองค์ยังได้สอนเรื่องการพูดไว้ในหลักสัมมาวาจาหรือวาจาชอบหรือเจรจาชอบ (Right speech) ซึ่งเป็นศีลพื้นฐานสำหรับบุคคลทั่วไป ซึ่งให้ปฏิบัติ ดังนี้

(๑) ละมุสาวาท เว้นการพูดเท็จ ให้พูดสัจจาจา พูดคำจริง

(๒) ละปิสุณาวาจา เว้นการพูดส่อเสียด ให้พูดสมัคกระณิวาจา พูดคำสมานสามัคคี

(๓) ละผรุสวาจา เว้นการพูดคำหยาบ ให้พูด สันหวาจา พูดคำอ่อนหวานสุภาพ

(๔) ละสัมผัปปลาปะ เว้นการพูดเพ้อเจ้อ ให้พูดอัตถสัณหิตาวาจา พูดคำมีประโยชน์^{๑๒}

อธิบายได้ว่า บุคคลไม่ควรพูดคำเท็จทำให้คนอื่นเสียหาย ไม่พูดส่อเสียดให้คนอื่นเข้าใจผิด ทะเลาะเบาะแว้งกัน ไม่พูดคำหยาบให้เกิดความเสียหายกับผู้อื่น และไม่พูดเพ้อเจ้อไร้สาระประโยชน์ การสื่อสารด้วยสัมมาวาจา ย่อมก่อให้เกิดความเข้าใจกัน ซึ่งเป็นเป้าหมายหลักของการสื่อสารและเป็นเครื่องชี้วัดประสิทธิภาพความสำเร็จของการสื่อสารไว้วางใจ มีจิตใจสงบ^{๑๓}

(๒) บุคคลไม่ควรพูดปดหรือพูดเท็จ

หลักการสื่อสารที่สำคัญเด่นชัดที่สุดตามแนวพระพุทธศาสนาคือ การห้ามพูดเท็จ ซึ่งทรงกำหนดไว้ในศีล ๕ ข้อที่ ๔ ว่า “มุสาวาทา เวรมณี สิกขาปทิสมาทียามิ”

พระพุทธองค์ทรงกล่าวว่า “ภิกษุทั้งหลาย เมื่อบุคคลล่วงละเมิดธรรมอย่างหนึ่งแล้ว เราขอบอกว่า บาปกรรมอะไรๆ อย่างอื่นที่เขาจะไม่ทำนั้นย่อมไม่มี ธรรมอย่างหนึ่ง คืออะไร คือ สัมปะชานมุสาวาท (กล่าวเท็จทั้งที่รู้อยู่)”^{๑๔}

พุทธพจน์แสดงให้เห็นถึง การพูดปดทั้งที่รู้ นับประสาอะไรกับเรื่องอื่นๆหรือมีบาปกรรมอะไรบ้างที่ผู้รู้จะทำไม่ได้ นอกจากนี้พระพุทธองค์ยังได้ตรัสว่า “เพราะเหตุเพียงการพูดจาคล่องแคล่ว หรือเพราะมีผิวพรรณงดงาม แต่ยังมีมารยาท ทรชนนี้ และโอ้อวด บุคคลก็หาถือว่าคนดีได้ไม่”^{๑๕}

ขณะเดียวกันทรงกล่าวถึงคุณค่าของการเว้นจากการพูดเท็จว่า “...บุคคลประกอบด้วยธรรม ... เป็นผู้เว้นขาดจากการพูดเท็จ ย่อมดำรงอยู่ในสวรรค์ เหมือนได้รับอัญเชิญไปประดิษฐานไว้”^{๑๖}

คำว่ามุสา แปลว่า ความเท็จ ได้แก่ การโกหก ซึ่งแสดงออกได้ ๒ วิธีคือ ทางวาจา ได้แก่ พูดโกหกชัดๆ และทางกาย คือ การแสดงออกให้คนอื่นเข้าใจผิด เช่น เขียนจดหมายโกหก รายงานเท็จ

^{๑๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖๓.

^{๑๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), *พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ*, หน้า ๗๖๘-๗๖๙.

^{๑๓} ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์, *ศาสนา*, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๑๘), หน้า ๓๑.

^{๑๔} ชู.อิตติ. (ไทย) ๒๕/๒๕/๓๖๘.

^{๑๕} ชู.ธ. (ไทย) ๒๕/๒๖๒/๑๑๔.

^{๑๖} อ.ปญฺจก. (ไทย) ๒๒/๑๔๕/๒๔๒.

ทำหลักฐานปลอมทำเครื่องหมายให้คนอื่นหลงเชื่อ สันนิษฐานในเรื่องควรรับ พักหน้ารับในเรื่องที่ควรปฏิเสธล้วนถือว่าผิดศีลข้อนี้ ผิดทั้งทางกายและวาจา ซึ่งการมุสา^{๑๗}นั้น มี ๗ แนวทางด้วยกันคือ

๑. ปด ได้แก่ โกหกซัดๆ ไม่รู้ไม่เห็น
๒. ทนสบถสาบาน ทำผิดจริง แต่กล้าสาบานว่าไม่ได้ทำ ไม่ได้พูด
๓. ทำเล่ห์กระเท่ เช่น ทำเป็นคนพิการเพื่อให้คนเข้าใจผิดแล้วให้ทาน
๔. มายา แสดงอาการลวงคนอื่น เช่น เจ็บน้อย แต่แกล้งทำเป็นเจ็บหนักมาก
๕. ทำเลศนัย พูดเล่นสำนวนให้คนฟัง เข้าใจผิด
๖. เสริมความ เรื่องมีมูลน้อยแต่พูดให้มากมายขึ้นกว่าข้อเท็จจริง
๗. อำความ เรื่องมีมูลมาก แต่พูดให้น้อย เช่น รายงานเหตุการณ์ข้อเท็จจริงเพียง

บางส่วน เพื่อปกปิดข้อบกพร่อง^{๑๗}

องค์ประกอบของมุสาวาทา

๑. เรื่องนั้นไม่จริง
๒. มีจิตคิดจะพูด
๓. มีความพยายามในการพูด
๔. มีเจตนาที่จะพูดให้คนอื่นเข้าใจผิด

จะเห็นได้ว่า ศีลข้อนี้สำคัญอยู่ที่เจตนา คือ มีความจงใจที่จะพูดให้คนอื่นเข้าใจผิด ส่วนคนอื่นจะเชื่อหรือไม่ ไม่สำคัญ

โทษของการละเมิดศีลข้อนี้ ได้แก่

๑. การพูดเท็จเป็นการทำลายตนเอง
๒. การพูดเท็จเป็นการทำลายประโยชน์ของคนอื่น
๓. การพูดเท็จย่อมอาจทำลายชาติบ้านเมืองได้
๔. คนพูดเท็จย่อมไม่มีใครเชื่อ

เหตุผลในการห้ามไม่ให้พูดเท็จ ก็เพื่อประโยชน์ ดังต่อไปนี้

๑. เพื่อป้องกันการทำลายประโยชน์ของคนอื่น
๒. เพื่อให้คนอยู่ร่วมกันด้วยความซื่อสัตย์ต่อกัน
๓. เพื่อความสามัคคีในหมู่คณะ
๔. คนไม่พูดเท็จมีคำสัตย์ย่อมได้รับการเชื่อถืออย่างสูง

อานิสงส์แห่งการรักษาศีล มุสาวาทา ๑๔ ประการ ได้แก่

๑. มีอินทรีย์ทั้ง ๕ ผ่องใส	๒. มีวาจาไพเราะ สละสลวย
๓. ไม่ไร้พินสอมอดและชาวสะอาด	๔. มีอ้วนจนเกินไป
๕. ไม่ผอมจนเกินไป	๖. ไม่สูงจนเกินไป
๗. ไม่เตี้ยจนเกินไป	๘. ปากหอมเหมือนดอกบัว
๙. ได้แต่สัมผัสอันเป็นสุข	๑๐. มีบริวารชนล้วนแล้วแต่ขยัน

ชั้นแข็ง

^{๑๗} ชัยวัฒน์ อุตพัฒน, หลักพุทธศาสนา, หน้า ๕๘-๕๙.

๑๑. มีถ้อยคำที่เชื่อถือได้

๑๓. มีใจไม่ฟุ้งซ่าน

๑๒. มีลึนบางแดงอ่อนเหมือนกลีบบัว

๑๔. ไม่เป็นอ่าง ไม่เป็นใบ^{๑๘}

(๓) บุคคลไม่ควรพูดมากแล้วไม่ทำ แต่ควรพูดน้อยแล้วทำ

พระพุทธองค์ทรงสอนว่า “คนที่กล่าวพุทธพจน์ แม้มาก แต่มัวประมาณ ไม่ทำตามพุทธพจน์ นั้น ย่อมไม่ได้รับผลแห่งความเป็นสมณะ เหมือนคนรับจ้างเลี้ยงโคได้แต่นับโคให้คนอื่น ฉะนั้น ส่วน คนที่กล่าวพุทธพจน์ แม้น้อย แต่ประพฤติธรรมสมควรแก่ธรรมเป็นปกติลาคะ โทสะ และโมหะได้แล้ว รู้ชอบ มีจิตหลุดพ้นดีแล้วไม่ยึดติดในโลกนี้และโลกหน้า เขาย่อมได้รับผลแห่งความเป็นสมณะ”^{๑๙} กล่าวได้ว่า คนที่พูดถ้อยคำมีประโยชน์ แม้มาก แต่เป็นผู้ประมาณ ไม่ทำตามถ้อยคำนั้น ผู้นั้นย่อมไม่ได้มีส่วนแห่งคุณธรรมที่ทำให้เป็นสมณะ เหมือนคนเลี้ยงโค นับโคให้ผู้อื่น แต่ไม่มีส่วนแห่งน้ำมันโค ส่วนคนที่พูดถ้อยคำมีประโยชน์ แม้น้อย แต่ประพฤติตามธรรม ละราคะ โทสะ และโมหะได้ รู้โดยชอบ มีจิตหลุดพ้นแล้วด้วยดี ไม่ถือมั่นในโลกนี้หรือโลกอื่น ย่อมเป็นผู้มีส่วนแห่งคุณธรรมทำให้เป็นสมณะได้

(๔) บุคคลควรระมัดระวังการพูดจา

พระพุทธองค์ทรงเปรียบเทียบไว้ว่า “ผรุสวาจา (คำหยาบ) เป็นเหมือนผึ้งเครื่องตัดตนของคนพาลผู้กล่าวคำชั่ว ย่อมเกิดที่ปากของคนพาล ผู้ใดสรรเสริญคนที่ควรติเตียน หรือติเตียนคนที่ควรสรรเสริญ ผู้นั้นชื่อว่าสั่งสมความผิดไว้ด้วยปาก ย่อมไม่ประสบความสำเร็จ เพราะความผิดนั้น”^{๒๐}

เปรียบได้กับคนที่เกิดมีขวานเกิดมาในปากด้วย คนพาลเมื่อกล่าวคำชั่ว ชื่อว่าใช้ขวานนั้นฟันตัวเอง เหมือนกับไม่รู้ว่ามีขวานควรสรรเสริญ ผู้ใดควรติ จึงชื่อว่าใช้ปากเลือกเก็บความชั่วเอาไว้ ซึ่งย่อมจะไม่ได้ประสบความสำเร็จเพราะความชั่วนั้นๆเลย

หลักการเลือกใช้ช่องทางการสื่อสารในการเปิดรับข้อมูลข่าวสาร

ในเรื่องช่องทางการสื่อสาร ซึ่งในทางพุทธศาสนาชี้ว่าได้แก่ หู จมูก ลิ้น กาย ใจ พระพุทธองค์ทรงสอนว่าไม่ควรชื่นชมลุ่มหลงมาก เพราะเป็นช่องทางแห่งการเกิดทุกข์ได้ เป็นช่องทางของมาร (สิ่งที่ขัดขวางความดี ก่อให้เกิดทุกข์) และทรงกล่าวว่า “...ผู้ที่เพลิดเพลินรูป ชื่อว่าเพลิดเพลินทุกข์ ผู้ที่เพลิดเพลินทุกข์ เรากล่าวว่า พ้นจากทุกข์ไม่ได้ ผู้ที่เพลิดเพลินสัททะ ฯลฯ คันธะ ฯลฯ รส ฯลฯ โผฏฐัพพะ ฯลฯ ผู้ที่เพลิดเพลินธรรมมารมณฺ์ ชื่อว่าเพลิดเพลินทุกข์ ผู้ที่เพลิดเพลินทุกข์ เรากล่าวว่า พ้นจากทุกข์ไม่ได้”^{๒๑}

พุทธพจน์นี้ชี้ให้เห็นว่า ผู้ใดชื่นชมในอายตนะต่างๆ เช่น ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ชื่นชมรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ (สิ่งที่ถูกต้องได้) ธรรมะ (สิ่งที่รู้ได้ด้วยใจ) ผู้นั้นชื่อว่าชื่นชมในความทุกข์ ดังนั้นผู้ที่ชื่นชมทุกข์ ก็ย่อมไม่พ้นจากทุกข์ไปได้

พระผู้มีพระภาคยังตรัสอีกว่า

^{๑๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๐.

^{๑๙} ชุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑๙-๒๐/๓๐.

^{๒๐} อง.ทสก. (ไทย) ๒๔/๘๙/๒๐๑.

^{๒๑} ส.สพ. (ไทย) ๑๘/๒๐/๑๙.

“...รูปที่พึงรู้แจ้งทางตาที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ ชวนให้รัก ชักให้ใคร่ พาใจให้กำหนดมีอยู่ ถ้าภิกษุยังเพลิดเพลิน เซยชมยัตติตรูปนั้นอยู่ เมื่อเธอเพลิดเพลิน เซยชม ยัตติตรูปนั้น ความเพลิดเพลิน ย่อมเกิดขึ้น เรากล่าวว่า เพราะความเพลิดเพลินเกิด ทุกข์จึงเกิด ฯลฯ รสที่พึงรู้แจ้งทางลิ้นมีอยู่ ฯลฯ ธรรมารมณ์ที่พึงรู้แจ้งทางใจที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ ชวนให้รัก ชักให้ใคร่ พาใจให้กำหนดมีอยู่ ถ้าภิกษุยังเพลิดเพลิน เซยชมยัตติตรูปนั้นอยู่ เมื่อเธอเพลิดเพลิน เซยชม ยัตติตรูปนั้น ความเพลิดเพลิน ย่อมเกิดขึ้น เรากล่าวว่า เพราะความเพลิดเพลินเกิด ทุกข์จึงเกิด”^{๒๒}

พุทธพจน์นี้ชี้ให้เห็นว่า ในที่ใดมีตา มีรูป (สิ่งที่เห็นได้ด้วยตา) มีความรู้แจ้งทางตา มีธรรมที่พึงรู้แจ้ง ด้วยความรู้แจ้งทางตา ในที่ใดมีหู มีเสียง ฯลฯ มีธรรมะ (สิ่งที่รู้ได้ด้วยใจ) มีความรู้แจ้งทางใจ มีธรรมะที่พึงรู้แจ้ง ด้วยความรู้แจ้งทางใจในที่นั้น ย่อมเกิดทุกข์ตามมาแน่นอน

นอกจากนี้ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ยังเป็นช่องทางไปยังทางของนรกได้ด้วย ทรงกล่าวว่า

“...ในนรกทั้ง ๖ ชุมชนั้น สัตว์ย่อมเห็นรูปอย่างใดอย่างหนึ่งทางตาได้ แต่เห็นได้เฉพาะรูปที่ไม่น่าปรารถนา ไม่เห็นรูปที่น่าปรารถนา เห็นได้เฉพาะรูปที่ไม่น่าใคร่ ไม่เห็นรูปที่น่าใคร่ เห็นได้เฉพาะรูปที่ไม่น่าพอใจ ไม่เห็นรูปที่น่าพอใจ ฟังเสียงอย่างใดอย่างหนึ่งทางหูได้ ฯลฯ ดมกลิ่นอย่างใดอย่างหนึ่งทางจมูกได้ ฯลฯ ลิ้มรสอย่างใดอย่างหนึ่งทางลิ้นได้ ฯลฯ ถูกต้อง โภกฐัพพะอย่างใดอย่างหนึ่งทางกายได้ ฯลฯ รู้แจ้งธรรมารมณ์อย่างใดอย่างหนึ่งทางใจได้ แต่รู้แจ้งได้เฉพาะธรรมารมณ์ที่ไม่น่าปรารถนา ไม่รู้แจ้งธรรมารมณ์ที่น่าปรารถนา รู้แจ้งได้เฉพาะธรรมารมณ์ที่ไม่น่าใคร่ ไม่รู้แจ้งธรรมารมณ์ที่น่าใคร่ รู้แจ้งได้เฉพาะธรรมารมณ์ที่ไม่น่าพอใจ ไม่รู้แจ้งธรรมารมณ์ที่น่าพอใจ...”^{๒๓}

พุทธพจน์แสดงให้เห็นว่า ช่องทางการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของกายมนุษย์ทั้ง ๕ ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น ผิสัมผัส(กาย) ใจ สามารถรับรู้หรือรับเข้าซึ่งข่าวสารที่อาจก่อให้เกิดทุกข์ (หรือนรกทางใจ) และสุข (หรือสวรรค์ในใจ) บุคคลจึงควรรู้จักเลือกรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ที่สร้างสุขให้กับตน และควรหลีกเลี่ยงการรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่ไร้ประโยชน์ที่จะสร้างทุกข์ให้กับตน ซึ่งนับเป็นหลักการเลือกรับรู้เชื่อถือในข้อมูลข่าวสาร ดังที่ทรงตรัสแก่ชาวกาลามะที่ปรากฏในเกสปุตติสูตรว่า

- ๑) อย่าปลงใจเชื่อด้วยการฟังตามกันมา
- ๒) อย่าปลงใจเชื่อด้วยการถือสืบๆกันมา
- ๓) อย่าปลงใจเชื่อด้วยการเล่าลือ
- ๔) อย่าปลงใจเชื่อด้วยการอ้างตำราหรือคัมภีร์
- ๕) อย่าปลงใจเชื่อเพราะตรรกะ (การคิดเอาเอง)
- ๖) อย่าปลงใจเชื่อเพราะการอนุমান
- ๗) อย่าปลงใจเชื่อด้วยการคิดตรองตามแนวเหตุผล
- ๘) อย่าปลงใจเชื่อเพราะเข้าได้กับทฤษฎีที่พินิจไว้แล้ว
- ๙) อย่าปลงใจเชื่อเพราะมองเห็นรูปลักษณะน่าจะเป็นไปได้

^{๒๒} ส.สพ. (ไทย) ๑๘/๖๔/๕๕.

^{๒๓} ส.สพ. (ไทย) ๑๘/๑๓๕/๑๖๙.

๑๐) อย่าปลงใจเชื่อเพราะนับถือว่า ท่านสมณะนี้เป็นครูของเรา^{๒๔}

นอกจากนี้ได้ทรงสอนหลักการให้เกิดความเชื่อต่อเมื่อ “เมื่อเข้าใจด้วยตนเองว่าอะไรเป็นกุศล เป็นสิ่งที่ดีไม่มีโทษ ผู้รู้สรรเสริญ ทำแล้วได้รับประโยชน์และความสุข ก็ควรยอมรับ”^{๒๕}

หลักการวิเคราะห์ผู้รับสารตามแนวพุทธศาสนา

พระพุทธเจ้าทรงแยกวิเคราะห์ผู้รับสารตามระดับปัญญา ซึ่งแตกต่างไปจากหลักการสื่อสารของนักวิชาการตะวันตกที่วิเคราะห์ผู้รับสารตามหลักพื้นฐานง่ายๆ เช่น ลักษณะทางกายภาพ จิตใจ เช่น หลักทฤษฎีความแตกต่างระหว่างบุคคล (Individual Differences theory) ของเดอร์เฟอร์ (De Fleur, 1966)^{๒๖} ที่ให้ข้อคิดว่าบุคคลมีความแตกต่างกันในด้านบุคลิกภาพ สภาพจิตวิทยา ทัศนคติ ค่านิยม ความเชื่อ แตกต่างกัน เนื่องจากการเรียนรู้จากสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน แต่สำหรับพระพุทธองค์ทรงแบ่งบุคคลที่จะสั่งสอนตามระดับปัญญา ซึ่งลึกซึ้งกว่านักวิชาการตะวันตก พระองค์จะทรงแสดงธรรม (หรือสื่อสาร) ตามความเหมาะสมของบุคคล ทรงมองเห็นว่าบุคคลมีความสามารถทางปัญญาแตกต่างกันเป็น ๔ ระดับ^{๒๗} คือ

๑. อุคฆติตัญญู ได้แก่ ผู้มีภูมิปัญญาที่สามารถเรียนรู้และเข้าใจพระธรรมคำสอนได้ทันทีเมื่อได้ฟัง เปรียบเสมือนดอกบัวเจริญเต็มที่ที่ผลิโผล่เหนือระดับน้ำ เปรียบที่จะบานได้ทันทีเมื่อได้รับแสงจากดวงอาทิตย์

๒. วิปจิตัญญู ได้แก่ ผู้สามารถเรียนรู้ได้เมื่อมีการอธิบายขยายความเพิ่มเติม เปรียบเสมือนดอกบัวที่ชูก้านมาถึงระดับพื้นน้ำรอที่จะโผล่พ้นน้ำในวันรุ่งขึ้นและเตรียมบานเมื่อได้รับแสงตะวัน

๓. เนยยะ คือ ผู้อาจเรียนรู้ธรรมด้วยอาศัยความเพียรอย่างยิ่งยวดทั้งด้วยการฟัง การคิด การถาม การทอ้งบ่น เปรียบเสมือนดอกบัวที่อยู่ใต้น้ำ ต้องการเวลาในการโผล่ขึ้นสู่พื้นผิวน้ำเพื่อแบ่งบานในโอกาสต่อไป

๔. ปทปรมะ ได้แก่ ผู้ซึ่งไม่อาจเรียนรู้และเข้าใจในพระธรรมพิเศษ แม้จะฟัง คิด และทอ้งบ่นอย่างไรก็ตามเปรียบเสมือนบัวที่จมติดอยู่ใต้ตม

ซึ่งการสื่อสารจะต้องสื่อให้เหมาะสมกับระดับปัญญาที่แตกต่างกันของผู้รับสาร โดยใช้เทคนิควิธีการสื่อสารที่เหมาะสมกับผู้รับสาร

บทสรุป

เทคโนโลยีการสื่อสารที่มีความก้าวหน้าไปไม่หยุดยั้งนี้มีความสัมพันธ์กับอำนาจด้านการเมือง และการปกครองอย่างใกล้ชิดเมื่อมีการปฏิวัติด้านเทคโนโลยีการสื่อสารแบบใหม่ๆ ขึ้นจะส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในลักษณะใหม่ๆ ซึ่งเป็นการสื่อสารในแนวตั้งทำให้ภาพลักษณ์

^{๒๔} อก.พูก. (ไทย) ๒๐/๖๖/๒๕๗.

^{๒๕} ชัยวัฒน์ อุตพัฒน, **หลักพุทธศาสนา**, หน้า ๑๑๓.

^{๒๖} De Fleur, 1966, อ้างใน พัทธี เสงี่ยมรักษา, เมตตา วิวัฒนานุกูล,และถิรนนท์ อนวัชศิริวงศ์, **แนวคิดหลักนิเทศศาสตร์**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ข้าวฟ่าง จำกัด, ๒๕๓๘), หน้า ๑๘๕.

^{๒๗} สุวัฒน์ จันทระจาง, **ความเชื่อของมนุษย์เกี่ยวกับปรัชญาและศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุภาพใจ, ๒๕๔๐), หน้า ๓๑๕.

ในการสื่อสารของการเมืองไทยในสายตาของประชาชนทั่วไปมีลักษณะเป็น "การสื่อสารที่มีเป้าหมายเพื่อการครอบงำ" ทำให้ประชาชนมีปฏิกิริยาตอบโต้การสื่อสารทางการเมืองเป็น ๒ ลักษณะคือ กลัวและหลีกเลี่ยงที่จะสื่อสารกับสื่อและเกิดการเมินเฉยที่จะติดตามข่าวสารทางการเมือง ซึ่งปฏิกิริยาทั้งสองแบบนี้ล้วนส่งผลเสียกับระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในทางการเมืองทั้งสิ้น

อย่างไรก็ตามการสื่อสารทางการเมืองยังถูกใช้เป็นเครื่องมือที่เป็นอุปกรณ์ และวิธีการใช้อุปกรณ์ในการสื่อสารทางการเมืองเพื่อเชื่อมโยงระหว่างรัฐบาล และประชาชนทั้งรูปแบบของการสื่อสารทางการเมืองทั้งแนวนอน และแนวตั้ง เมื่อเป็นเช่นนี้จริยธรรมในการสื่อสารจะเป็นตัวขับเคลื่อนให้ทุกอย่างเป็นไปในทางดีจริยธรรมเนื่องจากหลักคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ที่ว่าด้วยการสื่อสารในด้านกระบวนการสื่อสาร หลักการพูด การฟัง จะเป็นหลักการที่ช่วยให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ หลักคำสั่งสอนว่าด้วยการสื่อสารของพระพุทธองค์ยังครอบคลุมถึงหลักจรรยาบรรณ และจริยธรรมของการสื่อสารอีกด้วย หากสังคมไทยได้นำหลักจริยธรรมการสื่อสารตามแนวพุทธศาสนานี้มาใช้ในการสื่อสารทางการเมืองก็จะเป็นหลักการสื่อสารที่ช่วยให้บุคคลมีความสุข มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน และเป็นหลักการสื่อสารที่ช่วยให้สังคมทุกระดับทั้งในระดับปัจเจกบุคคล ระดับครอบครัว ชุมชน ประเทศชาติ หรือแม้กระทั่งในระดับสากล คือ สังคมโลกทั้งหมดได้คงไว้ซึ่งสันติสุข ปราศจากอคติ ความแตกแยก ความขัดแย้งได้อย่างแท้จริงอีกด้วย

บรรณานุกรม

๑. คัมภีร์พระไตรปิฎกและหนังสือทั่วไป

- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎก ภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.
- มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎก ภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.
- กาญจนา แก้วเทพ. **ทฤษฎีการสื่อสารมวลชน**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑.
- ชัยวัฒน์ อุตพัฒน. **หลักพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร: คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๓.
- ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์. **ศาสนา**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๑๘.
- พชันี เขยจรรยา เมตตา วิวัฒนานุกูล และถิรนนท์อนวัชศิริวงศ์. **แนวคิดหลักนิเทศศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ข้าวฟ่าง จำกัด, ๒๕๓๘.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๓. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๑.
- วีรยุทธ วิเชียรโชติ และนวลเพ็ญ วิเชียรโชติ. **“จิตวิทยาการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์” ในการศึกษาตามแนวพุทธ**. เล่ม ๒. กรุงเทพมหานคร: สมาคมการศึกษาแห่งประเทศไทย, ม.ป.ป.

สุวัฒน์ จันทระจำนง. ความเชื่อของมนุษย์เกี่ยวกับปรัชญาและศาสนา. กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์สุภาพใจ, ๒๕๔๐.

หนังสือภาษาอังกฤษ/ English texts

Anura Goonasekara, “Asia and the Information Revolution”, Asian Journal of Communication Vol. 7 No. 2 (1997).

Berlo, D.K. **The Process of Communication : Introduction to Theory and Practice**,
SanFrancisco : Rinehart Press, 1960.

**ประเพณีการแห่พระเจ้าหมอของชุมชนโบราณพันปีปราสาทข่างปีบ้านข่างปี
ตำบลข่างปี อำเภอกีษรภูมิ จังหวัดสุรินทร์**
PRACHAOMOR PARADE FESTIVAL IN PRASATCHANG PI COMMUNITY

พระธรรมโมลี,ดร.

อาจารย์ประจำสาขาวิชาพระพุทธศาสนา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์

ดร.ยโสธรา ศิริภาพระภากร

รองผู้อำนวยการสำนักปฏิบัติธรรมจังหวัดสุรินทร์ แห่งที่ ๒
วัดป่าโยธาประสิทธิ์, จังหวัดสุรินทร์

บทคัดย่อ

ประเพณีการแห่พระเจ้าหมอ เป็นประเพณีและวัฒนธรรมโดยเนื้อแท้หรืออัตลักษณ์ของแต่ละเรื่องที่เป็นปรากฏการณ์ของการดำเนินชีวิตที่เกิดจากการประมวลผลจากการทดสอบและประเมินค่าด้วยประสบการณ์แห่งชีวิตของบรรพบุรุษของกลุ่มชนในสังคมนั้นๆ ปรากฏการณ์ของอัตลักษณ์ทางสังคมของชาวชุมชนบ้านข่างปี มีการจัดประเพณีแห่พระเจ้าหมอและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็นวัตรปฏิบัติโบราณในสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 แห่งอริยธรรมขอม ซึ่งเชื่อกันว่ามีความศักดิ์สิทธิ์มาก และพิธีกรรมการแห่นี้จัดขึ้นเพื่อการสมโภช การจัดฉลอง และการถวายบูชาด้วยพิธีกรรมบวงสรวงในวาระประจำปี จัดขึ้นเพื่อความเป็นสิริมงคล และเพื่อความร่วมมือเป็นสุข และความอุดมสมบูรณ์

คำสำคัญ : ประเพณีการแห่, พระเจ้าหมอ, ชุมชนโบราณ, ปราสาทข่างปี

Abstract

The PrachaoMor parade is an identity of a traditional festival in the Chang Pi community. It is a phenomenon in the Chang Pi community which reflexed the social identity and the learning experience from the ancestor. They held the PrachaoMor parade festival for worshipping activity to the secrete spirit in Prasatchang Pi and this parade festival is for happiness and luckiness and prosperity as an annual anniversary which take place in ever year.

Keywords : PrachaoMor festival, Ancient community, Prasat Chang Pi

๑. บทนำ

ประเพณีการแห่พระเจ้าหมอ เป็นขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมโดยเนื้อแท้หรืออัตลักษณ์ของแต่ละเรื่องที่กำลังกล่าวไว้ เป็นปรากฏการณ์ของการดำเนินชีวิตที่เกิดจากการประมวลผลจากการทดสอบและประเมินค่าด้วยประสบการณ์แห่งชีวิตของบรรพบุรุษของกลุ่มชนในสังคมนั้นๆ^๑ และการกระทำต่างๆ ตามความหมายของของแต่ละเรื่องดังกล่าวที่ไม่เหมาะสมในช่วงของการประมวลผลที่บรรพบุรุษได้ประสบแล้วนั้น จะถูกลบล้างออกไปจากการปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง เพราะไม่ก่อให้เกิดผลดีต่อผู้ปฏิบัติในสังคม และจะคงเหลืออยู่แต่แนวทางการปฏิบัติที่ตังงามเท่านั้น^๒ ประวัติศาสตร์ของความเป็นมาของขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมของแต่ละสังคมสามารถตรวจสอบย้อนหลังกลับคืนไปได้ถึงต้นตอ เพราะเรื่องราวต่างๆ เหล่านี้ได้มีบันทึกไว้ในความทรงจำของผู้คนในสังคมและยังมีการถ่ายทอดเล่าขานสืบต่อกันมาอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งหลักฐานทางกายภาพที่ยังคงเหลือไว้ในรูปแบบต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นวัตถุต่างๆ ที่อยู่ในหลุมศพหรือพื้นที่ที่บรรพบุรุษเหล่านั้นเคยอาศัยอยู่ และความทรงจำเหล่านั้นยากที่จะลบเลือนได้ หากการดำเนินชีวิตของผู้คนในรุ่นต่อมายังคงไว้ซึ่งขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรม เพราะยังคงไว้ซึ่งคุณค่าอันสูงส่งที่นำความสุขมาสู่สมาชิกในสังคม^๓ ในอดีต มีอัตลักษณ์เป็นของตนเอง แม้จะมีกลุ่มชนพื้นเมืองหลายชนเผ่าก็ตาม เนื่องจากว่านอกจากจะมีพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นสถาบันที่สร้างการยึดเหนี่ยวกันไว้อย่างเหนียวแน่นทางด้านจิตใจ เพราะมีหลักการดำเนินชีวิตในรูปแบบเดียวกันคือคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจากพระไตรปิฎกเล่มเดียวกัน ยังมีขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมในดำรงชีวิตที่คล้ายคลึงกันด้วย^๔ และหนึ่งในขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมเหล่านั้นคือ “ฮีตสิบสอง” ซึ่งเป็นการผสมผสานระหว่างการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคมที่สอดคล้องกันระหว่าง ระบบนิเวศวิทยาของท้องถิ่นตามฤดูกาลและวันเดือนปีในอีกมิติหนึ่ง และอีกมิติหนึ่งนั้นคือ การนำเอาการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินชีวิตตามระบบนิเวศวิทยาที่อาศัยวันเดือนปีเป็นเกณฑ์ อันเป็นการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมท้องถิ่น กับวัฒนธรรมจากแหล่งอื่น ที่ทั้งสองส่วนล้วนมีส่วนร่วมทำให้วิถีชีวิตของคนในสังคมมีความสุขได้ หากคนในสังคมนั้นรู้จักคุณค่า รักษาคุณค่า และปรับวิถีชีวิตของตนเองให้รู้จักซึมซับและคงไว้ซึ่งคุณค่าของวัฒนธรรมที่ตนเองได้รับมานั้น ตามปรากฏการณ์แห่งการดำรงชีวิตในปัจจุบันซึ่งหากพิจารณาตามหลักการตีความของพอล ริเคอร์ Paul Ricoeur แล้ว ถือได้ว่าเป็นการผสมผสานตัวตนของชาวชุมชนบ้านช่างปี สู่บริบทแห่งธรรมชาติ ตามแก่นแท้ของคำสอนของพระพุทธศาสนา คือการรับเอาทางสายกลางเป็นเกณฑ์ปฏิบัติในชีวิตจริง เพราะวิถีของชีวิต

^๑Y. Ishizawa and Y. Kono.(Eds.), *Study and Preservation of Historic Cities of Southeast Asia: Study and Preservation of the Cultural Heritage of Southeast Asia*, (Tokyo: The Japan Time Ltd, 1986), p. 7-11.

^๒Clifford Geertz, *The Interpretation of Cultures: Selected Essays*, (NY: Basic Books, 1973), p. 7-23.

^๓Lorne L. Dawson, *Cults and New Religious Movements: A Reader*, (MA: Blackwell Publishing Ltd, 2003), p71-142.

^๔เดิม วิชาคณพจนกิจ, *ประวัติศาสตร์อีสาน*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๐), หน้า ๖-๒๙.

ผู้คนไม่ได้ขัดแย้งกับธรรมชาติเลย จึงทำให้ชุมชนบ้านช่างปีเป็นผู้มีน้ำใจที่ดีงาม ยินดีต้อนรับ และแสดงมิตรไมตรี พร้อมทั้งสู้ทนความยากลำบากต่างๆ ได้ดี มาตลอด

ปรากฏการณ์อัตลักษณ์ทางสังคมของชาวชุมชนบ้านช่างปี มีการจัดประเพณีแห่พระเจ้าหมอ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็นวัตถุโบราณในสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 แห่งอริยธรรมขอม ซึ่งเชื่อกันว่ามีความศักดิ์สิทธิ์มาก และพิธีกรรมการแห่นี้จัดขึ้นเพื่อการสมโภช การจัดฉลอง และการถวายบูชาด้วยพิธีกรรมบวงสรวงในวาระประจำปี จัดขึ้นเพื่อความเป็นสิริมงคล และเพื่อความร่มเย็นเป็นสุข และความอุดมสมบูรณ์ คุณค่าของขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมในประเพณีการแห่นี้เป็นสิ่งที่ทำให้สังคม ชุมชน และผู้ร่วมเข้าสู่พิธีกรรมได้เกิดความสามัคคี เอื้ออาทร และร่วมมือกันแสดงพลังแห่งศรัทธา จนเป็นที่มาของประเพณีแห่พระเจ้าหมอในปัจจุบัน จึงควรอย่างยิ่งที่จะอนุรักษ์สืบส่งอันทรงคุณค่านี้ไว้ตลอดไป

๒. ประเพณี

การเกิดวัฒนธรรมประเพณีมีความสำคัญและได้ปฏิบัติสืบทอดติดต่อกันมานานของคนไทยในจังหวัดสุรินทร์มีวัฒนธรรมประเพณีที่หลากหลาย มากมายที่มีการรักษาสืบทอดและดำรงไว้ในปัจจุบัน วัฒนธรรมประเพณีที่เกิดขึ้นนั้นเป็นวัฒนธรรมที่งดงามที่แสดงออกถึงความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ แสดงความรักสามัคคีสะท้อนให้เห็นความรักความเมตตาความกรุณาความผูกพันของสมาชิกคนในครอบครัวเครือญาติ และชุมชนแต่ละท้องถิ่น โดยจะประกอบพิธีกรรมตามวาระ กำหนด วัน เดือน ของทุกๆปี ประเพณีแห่พระเจ้าหมอของชาวชุมชนบ้านช่างปี ตำบลช่างปี อำเภอกะสัง จังหวัดสุรินทร์ เป็นประเพณีที่สะท้อนถึงวิถีชีวิตของชาวชุมชนที่จัดขึ้นเพื่อการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำปราสาท สมโภชพระเจ้าหมอ และรูปเคารพศักดิ์สิทธิ์ ฉลองให้เกิดเป็นสิริมงคลแก่ชุมชน บ้านช่างปี ประเพณีพิธีกรรมแห่สิ่งศักดิ์สิทธิ์เพื่อนำเข้าไปประกอบพิธีกรรมในองค์ปราสาทช่างปีซึ่งเป็นโบราณสถานที่ตั้งของปราสาทช่างปีอันเป็นแหล่งสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาที่ได้รับอิทธิพลมาจากศาสนาพราหมณ์เริ่มแรกและต่อมาในสมัยเจ้าชัยวรมันที่ 7 ได้กลายมาเป็นนโรคยาศาลาที่ได้รับอิทธิพลมาจากลัทธิมหายานเป็นศาสนสถานที่รักษาผู้คนที่เจ็บป่วย และเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาด้วย ประเพณีพิธีกรรมแห่พระเจ้าหมอนี้ได้เกิดขึ้นมาหลายปีจนกลายเป็นวัฒนธรรมประเพณีที่ชาวชุมชนบ้านช่างปี และชุมชนใกล้เคียงต้องมาร่วมประกอบพิธีกรรมแห่พระเจ้าหมอนี้ด้วยความเชื่อว่าเป็นสิ่งที่ศักดิ์สิทธิ์มาก และชาวชุมชนมีความประสงค์ต้องการให้เป็นประเพณีขึ้นเพื่อสร้างทางการท่องเที่ยวและให้เป็นที่รู้จักอีกประเพณีหนึ่งคือ ประเพณีแห่พระเจ้าหมอ นั้นเอง

“สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดบุรีรัมย์, “เอกสารรายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการพัฒนานิเวศน์วัฒนธรรมลุ่มน้ำโขง ชี มูล พื้นที่ตำบลหนองเต็ง อำเภอกะสัง จังหวัดบุรีรัมย์,บุรีรัมย์” , ๒๕๕๓. (อัคราเนนา)

๓. ประวัติความเป็นมาของประเพณีแห่พระเจ้าหมอที่ปรากฏในชุมชนบ้านช้างปี

บ่อเกิดความเชื่อประเพณีที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทนั้น เกิดจากความเชื่อที่สืบทอดต่อกันมายาวนาน จนมีผลกับพฤติกรรมและความคิดของมนุษย์ในยุคต่อมาโดยเชื่อกันว่า รูปเคารพที่สร้างขึ้นจากการสร้างโดยคนโบราณของบรรพบุรุษนั้นนับว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์มาก เพราะการสร้างของคนในยุคก่อนนั้นต้องสร้างความเชื่อและศรัทธามากที่สุดในการที่จะเคารพสิ่งอื่นใดนั้น ต้องมีความเชื่อ และศรัทธาในสิ่งที่ตนเองให้ความเคารพ ฉะนั้นการสร้างรูปเคารพนั้นต้องศักดิ์สิทธิ์ และมีความเชื่ออีกมิติหนึ่งคือ รูปเคารพนั้นจะต้องมีดวงวิญญาณที่ศักดิ์สิทธิ์มาสถิตอยู่ในรูปเคารพนี้ เมื่อผู้คนทำการบูชาเคารพกราบไหว้และทำการบวงสรวงสักการะตามความเชื่อย่อมเกิดประโยชน์คือสำเร็จตามที่ตนเองยอมสำเร็จความปรารถนาที่ตนอธิษฐาน หรือขอพร เป็นต้น ดังมีกล่าวไว้ในหนังสือสากศาสนาว่า วิญญาณหาได้ตายไปด้วยไม่ ยังคงสภาพเป็นอยู่ บรรดาลูกหลานของผู้บูชาผู้ที่บูชาจะต้องจัดอาหารพลีเช่นไหว้วิญญาณศักดิ์สิทธิ์ เพราะวิญญาณศักดิ์สิทธิ์ยังคงอำนวยความสุขแก่ตนเองและครอบครัวได้^๖ ความเชื่อเหล่านี้เองเป็นเหตุให้เกิดประเพณีและพิธีกรรมเกิดขึ้นประเพณีคือ “สิ่งที่ยึดถือปฏิบัติสืบๆ กันมาจนกลายเป็นแบบแผนขนบธรรมเนียมหรือจารีตประเพณี”^๗ การกระทำการบูชาแก่สิ่งศักดิ์สิทธิ์ถือว่าเป็นจุดมุ่งหมายประการหนึ่งของการบูชาบวงสรวงเช่นไหว้ แต่การบูชาในที่นี้ไม่ได้มีความหมายแคบๆ เพียงการแสดงความเคารพนบนอบต่อรูปเคารพ เทวรูป หรือพุทธรูปเท่านั้น ด้วยการเอาเครื่องสักการบูชามาเคารพอย่างที่ชาวพุทธหลายคนในปัจจุบันเข้าใจกันเท่านั้น หากครอบคลุมไปถึงการบำเพ็ญทักษิณานุประทานเพื่อเพิ่มพูนบุญสมบัติให้แก่วิญญาณผู้ล่วงลับไปแล้วหรือสิ่งสถิตในองค์ปราสาทช้างปี ด้วยความสำคัญกว่าเป็นผู้มีความศักดิ์สิทธิ์หรือคุณงามความดีควรแก่การเชิดบูชาเคารพกราบไหว้มีการแสดง อาทิเช่น การรำถวาย ด้วยชุดการแสดงต่างๆ การบวงสรวงบูชา และการทำบุญเพื่ออุทิศแก่ดวงวิญญาณศักดิ์สิทธิ์อีกวิธีหนึ่ง และประเพณีแห่พระเจ้าหมอนี้ยังเป็นการประกาศคุณความดีของท่านให้ปรากฏอย่างกว้างขวางเพื่อให้ผู้คนอื่นได้รับรู้ด้วยการกระทำพิธีกรรม ด้วยการบวงสรวงเช่นไหว้ เพื่อเป็นเครื่องบูชาแก่ผู้ มุ่งให้ได้รับประโยชน์จากการบูชานั้น ประวัติความเป็นมาของการแห่พระเจ้าหมอของชุมชนบ้านช้างปี ตำบลช้างปี อำเภอสัทรภุมิจังหวัดสุรินทร์ ได้มีการจัดพิธีการสมโภชสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือรูปเคารพที่มีการขุดค้นพบในครั้งการบูรณะปราสาทช้างปี หรือมีการขุดค้นพบในบริเวณปราสาทช้างปี เป็นวัตถุโบราณที่ชาวชุมชนมีความเชื่อถือว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์มากของชุมชนบ้านช้างปี ในแต่ละปีจะมีการประกอบพิธีการแห่ ซึ่งเรียกว่าพิธีแห่พระเจ้าหมอ อันเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เคยประดิษฐานอยู่ในองค์ปราสาทช้างปี มีการแห่วันที่ 31 มีนาคม ถึง 1 เมษายน ของทุกปี ซึ่งจะมีการจัดแสดงมโหรีสพอีกมากมายในงานประจำปีนี้ ซึ่งการแห่พระเจ้าหมอนี้เป็นอีกพิธีกรรมความเชื่อหนึ่งเพื่อสมโภชแก่สิ่งศักดิ์สิทธิ์เพื่อให้เกิดความอุดมสมบูรณ์แก่ชุมชน บ้านเมือง และเกิดความร่มเย็นเป็นสุขซึ่งการประกอบพิธีกรรมสำคัญของชุมชนปราสาทช้างปีนี้คือ พิธีกรรมบวงสรวงปราสาทช้างปีและมีการแห่รูปเคารพคือ พระเจ้าหมอตามคำเรียกขานของ

^๖ สมเด็จพระมหาธีรวงศ์ (พิมพ์ ธรรมธโร), *สากศาสนา*, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๒๐๓.

^๗ ราชบัณฑิตยสถาน, *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สรีวิวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์, ๒๕๔๖), หน้า ๖๖๓.

ชุมชน และพิธีกรรมบวงสรวงเช่นไหว้ก่อนการลงทำการเพาะปลูก ซึ่งโดยส่วนมากนี้ชุมชนบ้านช้างปี่นี้เป็นชาวเกษตรกรรม มีอาชีพการทำนา เป็นต้น

๔. การแห่

ประเพณีพิธีกรรมที่เกิดขึ้นจนกลายเป็นวัฒนธรรมบางประเพณีนั้น ก่อนให้เกิดความรักสามัคคี บางประเพณีก่อให้เกิดอัตลักษณ์ของชุมชน หรือพื้นที่นั้น บางประเพณีเพื่อแสดงออกถึงความจงรักภักดี หรือความกตัญญูต่อบางประเพณีก่อให้เกิดการท่องเที่ยวในรูปแบบต่างๆ เช่นกัน พิธีการแห่พระเจ้าเป็นอีกความน่าสนใจหนึ่งที่ชาวบ้านช้างปี่ ตำบลช้างปี่ อำเภอศรีนครินทร์ เป็นอีกรูปแบบหนึ่ง ที่เป็นการจัดขึ้นเพื่อการบูชาเคารพแด่เทวรูปศักดิ์สิทธิ์นั้นคือ พระเจ้าหมอ และรูปเคารพต่างๆอันเป็นสัญลักษณ์ของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ในพิธีกรรมการแห่นั้น ชาวชุมชนช้างปี่จะมีการจัดรถที่ประดับด้วยดอกไม้ บายศรี เครื่องเคารพ เครื่องบูชาอย่างสวยงาม เป็นการจัดริ้วขบวนเชิญเทวรูป และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ออกจากพิพิธภัณฑสถานของวัดช้างปี่ เป็นที่ประดิษฐานที่จัดขึ้นคล้ายปราสาท มี 2 ชั้น ชั้นบนจัดที่ตั้งสิ่งของโบราณ วัตถุโบราณ อาทิเช่น เทวรูปพระอวโลกิเตศวร พระยม พระคเณศ นาคราช พระไพสยคุรุไวฑูรย์ประภา และรูปเคารพอื่นๆที่มีการนำไปไว้ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ในจังหวัดสุรินทร์ชั้นที่ 2 เป็นชั้นล่างเป็นที่เก็บวัตถุโบราณที่ชาวชุมชนช้างปี่ และที่อื่นๆ ได้บริจาคมาเพื่อเก็บไว้ให้เป็นแหล่งศึกษา เรียนรู้และเห็นคุณค่าของโบราณวัตถุ เป็นการเก็บรวบรวมชิ้นส่วนวัตถุโบราณ อาทิเช่น ที่บดยา ฐานโยนี (ที่เคยประกอบด้วยศิระสิงค์) ชิ้นส่วนของไห ก่าไร กระดิ่ง เทวรูป เครื่องที่ใช้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ชิ้นส่วนโครงกระดูก และอื่นๆอีกมากมาย เป็นหลักแสดงได้ถึงสถานที่แห่งนี้ได้เคยเป็นแหล่งที่อยู่ของยุคโบราณมาก่อนข้อมูลของพิธีแห่งนี้ได้เค้ามามาจากการสัมภาษณ์^๘ ได้กล่าวว่า ชาวชุมชนมีความเชื่อว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์มีอยู่จริงและวิญญาณนั้นก็มีอยู่จริง หลายคนมาขอ หรือ บอนบาน อธิฐานขอพรในหลายเรื่องราว อาทิเช่น อยากมีลูก มีรักให้สมหวัง เรื่องเกณฑ์ทหารการสอบครู หรือเรื่องโรคภัยไข้เจ็บต่างๆ สิ่งเหล่านี้มีผู้คนได้สมปรารถนาอาจเป็นอีกส่วนหนึ่งที่ทำให้ผู้คนมีความต้องการอยากกราบไหว้บูชา หรืออาจเป็นที่มาของการฉลองสมโภชเพื่อความ เป็นสิริมงคล

^๘สัมภาษณ์ นายไพฑูรย์ พินิจทรัพย์, ๙ ธันวาคม ๒๕๕๙.

หรืออาจเป็นวัตถุที่ล้ำค่า เป็นของบรรพบุรุษที่ได้สร้างมาโดยมีความเชื่อว่าเป็นของศักดิ์สิทธิ์สมควรที่จะมีพิธีกรรมบางอย่างเพื่อให้เกิดความเป็นมงคล จึงได้จัดพิธีกรรมการบวงสรวงปราสาทประจำปีและอาราธนาเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ไปร่วมในการบวงสรวงและจัดวาระการบวงสรวงประจำปีเพื่อถวายแด่สิ่งศักดิ์สิทธิ์ของปราสาทช่วงปีในแต่ละปีจึงเป็นที่มาของการแห่ด้วย เพราะการแห่เทวรูปพระเจ้าหมอนี้ตามความเชื่อของชาวบ้านนั้นมีความเชื่อว่า ปราสาทช่วงปีเป็นศาสนาสถานและเป็นอโรคยาศาล ที่เคยเป็นโรงพยาบาลแห่งการรักษา เยียวยาผู้เจ็บป่วย และรูปเคารพนั้นก็เป็สัญลักษณ์แห่งการรักษา เยียวยา หรือเป็นหมอในการรักษา จึงเป็นที่มาของการแห่พระเจ้าหมอนี้เพื่อความเป็นมงคลด้วยประการหนึ่ง

๕. ความเชื่อของการแห่

ชุมชนบ้านช่วงปีและชุมชนใกล้เคียงที่เข้ามาอาศัยในพื้นที่ ปราสาทช่วงปี หรือพื้นที่แถบนี้แต่โบราณดั้งเดิมจะมีความเชื่อในเรื่องภูตผีวิญญาณของบรรพบุรุษ อำนาจเหนือธรรมชาติ วิญญาณผู้พิทักษ์รักษาปราสาท หรืออารักษ์ผู้ดูแลปกป้องรักษาทรัพย์สินของมีค่า หรือเทวดาอารักษ์ที่สถิตในที่ต่างๆ ทั้งวัตถุสิ่งของและ ป่าไม้ ภูเขาด้วยตลอดถึงคาถาอาคมไสยศาสตร์ และโชคกลางต่างๆ โดยฐานคติดั้งเดิมโบราณนั้นมีความเชื่อในสิ่งอำนาจเหนือธรรมชาติแม้จะเป็นสิ่งที่มองไม่เห็นเป็นเรื่องที่พิสูจน์ไม่ได้ก็ตามแต่หากว่าถ้าการถือปฏิบัติตามความเชื่อที่สืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษหลายชั่วอายุคนนั้น ได้แก่ ความเชื่อพิธีกรรมการบวงสรวงปราสาทช่วงปี และเทวดาผู้พิทักษ์รักษาปราสาท พิธีกรรมที่จัดขึ้นนั้นเป็นความเชื่อพิธีกรรมที่เกี่ยวข้อง ด้วยอำนาจเหนือธรรมชาติ (วิญญาณผู้รักษา) กับ (ความศักดิ์สิทธิ์) และเป็นพิธีกรรมที่จัดทำขึ้นด้วยเหตุผลหรือปัจจัยอื่นๆ คือ เพื่อการปิดเป่าสิ่งไม่ดี และการขอความรักหาคู่ครองป้องกันและเพื่อความอุดมสมบูรณ์

เพื่อการคุ้มครองให้เกิดความอยู่เย็นเป็นสุข^๙ และมีการสืบทอดพิธีกรรมการบวงสรวงเช่นไหว้ สักวैयाอยู่ทุกปีและเกิดพิธีกรรมการแห่สมโภชเพื่อความอุดมสมบูรณ์ในแต่ละปีด้วยชุมชนบ้านช่วงปีที่เป็นเมืองแห่งพระพุทธศาสนา ตามความเห็นของ ^{๑๐}ได้กล่าวว่าความเชื่อพิธีกรรมและไสยศาสตร์เป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่สะท้อนให้เห็นในเรื่องของชนชั้น และสถานการณ์ทางเศรษฐกิจ ไสยศาสตร์กลายเป็นความหวังของผู้คน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยามที่เกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ ในยามที่ประชาชนหาทางออกไม่ได้ หรือต้องการที่พึ่งเมื่อยามประสบปัญหาไสยศาสตร์แบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ ไสยศาสตร์ระดับสูงได้แก่ ไสยศาสตร์แห่งอภิปรชญา (ลัทธิกรรมเก่า) ไสยศาสตร์ระดับกลาง ได้แก่ ความศักดิ์สิทธิ์และลัทธิเกจิอาจารย์ รูปเคารพ กับการทำนายทายทัก ซึ่งเป็นลัทธิโหราศาสตร์ ระดับต่ำ ได้แก่ การทรงเจ้าเข้าผี กับไสยศาสตร์มนต์ดำ ระบบความเชื่อในสังคมไทยพุทธมีรากฐานมาจาก

^๙ประทีป แชรรัมย์, “พิธีกรรม “มมัวต” ของกลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทยเขมร ศึกษากรณี บ้านตะโกรายตำบลนาบัว อำเภอมือง จังหวัดบุรีรัมย์”, (ศึกษามนุษย์ศาสตร์,มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม,๒๕๓๕), หน้า ๗๔.

^{๑๐}ทวีวัฒน์ ปุณฺธิกรวัฒน์, “ไสยศาสตร์” ปรากฏการณ์ของสังคมไทย.ในไสยศาสตร์ครองเมือง, (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่งจำกัด, ๒๕๕๓), หน้า ๑๑๕-๑๑๕.

ความเชื่อในเรื่องผี วิญญาณของบรรพบุรุษ ที่มีการสืบทอดกันมานานและมีผลต่อชุมชนในสังคมชุมชน เป็นอย่างยิ่ง

ความเชื่อดั้งเดิมจะมีความเชื่อในเรื่องภูตผีวิญญาณอำนาจอื่นๆที่ให้คุณและโทษได้ค่อนข้างสูง เช่นความเชื่อในเรื่องเทวรูปศักดิ์สิทธิ์ ที่มีวิญญาณที่มีอิทธิฤทธิ์ เหนืออำนาจปวงชนที่รักษาดูแล และเป็นเทพบริบาล ผู้ช่วยเหลือยามมนุษย์ตกทุกข์ได้ยากเมื่อมีการร้องขอ หรืออ้อนวอนและอธิษฐาน^{๑๑} ชาวชุมชนได้รับความเชื่อจากอำนาจสิ่งเหนือธรรมชาติ และวิญญาณผู้พิทักษ์รักษาดูแล จึงเกิดมีอำนาจควบคุมพฤติกรรมผู้คน โดยเฉพาะที่พฤติกรรมบางอย่างที่กระทำลงไปโดยไม่ตั้งใจหรือตั้งใจก็ตามที่เป็นการล่วงละเมิดต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์เมื่อกระทำสิ่งไม่ดี หรือ การกล่าวล่วงเกินบางอย่างอาจมีผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตหรือความเป็นอยู่ว่าเป็นการกระทำของสิ่งที่ไม่เห็นที่มีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของคนในชุมชนหรือบุคคลในพื้นที่นั้นที่อาจเคยเกิดมีปรากฏการณ์ หรือสิ่งต่างๆที่เหนืออำนาจของมนุษย์ ดังนั้น พิธีกรรมการบวงสรวงบูชา เช่นไหว้จึงเป็นพิธีกรรมที่จัดขึ้นเพื่อบูชาขอขมาขจัดสิ่งชั่วร้าย ลางร้าย หรือเคราะห์ร้ายที่เกิดขึ้นกับชีวิตทรัพย์สิน ครอบครัว วัตถุประสงค์เพื่อความผาสุก ความเจริญในหน้าที่ความเป็นอยู่ โดยปราศจากการติดขัด ขัดข้อง ที่มีพื้นฐานมาจากความเชื่อที่มีอยู่ประการหนึ่ง

๖. ความเป็นมาของการแห่

การดำเนินชีวิตของชุมชนจะมีขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมเป็นตัวกำหนดที่สำคัญ การอาศัยอยู่รวมกันที่มีการอยู่กันเป็นกลุ่ม มีระบบการอาศัยกันแบบเครือญาติ มีภาษา การแต่งกาย เครื่องนุ่งห่ม และความเชื่อในพิธีกรรมเฉพาะพื้นที่ของตนเองจะสังเกตเห็นในหมู่กลุ่มชาวไทยเขมร เมื่อจะมีพิธีกรรมใดก็ตามจะมีการจัดเครื่องเช่นไหว้ ที่เป็นแบบฉบับ^{๑๒} และจะให้ความเคารพนับถือมากอาทิเช่นผีบรรพบุรุษ และอำนาจเหนือธรรมชาติ และเวทมนต์อาคมคาถา^{๑๓} เป็นต้น ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ที่โดดเด่นในกลุ่มชาติพันธุ์นี้ การดำเนินชีวิตนี้เป็นแบบเรียบง่ายมีรูปแบบการเกษตรที่ต้องอาศัยน้ำฝนเป็นหลัก มีการปลูกพืชเลี้ยงสัตว์โดยวัฒนธรรมพื้นเพชนบทวิถีการดำเนินชีวิตที่ชุมชนบ้านข้างปี่ และชุมชนใกล้เคียงนั้น มีการดำเนินชีวิตตามแบบโบราณ การใช้ชีวิตแบบเรียบง่าย ไม่มีปัญหาต่อการปกครองแม้ในส่วนภูมิภาค หรือท้องถิ่น การที่จะศึกษาให้เข้าใจเกี่ยวกับความเป็นมาของกลุ่มชนที่อาศัยในพื้นที่และความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อ และพิธีกรรม จึงจำเป็นจะต้องมีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับความเป็นมาเพื่อเชื่อมโยงความรู้ความเข้าใจในวิถีชีวิตความเป็นอยู่เกี่ยวกับคำสอนที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษซึ่งสืบทอดผ่านความเชื่อและพิธีกรรมเพื่อให้ชนรุ่นหลังได้วิเคราะห์ เพื่อชี้ให้เห็นกระบวนการทางสังคมที่ถ่ายทอดคำสอนจากปู่ ย่า ตา ยาย พ่อ แม่ สู่ลูกหลาน และคนรุ่นใหม่ เป็นการขัดเกลาทางสังคมในวิถีชีวิตครอบครัวซึ่งแทรกด้วยปรัชญาคำสอนที่ปรากฏใน

^{๑๑} ยโสธรา ศิริภาพระภากร, “วิเคราะห์คำสอนจากพิธีกรรมเข้าทรงที่สัมพันธ์กับหลักธรรมในพระพุทธศาสนาของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมรในเขตจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์”, วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตศึกษา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙), หน้า ๒๑.

^{๑๒} สัมภาษณ์ นายสันชัย สังข์ทอง, ๒๑ มิถุนายน ๒๕๕๙.

^{๑๓} สัมภาษณ์ พระสมชาย สิริวัฒน์โก, ๕ มกราคม ๒๕๖๐.

พิธีกรรมความเชื่อ และการดำเนินชีวิต เพื่อให้สามารถนำไปวิเคราะห์และดำเนินวิถีชีวิตที่อยู่ในกรอบของสังคมได้อย่างเป็นสุขและสามารถนำพา ต่อยอดให้เกิดความเจริญต่อไปได้ ความเป็นมาของการแห่พระเจ้าหมอนั้น^{๑๔} ได้กล่าวถึงความสำคัญของการแห่ โดยใจความที่พอสรุปได้คือ การแห่พระเจ้าหมอนี้ ตามความเชื่อพื้นที่ยาวนาน ว่าเป็นหมอผู้รักษาโรค เยียวยาผู้ป่วย และเป็นรูปเคารพที่มีความศักดิ์สิทธิ์มาก ชาวบ้านให้การเคารพนับถือ การแห่นั้นก็เพื่อความเป็นสิริมงคล เพื่อการสมโภชสิ่งศักดิ์สิทธิ์และเพื่อเป็นการบวงสรวงประจำปีด้วย ในวิถีการดำเนินชีวิตของชาวบ้านช่วงปีและชุมชนใกล้เคียงปราสาทช่วงปีนี้ โดยส่วนมากเป็นชาวเกษตรกรรม (การทำนา) ความหวังของผู้คนนั้นคือความอุดมสมบูรณ์ ข้าวน้ำดี และความไม่มีโรคเป็นสิ่งที่ผู้คนปรารถนา ต้องการสุขภาพที่แข็งแรง และเป็นสุข ความเชื่อในอำนาจวิเศษ และสิ่งเหนือธรรมชาตินั้นเป็นพิธีกรรมหนึ่งที่ชุมชนมีความปรารถนาและความต้องการเดียวกัน จนถึงเป็นพิธีกรรมบวงสรวงเพื่อความเป็นมงคลแก่ชุมชน เมื่อมีบุคคลหลายภาคส่วนให้ความสนใจมากจึงเกิดกลายเป็นประเพณี และพิธีกรรมขึ้น เพื่อการบวงสรวงเช่นไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนให้ความเคารพบูชาประการ

๗. พระเจ้าหมอ

ความเชื่อว่าพระเจ้าหมอเป็นผู้วิเศษ สามารถรักษา เยียวยาผู้ประสพภาวะร่างกายที่ไม่แข็งแรง เป็นโรค และเป็นประดุจดั่ง เทพบริบาล ผู้ประทานความช่วยเหลือในเรื่องทุกสิ่งซึ่งจะขอกกล่าวในฐานะคติความเชื่อจากความเชื่อและความเข้าใจของชาวชุมชนบ้านช่วงปีที่มีต่อ พระเจ้าหมอ

๗.๑. ความเป็นมาของพระเจ้าหมอ

โบราณสถานที่ถูกสร้างขึ้นในพื้นที่นี้เคยเป็นศาสนสถานมาหลายชั่วอายุคน หลายยุคสมัยที่ผ่านมา นับแต่โบราณสถานที่แห่งนี้เคยเป็น อโรคยาศาลา สถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาในลัทธิแบบมหายาน และเป็นที่ทำการรักษาโรคของผู้คนในสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ตามประวัติศาสตร์จารึก สถานที่นี้มีความสำคัญหลายสิ่ง อาทิเช่น เป็นที่สำหรับประกอบพิธีกรรมทางศาสนา สวมมนต์บูชา และบวงสรวง ตามคติความเชื่อทางศาสนาดั้งเดิมที่ได้รับมา และยังเป็นสำหรับการสวดอาคมกับการประกอบตัวยาสมนไพร เพื่อการรักษาโรคต่างๆ จุดกำเนิดนี้เองที่เป็นที่มาของพระเจ้าหมอ (ผู้รักษา) และบำบัดทุกข์ทั้งทางร่างกาย คือ การรักษาโรค และทางจิตใจ หรือ การประกอบอาคมและแนะนำ พร้อมทั้งการสั่งสอนตามหลักศาสนา ซึ่งเป็นได้ทั้งการรักษาทั้งทางร่างกาย และพร้อมทั้งทางจิตใจด้วยสถานที่เป็นที่ทำการรักษา และผู้อาศัยเป็นประดุจดั่งผู้เยียวยา ผู้รู้ทั้งทางไสยเวท อาคม ตัวยา วิธีการรักษา โรค และด้านโหราศาสตร์ และศาสตร์อื่นๆ จึงอาจเป็นที่มาประดุจดั่งผู้วิเศษที่เป็นที่พึ่งของผู้คนในสมัยนั้น และนี่เองจึงเป็นที่มาของผู้รักษา เป็นผู้มีบทบาททางการช่วยเหลือเยียวยา จึงเป็นที่มาของการเคารพนับถือ และหรือเมื่อสิ้นชีพไปแล้วความเคารพนี้ก็ยังปรากฏอยู่และความเชื่อที่มีต่อพระเจ้าหมอ กับความเจ็บป่วยของผู้คนที่ต้องการที่พึ่งก็อาจเป็นฐานคติหนึ่งของการเคารพบูชาในรูปแบบลักษณะการขอพร บูชา อธิฐาน ด้วย

^{๑๔}สัมภาษณ์ พระประกอบชัย สุทธิญาณ, ๙ ธันวาคม ๒๕๕๙.

๗.๒. ความเชื่อเกี่ยวกับพระเจ้าหมอ

พระเจ้าหมอเป็นผู้ที่รักษาคนให้หายจากโรคร้ายต่างๆ เป็นผู้รู้ศาสตร์ และศิลปะทางด้านอื่นๆ อีกมากมาย เป็นทั้งผู้รู้ และหมอผู้รักษา โดยคติความเชื่อนี้เองจึงเป็นความเชื่อพื้นถิ่นจากการสัมภาษณ์^{๑๕} ที่ได้กล่าวจากความเชื่อในความศักดิ์สิทธิ์ของพระเจ้าหมอ และรูปเคารพต่างๆ ได้กล่าวว่า ได้มีความสำเร็จกับการขอพร ด้วยที่ขอให้สมหวังกับบุคคลที่ตนหมายปอง ก็ได้สมหวังในสิ่งนั้นตามปรารถนา และได้กล่าวต่อไปอีกว่า มีหลายกรณีมากที่มาขอพรแล้วสำเร็จ อาทิเช่น เรื่องทหาร เรื่องให้สอบติดครู หรือบรรจรราชการ เรื่องของหาย ตลอดถึงสุขภาพร่างกายที่มีผู้คนมาอธิษฐานขอพร ก็ปรากฏว่าหายจากอาการที่ตนเป็นอยู่ สิ่งเหล่านี้ประจักษ์ในบุคคลจึงมีการบอกเล่ากันในความศักดิ์สิทธิ์ ความเชื่อเหล่านี้เองที่เป็นที่มาของคำบอกเล่า เล่าขาน เป็นที่มาในความเชื่อที่ว่า พระเจ้าหมอ เป็นผู้ศักดิ์สิทธิ์ ให้ที่พึ่งพาในยามตกทุกข์ได้ และขอพรก็สมปรารถนาด้วย

๗.๓. รูปพระลักษณะของพระเจ้าหมอ

ลักษณะความเชื่อพื้นบ้านมักคิดว่าพระเจ้าคงต้องเป็นรูปเทวดา หรือ เป็นกษัตริย์ที่สวมชุดตามรูปแบบของพระราชา หรือเป็นรูปลักษณะคล้ายพระฤๅษีไพร ในรูปลักษณะทางความเชื่อที่เต็มไปด้วยจินตนาการนั้นย่อมตีรูปลักษณะไปต่างๆ นานา

จากการสัมภาษณ์จาก(นายไพฑูรย์ พินิจทรัพย์, 9 ธ.ค. 2559) ถึงรูปลักษณะของพระเจ้าหมอ ได้กล่าวว่า พระเจ้าหมอในที่นี้คือ พระโพธิสัตว์พระโภชชัยคุรุไวฑูรยประภา ที่เป็นรูปเคารพที่ได้ถูกสร้างขึ้นประจำอโรคยาศาลของพระราชโองการของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 นั้นเอง เพื่อไว้สำหรับสักการบูชา ในปราสาทที่ได้รับอิทธิพลมาจากพุทธศาสนาหายน ตามประวัติของพระองค์ที่ปรากฏในประวัติศาสตร์ คือ ในภาษาจีน จะเรียกขาน หรือรู้จักพระนามว่า 藥師佛/藥師 พินอิน เป็นพระพุทธเจ้าที่พบเฉพาะในนิคายมหายาน ไม่พบในฝ่ายเถรวาท พระนามของท่านหมายถึงพระตถาคตเจ้าผู้เป็นบรมครูแห่งยารักษาโรค ผู้มีรัศมีสีน้ำเงินดั่งไพฑูรย์ พระนามอื่นๆของท่านคือ พระโภชชัยคุรุตถาคต พระมหาแพทย์ราชาพุทธเจ้า พระมหาโภชชัยราชพุทธเจ้า เป็นที่นิยมนับถือในหมู่ชาวจีนและชาวทิเบต รูปลักษณะในความเชื่อของชาวจีน รูปของพระองค์อยู่ในท่านั่งสมาธิ มีรัตนเจดีย์วางบนพระหัตถ์ บ้างถือกระปุกยา ส่วนในความเชื่อของชาวทิเบต พระองค์มีกายสีน้ำเงินเข้ม นั่งขัดสมาธิ พระหัตถ์ขวาทือยาสมุนไพโร ทางจีนนิยมเป็นเห็ดหลินจือพระหัตถ์ซ้ายถือบาตรวางบนพระเพลา ถือกันว่าเป็นพระพุทธเจ้าที่สามารถรักษาโรคทางกายและโรคทางกรรมของสัตว์โลกได้

^{๑๕} สัมภาษณ์ นายไพฑูรย์ พินิจทรัพย์, ๙ ธันวาคม ๒๕๕๙.

หลักฐานจากพระสูตรพระสูตรที่กล่าวถึงพระโฆษชัยคุรุไวฑูรยประภาพุทเจ้าโดย พระองค์เดียว คือ

โฆษชัยคุรุไวฑูรยประภาตถาคตปุรวปนิธานสูตร ต่อมาแปลเป็นภาษาจีนโดยพระสมณะอึ้งจิง ในสมัยถังของจีน แต่กล่าวถึงพระพุทเจ้า 7 พระองค์ โดยพระโฆษชัยคุรุพุทเจ้า เป็นพระองค์ลำดับที่ 7 กล่าวถึงปนิธาน 12

ชื่อของพระโฆษชัยคุรุพุทเจ้าคือ 1.ช่วยให้สรรพสัตว์บรรลุโพธิญาณโดยเร็ว 2.ช่วยให้สรรพสัตว์ตื่นจากความง่วงเหงา 3.ช่วยให้สรรพสัตว์ถึงพร้อมด้วยของใช้ทั้งปวง 4.ช่วยให้สรรพสัตว์ห็นมนับถือ มหายานธรรม มุ่งสู่ความเป็นพระพุทเจ้า 5.ช่วยให้สรรพสัตว์มีศิลปบริสุทธิ 6.ช่วยให้สรรพสัตว์มีกายสมบูรณ์ 7.ช่วยให้สรรพสัตว์พ้นจากความยากจน 8.ช่วยให้สตรีได้เป็นบุรุษตามปรารถนา 9.ช่วยให้สรรพสัตว์พ้นจากอูบถของมาร 10.ช่วยให้สรรพสัตว์พ้นจากโทษทัณฑ์ทางอาญา 11.ช่วยให้สรรพสัตว์พ้นจากการทำชั่วเพื่อเลี้ยงชีพ 12.ช่วยให้สรรพสัตว์พบกับความสมบูรณ์ทั้งสิ้น(พระวิศวกัทร เชียเกียก พระพุทเจ้าและพระธรรมสูตรฝ่ายมหายาน, 2549 : 1)จากที่กล่าวมาจากพระสูตรทางคัมภีร์มหายานนั้นปรากฏได้ว่าพระเจ้าห่มพระองค์มีจิตเป็นสาธารณะช่วยเหลือผู้คนที่ทุกข์ร้อนให้พ้นจากโรคร้ายไข้เจ็บได้

๘. ชุมชนโบราณพันปี

ประวัติความเป็นมาของบ้านช่างปี ตามที่เรารู้ทางประวัติศาสตร์ความเป็นมา ว่าบ้านช่างปีในอดีตนั้นเคยเป็นแหล่งชุมชนของเขมรโบราณ จากการสำรวจเท่าที่พบแหล่งโบราณสถานที่สำคัญในชุมชนหมู่บ้านนั้นคือ องค์ปราสาทที่เป็นรูปแบบการสร้างโดยอารยธรรมขอมโบราณ มีนามปราสาทเป็นที่รู้จักนั้น ช่างปี ซึ่งเป็นภาษาเขมรเรียกว่า ปราสาทเจียงแปย เป็นสถาปัตยกรรมแบบขอมโบราณ โดยสันนิษฐานว่าได้ก่อสร้างมาในสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ราวต้นพุทธศตวรรษที่ 18 เป็นโบราณสถานที่ก่อสร้างรุ่งเรืองราวเดียวกันกับปราสาทศีขรภูมิ และปราสาทหินพิมาย ปราสาทช่างปี เป็นโอโรคยาศาลา สิ่งก่อสร้างนั้นประกอบด้วยองค์ปราสาทสี่เหลี่ยมจัตุรัส ก่อด้วยศิลาแลง หินทราย มีมุมทางทิศตะวันออกเฉียงใต้มีอาคารขนาดเล็กรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าที่เรียกว่า บรรณาลัย มีกำแพงล้อมรอบทางด้านตะวันออกเฉียงเหนือ ปรากฏมีสระน้ำพื้นสระปูด้วยศิลาแลง มีน้ำใสสะอาดและเต็มตลอดทั้งปี ในความหมายว่า โอโรคยาศาล นั้นหมายถึง สถานที่รักษาพยาบาล รักษาตัวของคนเจ็บป่วย ผู้รักษาจะมีความสามารถด้านการแพทย์แผนโบราณและตัวยามาจากเมืองใหญ่ คือ เมืองนครวัด ในราชอาณาจักรกัมพูชา เมืองพิมาย เมืองละโว้ ภายในองค์ปราสาทจะประดิษฐานพระโพธิสัตว์ อวโลกิเตศวร ไว้สำหรับการสักการบูชา และกระทำพิธีกรรมทางศาสนา จะมีรูปเคารพที่สำคัญในการรักษาเยียวยา และโรค นั้นคือพระโฆษชัยคุรุไวฑูรยประภา รูปเคารพนี้มีความเชื่อว่าเพียงสัมผัสรูปประติมากรของพระองค์ก็จะหายป่วยได้ ปราสาทช่างปี (เจียงแปย) ได้รับการบูรณะและขึ้นทะเบียนได้รับการประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานของชาติตามประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 52 ตอนที่ 75 วันที่ 8 มีนาคม 2478

๙. กลุ่มชาติพันธุ์ที่อยู่ในชุมชน

ชาวชุมชนบ้านช้างปีจากข้อมูลที่ปรากฏได้กล่าวว่า ที่ตั้งอยู่ในบริเวณหมู่บ้านช้างปี มีแหล่งโบราณสถาน และมีการขุดพบโบราณวัตถุมากมาย จึงเชื่อได้ว่าบ้านช้างปีแห่งนี้ เป็นชุมชนเขมรโบราณมาก่อน ที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในอาณาบริเวณนี้นับเป็นเวลาหลายร้อยปีมาแล้ว และต่อมา มีการผสมผสานทางความเชื่อวัฒนธรรมและเชื้อชาติระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ทำให้คนที่อาศัยอยู่ในบ้านช้างปี จะเรียกตนเองว่า ขแมร์ลือ โดยความหมายคือ เขมรบน และเรียกเขมรที่อยู่ในประเทศกัมพูชาว่า ขแมร์กรือม ในความหมายว่า เขมรต่ำ ซึ่งในความหมายนี้อาจมาจากสภาพภูมิอากาศของประเทศไทยที่มีผืนดินสูงลาดต่ำไปทางประเทศกัมพูชา ในสมัยโบราณ บ้านช้างปียังคงแยกกันไปหาเครื่องรางของขลังในประเทศกัมพูชา โดยการเดินเท้าและนั่งเกวียนตามเส้นทางลงไปที่ช่องจอม อำเภอกาบเชิง จังหวัดสุรินทร์เอกสารชุมชน^{๑๖} การตั้งชื่อหมู่บ้านนี้ เป็นชื่อทางราชการตั้งขึ้นให้ตรงกับคำว่าเรียกชื่อหมู่บ้านของคนเขมรเดิมว่า เสราะะ เจียง แป๊ยะ คำว่า เสราะะ แปลว่า หมู่บ้าน, บ้าน คำว่า เจียงแป๊ยะ เป็นภาษาเขมร มี 2 คำ คือ เจียง แปลว่า ช้าง แป๊ยะ แปลว่า ปี ถ้ารวมเป็นประโยคเดียวว่า เจียงแป๊ยะ มีความหมายว่า ช้างชื่อแป๊ยะ เมื่อนำมาเขียนเป็นภาษาไทย คำว่า แป๊ยะ ออกเสียงยากเลยเพี้ยนเป็น ปี อาจจะต้องตรวจสอบสำหรับคนไทยอ่านออกเสียง ตามสันนิษฐานจากโบราณสถาน คือ ปราสาทช้างปี หรือ ปราสาทเจียงแป๊ยะ ชื่อหมู่บ้านน่าจะเรียกตามชื่อช้างที่สร้างปราสาทที่ชื่อ ช้างแป๊ยะ (ช้างปี)^{๑๗} มีคนบางส่วนในปัจจุบัน ได้ตั้งข้อสันนิษฐานว่า บ้านช้างปี น่าจะมาจากชื่อช้างป็นหม้อดิน ที่ชื่อ ปี เพราะช้าง 30 ปี ที่แล้วมีการปั้นหม้อดินในบริเวณห้วยบ้านช้างปี จากการเล่าขานว่าบ้านช้างปีที่มาตาปี เป็นช้างป็นหม้อ ไห ถ้วย ขาม จากการค้นพบในที่นี้คือ การปรับปรุงแปลงนาใกล้ปราสาทและสระน้ำ ด้านทิศตะวันตก พบเตาเผาที่เปิดแล้วในสมัยนั้นแต่ก็ยังพบเศษไห กระปุกเคลือบรูปช้าง กระปุกในแบบต่างๆแตกหักเสียหายจำนวนมากมีเศษอิฐ ที่ก่อเป็นเตาจำนวน 4-5 เตาริวก้นจากทิศตะวันออกไปทิศตะวันตก ปรากฏหลักฐานสำคัญว่ามีช้างป็นหม้อจริงตามประวัติของหมู่บ้านช้างปีในอดีตนั้นได้มีการค้าขาย และมีการติดต่อกับชุมชนอื่นๆต่างที่ในการค้นพบครั้งจึงเรียกชื่อว่าหมู่บ้านช้างปี ซึ่งข้อสันนิษฐานนี้มีน้ำหนักมากกว่า เรื่องช้างที่สร้างปราสาทเพราะปราสาทนั้นมีการสร้างมาก่อนชื่อช้างป็นหม้อดิน^{๑๘}

๑๐. การเข้ามาอาศัย

คนในพื้นที่หมู่บ้านช้างปี โดยส่วนมากนั้นเป็นชาวไทยเขมรพื้นเมืองเดิมที่เข้ามาอาศัยอยู่ยาวนาน ตั้งแต่รุ่นปู่ย่า ตายาย แลพบพื้นที่นี้มีคนมาอาศัยอยู่นับร้อยๆปีมาแล้ว เพราะเป็นสถานที่เก่าแก่ที่สุดต่อมาก็มีการอพยพจากถิ่นอื่นมาอยู่ที่นี่มีการผสมผสานต่างกลุ่มชาติพันธุ์ และทำให้มีคนจำนวนมากขึ้น ปรากฏมีนามสกุลที่สำคัญอันเป็นตระกูลใหญ่ในหมู่บ้านช้างปี นั่นคือ แสงงาม หล่อแหลม ทองหล่อ โต๊ะงาม กองแก้ว และยังมีตระกูลที่สืบเชื้อสายมาจากประเทศจีนแผ่นดินใหญ่ ในรัชสมัย รัชการที่ 5 อยู่ 1 ตระกูลคือ แซ่จิ่ง แต่ในปัจจุบันนั้นได้เปลี่ยนเป็นเนตรอุดมสุข แต่รุ่นลูกหลานของ

^{๑๖} สัมภาษณ์ ก๊วง แสงวชอบ, ๑ สิงหาคม ๒๕๕๒.

^{๑๗} สัมภาษณ์ สำราญ แสงงาม, ๑๒ สิงหาคม ๒๕๕๒.

^{๑๘} สัมภาษณ์ สมาน กองแก้ว, ๑๘ สิงหาคม ๒๕๕๒.

ตระกูลนี้ ได้กลายเป็นวัฒนธรรมเขมรตามชาวบ้านส่วนใหญ่ในปัจจุบันแล้ว^{๑๙}ในพื้นที่บ้านช่างปั้นมีผู้คนมาอาศัยมากขึ้น พื้นที่โดยรอบหมู่บ้านก็ต้องขยายเพิ่มขึ้น จึงกลายเป็นชุมชนใกล้เคียง ในปัจจุบันตำบลช่างปั้นมีหมู่บ้านในเขตปกครอง ถึง 14 หมู่บ้าน ผู้ที่เข้ามาอยู่อาศัยในสมัยนั้น คือ นายก๊วง แสงชอบ อายุ 89 ปี ท่านได้เล่าให้ฟังว่า ตนได้เข้ามาอยู่ตั้งแต่อายุได้ 22 ปี ได้แต่งงานกับคนในหมู่บ้านนี้ ในตอนที่เข้ามานั้นประมาณ 60 กว่าปีแล้ว สมัยนั้นยังปรากฏการปั้นหม้ออยู่เท่าที่ท่านจำได้นั้นคือ ยายแพม แสงงาม ยายเจ็ด ยายลำ ยายปี กระบวนการนั้นคือไปขุดดินเอาดินเหนียวจากห้วยจาร์พัด ขนใส่เกวียนเทียมวัวกลับมาปั้นที่หมู่บ้าน เมื่อทำการปั้นเสร็จจะนำไปแลกข้าวเปลือกตามหมู่บ้านใกล้เคียง เช่น บ้านเมืองที่ บ้านจาร์พัด บ้านสำโรง และต่อมาอาชีพปั้นหม้อนี้นี้ก็ค่อยๆหายไป

๑๑. ปราสาทช่างปี

ประวัติความเป็นมาของปราสาทช่างปีนั้น ตั้งอยู่ที่บ้านช่างปี หมู่ที่ 1 ตำบลช่างปี อำเภอศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ เป็นศาสนสถานในพระพุทธศาสนาแบบมหายาน การก่อสร้างด้วยศิลาแลง และหินทราย มีแผนผังการสร้างเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า หันหน้าไปทางทิศตะวันออก มีการสร้างราวพุทธศตวรรษที่ 18 องค์กรของปราสาท มี ปราสาทประธาน วิหารกำแพงแก้ว ชุมประตู่ สระน้ำ ศาสนาสถานแห่งนี้ เป็นอโรคยาศาล เป็นสถานพยาบาลด้วยประการหนึ่ง มีจำนวนปรากฏ 120 แห่ง โดยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 (1724 – 1763) แห่งราชอาณาจักรขอมโบราณ โปรดให้สร้างทั่วราชอาณาจักรตามที่ปรากฏในจารึกในปราสาทตาพรหม ประเทศกัมพูชา เป็นปราสาทที่สร้างขึ้นเพื่อประกาศศาสนา และการรักษาพยาบาล เยียวยาแก่ผู้ที่เดือดร้อนเพราะโรคภัยไข้เจ็บ ปราสาทช่างปีนี้เป็นทั้งศาสนาสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาแบบลัทธิมหายาน จากการขุดค้นพบเทวรูป และรูปพระโพธิสัตว์ทั้งพระอวโลกิเตศวร สิ่งเหล่านี้เป็นปรากฏการณ์ที่แสดงให้เห็นว่าแถบนี้มีพระพุทธศาสนาแบบมหายานแผ่ขยายมาตั้งแต่อดีต ฉะนั้นปราสาทช่างปีจึงถูกสร้างขึ้นตามราชโองการแห่งพระมหากษัตริย์ในสมัยอริยธรรมขอม

๑๒. อโรคยาศาลา

ความสำคัญของอโรคยาศาลานั้นมีหลักสาระสำคัญ คือ 1.เป็นสถานที่สำหรับการประกาศศาสนาหรือลัทธิความเชื่อในรูปแบบของคำสอน 2.เป็นสถานที่สำหรับการประกอบพิธีกรรม บวงสรวง สวดมนต์ และพิธีกรรมอื่นๆ 3. เป็นสถานที่สำหรับการศึกษาในด้านศิลปวิทยาการ อาทิเช่น โหราศาสตร์ ไสยศาสตร์ คำสอน ขั้นตอน พิธีกรรม อาคม เวทย์มนต์ และศาสตร์อื่นๆที่จำเป็น 4.เป็นสถานที่สังคมสงเคราะห์ อาทิเช่น การช่วยในรูปแบบคือ การสอน การประกอบพิธีกรรม ที่พัก และการรักษาพยาบาล 5. เป็นสถานที่สำหรับพักระหว่างการเดินทาง เป็นต้น อโรคยาศาลาเป็นสถานที่ที่มีความสำคัญและมีบทบาทสำคัญ และอิทธิพลในด้านต่างๆ ด้วยเหตุนี้เองปราสาทขอมโบราณจึงมีฐานคติในการสร้างปราสาท ด้วย ดังการอธิบายคือ ด้วยเหตุที่ปราสาทขอมเป็นศูนย์กลางของจักรวาล ดังนั้น ตัวปราสาท และเขตศาสนสถานจึงถือว่าเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ และใช้ในความหมายที่เป็น

^{๑๙}สัมภาษณ์ บุญไทย แซ่จิ่ง, ๑๕ สิงหาคม ๒๕๕๒.

ศูนย์กลางของเมืองหรือชุมชน ปราสาทเป็นที่ประดิษฐานรูปเคารพ และใช้ทำพิธีกรรมทางศาสนา ซึ่งในศาสนาฮินดูจะมีพราหมณ์เป็นผู้ทำพิธี เช่น การสร้างน้ำรูปเคารพที่อยู่ภายในห้องครรภคฤหะ น้ำที่สร้างแล้วจะไหลออกมาทางท่อน้ำเรียกว่า ท่อโสมสูตร ซึ่งต่อออกมาภายนอกตัวปราสาท เพื่อที่ชาวบ้านจะได้นำน้ำศักดิ์สิทธิ์นี้ไปใช้ นอกเหนือจากปราสาทที่เป็นศูนย์กลางของชุมชนแล้ว การสร้างสระน้ำและบาราย (สระน้ำขนาดใหญ่) ก็เป็นส่วนหนึ่งของปราสาท เพื่อเป็นอ่างเก็บน้ำ สำหรับชุมชนในการอุปโภคบริโภค ดังนั้น การสร้างปราสาทจึงเป็นภาระสำคัญของพระมหากษัตริย์ ที่เมื่อขึ้นครองราชย์แล้ว ต้องสร้างขึ้น เพื่ออุทิศให้แก่บรรพบุรุษ หรือให้แก่พระองค์เอง และสร้างบารายให้แก่ประชาชน การสร้างปราสาทที่มีขนาดใหญ่จึงแสดงให้เห็นถึงบุญบารมี และพระราชอำนาจของกษัตริย์แต่ละพระองค์ด้วย

๑๓. คติการสร้างปราสาท

การสร้างอาคารทรงปราสาทมาจากคติความเชื่อของชาวอินเดียที่ว่า เทพเจ้าทั้งหลายสถิตอยู่ ณ เขาพระสุเมรุ อันเป็นแกนกลางของจักรวาล ซึ่งอยู่บนสวรรค์ การสร้างปราสาทจึงเปรียบเสมือนการจำลองเขาพระสุเมรุมายังโลกมนุษย์ เพื่อเป็นที่สถิตของเทพเจ้า และมีการสร้างรูปเคารพของเทพเจ้าขึ้น เพื่อประดิษฐานไว้ภายใน โดยตัวปราสาทมีสัญลักษณ์ต่างๆ ที่ใช้แทนความหมายของเขาพระสุเมรุ เช่น มีปราสาทประธานตรงกลาง มีปราสาทบริวารล้อมรอบ ถัดออกมามีสระน้ำ และกำแพงล้อมรอบอีกชั้นหนึ่ง การที่ทำหลังคาปราสาทเป็นเรือนซ้อนชั้นก็หมายถึง สวรรค์หรือวิมานของเทพเทวดานั้นเอง ด้วยเหตุที่เป็นการจำลองจักรวาลมาไว้บนโลกมนุษย์ และเป็นที่สถิตของเทพเจ้า จึงต้องมีระเบียบกฎเกณฑ์ ตามที่กำหนดไว้ในคัมภีร์ทางศาสนาอย่างเคร่งครัด ตัวปราสาทจึงมีขนาดใหญ่โต และใช้เวลาก่อสร้างยาวนานและมีความเชื่อว่าการสร้างปราสาทเพื่อถวายแด่เทพเจ้านี้จะบังเกิดบุญบารมีอันยิ่งใหญ่

๑๔. สรุป

การดำเนินชีวิตของชุมชนจะมีขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมเป็นตัวกำหนดที่สำคัญ การอาศัยอยู่รวมกันที่มีการอยู่กันเป็นกลุ่ม มีระบบการอาศัยกันแบบเครือญาติ และความเชื่อในพิธีกรรมเฉพาะพื้นที่ของตนเองจะสังเกตเห็นในหมู่กลุ่มชาวไทยเขมรเมื่อจะมีพิธีกรรมใดก็ตามจะมีการจัดเครื่องเซ่นไหว้ ที่เป็นแบบฉบับและจะให้ความเคารพนับถือมากอาทิเช่นผีบรรพบุรุษ และอำนาจเหนือธรรมชาติ และความศักดิ์สิทธิ์ซึ่งเป็นความโดดเด่นในกลุ่มชาวไทยเขมรสุรินทร์นี้ การดำเนินชีวิตนี้เป็นแบบเรียบง่ายมีรูปแบบการเกษตรที่ต้องอาศัยน้ำฝนเป็นหลัก มีการปลูกพืชเลี้ยงสัตว์โดยวัฒนธรรมพื้นเพชนบทวิถีการดำเนินชีวิตที่ชุมชนบ้านช้างปี และชุมชนใกล้เคียงนั้น มีการดำเนินชีวิตตามแบบโบราณ การใช้ชีวิตแบบเรียบง่าย ไม่มีปัญหาต่อการปกครองแม้ในส่วนภูมิภาค หรือท้องถิ่น การที่จะศึกษาให้เข้าใจเกี่ยวกับความเป็นมาของกลุ่มชนที่อาศัยในพื้นที่นี้และความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ และพิธีกรรม จึงจำเป็นจะต้องมีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับความเป็นมาเพื่อเชื่อมโยงความรู้ความเข้าใจในวิถีชีวิตความเป็นอยู่เกี่ยวกับคำสอนที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษซึ่งสืบทอดผ่านความเชื่อและพิธีกรรมเพื่อให้ชนรุ่นหลังได้วิเคราะห์ เพื่อชี้ให้เห็นกระบวนการทางสังคมที่ถ่ายทอดคำ

สอนจากปู่ ย่า ตา ยาย พ่อ แม่ สู้ลูกหลานและคนรุ่นใหม่ เป็นการขัดเกลาทางสังคมในวิถีชีวิต ครอบครัวซึ่งแทรกด้วยปรัชญาคำสอนที่ปรากฏในพิธีกรรมความเชื่อ และการดำเนินชีวิต เพื่อให้สามารถนำไปวิเคราะห์และดำเนินวิถีชีวิตที่อยู่ในกรอบของสังคมได้อย่างเป็นสุขและสามารถนำพาต่อยอดให้เกิดความเจริญต่อไปได้ ความเป็นมาของการแห่พระเจ้าหมอ ได้กล่าวถึงความสำคัญของการแห่ โดยใจความที่พอสรุปได้คือ การแห่พระเจ้าหมอนี้ ตามความเชื่อพื้นที่ยาวนาน ว่าเป็นหมอผู้รักษาโรค เยียวยาผู้ป่วย และเป็นรูปเคารพที่มีความศักดิ์สิทธิ์มาก ชาวบ้านให้การเคารพนับถือ การแห่นั้นก็เพื่อความเป็นสิริมงคล เพื่อการสมโภชสิ่งศักดิ์สิทธิ์และเพื่อเป็นการบวงสรวงประจำปีด้วย ในวิถีการดำเนินชีวิตของชาวบ้านช่วงปีและชุมชนใกล้เคียงปราสาทช่วงปีนี้ โดยส่วนมากเป็นชาวเกษตรกรรม (การทำนา) ความหวังของผู้คนนั้นคือ ความอุดมสมบูรณ์ ข้าวน้ำดี และความไม่มีโรค เป็นสิ่งที่ผู้คนปรารถนา ต้องการสุขภาพที่แข็งแรง และเป็นสุข ความเชื่อในอำนาจวิเศษ และสิ่งเหนือธรรมชาตินั้นเป็นพิธีกรรมหนึ่งที่ชุมชนมีความปรารถนาและความต้องการเดียวกัน จนถึงเป็นพิธีกรรมบวงสรวงเพื่อความเป็นมงคลแก่ชุมชน เมื่อมีบุคคลหลายภาคส่วนให้ความสนใจมากจึงเกิดกลายเป็นประเพณี และพิธีกรรมขึ้น เพื่อการบวงสรวงเช่นไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนให้ความเคารพบูชาประการ ความเชื่อเกี่ยวกับพระเจ้าหมอ พระเจ้าหมอเป็นผู้ที่รักษาคนให้หายจากโรคภัยต่างๆ เป็นผู้รู้ศาสตร์และศิลปะทางด้านอื่นๆ อีกมากมาย เป็นทั้งผู้รู้ และหมอผู้รักษา โดยคติความเชื่อนี้เองจึงเป็นความเชื่อพื้นถิ่นจากการสัมภาษณ์ได้กล่าวจากความเชื่อในความศักดิ์สิทธิ์ของพระเจ้าหมอ และรูปเคารพต่างๆ ได้กล่าวว่า ได้มีความสำเร็จกับการขอพร ด้วยที่ขอให้สมหวังกับบุคคลที่ตนหมายปอง ก็ได้สมหวังในสิ่งนั้นตามปรารถนา และได้กล่าวต่อไปอีกว่า มีหลายกรณีมากที่มาขอพรแล้วสำเร็จ อาทิ เช่น เรื่องทหาร เรื่องให้สอบติดครู หรือบรรจुरาชการ เรื่องของหาย ตลอดถึงสุขภาพร่างกายที่มีผู้คนมาอธิฐานขอพร ก็ปรากฏว่าหายจากอาการที่ตนเป็นอยู่ สิ่งเหล่านี้ประจักษ์ในบุคคลจึงมีการบอกเล่ากันในความศักดิ์สิทธิ์ ความเชื่อเหล่านี้เองที่เป็นที่มาของคำบอกเล่า เล่าขาน เป็นที่มาในความเชื่อที่ว่าพระเจ้าหมอ เป็นผู้ศักดิ์สิทธิ์ ให้ที่พึ่งพาในยามตกทุกข์ได้ และขอพรก็สมปรารถนาด้วย

บรรณานุกรม

๑. คัมภีร์พระไตรปิฎกและหนังสือทั่วไป

- ทวีวัฒน์ ปุณฺณทริภุชงค์. **ไสยศาสตร์**. ปรากฏการณ์ของสังคมไทย. ใน **ไสยศาสตร์ครองเมือง. พิทยา ว่องกุล บรรณาธิการ**. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่งจำกัด, ๒๕๕๓.
- เต็ม วิภาคย์พจนกิจ. **ประวัติศาสตร์อีสาน**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๐.
- ประทีป แพร่มย์. **พิธีกรรม “มมืวต” ของกลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทยเขมร ศึกษากรณี บ้านตะโกราย ตำบลนาบัว อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์**. ศึกษามนุษย์ศาสตร์: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคาม, ๒๕๓๕.
- สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (พิมพ์ ธรรมธโร). **สากลศาสนา**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.
- ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ลิวิวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์, ๒๕๔๖.

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดบุรีรัมย์.เอกสารรายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการพัฒนานิเวศน์วัฒนธรรม
 กลุ่มน้ำโขง ชี มูล พื้นที่ตำบลหนองเต็ง อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์,บุรีรัมย์, ๒๕๕๓.
 (อัดสำเนา)

หนังสือภาษาอังกฤษ/ English texts

Y. Ishizawa and Y. Kono.(Eds,). **Study and Preservation of Historic Cities of**

Southeast Asia: Study and Preservation of the Cultural Heritage of

Southeast Asia. Tokyo: The Japan Time Ltd, 1986.

Clifford Geertz. **The Interpretation of Cultures: Selected Essays.** NY: Basic Books,
 1973.

Lorne L. Dawson. **Cults and New Religious Movements: A Reader.** MA: Blackwell
 Publishing Ltd, 2003.

๒. วิทยานิพนธ์

ยโสธารา ศิริภาพระภากร, “วิเคราะห์คำสอนจากพิธีกรรมเข้าทรงที่สัมพันธ์กับหลักธรรมใน
 พระพุทธศาสนา ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมรในเขตจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์”
วิทยานิพนธ์ดุขฎิบัณฑิต, บัณฑิตศึกษา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง **กรณาชวิท ยาลัย ,**
๒๕๕๙.

๓. สัมภาษณ์

สัมภาษณ์ บุญไทย แซ่จั้ง, ๑๕ สิงหาคม ๒๕๕๒

สัมภาษณ์ สมาน กองแก้ว, ๑๘ สิงหาคม ๒๕๕๒.

สัมภาษณ์ สำราญ แสงงาม, ๑๒ สิงหาคม ๒๕๕๒.

สัมภาษณ์ นายไพฑูรย์ พินิจทรัพย์, ๙ ธันวาคม ๒๕๕๙

สัมภาษณ์ พระประกอบชัย สุทธิญาโน, ๙ ธันวาคม ๒๕๕๙

สัมภาษณ์ นายสันชัย สังข์ทอง, ๒๑ มิถุนายน ๒๕๕๙.

สัมภาษณ์ พระสมชาย สิริวัฒโก, ๕ มกราคม ๒๕๖๐.

มนุษย์ต้องการศาสนา หรือ ศาสนาต้องการมนุษย์
บทวิเคราะห์ว่าด้วยศรัทธาและปัญหาในพระพุทธศาสนาเถรวาท
HUMAN BEINGS NEED RELIGION OR RELIGION NEEDS
A CRITICAL STUDY ON FAITH AND PROBLEM IN THERAVADA BUDDHISM

พระมหาขวัญชัย กิตติเมธี,ดร.ป.ธ.๙

บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วังน้อย ออยุธยา

๑. บทนำ

เป็นที่ถกเถียงกันมาอย่างต่อเนื่องว่าศาสนาจำเป็นต่อชีวิตหรือไม่ เพราะไม่ว่าจะมีปัญหาใดก็ตามเกิดขึ้น ทุกคนมักจะโยงไปสู่ความเชื่อใดความเชื่อหนึ่งเสมอ โดยเฉพาะความเชื่อนั้นล้วนมีต้นเหตุก็มาจากศาสนา โดยเฉพาะเหตุการณ์สะเทือนขวัญที่เกิดขึ้นเมื่อคนอาหรับ ๑๙ คนจี้เครื่องบิน ๔ ลำ ในวันที่ ๑๑ กันยายน ค.ศ.๒๐๐๑ เขาเหล่านั้นแม้จะถูกประณามว่าเป็นผู้ก่อการร้ายที่ก่ออาชญากรรม แต่ก็มีหลายคนในประเทศอิสลามกลับคิดว่าคนเหล่านี้เป็นผู้พลีชีพ วีรบุรุษ และนักรบ^๑ ที่จริงปัญหาลักษณะเดียวกันนี้ปรากฏไปทั่ว ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ก็มีเหตุการณ์ทำร้ายกันหลายครั้ง ย้อนหลังไปเมื่อราว พ.ศ.๒๕๐๗ ก็มีการทำร้ายกันในไซ่ง่อน ประเทศเวียดนาม มีเหตุการณ์การประท้วงของชาวพุทธที่ถูกกดขี่โดยผู้นำที่นับถือศาสนาคริสต์จนเกิดความลำเอียงขึ้น การเรียกร้องครั้งนั้นทำให้เกิดการเสียชีวิตไปถึง ๑๓ คน และบาดเจ็บอีก ๓๗ คน^๒ ในบทความนี้จึงต้องการนำเสนอแนวคิดเห็นต่างๆ เท่าที่จะช่วยประมวลให้เห็นภาพความเชื่อในแง่มุมมองทางศาสนาโดยเฉพาะเหตุการณ์ที่ปรากฏในพระพุทธศาสนา เพื่อสะท้อนแง่มุมมองทางความเชื่อที่เปลี่ยนแปลงมนุษย์อันจะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาว่าศาสนาจำเป็นต่อมนุษย์หรือไม่

๒. ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ปัญหาเรื่องศาสนาจำเป็นต่อมนุษย์หรือไม่ มีการนำเสนอทฤษฎีที่สำคัญ เพื่อประโยชน์ต่อการพิจารณาปัญหาดังกล่าว ดังต่อไปนี้

๑.๑ กลุ่มที่เห็นว่าศาสนาไม่มีความจำเป็นต่อชีวิต โดยมองว่าศาสนาทำให้เกิดความแตกแยกทางความคิด จึงไม่ควรนำความเชื่อทางศาสนามาโยงเกี่ยวกับชีวิต เพราะมีกลุ่มนักปรัชญา

^๑ ฐู มารินอฟฟ์, The big questions ชีวิตนี้มีคำถาม, แปลโดย สุรพงษ์ สุวจิตตานนท์, (กรุงเทพมหานคร: มายด์, ๒๕๕๑), หน้า ๓๘-๓๙.

^๒ พล.ต.ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช, พระพุทธศาสนากับคึกฤทธิ์, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ดอกหญ้า, ๒๕๔๘), หน้า ๒๓๐-๒๓๑.

หลายคนพบว่าความเชื่อมีบทบาทสำคัญต่อชีวิตของเราทั้งทางที่เป็นประโยชน์และมีโทษ ไม่ว่าใครก็ตามถ้าเชื่อในสิ่งใดก็ตามก็มักจะมีคนเชื่อในทางตรงข้ามเสมอ และเมื่อขัดแย้งกันก็เข้ากันไม่ได้นำไปสู่การทำร้ายกัน เช่น นิโร จักรพรรดิโรมันที่เชื่อว่าพระเจ้ามีหลายพระองค์ก็สั่งสังหารคนที่เชื่อคริสต์ศาสนา เป็นต้น^๓ จึงมีนักคิดบางกลุ่มที่ปฏิเสธการครอบงำของศาสนาที่มีต่อการเมือง เช่น กลุ่มฆราวาสนิยม (secularism) ที่ถือว่าการแยกศาสนาออกจากการเมืองและรวมไปถึงการแยกประเด็นความแตกต่างทางปรัชญาและเทววิทยาออกจากกันในสภาวะสมัยใหม่ (modernity) เส้นทางการเมืองของสภาวะสมัยใหม่ที่ไม่ยอมให้ศาสนาเข้ามามีบทบาทในพื้นที่สาธารณะนั้นทำให้ปรัชญาสถาปนาการผูกขาดประเด็นทางการเมือง (monopolization of politics) ได้ ดังจะเห็นได้จากสาขาวิชาของวิชาการเมืองที่มีแต่ปรัชญาการเมืองกลับไม่มีเทววิทยาทางการเมือง ถ้าจะกล่าวอีกนัยหนึ่งการสถาปนาอำนาจของปรัชญาแทนที่เทววิทยาคือการสถาปนาอำนาจโลกียะ^๔ ดูเหมือนนักคิดที่พยายามแยกศาสนาออกจากการเมือง เพื่อให้มนุษย์มีความเป็นอิสระจากข้อผูกมัด และความเป็นอิสระนั้นเป็นตัวกำหนดรูปแบบการปกครองของมนุษย์เองโดยไม่ยุ่งเกี่ยวกับศาสนาแต่อย่างใด แต่ก็ยังเป็นข้อถกเถียงกันต่อมาอีกว่าประวัติศาสตร์ของศาสนาไม่ได้มีการแยกการเมืองออก เพราะประวัติศาสตร์ของการเมืองและศาสนาไม่สามารถแยกออกจากกันได้ จะเห็นได้ว่าลักษณะการเป็นผู้นำและการเป็นศาสดาแทบจะไม่มี ความแตกต่างกัน^๕ ในพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในสังคมไทยเองก็ดูจะไม่แยกศาสนาออกจากการเมือง ตามที่ศาสตราจารย์กิตติคุณปรีชา ช้างขวัญยืนสรุปว่า "ยังไม่เห็นว่ามีที่ใดหรือสมัยใดที่ศาสนากับการเมืองไม่เกี่ยวข้องกันเลย"^๖ เมื่อสังคมและการเมืองดูจะไม่สามารถแยกขาดจากศาสนาได้จริงๆ มนุษย์จึงควรพิจารณาเรื่องศาสนาในมุมมองอื่นใดได้อีก และดูเหมือนจะมีนักคิดอีกกลุ่มหนึ่งที่เสนอเหตุผลในการเข้าใจศาสนามากยิ่งขึ้น

๑.๒ กลุ่มนักคิดเชิงอุดมคติ (Ideology) ที่มองศาสนาว่าสามารถทำให้มนุษย์ดีขึ้น มีหลักปฏิบัติที่ทำให้เราสามารถพัฒนาจิตใจมนุษย์ได้ ถ้าไม่มีศาสนามนุษย์ก็ไม่รู้จะปฏิบัติตนอย่างไรให้พ้นจากความทุกข์ได้ กลุ่มนี้จะสอดคล้องกับแนวคิดแบบตะวันตกกลุ่มหนึ่งที่มีทัศนะว่าศาสนานั้นเกิดจากความเชื่อ การพิสูจน์ความเชื่อนั้นทำได้ด้วยเหตุผล เช่น เซนต์ออกัสติน (St. Augustine) ยืนยันว่า "พระเจ้าเป็นสิ่งที่อยู่ในจิตมนุษย์ทุกคนโดยธรรมชาติ โดยไม่อาจแยกออกจากจิตมนุษย์

^๓ ลู มาร์โนฟฟ์, The big questions ชีวิตนี้มีคำถาม, แปลโดย สุรพงษ์ สุวจิตตานนท์, หน้า ๓๘.

^๔ ธเนศ วงศ์ยานนาวา, "บทนำ Carl Schmitt: ตำนานแห่งเทว" ว่าด้วยมิตรและศัตรู, รัฐศาสตร์สาร ปีที่ 35 ฉบับที่ 3 (กันยายน-ธันวาคม 2557), หน้า ๑๒.

^๕ Georges Dumezil, Mitra-Varuna: An Essay on Two Indo-European Representations of Sovereignty, tr. by Derek Coltman, (New York: Zone Books, 1988) อ้างใน ธเนศ วงศ์ยานนาวา, "Carl Schmitt และเอกเทวนิยม: ตำนานแห่งความเป็นรัฐ/การเมือง", รัฐศาสตร์สาร ปีที่ 35 ฉบับที่ 3 (กันยายน-ธันวาคม 2557), หน้า ๑๕๑.

^๖ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, วิภุตพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, ๒๕๔๒), หน้า ๒๘๖-๒๘๗.

ได้เลย”^๗ โดยแนวคิดดังกล่าวตั้งอยู่บนเหตุผลที่ว่าแค่เราคิดว่าไม่มีพระเจ้า พระเจ้าก็มีอยู่ในความคิดของเราแล้ว เพราะถ้าไม่มีพระเจ้าแล้วอะไรจะทำให้เราคิดถึงพระเจ้าได้ เป็นประเด็นที่น่าคิด และมีนักปรัชญาภาษาได้ให้เหตุผลได้น่าฟังว่า การที่เราคิดถึงสิ่งที่ไม่มียุ่จริง เช่น ม้าบิน เป็นต้น ได้นั้นเราก็คิดมาจากความคิดเรื่องม้ากับนก และเมื่อผสมกันของสิ่งที่เป็นไปได้ทั้งสองก็อาจทำให้ม้าบินเป็นไปได้เช่นกัน แต่หากเราปฏิเสธสิ่งเหล่านี้ก็เท่ากับปฏิเสธความเป็นไปได้ของม้าและนกเช่นกัน^๘ เป็นการยืนยันความมียู่ของม้าบินได้ผ่านผ่านความคิดว่ามีม้าและนกได้ในกรณีนี้

ต่อมามีนักคิดทางจิตวิทยาพยายามให้เหตุผลต่อความเชื่อดังกล่าวนั้นมาจากมนุษย์เรานี่เอง เพราะศาสนาและความคิดถึงสิ่งที่ไม่มียุ่จริงนั้นล้วนมาจากความเชื่อ และความเชื่อเป็นเรื่องของมนุษย์ ไม่ใช่เทพเจ้าเป็นผู้สร้าง โดยพิจารณาจากความเชื่อทางศาสนาและข้อปฏิบัติที่นั้นถูกสร้างขึ้นจากมนุษย์และไม่ใช้การเปิดเผยจากพระเจ้าแต่อย่างใด มนุษย์สร้างสิ่งเหล่านี้ขึ้นมาด้วยความเชื่อว่าจะสามารถติดต่อกับพระเจ้าได้ นั่นคือจุดเริ่มต้นของศาสนาและเป็นรูปแบบเฉพาะทางศาสนาเช่นกัน เราอาจเข้าใจศาสนาจากมิติของมนุษย์ว่าไม่ได้เกิดขึ้นมาเพื่อแสวงหาการติดต่อกับพระเจ้าโดยตรง แต่ที่พวกเขาจำเป็นต้องทำ ก็เหมือนเรามองมนุษย์ที่เกิดขึ้นมาในโลกนี้พร้อมกับความต้องการด้านอาหาร เช่นเดียวกับมนุษย์เองก็ต้องการความรักเช่นกันโดยเฉพาะจากพระเจ้า ศาสนาจึงเกิดขึ้นและทำหน้าที่ตอบสนองสิ่งนั้น แม้แต่นักจิตวิทยาอย่างซิกมันด์ ฟรอยด์ (Sigmund Freud) ก็ดูจะเห็นด้วยว่าเราไม่ได้ต้องการที่จะใกล้ชิดพระเจ้าที่อยู่ที่ไหนสักแห่งอย่างที่เราเข้าใจ ทั้งหมดเป็นแค่ความปรารถนาของตนเองต่างหาก โดยความปรารถนานี้เริ่มตั้งแต่ก่อนจะมีศาสนา เป็นประสบการณ์แบบเด็กๆ ที่จินตนาการถึงพระเจ้าว่าจะให้โอกาสแก่เขาเป็นครั้งที่สอง เหมือนการที่เด็กๆ ได้รับการคุ้มครองและการให้อภัยจากพ่อที่พวกเขาเคยได้รับในอดีตเวลาทำผิดพลาด^๙

ความเชื่อว่าพระเจ้าเป็นสิ่งที่มียู่จริง แต่อยู่ภายใต้ประสบการณ์ดูมีความเป็นไปได้มากกว่า เพราะทุกความเชื่อล้วนมาจากประสบการณ์ของแต่ละคน แต่ทุกความเชื่อต่างต้องมีจุดมุ่งหมายว่าจะนำไปสู่อะไร นอกจากจะเป็นที่พึ่งพิงแล้วยังต้องช่วยบำบัดความทุกข์ให้กับชีวิตเราได้ด้วย ดังกรณีต่อไปนี้

ก. ดับความทุกข์ในชีวิต ปัญหาที่เกิดจากธรรมชาติ เช่น ความเจ็บป่วยหรืออดอยาก เป็นต้น โดยการแก้ไขปัญหาดังกล่าวอาจมาจากอำนาจความเชื่อบางอย่าง กรณีที่โยเซฟ ในศาสนา

^๗St.Augustine, "In Joan Evang", In *The Christian philosophy of Saint Augustine*, (New York: Random House,1967), p.11.

^๘Bimal Krishna Matilal, *Logic, Language and Reality : Indian Philosophy and Contemporary Issues*, second edition, (Delhi: Motilal Banarsidass Publishers Private Limited, 2008), p.80.

^๙Robert A. Segal, *The Blackwell Companion to the Study of Religion*, ed. by Robert A. Segal, (UK : Blackwell Publishing Ltd.,2006), p. xiv-xv.

ยิวที่เป็นทาสอยู่ในอียิปต์ก่อนจะใช้วิชาโหราศาสตร์จนได้เป็นอัครเสนาบดีดูแลทุกข์สุขของชาวอียิปต์ เนื่องจากความสามารถทำนายว่าจะเกิดข้าวยาก แห้งแล้งจึงได้เตรียมขังฉางไว้ จนเมื่อประชาชนอดอยากก็ได้อาศัยอาหารที่เก็บไว้นั้นทำให้ลดพินัยมาได้ หรือกรณีที่พระเยซูในศาสนาคริสต์ สามารถรักษาโรคเรื้อนให้หาย รักษาคนเป็นง่อยให้เดินได้ รักษาคนตาบอดให้กลับแลเห็นได้ พอพระองค์แตะตัวคนป่วยเพียงคำเดียว โรคก็จะหาย หรือบางครั้งคนป่วยมาแตะต้องผ้าที่พระเยซูหนุนห่มโรคก็จะหายเช่นกัน^{๑๐}

ข. ดับความทุกข์ในสังคม ปัญหาที่เกิดจากมนุษย์ด้วยกัน จะพบว่าศาสนาโบราณเช่น โมเสสของศาสนายิวนำพาชาวฮีบรูหนีจากทาสอียิปต์ต้องประสบความลำบาก จนชาวฮีบรูทนความลำบากไม่ได้ก็พากันคิดว่า โมเสสจะพาพวกเรามาตาย ความเลื่อมใสศรัทธาที่มีต่อโมเสสเริ่มเสื่อมคลายลง ศรัทธาที่มีต่อพระเจ้ายกเริ่มลดน้อยถอยลงไป ในที่สุดชาวฮีบรูก็แตกความสามัคคีกันเป็นหลายพวกหลายฝ่าย โมเสสจึงอธิษฐานบนยอดเขาและได้นำบัญญัติ ๑๐ ประการลงมาและบอกว่าที่ชาวฮีบรูต้องรับทุกข์เพราะประพฤติชั่วกันมาก บัญญัติ ๑๐ ประการนี้ถ้าไม่เชื่อก็ต้องถูกลงโทษ ทำให้ชาวฮีบรูกลับมาสามัคคีกันอีกครั้ง^{๑๑} ขณะที่ศาสนาอิสลามก็ดูจะยึดโยงเรื่องความเป็นเอกภาพดังจะเห็นได้จากการสืบทอดตำแหน่งที่เรียกว่า กาลิบ โดยอำนาจหน้าที่ของกาลิบสูงกว่ามหากษัตริย์ธรรมดา เพราะเป็นผู้มีอำนาจทั้งศาสนจักรและอาณาจักร เป็นวิธีการใหม่ของศาสนาอิสลามเพื่อป้องกันการแก่งแย่งแข่งดีกันระหว่างบ้านเมืองกับศาสนา ทำให้เกิดความเป็นเอกภาพหรือความสามัคคี สร้างความสงบสุขให้เกิดขึ้นในสังคม^{๑๒}

ค. ดับความทุกข์ทั้งสองอย่างได้ พระพุทธศาสนาเกิดเพื่อความดับทุกข์ที่เกิดจากการเกิด แก่ เจ็บและตายเป็นหลัก กล่าวคือ เมื่อมนุษย์ถูกภัยทางธรรมชาติคุกคามแล้วไม่สามารถป้องกันได้ จึงยกให้เป็นเรื่องของเทพเจ้าดลบันดาล จึงเชื่อว่ามีเทพเจ้าอยู่ในภูเข ในป่า จึงพากันยึดเอาภูเขา ป่าอาราม และรุกขเจดีย์เอาเป็นที่พึ่ง แต่ความเชื่อนั้นก็ถูกตั้งคำถามต่อมาว่า แม้มนุษย์จะเชื่อในสิ่งเหล่านั้นก็ยังไม่อาจรอดพ้นจากทุกข์ไปได้ เพราะยังคงเกิดมีภัยธรรมชาติ ยังมีความอดอยาก และพวกที่เชื่ออาจเข้าใจไปอีกว่าเรายังทำพิธีอ่อนน้อมต่อเทพเจ้าประจำภูเข ป่าอาราม และรุกขเจดีย์ไม่มากพอ เทพเจ้าจึงไม่ยังไม่พึงพอใจ^{๑๓} แทนที่จะเชื่อว่าที่พึ่งนั้นไม่ใช่สิ่งที่ดี ไม่ใช่สิ่งที่สมบูรณ์ แต่ถ้าไม่ให้เชื่อสิ่งนั้นก็ไม่ได้หมายความว่าจะไม่ให้เชื่ออะไรเลย ความเชื่อยังเป็นสิ่งจำเป็นต่อการดำเนินชีวิต เพียงแต่เราควรเชื่อในสิ่งที่จะนำไปสู่ความดับทุกข์ได้จริง พระพุทธเจ้าเสนอให้เชื่อใน

^{๑๐}อนันตชัย จินดาวัฒน์, ประวัติศาสตร์โลก (ฉบับสมบูรณ์) จากยุคหินถึงโลกาภิวัตน์, (กรุงเทพมหานคร: ยิปซี สำนักพิมพ์, ๒๕๕๔), หน้า ๑๗๖-๑๗๗, ๑๘๗-๑๘๘.

^{๑๑}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๘๐-๑๘๑.

^{๑๒}อ้างแล้ว.

^{๑๓}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), สถานการณ์พระพุทธศาสนาทวนกระแสสังคม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท พิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๕๖), หน้า ๖-๗.

พระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ เมื่อมีความเชื่อจึงต้องสร้างปัญญาในอริยสัจ ๔ คือทุกข์ เหตุให้
เกิดทุกข์ความกำเริบทุกข์ และอริยมรรคอันให้ถึงความสงบระงับทุกข์ด้วยปัญญาอันชอบ^{๑๔} เมื่อดับ
ทุกข์ให้ตนเองให้ได้ก่อนแล้วจึงจะดำเนินชีวิตต่อไปเพื่อดับทุกข์หรือสร้างสุขให้สังคมด้วย เพราะคำ
สอนหรือพระธรรมนั้นควรเป็นไปเพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขแก่หมู่ชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์
เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่หมู่ชน^{๑๕} ความสุขสงบสังคมจึงเป็นผลที่เกิดจากชีวิตของ
บรรลู่ถึงความดีสูงสุดก่อนแล้วจึงนำเผยแพร่แก่ผู้อื่นต่อไป

แนวคิดเรื่องความดับทุกข์ทั้งในแง่ตนเองและสังคมได้ถูกหยิบมาพิจารณาถึงความจำเป็น
ของศาสนาจึงเป็นประเด็นที่เราไม่ควรมองข้าม เพราะศาสนาได้กลายเป็นผลที่เกิดขึ้นจากปัญหาใน
สังคมที่หาทางออกไม่ได้นำไปสู่การมีบุคคลจะหลีกเลี่ยงวิถีการที่ต่างออกไปจากเดิม เช่นเดียวกับที่
พระยาสกุลบุตรกล่าวว่า "ที่นี้รุ่มรวยหนอ ที่นี้ขัดข้องหนอ" พระพุทธองค์ตรัสว่า "ที่นี้ไม่รุ่มรวยหนอ
ที่นี้ไม่ขัดข้องหนอ"^{๑๖} การหาหนทางดับทุกข์ที่ต่างออกไปจึงทำให้ศาสนาเกิดขึ้น ไม่ใช่เน้นไปที่ความ
เชื่อเท่านั้น แต่ต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญคือ การดับทุกข์ทั้งตนเองและสังคมเป็นหลักนั่นเอง

๓. วิเคราะห์มนุษย์กับศาสนาตามแนวคิดพระพุทธศาสนาเถรวาท

การพูดถึงศาสนาว่าเป็นสิ่งจำเป็นหรือไม่ การให้เหตุผลข้างต้นดูจะให้น้ำหนักไปทางว่า
ศาสนาเป็นสิ่งจำเป็น แต่ก็ต้องเข้าใจในส่วนของมนุษย์เองด้วยว่าเมื่อสร้างศาสนาขึ้นมาจะเกิด
คำถามตามมาว่า "ระหว่างศาสนากับมนุษย์ควรให้ความสำคัญกับสิ่งใดมากกว่า" กล่าวคือ ศาสนา
ควรนำมนุษย์หรือมนุษย์ควรนำศาสนา เพราะตามแนวคิดแบบสังคมวิทยา ศาสนาจะมีความสำคัญ
เหมาะทั้งการใช้ชีวิตแบบคนเดียวและแบบเป็นสังคม โดยรูปแบบทางศาสนาจะอาศัยบุคคลในการ
เปลี่ยนแปลงให้เข้ากับบริบทต่างๆ ตัวอย่างเช่นในปัจจุบันจำนวนผู้หญิงที่นับถือศาสนาคริสต์มี
มากกว่าผู้ชาย รูปแบบทางศาสนาที่เกี่ยวข้องกับผู้หญิงก็จะเปลี่ยนแปลงไปและมีเหตุผลที่รองรับทาง
สังคมมากขึ้น^{๑๗} ในพระพุทธศาสนาเองก็มีเหตุการณ์เดียวกันนี้เช่นการบวชภิกษุณีที่พระอานนท์ขอให้
บวชนางภิกษุณี^{๑๘} ทำให้เกิดคณะสงฆ์ที่ประกอบด้วยภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา แต่หากไม่มี
เหตุการณ์ดังกล่าวคณะสงฆ์อาจมีแค่ภิกษุ อุบาสก อุบาสิกาที่เป็นไปได้

การเปลี่ยนแปลงทางศาสนาจึงส่งผลกระทบต่อระบบความเชื่อเดิมที่ให้ความสำคัญกับ
กลุ่มคนที่เปี่ยมใหญ่ในทางสังคมเป็นหลัก แม้จะมีความเชื่อว่าศาสนาจะสามารถนำพาความสงบสุขมา

^{๑๔} พุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๒๔/๒๘.

^{๑๕} พ.ม. (ไทย) ๑๐/๕๑/๓๗.

^{๑๖} อ่านรายละเอียด วิ.ม. (ไทย) ๔/๒๕-๒๖/๒๕.

^{๑๗} Grace Davie, "Sociology of Religion", *The Blackwell Companion to the Study of Religion*, p.171-172.

^{๑๘} ดูรายละเอียดใน วิ.จ. (ไทย) ๗/๕๑๓-๕๑๖/๒๐๖-๒๐๙.

ให้ แต่การตีความว่าศาสนาเป็นอย่างไรนั้นก็ยังคงต้องอาศัยบุคคลที่เกี่ยงข้องอยู่นั่นเอง ในพระพุทธศาสนาแม้จะให้ความสำคัญกับหลักธรรมและวินัยดังที่พระพุทธเจ้าทรงยกธรรมวินัยไว้แทนพระองค์ว่า "ธรรมและวินัยอันใด เราแสดงแล้ว บัญญัติแล้วแก่พวกเธอ ธรรมและวินัยอันนั้นจักเป็น ศาสดาของพวกเธอ โดยกาลล่วงไปแห่งเรา"^{๑๙} แต่ศาสนาหรือธรรมวินัยในพระพุทธศาสนาจะนำได้ก็ ยังจำเป็นต้องอาศัยมนุษย์อยู่ดี โดยลักษณะมนุษย์ที่พระพุทธศาสนาต้องการมีเงื่อนไข ดังนี้

ก. ต้องเป็นผู้สมบูรณ์ทั้งวิชาคือความรู้ ตามที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า "ภิกษุ...ภิกษุณี... อุบาสก...อุบาสิกาผู้เป็นสาวกของเราจักยังไม่เฉียบแหลม ไม่ได้รับ แนะนำ ไม่แกว่งกล้า ไม่เป็นพหูสูตร ไม่ทรงธรรม ไม่ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ไม่ปฏิบัติชอบ ไม่ประพฤติตามธรรม เรียนกับอาจารย์ของตนแล้ว ยังบอก แสดง บัญญัติ แต่งตั้ง เปิดเผย จำแนก กระทำให้ง่ายไม่ได้ ยังแสดง ธรรมมี ปาฏิหาริย์ขมขื่นปรับปาวาที่บังเกิดขึ้นให้เรียบร้อยโดยสทธรรมไม่ได้ เพียงใด เราจักยังไม่ปรินิพพาน เพียงนั้น"^{๒๐} พระพุทธศาสนาจึงต้องการผู้แตกฉานหรือผู้รู้เยอะ (พาหุสัจจะ) ไม่ได้ต้องการคนที่เชื่อต่อๆ กันมาโดยไม่รู้ความหมายของคำสอน

ข. ต้องการบุคคลผู้มีจรรยาดีคือความประพฤติ บุคคลที่มีความรู้ต้องมีการปฏิบัติดีด้วย คือไม่ต้องการคนที่รู้แต่ตำราหรือมีแค่เหตุผล บุคคลดังกล่าวที่มีความเข้าใจมากบางคนอาจมีแต่เหตุผลเท่านั้นไม่ลึกซึ้งถึงมูลเหตุที่จะนำไปสู่ความเข้าใจคำสอนจริงๆ ได้ ดังที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงกับชาวกาลามะว่า

"อย่าได้ยึดถือตามถ้อยคำที่ได้ยินได้ฟังมา อย่าได้ยึดถือตามถ้อยคำสืบๆ กันมา อย่าได้ยึดถือ โดยที่ตนเห็นว่า ได้ยินอย่างนี้อย่าได้ยึดถือโดยอ้างตำรา อย่าได้ยึดถือโดยเดาเอาเอง อย่าได้ ยึดถือโดยคาดคะเน อย่าได้เชื่อถือโดยความตรึกตามอาการ อย่าได้ยึดถือโดยชอบใจว่า ต้องกันกับทิวาของตัว อย่าได้ยึดถือโดยเชื่อว่าผู้พูดสมควรจะเชื่อได้ อย่าได้ยึดถือโดยความนัถือว่า สมณนี้เป็นครูของเรา"^{๒๑}

การยึดถือแต่เหตุผลที่เราสืบต่อกันมาแบบข้อความข้างต้นนี้ไม่อาจทำลายความเชื่อเดิมๆ ได้ เพราะความยึดติดในความเชื่อนั้นมีมาอย่างยาวนาน เหมือนที่ตรัสกับพระสารีบุตรเรื่องการ ทรมานตนว่า "บุคคลที่ชื่อว่าทำทุกกรกิริยาเช่นกับเราไม่มี เมื่อความหมดจดมีด้วยการทำทุกกร กิริยา เราเองพึงเป็นพระพุทธเจ้า"^{๒๒} เพราะถ้าคนที่มีเหตุผลก็ต้องเชื่อในการทำทุกกรกิริยาของ พุทธองค์ได้ แต่ในบางกรณีเช่นสุนัขขี้ต๊ะที่เชื่อในทุกกรกิริยากลับไม่เป็นอย่างนั้น กลับไปเลื่อมใส

^{๑๙}ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๔๐/๑๒๓.

^{๒๐}ที.ม. (ไทย) ๑๐/๙๕/๘๘-๘๙.

^{๒๑}อง.ติก. (ไทย) ๒๐/๕๐๕/๑๗๙-๑๘๐.

^{๒๒}ม.ม.อ. (ไทย) ๑/๒/๙๓-๙๔.

เปลี่ยนชื่อโกรกขตติกะที่คลานเหมือนสุนัขคอยเคี้ยวกินอาหารที่คนอื่นเททิ้งบนพื้นดิน เขาเชื่อคนที่ประพฤติดังนั้นเท่านั้นและนั่นคือเหตุผลเดียวที่เขายึดถือ พระพุทธเจ้าจึงสอนคนลักษณะยึดติดต่อเหตุผลด้วยการประพฤติดูเป็นแบบอย่างว่าไม่ใช่ทางจะเข้าถึงความจริงได้ และมีอีกข้อยืนยันหนึ่งที่ว่า "หากพระพุทธเจ้าไม่ทรงทำทุกกรกิริยาแล้ว ไม่สามารถเป็นพระพุทธเจ้าได้หรือ" ตอบว่า "ไม่ว่าจะทรงทำหรือไม่ทรงทำก็สามารถเป็นพระพุทธเจ้าได้" ถามว่า "แล้วทรงทำเพราะเหตุไร" ตอบว่า "เราจักแสดงความพยายามของตนแก่โลกพร้อมทั้งเทวโลก และคุณคือความยำยด้วยความเพียรนั้นจักให้เรายินดีได้"^{๒๓} เมื่อพระพุทธเจ้าไม่จำเป็นต้องบำเพ็ญทุกกรกิริยา แต่ที่ทำได้ให้มีเหตุผลเพียงพอจะอธิบายถึงความเพียรดังกล่าวได้ว่าไม่เป็นแนวทางแก่การตรัสรู้ได้ก็มีน้ำหนักยิ่งขึ้นสำหรับผู้เชื่อแบบเดิมได้ ฉะนั้น การประพฤติดุปฏิบัติจึงเป็นวิธีแก้ไขให้บุคคลเหล่านั้นได้พิสูจน์ความเชื่อของตนเองไปพร้อมกันด้วย และพิสูจน์ผลที่ตามมาด้วยว่า "ธรรมเหล่านี้เป็นอกุศล ธรรมเหล่านี้มีโทษ ธรรมเหล่านี้ผู้รู้ตีเตียน ธรรมเหล่านี้ใครสมาทานให้บริบูรณ์แล้วเป็นไปเพื่อสิ่งไม่เป็นประโยชน์ เพื่อทุกข์เมื่อนั้น ท่านทั้งหลายควรละธรรมเหล่านั้นเสีย"^{๒๔}

๔. สรุป

จากข้อพิสูจน์ข้างต้นได้ยืนยันให้เห็นถึงศาสนาทั้งในแง่ที่มนุษย์ต้องการนั้นก็เพื่อดับความทุกข์ในธรรมชาติที่เกิดขึ้นมาพร้อมกับการมีชีวิต เช่น ความเจ็บป่วย, ความอดอยาก เป็นต้น และดับทุกข์ในสังคม เช่น สงคราม เป็นต้น เพื่อนำพาสังคมไปสู่ความสงบสุข โดยคำสอนส่วนใหญ่ทางศาสนาจะพบว่ามีความโน้มเอียงจะทำให้เกิดความสามัคคีกัน แต่เมื่อมองในมุมเดียวหรือศาสนาเดียวอาจจะนำไปสู่ความแตกต่างเช่นเดียวกัน เพราะเป้าหมายนั้นอาจตรงกันคือความสงบ ส่วนวิธีการต่างหากที่เราควรมองว่าแตกต่างและหลากหลายได้ แต่ให้ถือว่าความต่างกันนั้นต้องไม่ลืมหายกเป้าหมายว่าเพื่อความสงบ เพราะเมื่อเราลืมหายกเป้าหมายว่าเรามีศาสนาเพื่ออะไรก็ควรคิดถึงปัญหาว่า ศาสนานั้นต้องการมนุษย์ที่สามารถเข้าใจคำสอนผ่านการฟังและศึกษาคำสอนต่างๆ จนเข้าใจดี และนำคำสอนเหล่านั้นไปปฏิบัติให้เกิดผลจริงๆ ไม่ใช่แค่ฟังแล้วยึดถืออย่างเดียวเท่านั้น ศาสนาจึงไม่ได้ต้องการคนที่เก่งพิธีกรรม เก่งทางไสยศาสตร์ เก่งตำรา และไม่ได้ต้องการคนที่ประพฤติอย่างเดียวโดยไม่สนใจจะอธิบายให้คนอื่นเข้าใจได้ว่าอะไรคืออะไรชั่ว แต่ต้องการคนที่เก่งทั้งความรู้และความดีประกอบพร้อมกันไป หากไม่ได้บุคคลที่พร้อมเพียงเช่นนี้แล้ว ศาสนาก็มีอยู่แค่ตอบสนองเป้าหมายของบุคคลที่เต็มไปด้วยความกิเลสแห่งความอยากได้ (โลภะ) ความโกรธ (โทสะ) และความหลง (โมหะ) เท่านั้น แต่ไม่ได้ตอบสนองความต้องการของศาสนาจริงๆ ที่ต้องการให้มนุษย์ดับทุกข์ทั้งของตนเองและสร้างสังคมที่มีความสุข

^{๒๓} ม.ม.อ. (ไทย) ๑/๓/๑๓๗.

^{๒๔} อัง.ติก. (ไทย) ๒๐/๕๐๕/๑๗๙-๑๘๐.

ตอนนี้เราคงเห็นแล้วว่าศาสนาจำเป็นต่อชีวิตของเราหรือไม่ และมนุษย์ควรมีท่าทีอย่างไรในการปฏิบัติทางศาสนา

บรรณานุกรม

๑. คัมภีร์พระไตรปิฎกและหนังสือทั่วไป

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถา แปล ชุด ๙๑ เล่ม. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๗.

ลู มาริโนฟฟ์. The big questions ชีวิตนี้มีคำถาม. แปลโดย สุรพงษ์ สุวจิตตานนท์.

กรุงเทพมหานคร: มายด์, ๒๕๕๑.

พล.ต.ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช. พระพุทธศาสนากับคึกฤทธิ์. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ดอกหญ้า, ๒๕๔๘.

ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร. วิกฤตพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, ๒๕๔๒.

อนันตชัย จินดาวัฒน์. ประวัติศาสตร์โลก (ฉบับสมบูรณ์) จากยุคหินถึงโลกาภิวัตน์.

กรุงเทพมหานคร: ยิปซี สำนักพิมพ์, ๒๕๕๔.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). สถานการณ์พระพุทธศาสนาทวนกระแสสังคม. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, กรุงเทพมหานคร: บริษัท พิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๕๖.

ธเนศ วงศ์ยานนาวา, "บทนำ Carl Schmitt: ตำนานแห่งเทว" ว่าด้วยมิตรและศัตรู, รัฐศาสตร์สาร ปีที่ 35 ฉบับที่ 3 (กันยายน-ธันวาคม 2557).

หนังสือภาษาอังกฤษ/English texts

Bimal Krishna Matilal. Logic, Language and Reality : Indian Philosophy and Contemporary Issues, second edition. Delhi: Motilal Banarsidass Publishers Private Limited, 2008.

Robert A. Segal. The Blackwell Companion to the Study of Religion. ed. by Robert A. Segal. UK : Blackwell Publishing Ltd., 2006.

St. Augustine, "In Joan Evang", In The Christian philosophy of Saint Augustine. New York : Random House, 1967.

**ศึกษาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับการบรรลุธรรม
ในพุทธปรัชญาเถรวาท**
**THE CRITICAL STUDY OF THE RELATIONSHIP BETWEEN THE LANGUAGE
AND THE ENLIGHTENMENT IN THERAVADA BUDDHIST PHILOSOPHY**

พระมหาขวัญชัย กิตติเมธี,ดร.ป.ธ.๙
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วังน้อย ออยุธยา

บทคัดย่อ

ในบทความชิ้นนี้ ผู้วิจัยได้นำเสนอการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับการบรรลุธรรม ในทฤษฎีทางปรัชญาภาษากล่าวถึงภาษาทั่วไปเป็นหลัก แต่ในพุทธปรัชญากล่าวถึงภาษาธรรม โดยมีบทสรุปดังนี้

๑. ภาษากับปริยัติ การศึกษาปริยัติเกี่ยวข้องกับตำราและคำสอนทางคัมภีร์ โดยเริ่มต้นจากการฟัง, คิดใคร่ครวญและลงมือปฏิบัติ กรณีนี้ทำให้ภาษาปริยัติกลายเป็นภาษาทางปรัชญาที่เป็นการโต้เถียงกันตามการตีความของแต่ละบุคคลไป ในด้านพุทธปรัชญาเถรวาทได้แก้ไขปัญหานี้ด้วยอาศัยบุคคลที่บรรลุธรรม ภาษาในคัมภีร์ถูกตีความว่าสร้างความเข้าใจต่อข้อเท็จจริงเท่านั้น แต่ก็ไม่ควรเชื่อว่าเป็นความจริง

๒. ภาษากับปฏิบัติ คำสอนภาคปฏิบัติที่นำไปสู่ความจริง ไม่จำเป็นต้องตีความ แต่มีคำถามว่าพระพุทธเจ้าจะแสดงธรรมแล้วทำให้ผู้ฟังเข้าใจก่อน ฉะนั้น การบรรลุธรรมได้ต้องอาศัยภาษา เพราะผู้จะบรรลุธรรมได้ต้องปฏิบัติโดยอาศัยภาษาจากตำราหรือคำพูดของอาจารย์ ภาษาที่เกิดขึ้นหลังจากการปฏิบัติ เรียกว่า ภาษาธรรม เป็นภาษาที่เข้าใจนามธรรม และสร้างพัฒนาชีวิตด้วยการปฏิบัติที่ถูกต้องตามหลักมัชฌิมาปฏิปทา จนกระทั่งบรรลุธรรมได้ในที่สุด

คำสำคัญ : ภาษา, การบรรลุธรรม, พุทธปรัชญาเถรวาท

Abstract

In this paper, the researcher presents the critical study of the relationship between the language and the enlightenment in Theravada Buddhist Philosophy. The theory of the language philosophy means the ordinary language, but it means the language in Theravada Buddhist Philosophy. The important outcome of the research can be summarized as follows :-

1. The language and the Scriptural studying mean the teaching of the texts to be studied by the students about the textual or scriptural teaching by the listening, the thinking and the practicing. In this case, the Scriptural languages become the philosophy languages which are discussed by someone with interpretation. In Theravada Buddhist Philosophy, these problems were solved by the Enlightened men. The Scriptural languages have been interpreted to build up the understanding of the facts, but it should not be believed that it was the reality.

2. the language and the practice mean the teaching to be practiced to lead to the reality and not to be interpreted. There is a question that the Buddha teaches the Doctrine until the listeners enlighten. Therefore, the enlightenment depend on the language, because the people were enlightened by the language in the text or the words given by the teachers. The language occurred after the practice called the Dhamma language which was to be understood by the practices about the mentality and the development of the lives according to the principle of the Middle Path until the Enlightenment.

Keywords : Language, Enlightenment, Theravada Buddhist Philosophy

๑.บทนำ

ศาสนาทุกศาสนาล้วนมีเป้าหมายและมีวิธีปฏิบัติเพื่อไปสู่เป้าหมายที่แตกต่างกันไป พุทธศาสนาเถรวาทก็ถือว่าเป้าหมายคือการบรรลุธรรม โดยการบรรลุธรรมเป็นผลมาจากการเกิด ปัญญารู้เข้าใจความจริงอย่างแจ่มแจ้ง ในงานวิจัยนี้จะได้พิจารณาถึงทรรณะ ๒ แบบเกี่ยวกับการบรรลุธรรมคือ

๑. ทรรณะที่ว่า การบรรลุธรรมต้องอาศัยภาษา แนวคิดนี้ได้รับอิทธิพลจากเหตุการณ์ในสมัยพุทธกาลเป็นหลัก กล่าวคือผู้จะบรรลุธรรมได้จำเป็นต้องอาศัยการฟังเป็นหลักและการฟังนั้นจำเป็นต้องอาศัยภาษาในการสื่อสาร สังเกตได้จากพระธรรมเทศนาทุกครั้งจะต้องมีลักษณะเหล่านี้คือ

งามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด มีทั้งเนื้อหาคืออรรถ มีทั้งภาษาคือพยัญชนะ ครบบริบูรณ์ บริสุทธิ์^๑ จากรูปแบบนี้ภาษาที่จะนำไปสู่การเข้าใจเนื้อหาที่สมบูรณ์ได้ต้องมีลักษณะสอดคล้องกันทั้งเรื่อง เพื่อสร้างขบวนการความเข้าใจและสร้างปัญญาการจัดข้อสงสัย (วิจิตรจินา) ความเห็นผิด (มิจาทิญญา) ไปพร้อมกัน ดังข้อความสนทนาถามตอบตอนหนึ่งในอนัตตลักขณสูตรว่า “ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอสำคัญความนั้นเป็นไฉน รูปเที่ยงหรือไม่เที่ยง? พระปัญจวัคคีย์ทูลว่า ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า ถาม ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า? ตอบ เป็นทุกข์ พระพุทธเจ้าข้า ถาม ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา ควรหรือจะตามเห็นสิ่ง นั้นว่า นั้นของเรา นั้นเป็นเรานั้นเป็นตนของเรา? ตอบ ชื่อนั้น ไม่ควรเลย พระพุทธเจ้าข้า”^๒

หากไม่มีการถามตอบในลักษณะนี้ก็ยังต้องอาศัยภาษาเพื่อสร้างขบวนการพัฒนาปัญญาไปตามลำดับตั้งแต่การฟัง (สุตมยปัญญา) การคิด (จินตามยปัญญา) และการพัฒนาปัญญาให้เห็นจริงตามนั้น (ภาวนามยปัญญา) แต่น่าสังเกตว่าวิธีการฟังจะทำให้บรรลุธรรมได้ล้วนอาศัยภาษาตามที่พระพุทธเจ้าตรัสแนะนำพระโมคคัลลานะไว้ว่า “โมคคัลลานะ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ได้สดับว่า ธรรมทั้งปวงไม่ควรถือมั่น ครั้นได้สดับแล้วเธอย่อมรู้ชัดธรรมทั้งปวงด้วยปัญญาอันยิ่ง ครั้นรู้ชัดธรรมทั้งปวงด้วยปัญญาอันยิ่งแล้ว ย่อมกำหนดรู้ธรรมทั้งปวง ครั้นกำหนดรู้ธรรมทั้งปวงแล้ว ได้สวຍเวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง สุขก็ดี ทุกข์ก็ดี มิใช่สุขมิใช่ทุกข์ก็ดี ย่อมพิจารณาเห็น ความไม่เที่ยงในเวทนาเหล่านั้น พิจารณาเห็นความคลายกำหนด พิจารณาเห็นความดับ พิจารณาเห็นความสละคืน เมื่อเธอพิจารณาเห็นอย่างนั้นๆ อยู่ ย่อมไม่ยึดมั่นอะไรๆ ในโลก เมื่อไม่ยึดมั่น ย่อมไม่สะดุ้ง เมื่อไม่สะดุ้ง ย่อมปรินิพพานเฉพาะตัวทีเดียว ย่อมรู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี”^๓

แต่ยังมีข้อสงสัยว่าเมื่อมีการยอมรับว่าภาษาเป็นเพียงมายาหรือสมมติบัญญัติ ส่วนการบรรลุธรรมเป็นความจริงซึ่งไม่อาจคิดได้ด้วยเหตุผลทางภาษา เพราะธรรมนั้นลึกซึ้ง เห็นได้ยาก รู้ตามได้ยาก สงบ ประณีต ใช้เหตุผลคาดคะเนเอาไม่ได้ ละเอียต รู้ได้เฉพาะบัดนี้ ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงรู้แจ้งเองแล้วสั่งสอนผู้อื่นให้รู้แจ้งตามอันเป็นเหตุให้คนกล่าวยกย่องพระพุทธองค์ว่าถูกต้องตามความเป็นจริง^๔ เหมือนของที่ไม่มีอยู่จริงจะสร้างความจริงได้อย่างไร ในข้อนี้ต้องทำความเข้าใจการใช้ภาษาในพุทธปรัชญาเถรวาทนั้นไม่ได้มุ่งไปที่การโต้เถียงกันด้วยเหตุผลแต่อย่างใด แต่เป็นการสร้างความสงบต่อกิเลสภายในจิตใจเป็นสำคัญ ฉะนั้น ภาษาที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้จึงไม่ใช่ภาษาตรรกะที่เป็นเหตุให้ห่มเถียงกัน เพราะเมื่อมีถ้อยคำซึ่งจะเป็นเหตุให้ห่มเถียงกัน ภาษาในลักษณะนั้นทำให้ต้องพูดมาก เมื่อมีการพูดมาก ย่อมคิดฟุ้งซ่าน เมื่อคิดฟุ้งซ่าน ย่อมไม่สำรวม เมื่อไม่สำรวม จิตย่อมห่างจากสมาธิ^๕

^๑วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๒/๓๒.

^๒วิ.ม. (ไทย) ๔/๒๑/๒๑-๒๒.

^๓อง.สตตก (ไทย) ๒๓/๕๘/๗๔-๗๕.

^๔ที.ส. (ไทย) ๙/๓๗/๑๖.

^๕อง.สตตก (ไทย) ๒๓/๕๘/๗๔

๒. ทรรศนะที่ว่า การบรรลุธรรมไม่ต้องอาศัยภาษา แต่เน้นไปที่การปฏิบัติ โดยการปฏิบัติในที่นี้ พุทธปรัชญาเถรวาทเรียกว่า พรหมจรรย์ คือการประพฤติอันประเสริฐ ได้แก่ มรรคมีองค์ ๘ ผู้ประพฤติตามหลักนี้จะได้ชื่อว่า พรหมจารี พอสิ้นราคะ สิ้นโทสะ สิ้นโมหะก็เรียกว่าอยู่จบพรหมจรรย์^๖ ในการปฏิบัติตามหลักมัชฌิมาปฏิปทาหรือมรรคมีองค์ ๘ ถูกจำแนกให้เห็นชัดขึ้นตามขอบวนการศึกษาตามหลักไตรสิกขาอีกที คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ทรรศนะนี้ได้รับอิทธิพลจากงานเขียนในคัมภีร์ชั้นอรรถกถาและฎีกา และคัมภีร์ที่อธิบายได้อย่างชัดเจนสุดก็คือวิสุทธิ-มรรคที่ประพันธ์โดยพระพุทธโฆสาจารย์ที่อ้างถึงหลักพุทธพจน์ที่ว่า “นรชนผู้มีปัญญา ตั้งมั่นแล้วในศีล อบรมจิตและปัญญาให้เจริญอยู่ เป็นผู้มีสมาธิ มีปัญญารักษาตนรอดภิกขุณั้นพึงถาวรภังขุณนี้ได้”^๗ พระพุทธโฆสาจารย์ได้วางกรอบการปฏิบัติตามหลักศีลและสมาธิโดยเน้นไปที่ สมถกรรมฐาน และปัญญาคือการเจริญวิปัสสนากรรมฐาน เพื่อเป็นแนวทางสู่การบรรลุธรรม แต่ต้องเข้าใจความต่างระหว่างแนวคิดนี้กับแนวคิดที่อาศัยภาษาก่อนว่า แนวคิดหลังนี้อาจมีคนสงสัยว่ายังอาศัยภาษาผ่านการเรียนการสอนก่อนในรูปแบบของปริยัติ เป็นการเรียนเพื่อนำไปปฏิบัติแล้วตรัสรู้ (ปฏิเวธ) ที่เรียกว่า นิสสรณัตถปริยัติ ซึ่งตรงข้ามกับการเรียนแบบแรกที่น่าเอาภาษาไปเพื่อโต้เถียงกัน ที่เรียกว่า อลคัฏฐูปมาปริยัติ^๘ สิ่งที่ควรพิจารณาก็คือภาษาทั้งสองอย่างนี้ไม่แตกต่างกันกล่าวคือเป็นปริยัติเหมือนกัน แต่ต่างกันตรงที่การอธิบาย เพราะในพระไตรปิฎกส่วนใหญ่ผู้ที่บรรลุธรรมล้วนแล้วแต่ได้รับฟังพระธรรมเทศนาจากพระพุทธเจ้าทั้งสิ้น ส่วนการปฏิบัติธรรมในสมัยปัจจุบันจะมีความเข้าใจไปในทางประพฤติธรรมมากกว่าซึ่งมีอันสงฆ์แตกต่างกันไป กล่าวคือ ธรรมแลย่อมรักษาผู้ประพฤติธรรม ธรรมอันบุคคลประพฤติดีแล้วย่อมนำสุขมาให้ นี่เป็นอันสงฆ์ในธรรมอันบุคคลประพฤติดีแล้ว ผู้ประพฤติธรรมย่อมไม่ไปสู่ทุกข์ สภาพทั้งสองคือ ธรรมและอธรรม ย่อมมีวิบากไม่เสมอกัน อธรรมย่อมนำไปสู่ทุกข์ ธรรมย่อมนำไปสู่สุข^๙ ผลแห่งการประพฤติธรรมจะได้รับแค่เพียงสุคติโลกสวรรค์ แต่หากจะปฏิบัติธรรมจนสามารถบรรลุธรรมขั้นต่ำคือพระโสดาบันได้ต้องประกอบด้วยองค์ธรรมต่อไปนี้ คือ^{๑๐}

- ก. สปัริสสังเสวะ การคบสัตบุรุษ
- ข. สัทธัมมัสสวนะ การฟังพระสัทธรรม
- ค. โยนิโสมนสิการ การกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย
- ง. จัมมานุธัมมปฏิบัติ การปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม

^๖ ส.ม. (ไทย) ๑๙/๕๗/๕๘/๒๐.

^๗ ส.ส. (ไทย) ๑๕/๖๑/๑๖

^๘ วิ.ม.อ. (ไทย) ๑/๑/ ๕๑-๕๒.

^๙ พุ.เถร. (ไทย) ๒๖/๓๓๒/๒๖๙, พุ.ชา. (ไทย) ๒๗/๑๔๒๐/๒๖๔.

^{๑๐} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๔๐/๑๘๓.

การปฏิบัติธรรมและบรรลुธรรมจึงมาตอนท้ายหลังจากการพบเจอกัลยาณมิตร^{๑๑} แล้วได้ฟัง นำมาคิด และเจริญต่อเพื่อให้เกิดปัญญาเข้าใจความจริง ฉะนั้น แม้การสื่อสารกันด้วยภาษาจะถูกหยิบยกมาเสนอก่อน แต่ก็ยังต้องฟังฟังการปฏิบัติเป็นสิ่งท้ายสุด

จากทฤษฎีทั้งสองข้างต้นนี้จะพบว่าภาษาเป็นปัญหาหลัก เพราะกลุ่มแรกจะให้ความสำคัญด้านสาระภายในภาษามีความสมบูรณ์เพียงพอที่จะกระตุ้นให้เกิดการบรรลุธรรมได้ ส่วนกลุ่มหลังจะให้ความสำคัญกับวิธีการปฏิบัติตนก่อนหน้าจะบรรลุธรรมซึ่งสอดคล้องว่า คนมีศีลเท่านั้นจึงจะสามารถบรรลุธรรมได้ ทำให้เกิดข้อสงสัยตามมาอีกว่าแล้วการที่พระองค์สุลาลมาคนมามากมายแล้วบวชก็สามารถบรรลุธรรมได้เช่นกัน บทความนี้จึงมุ่งเน้นไปที่การเสนอความคิดเห็นให้เห็นความสำคัญของภาษาในทั้งสองทฤษฎีและการโต้แย้งกันเพื่อนำไปสู่บทสรุปที่ว่า การบรรลุธรรมจำเป็นต้องอาศัยภาษาหรืออาศัยการปฏิบัติกันแน่

๒. แนวคิดภาษาในพุทธปรัชญาเถรวาท

ภาษาเป็นสัญลักษณ์ชนิดหนึ่งที่ถูกถ่ายทอดออกมาเพื่อแสดงความหมายบางอย่าง โดยภาษาในทางปรัชญาเริ่มต้นด้วยธรรมชาติของความหมาย (the nature of meaning) ความเข้าใจ (understanding) และ การสื่อสาร (communication) โดยลักษณะการสร้างความหมายทางภาษานั้นเริ่มต้นด้วยการให้ความสำคัญกับความคิดที่อยู่ในใจและภาษาที่แสดงออกมากล่าวคือ^{๑๒}

ก. ทฤษฎีที่ถือใจเป็นหลัก (mind-first) ต้องการจะชี้ให้เห็นความเป็นไปได้ที่คุณค่าภายในความคิดเหนือกว่าสาระที่อ้างถึงคือภาษา และความคิดนั้นสามารถสร้างความหมายทางภาษาผ่านการวิเคราะห์หรืออธิบายได้ก่อนจะแสดงภาษานั้นออกมา แต่ก็มีข้อโต้แย้งว่าภาษาและใจเป็นสิ่งที่อาศัยกัน เพราะไม่มีทางที่ความคิดจะมีความหมายเลย หากไม่แสดงออกมาด้วยภาษา ซึ่งนักคิดกลุ่มนี้อาจไม่ได้สนใจเพราะสิ่งที่สำคัญนั้นคือใจเป็นตัวกำหนดภาษา ไม่ใช่ภาษาเป็นตัวกำหนดใจ ในพุทธปรัชญาเถรวาทมองภาษาที่เกิดจากการไตร่ตรองภายในใจ (โยนิโสมนสิการ)^{๑๓} ไม่สามารถอธิบายด้วยภาษาสมมติได้ เป็นแต่นามธรรมโดยสัมพันธ์กับความจริงแบบปรมาตม โดยเป็นภาษาที่สื่อด้วยความหมายที่เกิดขึ้นจากการเข้าใจของแต่ละบุคคล แต่เป็นความจริงเดียวกัน ไม่แยกแยะว่าเป็นของเขาหรือของเรา ไม่มีอัตรา จึงเป็นภาษาที่ไม่มีอาศัยระดับของจิตใจในการเข้าถึง ซึ่งภาษาในระดับนี้เป็นการบรรลุความจริงสูงสุด

^{๑๑} กัลยาณมิตรในที่นี้ไม่ได้หมายแคบเพียงเพื่อนทั่วไป แต่หมายถึงพระศาสดา บุคคลผู้บรรลุธรรม.

^{๑๒} Martin Davies, "Foundational Issues in the Philosophy of Language", in **The Blackwell Guide to the Philosophy of Language**, edited by Michael Devitt and Richard Hanley, (UK : Blackwell Publishing Ltd.,2006), pp.29-30.

^{๑๓} โยนิโสมนสิการ คือ การใช้ความคิดถูกวิธี ความรู้จักคิด คิดเป็น คือ ทำในใจโดยแยบคายมองสิ่งทั้งหลายด้วยความคิดพิจารณา รู้จักสืบสาวหาเหตุผล แยกแยะสิ่งนั้นๆ หรือปัญหานั้นๆออก ให้เห็นตามสภาวะและตามความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัย, อ้างใน พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๒๔, (นนทบุรี: บริษัท เอส.อาร์.พรินติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด, ๒๕๕๓), หน้า ๖๙.

ข. ทรรศนะที่ถือภาษาเป็นหลัก (language-first) อธิบายถึงแนวคิดของธรรมชาติ ความหมายทางภาษาไม่จำเป็นต้องนำมาจากภายในความคิด และสิ่งที่เกี่ยวข้องกับความคิดของคน สามารถอธิบายทางปรัชญาได้ในคำที่ถูกใช้ทางภาษา แท้จริง ภาษามีความสำคัญกว่าจิตใจ แต่ว่าใจก็ยังเป็นรากฐานที่หล่ออยู่ของบุคคล ฉะนั้น รูปแบบทางปรัชญาของธรรมชาติความหมายทางภาษา ตามมุมมองของนักภาษาไม่มีอะไรที่อยู่ภายในใจเลย จึงไม่น่าแปลกใจที่จะพบว่าแนวคิดเกี่ยวกับ จิตใจเป็นแบบแรกนั้นจะถูกนำมาอธิบายความหมายด้านอื่นที่เกี่ยวกับพฤติกรรมมากกว่าจะเป็นเรื่องของภาษาจริงๆ โดยภาษาในพุทธปรัชญาจึงเป็นเรื่องของชื่อ (สมณญา) มีแต่ภาษา (นิรุตติ) ไวยากรณ์ และบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับโลก (โลกียะ) ซึ่งมีความเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา^{๑๔} ทำให้เกี่ยวข้องกับ เรื่องสถานที่ เวลาและบริบทที่เกี่ยวข้อง เมื่อพิจารณาจากลักษณะนี้ทำให้ภาษาเกี่ยวข้องกับบริบท ภายนอก เป็นภาษาที่เป็นรูปธรรมและสัมพันธ์กับความจริงในแบบสมมติ เป็นภาษาในลักษณะบุคคลาธิฐาน คือ มีบุคคลเป็นที่ตั้ง เกี่ยวข้องกับบุคคลในการแสดง ลักษณะคำอธิบายที่บุคคลเข้าใจได้ เป็นภาษาที่สื่อสารผ่านบุคคลและถือว่าบุคคลสำคัญที่อาจมีความจริงต่างกันไป แต่อาศัยภาษาในการทำความเข้าใจความจริงที่แตกต่างหลากหลายนั้นได้

จากการศึกษาภาษาในพุทธปรัชญาเถรวาททำให้พบว่า ภาษาไม่ใช่ความจริง แต่ภาษา เป็นสื่อในการเข้าถึงความจริง ภาษาระดับนี้เป็นการสื่อสารแบบปรโตโมสะ สื่อให้เกิดความเข้าใจกัน เป็นภาษาที่สื่อสารผ่านบุคคลและถือบุคคลสำคัญจึงมีความจริงต่างกันไป แต่อาศัยภาษาในการทำ ความเข้าใจความจริงที่แตกต่างหลากหลายนั้นได้ ส่วนอีกอย่างคือภาษาใจ เป็นลักษณะภาษาที่ เกิดขึ้นภายในใจ ไม่ได้สื่อออกมา แต่เป็นภาษาที่เกิดจากการไตร่ตรองภายในใจ (โยนิโสมนสิการ) เป็นเรื่องนามธรรมที่เกิดจากการไตร่ตรองสิ่งที่ได้ฟังหรือรับฟังมาอีกที เป็นภาษาธรรมที่เกิดจากการ ตีความสู่สิ่งที่สั่งสมไว้ สร้างปัญญาคือความเข้าใจที่เฉพาะตน (ปัจจุตัง) ลักษณะของภาษาใจจะวัด คุณภาพบุคคล โดยคนที่พิจารณาได้ละเอียดสุดจะเข้าใจความจริงสูงสุดได้

๓. แนวคิดการบรรลุธรรมในพุทธปรัชญาเถรวาท

พุทธปรัชญาเถรวาทพิจารณาการบรรลุธรรมนั้นเกิดจากการรู้ความจริงทั้งแบบสมมติ และปรมาตม์ หรืออีกอย่างก็คือใช้ความจริงเป็นเครื่องบรรลุธรรม โดยความจริงที่ว่าอธิบายด้วยหลัก อริยสัจดังนี้ เมื่อรับรู้ว่าลุ่มหลงในโลก (ทุกข์) ก็จะแสวงหาเหตุเกิดของโลก (สมุทัย) และแสวงหา พระนิพพานอันเป็นที่ดับไปแห่งโลก และในอุบายของความดับโลกนั้น (มรรค) การเข้าใจความจริง แบบสมมติก็คือโลกหรือภาษาที่ถูกสมมติขึ้นจึงนำไปสู่การหาสาเหตุและนำไปสู่การดับทุกข์อันเป็น ความจริงแบบปรมาตม์จะเกิดการบรรลุธรรมตามมา และในพุทธปรัชญาเถรวาทอธิบายถึงผู้จะบรรลุ ธรรมว่าไม่ได้เกิดขึ้นจากการคิดตรองด้วยตรรกะ หรือปฏิบัติตามหลักกามสุขัลลิกานุโยคและอิตถ กิลมัตถานุโยค แต่เกิดจากการคิดให้ถูก (สัมมาทิฐิ) และปฏิบัติให้ถูก (สัมมาปฏิบัติ) ซึ่งในวิมุตติ

^{๑๔}ที.สี. (ไทย) ๙/๓๑๒/๒๘๑.

สูตรได้กล่าวถึงเหตุแห่งการบรรลุลุธรรมไว้ ๕ ประการคือ^{๑๕} ก. การฟัง ข. แสดงธรรม ค. สวดมนต์ ง. ตรึกตรองพิจารณาธรรมที่ได้ฟังมา จ. ทำจิตให้เป็นสมาธิ

ท่านพุทธทาสได้สรุปว่าโอกาสทั้ง ๕ นั้น ข้อแรกดูจะเป็นของธรรมดาามากหรือง่ายที่สุด คือ การฟังเขาพูด ข้อที่สองคือเราพูดให้เขาฟัง ข้อที่สาม ก็ท่องบ่นอยู่ด้วยความรู้สึกในความหมายของสิ่งที่ท่องบ่น ส่วนข้อที่สี่นั้นฟังพิจารณาธรรมะนั้นๆ อย่างละเอียดลออ ส่วนข้อที่ห้าทำให้ถือเอาธรรมะเป็นอารมณ์หรือเป็นนิมิตสำหรับให้เกิดสมาธิเสียก่อน แล้วจึงพิจารณาด้วยปัญญาในลักษณะที่เป็นวิปัสสนาโดยตรง^{๑๖} ในคัมภีร์มัจฉลัตถปิณีก็ได้กล่าวคือลักษณะ ๔ อย่างที่ไม่ต่างกันนัก คือ ฟังธรรมโดยกาล ๑ สนทนาธรรมโดยกาล ๑ แสดงธรรมโดยกาล ๑ เจริญวิปัสสนาโดยกาล ๑ กาล ๔ อย่าง ย่อมให้ถึงความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย^{๑๗} จากเนื้อความนี้ผู้วิจัยได้สรุปไว้ใน ๓ แนวทางคือ

ก. ฟัง คือ สุตตามยปัญญา เป็นวิธีที่ใช้บรรลุลุธรรมผ่านภาษาที่ชัดเจนสุด แต่ฟังแล้วต้องเข้าใจ เมื่อเข้าใจเกิดความสุข สงบ และใจเป็นสมาธิ

ข. ไคร่ครวญ คือ จินตามยปัญญา เป็นวิธีที่ผ่านการได้ยินได้ฟังมาก่อนแล้วนำไปทบทวนจนเกิดความสุข สงบและเป็นสมาธิ

ค. ปฏิบัติ คือ ภาวนามยปัญญา เน้นไปที่การศึกษาก่อนแล้วจึงปฏิบัติจนเกิดเป็นสมาธิ

ทั้ง ๔ ข้อข้างต้นใช้หลักสุตตามยปัญญาเป็นพื้นฐาน ส่วนจินตามยปัญญาจะเกิดขึ้นเมื่อเกิดการทบทวนสิ่งที่ได้ฟังมาอีกที ส่วนข้อสุดท้ายเป็นการปฏิบัติตามแนวทางที่ได้เรียนมา ซึ่งเราอาจแบ่งแยกเหตุแห่งการบรรลุนี้ได้อีกเพื่อให้สอดคล้องกับการวิจัยคือ

ก. ปริยัติ เป็นการเน้นไปที่การฟังและการไคร่ครวญเป็นหลัก เพื่อหาสาเหตุในการบรรลุลุธรรมนั้นจำเป็นต้องอาศัยภาษาที่เกิดขึ้นจากภายนอกและมีผลต่อการตีความภายในใจอย่างไร

ข. ปฏิบัติ เป็นการเน้นไปที่สมาธิเป็นหลัก ไม่เน้นปริยัติในรูปแบบของการฟังและการไคร่ครวญแต่เน้นไปที่การศึกษาเรียนรู้แล้วนำไปปฏิบัติด้วยตนเอง

๔. วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างภาษาธรรมกับการบรรลุลุธรรมในพุทธปรัชญาเถรวาท

จากการศึกษาสรุปได้ว่าสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการฟังหรือการสั่งสมความรู้ที่เรียกว่า สุตะ จนเกิดกระบวนการคิดและปฏิบัติตามมา ซึ่งเราอาจแบ่งแยกเหตุแห่งการบรรลุนี้ได้อีกเพื่อให้สอดคล้องกับการวิจัยคือ

ก. ปริยัติ เป็นการเน้นไปที่การฟังและการไคร่ครวญเป็นหลัก ในการบรรลุลุธรรมนั้นจำเป็นต้องอาศัยภาษาที่เกิดขึ้นจากภายนอกและมีผลต่อการตีความภายในใจอย่างไร

^{๑๕} องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (ไทย) ๒๒/๒๖/๒๐-๒๒.

^{๑๖} พุทธทาสภิกขุ, ภาษาคน-ภาษาธรรม, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ม.ป.ป.), หน้า ๓๑๗-๓๑๘.

^{๑๗} คณะกรรมการแผนกตำรา, มัจฉลัตถปิณีแปล เล่ม ๔, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๑๖๙.

ข. ปฏิบัติ เป็นการเน้นไปที่สมาธิเป็นหลัก ไม่เน้นปริยัติในรูปแบบของการฟังและใคร่ครวญแต่เน้นไปที่การศึกษาเรียนรู้แล้วนำไปปฏิบัติด้วยตนเอง

ในพระไตรปิฎกได้กล่าวถึงบุคคลผู้บรรลุธรรมส่วนใหญ่แล้วแต่อาศัยการฟังเป็นหลักในแง่ของแนวคิดแบบภาษาใจ (mind-first) ที่ยอมรับภาษาเกิดจากภายในไม่ยอมรับประสาทสัมผัสและแนวคิดแบบภาษาเป็นหลัก (language-first) ยอมรับภาษาเกิดจากภายนอกต้องอาศัยการตรวจสอบผ่านประสาทสัมผัสเพื่อยืนยันอีกที การอธิบายภาษาทั้งสองทฤษฎีนี้ทำให้เราพิจารณาภาษาที่เกิดขึ้นในพุทธปรัชญาเถรวาทที่ผ่านการแสดงธรรมระหว่างพระพุทธรเจ้าแก่เหล่าสาวกเป็นหลัก กล่าวคือ ภาษาระหว่างพระพุทธรเจ้าที่แสดงต่อสาวกนั้นเป็นภาษาที่เป็นจริงเชื่อมโยงระหว่างเหตุผลภายในคือจิตใจเข้ากับภายนอกคือโลกเข้าด้วยกัน จากข้อสังเกตนี้ทำให้ภาษามีการสร้างเหตุผลที่ตรงกับความเข้าใจของคนๆ นั้น แต่ภาษาก็ไม่ใช่จะให้ความจริงทั้งหมด จำเป็นต้องเกิดจากการไตร่ตรองโดยแยบคาย (โยสีโสมนสิการ) ให้ความจริงนั้นเกิดขึ้นภายในบุคคลนั่นเอง เพราะกระบวนการเข้าใจภาษาที่พระพุทธรเจ้าทรงแสดงไว้นั้นไม่ว่าจะโดยตรงหรือโดยอ้อม ล้วนแต่อาศัยกระบวนการไตร่ตรองทั้งสิ้น ดังกรณีของพระสารีบุตรที่พระพุทธรเจ้าไม่ได้แสดงแก่ท่านเองโดยตรงแต่แสดงต่อที่มนขปริพพาชกก็ทำให้ท่านสามารถบรรลุธรรมได้ ในการวิเคราะห์เนื้อหาภาษากับการบรรลุธรรมจึงจะทำการนิของภาษาส่วนหนึ่งและการไตร่ตรองที่ถูกอธิบายในเชิงปรัชญาภาษาว่าการตีความไปพร้อมๆ กันดังนี้

ก. ความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับนักปฏิบัติ การอธิบายการปฏิบัติแบบอรรถศาสตร์^{๑๘} จะพบการอธิบายศัพท์แบบนามธรรมล้วนๆ ซึ่งจะพบได้ในการอธิบายในอภิธรรมปิฎก ส่วนการอธิบายแบบอรรถปริวรรตที่มีการอธิบายแบบรูปธรรมจะพบในพระสูตรตันตปิฎก ทำให้เกิดการตีความการปฏิบัติแตกต่างออกไปทำให้เนื้อหาในการตีความหมายการปฏิบัติแตกต่างกันโดยสรุปมี ๒ แนวทางคือ การนำรูปธรรมเป็นอารมณ์ เช่น กสิณ อสุภะ อนุสสติ เป็นต้น เรียกว่า สมถกรรมฐานคือกรรมฐานที่ทำให้ใจสงบ และการนำนามธรรมเป็นอารมณ์ เช่น การพิจารณาการเกิดขึ้น ตั้งอยู่ดับไป เรียกว่า วิปัสสนากรรมฐาน ทั้ง ๒ วิธีเป็นการความหมายต่อวิธีปฏิบัติที่ดูจะแตกต่างกัน แต่ท้ายสุดก็นำไปสู่ความจริงแบบเดียวกัน เพียงแต่ความจริงแบบมีรูปธรรมนั้นจะไปได้แต่ประสาทสัมผัสจะรับรู้ได้ แต่ความจริงแบบมีนามธรรมเป็นอารมณ์จะสิ้นสุดที่การหมดสิ้นความจริงทางประสาทสัมผัส

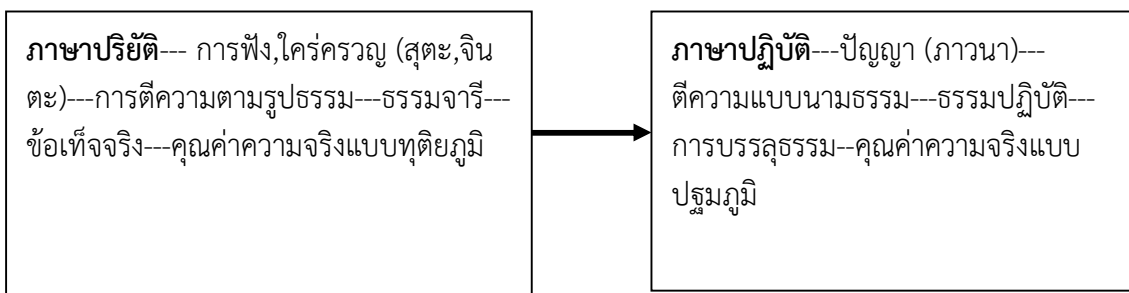
ข. ความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับนักปริยัติ ภาษาในระดับปริยัติเป็นกระบวนการพัฒนาจากความไม่รู้ชัด (Tacit Knowledge) ด้วยการรวบรวมข้อมูลผ่านการอนุมานบริบทที่เกี่ยวข้องก่อนจะตีความหมายเพื่อนำไปสู่ความรู้ที่ชัดเจน และเป็นการสร้างข้อเท็จจริงจากข้อมูลที่ส่งสมไว้เพื่อสร้างคุณค่าความดีที่เกิดจากการประพาดติดตามเพื่อเข้าใจข้อเท็จจริงดังกล่าวอีกที เช่นการกำเนิดพระพรหมในพรหมชาลสูตร^{๑๙}

^{๑๘} อรรถศาสตร์ (semantics) คือ การศึกษาเรื่องความหมายทางภาษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งความหมายของคำ, อ้างใน ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา อังกฤษ-ไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน , ๒๕๔๓), หน้า ๘๘-๘๙.

^{๑๙} ดูรายละเอียดใน ที.สี. (ไทย) ๙/๓๑/๑๖-๑๗.

๕. สรุป

ภาษาแบบนักปฏิบัติเป็นแนวทางที่นำผู้ปฏิบัติไปสู่การบรรลุธรรมได้โดยตรง สอดคล้องกับการปฏิบัติตนของพระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้าที่ต้องอาศัยวิธีการค้นหาทางปฏิบัติด้วยพระองค์เอง (ธรรมปฏิบัติ) และภาษานี้ไม่เน้นการตีความ เป็นหลักการที่ปฏิบัติตามได้ทันที หากมีการตีความต้องอาศัยพระอริยบุคคลที่มีระดับธรรมสูงกว่า เช่น พระพุทธเจ้าแสดงแก่พระอรหันต์ อนาคามี สกทาคามี โสตาบัน และปุถุชน เป็นต้น ซึ่งทำให้การแสดงธรรมจำเป็นต้องอาศัยบุคคลที่สื่อจึงจะช่วยให้ผู้ฟังบรรลุธรรมได้ ในพระไตรปิฎกส่วนใหญ่จึงยอมรับภาษาแบบปฏิบัตินี้ในแง่ของการตีความและสร้างลักษณะการปฏิบัติธรรมที่ถูกต้อง (สัมมาปฏิบัติ) ผ่านบุคคลที่มีภูมิธรรมสูงกว่าเป็นผู้สื่อสารภาษา ในขณะที่ภาษาแบบปริยัติเป็นภาษาระดับพระเสาะะที่ยังไม่บรรลุธรรมเพื่อสร้างความรู้จากข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นจากสังสมความรู้ (สุตะ) และใช้ปัญญาพิจารณาข้อมูลนั้นผ่านการประพจน์ตามธรรม (ธรรมจारी) โดยภาษาแบบปริยัตินี้แม้แต่พระพุทธเจ้าก่อนจะตรัสรู้ก็ทรงตีความข้อมูลแบบเดิมว่าไม่อาจนำไปสู่ความจริงได้จึงสร้างวิธีการตีความข้อเท็จจริงเสียใหม่ และจากภาษาเดิมก็กลายเป็นภาษาปฏิบัติ ฉะนั้น ในพุทธปรัชญาเถรวาทจึงมีวิธีการตีความเมื่อต้องการจะโยงจากภาษาแบบปริยัติไปสู่ภาษาแบบปฏิบัตินั่นเอง

บรรณานุกรม

๑. คัมภีร์พระไตรปิฎกและหนังสือทั่วไป

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

กิริติ บุญเจือ. ปรัชญาสำหรับผู้เริ่มเรียน. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๑.

----- . ปรัชญาภาษา. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๖.

จำรูญ ธรรมดา. เนติปฏิบัติ : ศึกษาเชิงวิเคราะห์พระไตรปิฎก. กรุงเทพมหานคร: ไทยรายวันการพิมพ์, ๒๕๔๖.

เจษฎา ทองรุ่งโรจน์. พจนานุกรมปรัชญา อังกฤษ-ไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โบแดง, ๒๕๔๗.

พระราชวรมนี (ประยูรช ญัตโต). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๒๘.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) . การสื่อสารเพื่อเข้าถึงสังคม. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๓๙.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ ๑๕. กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๓.

พุทธทาสภิกขุ . ปรมัตถสภาวะธรรม . กรุงเทพมหานคร: การพิมพ์พระนคร, ๒๕๑๘.

----- . ภาษาคนภาษาธรรม . กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๓๗.

----- . พระเจ้าในภาษาธรรมของพุทธบริษัท. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ดวงตะวัน ๒๕๕๓.

----- . ตามรอยพระอรหันต์. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๙.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา อังกฤษ-ไทย. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน , ๒๕๔๓.

----- . พจนานุกรมศัพท์ภาษาศาสตร์ (ภาษาศาสตร์ประยุกต์). กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน , ๒๕๕๓.

สุริยา รัตนกุล. อรรถศาสตร์เบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๕.

โสรัจจ์ หงศ์ลดารมภ์. ปรัชญาภาษา. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

หนังสือภาษาอังกฤษ/English texts

Michael Dummett, "What is a theory of meaning? (2)", in Truth and Meaning, edit by G. Evans and J. McDowell. Oxford: Oxford University Press, 1976.

Michael Devitt and Richard Hanley. The Blackwell Guide to the Philosophy of Language. UK: Blackwell Publishing Ltd, 2006.

๒. วิทยานิพนธ์

พระมหาจิระศักดิ์ ธมฺมเมธี (สังฆเมฆ). “การศึกษาวิเคราะห์เรื่องปัญหาภาษาในพระพุทธานุสาสนา : ศึกษาเฉพาะกรณีแนวคิดเรื่องภาษาคนภาษาธรรมของพุทธทาสภิกขุ”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

พระมหาอำนาจ อานนโท (จันทร์เปล่ง). “การศึกษาเรื่องการบรรลุธรรมในพระพุทธานุสาสนาเถรวาท”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

๓. บทความ

สมฤดี วิศุทเทย์. “ภาษากับความจริงในพุทธานุสาสนาเถรวาท”. **วารสารพุทธศาสนศึกษา**. ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๑ มกราคม-เมษายน ๒๕๕๖ : หน้า ๖-๑๐๖.

ศ.ดร.สมภาร พรมทา. “การใช้ปรัชญาภาษา สำหรับวิเคราะห์คำสอนในพุทธานุสาสนา”. **วารสารปัญญา**. ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๖ มีนาคม ๒๕๕๔ : หน้า ๓๗๑-๓๘๐.

การสอนสังคมศึกษา TEACHING SOCIAL STUDIES

พระเอกรัตน์ มหามงคล
อาจารย์ประจำหลักสูตรสังคมศึกษา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาเขตสุรินทร์

บทคัดย่อ

สังคมที่มีความแตกต่างกันทั้งโครงสร้างของสังคมมีความหลากหลายทางวัฒนธรรมมีความเป็นอยู่ที่แตกต่างกันทั้งในด้านประชากรในสังคม การปฏิสัมพันธ์ทางสังคมรวมถึงค่านิยมที่ต่างกันด้วยดังนั้นจึงต้องมีการจัดการเรียนรู้เรื่องของสังคมศึกษา ครูในฐานะผู้มีหน้าที่ในการจัดการเรียนการสอนตรงเพื่อให้เข้าใจเรื่องของสังคมต้องอาศัยหลักสูตรการศึกษาที่มีการจัดทำขึ้นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน และต้องหาวิธีการที่เหมาะสมสำหรับผู้เรียนเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในเรื่องของสังคมการจัดการเรียนรู้ที่ดีนั้นต้องเน้นการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองมีประสบการณ์จากการเรียนรู้และหลังจากการจัดการเรียนรู้แล้วสิ่งสุดท้ายคือการวัดผลประเมินผล การวัดผลประเมินผลจึงเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการจัดการเรียนรู้การเพื่อเป็นการวัดความรู้ความเข้าใจจากสิ่งที่ได้มีการจัดการเรียนการสอน

คำสำคัญ : การสอน, สังคมศึกษา

Abstract

The Society has certain different structures of society. It also has multi Social interactions as well as the different values. Therefore it is required to provide the learning of social studies. ,as the teachers, who are responsible for teaching and learning in order to understand the curriculum which has been prepared for using in teaching and learning. Moreover teachers must find the appropriate way for the students to understand the subject matter of society. A good learning management needs to focus on learning that the learner is important and enable them to learn on their own experiences. After the learning, it is necessary to have the final evaluation which therefore grading evaluation is important for teach management to be a better understanding of what was being taught.

Keyword : Social Teaching, Teaching Social Studies.

๑. บทนำ

ความเจริญก้าวหน้าทางด้านวิทยาการ การสื่อสาร การคมนาคม และเทคโนโลยีสารสนเทศมีความเปลี่ยนแปลง ทำให้โลกอยู่ในภาวะไร้พรมแดนและโดยเฉพาะอย่างยิ่งสังคมของประเทศไทยซึ่งเข้าสู่ยุคแห่งการจัดระเบียบใหม่ทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม การรับข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ใหม่ๆ จากสื่อต่างๆ เช่น โทรศัพท์มือถือ คอมพิวเตอร์ (Social Network) บนอินเทอร์เน็ต เช่น Facebook, Line เข้ามามีบทบาทต่อคนไทยอย่างมาก สิ่งเหล่านี้มีส่วนทำให้ชีวิตของคนในสังคมเปลี่ยนแปลงไป และก่อให้เกิดปัญหาหลายประการที่มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนไทยพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) กล่าวว่า ความสำเร็จทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ทำให้เกิดความไม่สมดุลระหว่างความต้องการของประชาชนกับจำนวนทรัพยากร เป็นผลทำให้เกิดการกระทำที่แต่ละคนต่างแสวงหาผลประโยชน์ เพื่อความสบายโดยไม่คำนึงถึงความเดือดร้อนของผู้อื่น และส่วนรวม การมุ่งเน้นทางด้านวัตถุทำให้เกิดช่องว่างระหว่างวัตถุกับจิตใจ การหันเหออกจาก จารีตประเพณีทำให้เกิดปัญหาทางด้านสังคมขึ้นมามากมาย ไม่ว่าจะเป็นปัญหาทางด้าน เศรษฐกิจ การเมือง ปัญหาสังคมโดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาด้านคุณธรรมและจริยธรรม ดังนั้น หากจะทำให้สังคมเกิดความสงบสุขและมีความเจริญก้าวหน้าควบคู่ไปกับเทคโนโลยีจึงจำเป็นต้องพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมและส่งเสริมการคิดอย่างมีวิจารณญาณของคนในสังคม^๑

๒. ความหมายของสังคมศึกษา

สังคมศึกษาคือการศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วยเรื่อง ราวเกี่ยวกับภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม การดำเนินชีวิต รวมถึงศาสนา ศิลธรรม และจริยธรรม วิชาสังคมศึกษาจึงช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจว่ามนุษย์ดำรงชีวิตอย่างไร และเข้าใจถึงการพัฒนา การเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย ตามกาลเวลา ตามเหตุปัจจัยต่างๆ ทำให้เกิดความเข้าใจในตนเองและเข้าใจผู้อื่น ยอมรับในความแตกต่าง มีคุณธรรม มีความอดทน อดกลั้น สามารถนำความรู้ไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิต มีคุณภาพชีวิตที่ดี อยู่ในสังคมอย่างเป็นสุข เป็นพลเมืองดีของประเทศชาติและสังคม

สังคมศึกษา คือ การศึกษาเรื่องของการอยู่ร่วมกันของมนุษย์โดยมีลักษณะความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันหลายรูปแบบ เช่น อาชีพ อายุ เพศ ศาสนา ฐานะ ที่อยู่อาศัย ฯลฯ สำหรับระบบสังคมที่รวมถึงสิ่งมีชีวิตประเภทอื่นนอกเหนือจากมนุษย์อาจใช้คำว่าระบบนิเวศ ซึ่งมีความหมายเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของสิ่งมีชีวิตต่างๆ กับสภาพแวดล้อม สังคมของมนุษย์เกิดจากกลุ่มบุคคลที่มีความสนใจร่วมกันไม่ว่าจะในด้านใด เช่น ประเทศ จังหวัด และอื่นๆ และมักจะมีวัฒนธรรมหรือประเพณีรวมถึงภาษา การละเล่นและอาหารการกินของตนเองในแต่ละสังคม การที่มนุษย์รวมกันเป็นสังคมนั้น ช่วยให้นักมนุษยศาสตร์สามารถสร้างและพัฒนาสิ่งต่างๆ ให้ประสบความสำเร็จได้ ซึ่งอาจเป็นไปได้ถ้าต้องทำสิ่ง

^๑พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), “พัฒนาสังคมไทย สู่วัฒนธรรมแห่งความใฝ่รู้และสู้ภัยยาก”, มติชนรายวัน, (๒๑ สิงหาคม ๒๕๕๑): ๑๐.

นั้นโดยลำพัง ขณะเดียวกันสังคมที่พัฒนาหรือกำลังพัฒนาเป็นเมืองขนาดใหญ่ ซึ่งมีการใช้เทคโนโลยีช่วยในการทำงานอย่างมกนั้น ก็อาจส่งผลให้ประชากรที่ไม่สามารถปรับตัวตามสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลง เกิดความรู้สึกโดดเดี่ยวหรือความรู้สึกว่าตนเองไม่มีส่วนร่วมในสังคมขึ้นมาได้^๒ การจะสอนเกี่ยวกับเรื่องของสังคมศึกษาต้องมีการศึกษาเกี่ยวกับความเป็นสังคมให้เข้าใจถึงบริบทของสังคม โดยศึกษาจากเรื่องของโครงสร้างทางสังคมเป็นเบื้องต้นดังนี้

๓. โครงสร้างทางสังคม

โครงสร้างทางสังคมหมายถึงความสัมพันธ์ระหว่างกันที่ค่อนข้างมั่นคง หรือการจัดระเบียบของกลุ่ม หรือสถานภาพของกลุ่ม เมื่อพฤติกรรมของสมาชิกในสังคมโยงใยและเชื่อมต่อกันเป็นตาข่าย จึงมีการจำแนกออกเป็นหมวดหมู่ตามสถาบันทางสังคมแต่ละประเภท ซึ่งสถาบันทางสังคมเหล่านี้ ก็จะมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันจนกลายเป็นโครงสร้างทางสังคม โครงสร้างทางสังคมสามารถแบ่งได้เป็น ๒ ระดับ ได้แก่ กลุ่มสังคมและสถาบันทางสังคม

๓.๑ ความสัมพันธ์ในระดับกลุ่มสังคม กลุ่มสังคม คือ กลุ่มบุคคลที่สมาชิกติดต่อสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบแบบแผนและเป็นที่ยอมรับ กลุ่มสังคมจะมีความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีความสนใจคล้ายกัน ซึ่งทำให้กลุ่มมีเอกลักษณ์แตกต่างจากกลุ่มอื่นๆ กลุ่มสังคมสามารถแบ่งออกได้เป็น ๒ ประเภท คือ กลุ่มปฐมภูมิ และ กลุ่มทุติยภูมิ โดยการมองเป็นการมองในแง่ตัวคนที่มาอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม แต่ละกลุ่มจะมีความสัมพันธ์ที่แตกต่างกัน กล่าวคือ หากเป็นคนกลุ่มเล็กที่มีความสัมพันธ์แบบใกล้ชิด เช่น ครอบครัว กลุ่มเพื่อนสนิท เราจะเรียกว่า กลุ่มปฐมภูมิ ส่วนคนกลุ่มใหญ่ที่รวมตัวกันในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เช่น โรงเรียน สมาคม องค์กร จะมีความสัมพันธ์กันแบบที่เรียกว่ากลุ่มทุติยภูมิ

๓.๒ ความสัมพันธ์ในระดับสถาบันทางสังคมเป็นการมองในแง่กลุ่มความสัมพันธ์ นักสังคมวิทยา เชื่อว่า มนุษย์ต่างมีความสัมพันธ์กับผู้คนในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นความสัมพันธ์ด้านครอบครัว เศรษฐกิจ การเมือง การศึกษา ศาสนา นันทนาการ ดังนั้น จึงต้องจำแนกกลุ่มความสัมพันธ์ของคนในสังคมเป็นสถาบันทางสังคมประเภทต่างๆ เพื่อความสะดวกในการมองภาพของสังคมในแต่ละส่วนได้อย่างชัดเจนมากขึ้นอย่างไรก็ตาม ถึงแม้เราจะสามารถจำแนกกลุ่มความสัมพันธ์ของผู้คนในสังคม เป็นสถาบันทางสังคมประเภทต่างๆ แต่ตามสถานการณ์เป็นจริงนั้น ลักษณะความสัมพันธ์ของผู้คน มิใช่มีเพียงด้านใดด้านหนึ่ง แต่จะเชื่อมโยงเสมือนเป็นตาข่าย โดยความสัมพันธ์ที่เป็นตาข่ายนี้จะอยู่ภายใต้การจัดระเบียบทางสังคม เพื่อให้คนในสังคมปฏิบัติตามและนำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างเป็นระเบียบโครงสร้างทางสังคมอาจเปรียบเสมือนโครงสร้างของตึก ซึ่งประกอบไปด้วยส่วนต่างๆ ได้แก่ พื้น เสา ฝาผนัง และหลังคา แต่ละส่วนจะได้รับการจัดให้อยู่ในตำแหน่งและหน้าที่ตามประโยชน์ของแต่ละประเภท ส่วนประกอบทุกๆส่วนจะมีความสัมพันธ์

^๒ ความหมายของสังคม-สิ่งแวดล้อม, [ออนไลน์] ,แหล่งที่มา:<https://sites.google.com> [๑๘ กรกฎาคม ๒๕๖๐]

เกี่ยวพันและโยงใยต่อกันและกัน เช่น โครงสร้างของตึกทั้งหลัง หากขาดเสาและหลังคาตึก ก็ไม่อาจตั้งอยู่ได้ในสภาพของตึก สังคมก็มีลักษณะเช่นเดียวกันกล่าวคือ สังคมดำรงอยู่ได้เพราะมีสถาบันต่างๆ กฎระเบียบและกฎหมาย ขนบธรรมเนียมประเพณี สิ่งต่างๆ เหล่านี้ประกอบกันขึ้นเป็นโครงสร้างที่ยึดโยงให้สังคมดำรงอยู่ได้ ไม่แตกสลายโครงสร้างสังคม หมายถึง การจัดระเบียบในสังคมทั้งหมด รวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและกลุ่มคนในสังคม ซึ่งอาจเป็นไปในทั้งทางความร่วมมือ สนับสนุนซึ่งกันและกัน การแข่งขัน การขัดแย้ง การประนีประนอม หรือการเอารอดเอาเปรียบกันก็ได้ แต่ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและกลุ่มต่างๆ นั้น จะต้องเป็นไปตามแบบแผน หรืออยู่ในกรอบแห่งโครงสร้างสังคมนั้นเองจะเห็นได้ว่า โครงสร้างทางสังคมเป็นภาพรวมของสังคม ทำให้เราสามารถมองเห็นสังคมว่ามีลักษณะเป็นเช่นไร และระบุได้ว่านี่คือโครงสร้างสังคมไทย โครงสร้างสังคมจีน โครงสร้างสังคมอังกฤษ ที่มีความแตกต่างและเป็นเอกลักษณ์ จอร์นเอ็มเบรี นักวิชาการชาวอเมริกัน ได้กล่าวว่า ประเทศไทยมีโครงสร้างทางสังคมแบบหลวมๆ เขาได้สังเกตจากการที่คนไทยมักปฏิบัติตนตามอำเภอใจของตนเองมากกว่าที่จะกระทำตามกฎเกณฑ์ของสังคม ข้อนี้ได้รับการคัดค้านจากนักวิชาการของไทยว่าไม่เป็นความจริง เพราะกฎระเบียบของสังคมได้รับการปฏิบัติอย่างเคร่งครัด และผู้คนต่างมีความสัมพันธ์ต่อกันอย่างเหนียวแน่น ยิ่งในปัจจุบันสังคมไทยเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว กฎหมายได้เข้ามามีบทบาทสำคัญต่อการดำรงชีวิต ทำให้โครงสร้างทางสังคมต้องมีความเข้มงวดมากขึ้น เพราะสมาชิกต่างต้องปฏิบัติตามกฎหมายและกฎศีลธรรมอย่างเคร่งครัด^๓

จากข้อมูลข้างต้นที่ได้กล่าวมาเป็นเรื่องราวของสังคมที่เป็นภาพรวมโดยมีความเกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่ของคนในสังคมเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตที่มีความสัมพันธ์กันในแบบความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างในระดับต่างๆ คือโครงสร้างในระดับกลุ่มสังคม โครงสร้างในระดับสถาบันในสังคมที่มีความครอบคลุมทั้งเรื่องของการเมืองการปกครอง การเป็นพลเมือง เศรษฐกิจ การนับถือศาสนาตลอดจนถึงขนบธรรมเนียมประเพณีความเชื่อของคนในสังคม จึงต้องมีการจัดการเรียนรู้ของสังคมเพื่อง่ายต่อการเข้าใจความเป็นไปของสังคมและเพื่อให้ก้าวทันโลกที่มีความเจริญมากขึ้นดังนั้น กระทรวงศึกษาธิการจึงมีการจัดทำหลักสูตรสังคมศึกษาเพื่อใช้ในการศึกษาไว้ดังนี้คือ

๔. หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

สังคมโลกมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วตลอดเวลากลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจ ว่ามนุษย์ดำรงชีวิตอย่างไร ทั้งในฐานะปัจเจกบุคคล และการอยู่ร่วมกันในสังคม การปรับตัวตามสภาพแวดล้อม การจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด นอกจากนี้ยังช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจถึงการพัฒนา เปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย กาลเวลา ตามเหตุปัจจัยต่างๆ ทำให้เกิดความเข้าใจในตนเอง และผู้อื่น มีความอดทน อดกลั้น ยอมรับในความ

^๓โครงสร้างทางสังคม, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://sites.google.com/site/30261bambuckk>.
[๑๘ กรกฎาคม ๒๕๖๐]

แตกต่าง และมีคุณธรรม สามารถนำความรู้ไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิต เป็นพลเมืองดีของประเทศไทย และสังคมโลก^๔

๔.๑ เรียนรู้อะไรในสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมว่าด้วยการอยู่ร่วมกันในสังคม ที่มีความเชื่อมสัมพันธ์กัน และมีความแตกต่างกันอย่างหลากหลาย เพื่อช่วยให้สามารถปรับตนเองกับบริบทสภาพแวดล้อม เป็นพลเมืองดี มีความรับผิดชอบ มีความรู้ ทักษะ คุณธรรม และค่านิยมที่เหมาะสมโดยได้กำหนดสาระต่างๆไว้ ดังนี้

ศาสนา ศีลธรรมและจริยธรรม แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม หลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ การนำหลักธรรมคำสอนไปปฏิบัติในการพัฒนาตนเอง และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข เป็นผู้กระทำความดี มีค่านิยมที่ดีงาม พัฒนาการตนเองอยู่เสมอ รวมทั้งบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมและส่วนรวม

หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในระบอบการปกครองในสังคมปัจจุบัน การปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ลักษณะและความสำคัญ การเป็นพลเมืองดี ความแตกต่างและความหลากหลายทางวัฒนธรรม ค่านิยม ความเชื่อ ปลูกฝังค่านิยมด้านประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข สิทธิ หน้าที่ เสรีภาพการดำเนินชีวิตอย่างสันติสุขในสังคมไทยและสังคมโลก

เศรษฐกิจศาสตร์การผลิต การแจกจ่าย และการบริโภคสินค้าและบริการ การบริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดอย่างมีประสิทธิภาพการดำรงชีวิตอย่างมีดุลยภาพและการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในชีวิตประจำวัน

ประวัติศาสตร์เวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ วิธีการทางประวัติศาสตร์พัฒนาการของมนุษยชาติจากอดีตถึงปัจจุบัน ความสัมพันธ์และเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์ต่างๆ ผลกระทบที่เกิดจากเหตุการณ์สำคัญในอดีต บุคคลสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงต่างๆในอดีต ความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย แหล่งอารยธรรมที่สำคัญของโลก

ภูมิศาสตร์ ลักษณะของโลกทางกายภาพ ลักษณะทางกายภาพ แหล่งทรัพยากร และภูมิอากาศของประเทศไทย และภูมิภาคต่างๆ ของโลก การใช้แผนที่และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ความสัมพันธ์กันของสิ่งต่างๆ ในระบบธรรมชาติ ความสัมพันธ์ของมนุษย์กับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น การนำเสนอข้อมูลภูมิสารสนเทศการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

๔.๒ สาระและมาตรฐานการเรียนรู้

สาระที่๑ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรมมาตรฐาน ส๑.๑ รู้ และเข้าใจประวัติความสำคัญศาสนา หลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือและศาสนาอื่น มีศรัทธาที่ถูกต้อง ยึดมั่น และ

^๔กระทรวงศึกษาธิการ, หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช ๒๕๕๑, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๕๔), หน้า ๑๓๒.

ปฏิบัติตามหลักธรรมเพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขมาตรฐาน ส๑.๒ เข้าใจตระหนักและปฏิบัติตนเป็นศาสนิกชนที่ดีและธำรงรักษาพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ

สาระที่ ๒ หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคมมาตรฐาน ส ๒.๑ เข้าใจและปฏิบัติตามหน้าที่ของการเป็นพลเมืองดี มีค่านิยมที่ดีงาม และธำรงรักษาประเพณีและวัฒนธรรมไทย ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมไทย และ สังคมโลกอย่างสันติสุขมาตรฐาน ส ๒.๒ เข้าใจระบบการเมืองการปกครองในสังคมปัจจุบัน ยึดมั่น ศรัทธา และธำรงรักษาไว้ซึ่งการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

สาระที่ ๓ เศรษฐศาสตร์มาตรฐาน ส.๓.๑ เข้าใจและสามารถบริหารจัดการทรัพยากรในการผลิตและการบริโภคการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดได้อย่างมีประสิทธิภาพและคุ้มค่า รวมทั้งเข้าใจหลักการของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อการดำรงชีวิตอย่างมีดุลยภาพ มาตรฐาน ส.๓.๒ เข้าใจระบบ และสถาบันทางเศรษฐกิจต่างๆ ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ และความจำเป็นของการร่วมมือกันทางเศรษฐกิจในสังคมโลก

สาระที่ ๔ ประวัติศาสตร์มาตรฐาน ส๔.๑ เข้าใจความหมายความสำคัญของเวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ สามารถใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์มาวิเคราะห์เหตุการณ์ต่างๆอย่างเป็นระบบ มาตรฐาน ส๔.๒ เข้าใจพัฒนาการของมนุษยชาติจากอดีตจนถึงปัจจุบันในด้านความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์อย่างต่อเนื่อง ตระหนักถึงความสำคัญและสามารถวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้น มาตรฐาน ส ๔.๓ เข้าใจความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรมภูมิปัญญาไทยมีความรักความภูมิใจและธำรงความเป็นไทย

สาระที่ ๕ ภูมิศาสตร์มาตรฐาน ส ๕.๑ เข้าใจลักษณะของโลกทางกายภาพ และความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งซึ่งมีผล ต่อกันและกันในระบบของธรรมชาติ ใช้แผนที่และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ ในการค้นหาวิเคราะห์ สรุป และใช้ข้อมูลภูมิสารสนเทศอย่างมีประสิทธิภาพ มาตรฐาน ส ๕.๒ เข้าใจปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ก่อให้เกิดการสร้างสรรค์วัฒนธรรม มีจิตสำนึก และมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

๔.๓ คุณภาพผู้เรียน

จบชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ ได้เรียนรู้เรื่องเกี่ยวกับตนเองและผู้ที่อยู่รอบข้าง ตลอดจนสภาพแวดล้อมในท้องถิ่น ที่อยู่อาศัย และเชื่อมโยงประสบการณ์ไปสู่โลกกว้างผู้เรียนได้รับการพัฒนาให้มีทักษะกระบวนการ และมีข้อมูลที่จำเป็นต่อการพัฒนาให้เป็น ผู้มีคุณธรรม จริยธรรม ประพฤติปฏิบัติตามหลักคำสอนของศาสนาที่ตนนับถือ มีความเป็นพลเมืองดี มีความรับผิดชอบ การอยู่ร่วมกันและการทำงานกับผู้อื่น มีส่วนร่วมในกิจกรรมของห้องเรียน และได้ฝึกหัดในการตัดสินใจได้ ศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับตนเอง ครอบครัว โรงเรียน และชุมชนในลักษณะการบูรณาการ ผู้เรียนได้เข้าใจแนวคิดเกี่ยวกับปัจจุบันและอดีต มีความรู้พื้นฐานทางเศรษฐกิจได้ข้อคิดเกี่ยวกับรายรับ-รายจ่ายของครอบครัว เข้าใจถึงการเป็นผู้ผลิต ผู้บริโภค รู้จักการออมขั้นต้นและวิธีการเศรษฐกิจพอเพียงได้รับการพัฒนาแนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม หน้าที่พลเมือง เศรษฐศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และภูมิปัญญา เพื่อเป็นพื้นฐานในการทำความเข้าใจในขั้นที่สูงต่อไป

จบชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ ได้เรียนรู้เรื่องของจังหวัด ภาค และประเทศของตนเอง ทั้งเชิงประวัติศาสตร์ ลักษณะทางกายภาพ สังคม ประเพณี และวัฒนธรรม รวมทั้งการเมืองการปกครอง สภาพเศรษฐกิจโดยเน้นความเป็นประเทศไทยได้รับการพัฒนาความรู้และความเข้าใจ ในเรื่องศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม ปฏิบัติตนตามหลักคำสอนของศาสนาที่ตนนับถือ รวมทั้งมีส่วนร่วมศาสนพิธี และพิธีกรรมทางศาสนามากยิ่งขึ้น ได้ศึกษาและปฏิบัติตนตามสถานภาพ บทบาท สิทธิหน้าที่ในฐานะพลเมืองดีของท้องถิ่น จังหวัด ภาค และประเทศ รวมทั้งได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมตามขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม ของท้องถิ่นตนเองมากยิ่งขึ้นได้ศึกษาเปรียบเทียบเรื่องราวของจังหวัดและภาคต่างๆของประเทศไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน ได้รับการพัฒนาแนวคิดทางสังคมศาสตร์ เกี่ยวกับศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม หน้าที่พลเมือง เศรษฐศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และภูมิศาสตร์เพื่อขยายประสบการณ์ไปสู่การทำความเข้าใจ ในภูมิภาค ชีวโลกตะวันออกและตะวันตกเกี่ยวกับศาสนา คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม การดำเนินชีวิต การจัดระเบียบทางสังคม และการเปลี่ยนแปลงทางสังคมจากอดีตสู่ปัจจุบัน

จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ได้เรียนรู้และศึกษาเกี่ยวกับความเป็นไปของโลก โดยการศึกษาประเทศไทยเปรียบเทียบกับ ประเทศในภูมิภาคต่างๆในโลก เพื่อพัฒนาแนวคิด เรื่องการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขได้เรียนรู้และพัฒนาให้มีทักษะที่จำเป็นต่อการเป็นนักคิดอย่างมีวิจารณญาณได้รับการพัฒนาแนวคิด และขยายประสบการณ์ เปรียบเทียบระหว่างประเทศไทยกับประเทศในภูมิภาคต่าง ๆ ในโลก ได้แก่ เอเชีย โอเชียเนียแอฟริกา ยุโรป อเมริกาเหนือ อเมริกาใต้ ในด้านศาสนา คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม ความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม การเมืองการปกครอง ประวัติศาสตร์และภูมิศาสตร์ ด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์ และสังคมศาสตร์ได้รับการพัฒนาแนวคิด และวิเคราะห์เหตุการณ์ในอนาคตสามารถนำมาใช้เป็นประโยชน์ ในการดำเนินชีวิตและวางแผนการดำเนินงานได้อย่างเหมาะสม

จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ ได้เรียนรู้และศึกษาความเป็นไปของโลกอย่างกว้างขวางและลึกซึ้งยิ่งขึ้นได้รับการส่งเสริมสนับสนุนให้พัฒนาตนเองเป็นพลเมืองที่ดี มีคุณธรรม จริยธรรม ปฏิบัติตามหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือ รวมทั้งมีค่านิยมอันพึงประสงค์ สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นและอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข รวมทั้งมีศักยภาพเพื่อการศึกษาต่อในชั้นสูงตามความประสงค์ได้ได้เรียนรู้เรื่องภูมิปัญญาไทยความภูมิใจในความเป็นไทยประวัติศาสตร์ของชาติไทย ยึดมั่นในวิถีชีวิต และการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขได้รับการส่งเสริมให้มินิสัยที่ดีในการบริโภค เลือกลงและตัดสินใจบริโภคได้อย่างเหมาะสม มีจิตสำนึก และมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ประเพณีวัฒนธรรมไทย และสิ่งแวดล้อม มีความรักท้องถิ่นและประเทศชาติ มุ่งทำประโยชน์ และสร้างสิ่งที่ดีงามให้กับสังคมเป็นผู้มีความรู้ความสามารถในการจัดการเรียนรู้ของตนเอง ชี้นำตนเองได้ และสามารถแสวงหาความรู้จากแหล่งการเรียนรู้ต่างๆในสังคมได้ตลอดชีวิตเพื่อให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ ได้กำหนดวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษาไว้ใน มาตรา ๔ กำหนดความหมายของการศึกษาไว้ว่า “การศึกษา” เป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคมโดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทาง

วิชาการ การสร้างองค์ความรู้ขึ้นเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคมการเรียนรู้และปัจจัยที่เกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต และในมาตรา ๖ กำหนดความมุ่งหมายและหลักการการจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข^๕ แนวทางการจัดการศึกษาซึ่งสรุปได้ดังนี้

๔. วิธีการจัดการเรียนรู้

การเรียนรู้ในปัจจุบัน มุ่งเน้นความสำคัญที่ตัวผู้เรียนโดยเปิดโอกาสให้เลือกเรียนตามความถนัดและความสนใจ ส่งเสริมให้มีส่วนร่วมในทุกกระบวนการเรียนรู้ พัฒนาความสามารถในการแสวงหาความรู้ และการนำความรู้มาประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาศักยภาพของตนเองอย่างเต็มที่ รวมทั้งปลูกฝังความมีคุณธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์วิธีการจัดการเรียนรู้ที่จะช่วยให้ผู้เรียน เกิดการเรียนรู้

๑.การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุดกระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ

๒.การจัดการศึกษาทั้งการศึกษาในระบบการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้คุณธรรมกระบวนการเรียนรู้และบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษาในเรื่องต่อไปนี้

๑) ความรู้เรื่องเกี่ยวกับตนเองและความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคมได้แก่ครอบครัว ชุมชนชาติและสังคมโลกรวมถึงความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของสังคมไทยและระบบการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

๒) ความรู้และทักษะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีรวมทั้งความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์เรื่องจัดการการบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลยั่งยืน

๓) ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปวัฒนธรรมการกีฬา ภูมิปัญญาไทยและการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา

๔) ความรู้และทักษะด้านคณิตศาสตร์และด้านภาษาเน้นการใช้ภาษาไทยอย่างถูกต้อง

๕) ความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

๓.การจัดกระบวนการเรียนรู้ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการดังต่อไปนี้

^๕พระราชกฤษฎีกาเบญจกษา, (เล่มที่ ๑๑๖), พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา, ๒๕๔๒), หน้า ๒-๔.

๑) จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล

๒) ฝึกทักษะกระบวนการคิดการจัดการการเผชิญสถานการณ์และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา

๓) จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงฝึกการปฏิบัติให้ทำได้คิดเป็น ทำเป็นรักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง

๔) จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่างๆอย่างได้สัดส่วนสมดุลกันรวมทั้งปลูกฝังคุณธรรมค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา

๕) ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศสภาพแวดล้อมสื่อการเรียนและอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ทั้งนี้ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่างๆ

๖) จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลาทุกสถานที่มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดาผู้ปกครองและบุคคลในชุมชนทุกฝ่ายเพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพผู้เชี่ยวชาญด้านการเรียนรู้ได้รวบรวมแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้มาจัดสาระและกระบวนการเพื่อนำเสนอให้บุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำไปปฏิบัติสรุปสาระสำคัญเป็นทฤษฎีการเรียนรู้ ๕ ทฤษฎี ดังนี้

๑) ทฤษฎีการเรียนรู้อย่างมีความสุข^๖ องค์ประกอบที่ช่วยให้การเรียนรู้ของเด็กดำเนินไปอย่างมีความสุข ประกอบด้วยแนวคิดสำคัญ ๖ ประการ คือ

๑.๑ เด็กแต่ละคนได้รับการยอมรับว่าเป็นมนุษย์คนหนึ่งที่มีหัวใจและสมอง

๑.๒ ครูมีความเมตตา จริงใจ และอ่อนโยนต่อเด็กทุกคนโดยทั่วถึง มีความเข้าใจในทฤษฎีแห่งพัฒนาการตามธรรมชาติของเด็กทุกคน

๑.๓ เด็กเกิดความรักและภูมิใจในตนเอง รู้จักปรับตัวได้ทุกที่ ทุกเวลา

๑.๔ เด็กแต่ละคนได้มีโอกาสเลือกเรียนตามความถนัดและความเข้าใจ

๑.๕ บทเรียนสนุกแปลกใหม่ จูงใจติดตามเร้าใจให้อยากค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมด้วยตนเองในสิ่งที่สนใจ

๑.๖ สิ่งที่ผู้เรียนสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน

๒) ทฤษฎีการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม^๗ การเรียนรู้มิได้เกิดขึ้นเฉพาะในห้องเรียนเท่านั้นแต่การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลาที่ประสาทการรับรู้ทำงานประสานกับจิตใจ การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม โดยครูเป็นผู้จัดการให้เกิดการเรียนรู้โดยศูนย์กลางของการเรียนรู้อยู่ที่ผู้เรียนไม่ใช่ผู้สอน การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ก็คือ การที่เด็กเอาจิตใจร่วมทำให้ตัวเองเกิดการเรียนรู้ในสิ่งที่ควร อยากรจะให้ได้โดยทางตรงหรือทางอ้อม การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมจะช่วยให้ผู้เรียนรู้ได้รับประสบการณ์ที่สัมพันธ์กับชีวิตจริง ได้รับการฝึกฝน ทักษะการแสวงหาความรู้ ทักษะการแสดงออก ทักษะการสร้างความรู้ใหม่และทักษะการทำงานกลุ่ม สิ่งเหล่านี้จะช่วยให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาไปสู่การเป็นคนดี คนเก่ง

^๖ ชนาธิป พรกุล, แดทสรูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๓๐.

^๗ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๒.

และมีความสุข ซึ่งเป็นสิ่งที่ครู ผู้ปกครอง และสังคมปรารถนา ครูจึงต้องแสวงหาแนวทางที่จะนำเทคนิควิธีการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ประยุกต์ใช้อย่างเหมาะสมในการพัฒนาคุณภาพกระบวนการเรียนรู้กระบวนการเรียนรู้ที่มีคุณภาพจะต้องพยายามจัดการให้มียุทธวิธี ทั้ง ๔ กลุ่ม คือ

๒.๑ วิธีการสอน

๒.๒ สิ่งแวดล้อมเพื่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง

๒.๓ กระบวนการและจิตวิทยา

๒.๔ การประเมินผล ประกอบกันมากบ้างน้อยบ้างขึ้นอยู่กับปัญหาและสภาพการณ์ ยุทธวิธีทั้ง ๔ นี้มีใช้ทางเลือก ๔ อย่าง แต่ต้องมีทั้ง ๔ อย่างและเชื่อมโยงกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งยุทธวิธีที่ ๒.๒-๒.๔ จะสนับสนุนและส่งเสริมให้การสอนในชั้นเรียนตามยุทธวิธีที่ ๒.๑ ได้ผลดีอย่างเต็มที่

ยุทธวิธีที่ ๒.๑ วิธีการสอน ตามแบบดาว ๕ แฉก เป็นเทคนิคการสอนซึ่งมีแนวคิดและหลักการ ดังนี้

๑. การเรียนเป็นกลุ่ม

๒. การใช้คำถามเป็นสื่อให้คิด

๓. การให้เด็กทำกิจกรรมและสร้างผลงาน

๔. การช่วยให้เด็กเกิดจินตนาการโดยการเสริมด้วยสื่อสายตา

๕. การเชื่อมโยงกับชีวิตจริง

ยุทธวิธีที่ ๒.๒ การสร้างสิ่งแวดล้อมเพื่อกระตุ้นการเรียนรู้ด้วยตนเอง ประกอบด้วยกิจกรรมหลัก ๆ ดังนี้

๑. การปรับสภาพแวดล้อมในห้องเรียน เพื่อผู้เรียนรู้ด้วยตนเองมากที่สุด

๒. การจัดบริเวณโรงเรียนเป็นแหล่งความรู้ และแหล่งสนับสนุน

๓. การจัดศูนย์วิชาการ เป็นแหล่งความรู้ที่หลากหลายนอกเหนือไปจากหลักสูตร และห้องสมุด เพื่อเน้นให้เด็กเรียนด้วยตนเอง

๔. การให้ความรู้แก่ผู้ปกครองเพื่อช่วยเสริมสร้างสิ่งแวดล้อมที่บ้าน

๕. การร่วมมือกับผู้ปกครองควบคุมดูแลสิ่งแวดล้อมนอกบ้านและนอกโรงเรียน

ยุทธวิธีที่ ๒.๓ การแนะแนวและจิตวิทยา โดยประสานกัลยาณมิตร ๕ กลุ่ม ได้แก่ ครู ผู้บริหาร ผู้ปกครอง ครูแนะแนว และนักจิตวิทยาหรือจิตแพทย์ ด้วยกระบวนการ ๕ ประการ

๑. การปรับโครงสร้างการแนะแนวและจิตวิทยาโดยการทำงานแบบเป็นทีมที่มีการแบ่งแยกความเชี่ยวชาญเฉพาะสาขา

๒. การปรับระบบข้อมูลเกี่ยวกับตัวเด็กทุกด้านเพื่อให้ครูและผู้ปกครองได้นำข้อมูลที่ได้นำไปใช้ในการพัฒนาเด็กแต่ละคน

๓. การให้ความรู้ การปรับทัศนคติ และเทคนิคพื้นฐานของการแนะแนวและจิตวิทยาแก่ครูทุกคน เพื่อให้วิธีสังเกตศักยภาพด้านต่าง ๆ ของเด็ก

๔. การให้ความช่วยเหลือทางจิตวิทยากรณีที่มีปัญหาเกินกว่าที่ครูจะช่วยเหลือได้

๕. การให้ความรู้แก่ผู้ปกครองเกี่ยวกับจิตวิทยาของเด็กและการส่งเสริมศักยภาพของเด็กด้วยวิธีที่ถูกต้องและเหมาะสม

ยุทธวิธีที่ ๒.๔ การประเมินผล โดยกระบวนการ ๕ ประการ ดังนี้

๑. การประเมินโดยทดสอบความรู้พื้นฐาน
๒. การประเมินจากแฟ้มผลงานหรือแฟ้มสะสมงาน
๓. การประเมินจากการจัดตามกระบวนการทำงานของเด็ก
๔. การประเมินจากพัฒนาการลักษณะนิสัยของเด็ก
๕. การประเมินผลจากข้อสอบมาตรฐานเพื่อวัดความสามารถพิเศษเด็กด้าน

ต่างๆ

๓) ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อพัฒนากระบวนการคิดปัจจุบันเรื่องของการคิดและการสอนการคิดเป็นเรื่องที่จัดว่าสำคัญอย่างยิ่งในการจัดการศึกษา เพื่อให้ได้คุณภาพสูง เน้นในเรื่องของการพัฒนาผู้เรียนให้เติบโตขึ้นอย่างมีคุณภาพในทุก ๆ ด้าน ทั้งด้านสติปัญญา คุณธรรม และการเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศ การพัฒนาสติปัญญาเป็นด้านหลัก ได้รับความเอาใจใส่สูงสุด เนื่องจากเป็นด้านที่เห็นผลเด่นชัด ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถสูงการคิดมี ๖ มิติ ได้แก่

๑. มิติข้อมูลหรือเนื้อหาที่ใช้ในการคิด
๒. มิติด้านคุณสมบัติที่เอื้ออำนวยต่อการคิด
๓. มิติด้านทักษะการคิด
๔. มิติลักษณะการคิด
๕. มิติด้านกระบวนการคิด
๖. มิติด้านการควบคุมและประเมินผลความคิดของตน

ในการคิดใด ๆ หากบุคคลมีคุณสมบัติที่เอื้ออำนวยต่อการคิด นับเป็นพื้นฐานและการเริ่มต้นที่ดี การคิดของบุคคลนั้นจะต้องอาศัยทักษะการคิดจำนวนมากเป็นแกนสำคัญ และทักษะการคิดเหล่านั้นจะสามารถไปช่วยพัฒนาทักษะการคิดแบบต่าง ๆ ที่จำเป็น เช่น การคิดคล่องหลากหลาย ยืดหยุ่น การคิดละเอียด การคิดถูกทาง คิดกว้าง คิดไกล คิดลึกซึ้ง คิดอย่างมีเหตุผล

๕. รูปแบบการสอน

รูปแบบการสอน รูปแบบการเรียนการสอน และรูปแบบการเรียนรู้ ยังคงเป็นคำที่มีการนำมาใช้ในความหมายที่เหมือนกันรูปแบบการเรียนการสอนจึงเป็นแบบแผนของการจัดการ เรียนการสอนที่ได้รับการออกแบบโดยมีทฤษฎีการเรียนรู้และการจูงใจเป็นพื้นฐาน เพื่อใช้เป็นแนวทาง ให้แก่ครูนำไปจัดการเรียนการสอนให้บรรลุวัตถุประสงค์เฉพาะของรูปแบบการเรียนการสอนนั้น รูปแบบการสอนในพระพุทธศาสนาที่พระพุทธเจ้าทรงใช้หลักการสอนเพื่อเป็นการเผยแผ่พระศาสนามีมานานกว่า๒๕๐๐ กว่าปีและยังเป็นที่นิยมใช้เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนให้เกิดประสิทธิผลมากพระพุทธองค์ทรงใช้วิธีการดังนี้

๕.๑ พุทธวิธีการสอน

พระพุทธเจ้าเมื่อจะทรงสอนใครแต่ละครั้ง พระองค์ก็ทรงอาศัยองค์ประกอบหลาย ๆ อย่าง ในการสอนบุคคลระดับต่างๆ ที่มีพื้นฐานความรู้ สติปัญญาที่แตกต่างกัน พระองค์ได้ประยุกต์คำสอน

แต่ละลักษณะให้มีความเหมาะสม เป็นการสอนที่แสดงถึงพุทธลีลาของพระองค์ ที่สำคัญการสอนในลักษณะนี้ของพระองค์ เป็นการนำเนื้อหาที่มีอยู่มาทำการตีความ โดยอาศัยข้อมูลที่มีอยู่ตามสถานการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้น แล้วนำเข้าสู่หลักการที่ถูกต้อง ตามคำสอนทางพระพุทธศาสนา ดังนี้

อธิบายให้เห็นชัดเจนแจ่มแจ้ง เหมือนจูงมือไปดูเห็นกับตา (สันทัสสนา)

ชักจูงใจให้เห็นจริงด้วย ชวนให้คล้อยตามจนตอยอมรับ และนำไปปฏิบัติ (สมาทปนา)

เร้าใจให้แก้สงสัย บังเกิดกำลังใจ ปลุกให้มีอุตสาหะแข่งขัน มั่นใจว่าจะทำให้สำเร็จได้ ไม่หวั่นระย่อต่อความเหนื่อยยาก (สมุตตเตชนา)

ขโลมใจให้เข้มแข็ง ร่าเริง เบิกบาน ฟังไม่เบื่อ และเปี่ยมด้วยความหวัง เพราะมองเห็นคุณประโยชน์ที่ตนจะพึงได้รับจากกาปฏิบัติ (สัมปหังสนา) อาจผูกเป็นคำสั้นๆ ได้ว่า แจ่มแจ้ง จูงใจ หาญกล้า ร่าเริง หรือชี้ชัด เชิญชวน คึกคัก เบิกบาน^๔

๕.๒ วิธีสอนแบบต่างๆของพระพุทธเจ้า

วิธีการสอนแบบต่างๆ ของพระพุทธเจ้าในหัวข้อนี้ ผู้เขียนได้กำหนดขอบข่ายตามลักษณะหัวข้อที่พระธรรมปิฎกกล่าวไว้ในหนังสือชื่อว่าพุทธวิธีการสอน เพื่อง่ายต่อการจัดลำดับขั้นตอนการทำงาน ความเข้าใจ ซึ่งการสอนธรรมะของพระพุทธเจ้ามีวิธีการที่หลากหลาย พระองค์จะทรงพิจารณาจากบุคคลที่กำลังรับฟัง ถ้าบุคคลมีระดับสติปัญญาน้อย ก็จะทรงสอนธรรมะอีกรูปแบบหนึ่ง ผู้มีปัญญา มากก็จะใช้อีกรูปแบบหนึ่ง แต่ถึงจะมีวิธีการสอนที่หลากหลายอย่างไร เมื่อจัดเข้าอยู่ในประเภทแล้ว จำแนกวิธีการสอนของพระพุทธเจ้าได้ ๔ ประเภทคือ

๑. แบบสากัจฉาหรือสนทนาเป็นการสอนโดยใช้วิธีการถามคู่สนทนา เพื่อทำให้เกิดความเข้าใจธรรมและความเลื่อมใสศรัทธา วิธีการสอนแบบนี้จะเห็นได้จากการที่พระองค์ใช้โปรดบุคคลในกลุ่มที่มีจำนวนจำกัดที่สามารถพูดตอบโต้กันได้ การสอนแบบนี้จะมีปรากฏในพระไตรปิฎกหลายๆที่ เช่นกรณีของปริพาชกชื่อว่าวัจนโคตร ที่เข้าไปพุลถามเรื่องความเห็นสุดโต่ง ๑๐ ประการกับพระองค์ และได้มีการสนทนาแบบถาม ตอบในเรื่องดังกล่าวระหว่างปริพาชกกับพระพุทธองค์ เป็นต้น ในการสอนแบบสากัจฉาหรือสนทนา จะมีการถามในรายละเอียดได้มากกว่าการสอนแบบทั่วไป เพราะเป็นการให้ข้อมูลต่อกลุ่มชนที่มีจำนวนจำกัด เมื่อพระพุทธองค์แสดงธรรมจบ ผู้ฟังมักจะได้รับคุณวิเศษจากการฟังธรรมโดยวิธีนี้อยู่เสมอ

๒. แบบบรรยายพระพุทธเจ้าจะทรงใช้ในที่ประชุมใหญ่ในการแสดงธรรมประจำวัน ซึ่งมีประชาชนและพระสาวกเป็นจำนวนมากมารับฟัง ถือว่าเป็นวิธีการที่พระองค์ใช้มากที่สุดใน การแสดงธรรม มีทั้งการแสดงธรรมที่มีใจความยาว และที่มีใจความแบบสั้นๆตามแต่สถานการณ์ที่เห็นว่าเหมาะสม เช่น ในพรหมชาลสูตร พระองค์ก็ได้บรรยายเกี่ยวกับเนื้อหาของศีลซึ่งแบ่งออกเป็น ๓ ระดับคือ

๑) ศีลระดับต้นที่เรียกว่าจุลศีล

๒) ศีลระดับกลางที่เรียกว่ามัชฌิมศีล

^๔ พระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ.ปยุตโต), พุทธวิธีในการสอน, (กรุงเทพมหานคร: สหมิตรพริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่งจำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๔๖.

๓) ศีลระดับสูงที่เรียกว่ามหาศีล

และในตอนท้ายก็ทรงแสดงเรื่องทฎฐิ ทฤษฎีหรือปรัชญาของลัทธิต่างๆ ร่วมสมัยพุทธกาล ซึ่งมีทั้งหมด ๖๒ ทฤษฎี โดยพระพุทธเจ้าทรงนำมาแสดงหรือบรรยาย และชี้ให้เห็นว่า พระพุทธศาสนามีความเห็น หรือมีหลักคำสอนที่ต่างจากทฤษฎีทั้ง ๖๒ ประการนี้อย่างไร

๓. แบบตอบปัญหาการสอนแบบตอบปัญหาของพระพุทธเจ้า จะทรงสอนให้พิจารณาคุณลักษณะของปัญหาและใช้วิธีตอบให้เหมาะสมกัน ซึ่งในการตอบปัญหาของพระองค์นั้น จะทรงพิจารณาจากความเหมาะสม ตามลำดับแห่งภูมิรู้ของผู้ถามเป็นสำคัญ เช่น ในเวทตาสังยุตที่มีเวทดาไปทูลถามพระพุทธเจ้าว่า “บุคคลให้อะไรชื่อว่าให้กำลัง ชื่อว่าให้วรรณะ ชื่อว่าให้ความสุข ชื่อว่าให้จักขุ ชื่อว่าให้ทุกสิ่งทุกอย่าง” พระพุทธเจ้าก็ตรัสตอบว่า “บุคคลที่ให้ข้าว ชื่อว่าให้กำลัง ให้ผ้าชื่อว่าให้วรรณะ ให้ยานพาหนะชื่อว่าให้ความสุข ให้ประทับชื่อว่าให้จักขุ และผู้ให้ที่พักชื่อว่าให้ทุกสิ่งทุกอย่าง ส่วนผู้พร้าสอนธรรมชื่อว่าให้อมตะ” ในเนื้อหาดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงลักษณะการสอนแบบตอบปัญหา และแสดงถึงการให้ความหมาย ด้วยการตีความคำถามในขณะเดียวกันด้วย

๔. แบบวางกฎข้อบังคับเป็นการสอนโดยใช้วิธีการกำหนดหลักเกณฑ์ กฎ และข้อบังคับให้พระสาวกหรือสงฆ์ปฏิบัติ หรือยึดถือปฏิบัติด้วยความเห็นชอบพร้อมกัน วิธีการนี้จะเป็นลักษณะของการออกคำสั่งให้ผู้ศึกษาปฏิบัติตาม ถือว่าเป็นการสอนโดยการวางระเบียบให้ปฏิบัติร่วมกัน เพื่อความสงบสุขแห่งหมู่คณะ ดังจะเห็นได้จากการที่พระองค์ทรงบัญญัติพระวินัยต่างๆ ซึ่งใช้เป็นข้อบังคับให้พระภิกษุได้ปฏิบัติตาม และที่สำคัญกฎข้อบังคับที่พระองค์ทรงบัญญัติขึ้น สามารถเป็นตัวแทนของพระองค์ได้ ดังที่ทรงตรัสในวันที่จะเสด็จปรินิพพานว่า “ธรรมและวินัยที่เราแสดงแล้ว บัญญัติแล้วแก่เธอทั้งหลาย หลังจากเราล่วงลับไปก็จะเป็นศาสดาของเธอทั้งหลาย

๕.๓ กลวิธี และอุปายประกอบการสอนของพระพุทธเจ้า

การยกอุทาหรณ์ และการเล่านิทานประกอบ การยกตัวอย่างประกอบคำอธิบาย และการเล่านิทานประกอบการสอนช่วยให้เข้าใจความได้ง่าย และชัดเจน ช่วยให้จำแม่นย่ำ เห็นจริง และเกิดความเพลิดเพลิน ทำให้การเรียนการสอนมีรสยิ่งขึ้น

การเปรียบเทียบกับข้ออุปมา คำอุปมาช่วยให้เรื่องที่ลึกซึ้งเข้าใจยาก ปรากฏความหมายเด่นชัดออกมา และเข้าใจง่ายขึ้น โดยเฉพาะมักใช้ในการอธิบายสิ่งที่เป็นนามธรรม หรือแม้เปรียบเรื่องที่เป็นรูปธรรมด้วยข้ออุปมาแบบรูปธรรม ก็ช่วยให้ความหนักแน่นเข้าการใช้อุปมานี้ น่าจะเป็นกลวิธีประกอบการสอนที่พระพุทธองค์ทรงใช้มากที่สุด มากกว่ากลวิธีอื่นใด

การใช้อุปกรณ์การสอนในสมัยพุทธกาล ย่อมไม่มีอุปกรณ์การสอนชนิดต่างๆ ที่จัดทำขึ้นไว้เพื่อการสอนโดยเฉพาะ เหมือนสมัยปัจจุบัน เพราะยังไม่มีการจัดการศึกษาเป็นระบบขึ้นมากอย่างกว้างขวาง หากจะใช้อุปกรณ์บ้าง ก็คงต้องอาศัยวัตถุสิ่งของที่มีในธรรมชาติ หรือเครื่องใช้ต่างๆ ที่ผู้คนใช้กันอยู่

การทำให้เป็นตัวอย่าง วิธีสอนที่ดีที่สุดอย่างหนึ่ง โดยเฉพาะในทางจริยธรรม คือการทำให้เป็นตัวอย่าง ซึ่งเป็นการสอนแบบไม่ต้องกล่าวสอน เป็นทำนองการสาธิตให้ดู แต่ที่พระพุทธเจ้าทรงกระทำนั้นเป็นไปในรูปทรงเป็นผู้นำที่ดี การสอนโดยทำให้เป็นตัวอย่างก็คือพระจริยวัตรอันดีงามที่เป็นอยู่โดยปกตินั่นเองแต่ที่ทรงปฏิบัติเป็นเรื่องราวเฉพาะก็มี

การเล่นภาษา เล่นคำ และใช้คำในความหมายใหม่ การเล่นภาษาและการเล่นคำ เป็นเรื่องของความสามารถในการใช้ภาษาผสมกับปฏิภาณ ข้อนี้ก็เป็นการแสดงให้เห็นถึงพระปรีชาสามารถของพระพุทธเจ้าที่มีรอบไปทุกด้านแม้ในการสอนหลักธรรมทั่วไป พระองค์ก็ทรงรับเอาคำศัพท์ที่มีอยู่แต่เดิมในลัทธิศาสนาเก่ามาใช้ แต่ทรงกำหนดความหมายใหม่ ซึ่งเป็นวิธีการช่วยให้ผู้ฟังผู้เรียนหันมาสนใจ และกำหนดคำสอนได้ง่าย เพียงแต่มาทำความเข้าใจเสียใหม่เท่านั้น และเป็นการช่วยให้มีการพิจารณาเปรียบเทียบไปในตัวด้วยว่าอย่างไรถูก อย่างไรผิดอย่างไร จึงเห็นได้ว่า คำว่า พรหม พรหมณ์ อริยะ ยัญ ตบะ ไฟบูชาญ ฯลฯ ซึ่งคำในลัทธิศาสนาเดิม ก็มีใช้ในพระพุทธศาสนาด้วยทั้งสิ้น แต่มีความหมายต่างออกไปเป็นอย่างไรใหม่

อุบายเลือกคน และการปฏิบัติรายบุคคล การเลือกคนเป็นอุบายสำคัญในการเผยแผร์ศาสนา ในการประกาศธรรมของพระพุทธเจ้า เริ่มแต่ระยะแรกประดิษฐานพระพุทธศาสนาจะเห็นได้ว่าพระพุทธเจ้าทรงดำเนินพุทธกิจด้วยพระพุทโธบายอย่างที่เราเรียกว่า การวางแผนที่ได้ผลยิ่ง ทรงพิจารณาว่าเมื่อจะเข้าไปประกาศพระศาสนาในถิ่นใดถิ่นหนึ่งควรไปโปรดใครก่อน

การรู้จักจังหวะ และโอกาส ผู้สอนต้องรู้จักใช้จังหวะ และโอกาสให้เป็นประโยชน์ ความยืดหยุ่นในการใช้วิธีการ ถ้าผู้สอนสอนอย่างไม่มีอัตรา ตัดตัดหนา มานะ ทิฎฐิเสียให้น้อยที่สุด ก็จะมุ่งไปยังผลสำเร็จในการเรียนรู้เป็นสำคัญ สุดแต่จะใช้กลวิธีใดให้การสอนได้ผลดีที่สุด ก็จะทำในทางนั้น ไม่กลัวว่าจะเสียเกียรติ ไม่กลัวจะถูกผู้รู้สู้กว่าแพ้

การลงโทษ และให้รางวัล การใช้อำนาจลงโทษ ไม่ใช้การฝึกคนของพระพุทธเจ้า แม้ในการแสดงธรรมตามปกติพระองค์ ก็แสดงไปตามเนื้ออาหารธรรมไม่กระทบกระทั่งใครการสอนไม่ต้องลงโทษ เป็นการแสดงความสามารถของผู้สอนด้วย ในระดับสามัญ สำหรับผู้สอนทั่วไป อาจต้องคิดคำนึงว่าการลงโทษ ควรมีหรือไม่ แคไหน และอย่างไร แต่ผู้ที่สอนคนได้สำเร็จผลโดยไม่ต้องใช้อำนาจโทษเลย ย่อมถือว่าเป็นผู้มีความสามารถในการสอนมากที่สุดกลวิธีแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ปัญหาเฉพาะหน้าที่เกิดขึ้นต่างครั้ง ต่างคราว ย่อมมีลักษณะแตกต่างกันไปไม่มีที่สิ้นสุด การแก้ปัญหาเฉพาะหน้าย่อมอาศัยปฏิภาณ คือ ความสามารถในการประยุกต์หลัก วิธีการ และกลวิธีต่างๆ มาใช้ให้เหมาะสม เป็นเรื่องเฉพาะครั้ง เฉพาะคราวไป^๙

๖. เทคนิควิธีการสอนสังคมศึกษาแนวใหม่

ในการสอนวิชาสังคมศึกษา ซึ่งลักษณะเนื้อหาวิชาค่อนข้างมาก บางครั้งก็นำเบื่อสำหรับ นักเรียน การสอนสังคมศึกษาประสบผลสำเร็จต้องให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียนการสอน ครูควรลดเว้นการสอนด้วยการบรรยายมากเกินไป ถ้าจะใช้ก็พยายามใช้ให้น้อยๆ เวลาสอนต้องยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลางให้นักเรียนมีส่วนร่วมมากที่สุดเพื่อให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมมากที่สุดเพื่อการเรียนรู้ที่เกิดผลสูงสุดดังตัวอย่างวิธีการสอนดังต่อไปนี้

^๙ เรื่องเดียวกัน หน้า 64.

๑. วิธีสอนแบบทำงานรับผิดชอบร่วมกัน (Co – operative Learning)

ความหมาย เป็นการจัดประสบการณ์เรียนรู้ที่ผู้เรียนทำงานร่วมกันและช่วยเหลือ กันในชั้นเรียน ซึ่งจะสร้างบรรยากาศที่ดีในชั้นเรียน และยังเพิ่มปฏิสัมพันธ์ที่ยอมรับซึ่งกันและกัน สร้างความภาคภูมิใจให้ผู้เรียนทุกคน นอกจากนี้ยังเพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอีกด้วย เพราะใน ชั้นเรียนมีความร่วมมือ ผู้เรียนจะได้ฟัง เขียน อ่าน ทวนความ อธิบาย และปฏิสัมพันธ์ ผู้เรียน จะเรียนด้วยการลงมือกระทำ ผู้เรียนที่มีจุดบกพร่องจะได้รับการช่วยเหลือจากเพื่อนในกลุ่ม^{๑๐} ความมุ่งหมายของการสอน ความมุ่งหมายของการเรียนแบบทำงาน รับผิดชอบ ร่วมกัน คือ การให้สมาชิกทุกคนใช้ความสามารถอย่างเต็มที่ในการทำงานกลุ่ม โดยยังคงรักษา สัมพันธภาพที่ดีต่อสมาชิกกลุ่ม ในการเรียนเป็นกลุ่มแบบเดิมนั้น จุดมุ่งหมายอยู่ที่การทำงานให้ สำเร็จเท่านั้นขั้นตอนการสอนมี ๕ ขั้นตอน ดังนี้

๑. แนะนำ ด้วยการบอกว่าชั้นเรียนแบ่งเป็นกี่กลุ่ม กลุ่มละกี่คน สมาชิกแต่ละคน ต้องรับผิดชอบที่จะเรียนเกี่ยวกับหัวข้อที่กลุ่มได้รับให้ได้มากที่สุด แต่ละกลุ่มเป็นผู้เชี่ยวชาญใน หัวข้อนั้น มีหน้าที่จะสอนกลุ่มอื่น ๆ ด้วย ทุกคนจะได้รับเกียรติรายบุคคล และเป็นกลุ่ม

๒. แบ่งกลุ่มให้ชัดเจน แล้วให้กลุ่มตั้งชื่อกลุ่ม เขียนชื่อกลุ่ม และสมาชิกบนป้าย นิเทศผู้สอนแจ้งกฎเกณฑ์ที่ต้องปฏิบัติระหว่างการประชุมกลุ่ม

ก. ห้ามคนใดออกจากกลุ่มก่อนที่จะเสร็จงานกลุ่ม

ข. แต่ละคนในกลุ่มต้องรับผิดชอบที่จะให้สมาชิกทุกคนเข้าใจและทำงานให้ เสร็จสมบูรณ์

ค. ถ้าผู้เรียนคนใดไม่เข้าใจเรื่องใด ต้องขอความช่วยเหลือจากเพื่อนในกลุ่ม ก่อนที่จะถามผู้สอน

๓. สร้างกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ โดยผู้สอนแจกเอกสารหัวข้อต่าง ๆ ซึ่งภายในบรรจุด้วย เนื้อหา ถ้ามีกลุ่ม ๖ กลุ่ม ผู้สอนต้องเตรียมเอกสาร ๖ ชุด ผู้เรียนที่ได้รับหัวข้อเดียวกันจะศึกษา เรื่องนั้นด้วยกัน เมื่อทุกคนเข้าใจดีแล้ว ก็เตรียมตัววางแผนการสอนเพื่อกลับไปสอนสมาชิกใน กลุ่มเดิมของตน

๔. ผู้เชี่ยวชาญสอนเพื่อนในกลุ่ม ทุกคนจะผลัดกันสอนเรื่องที่ไปศึกษามา ตรวจสอบความเข้าใจ และช่วยเพื่อนสมาชิกในการเรียน

๕. ประเมินผลและให้คะแนนแต่ละคน ผู้สอนทำการทดสอบเพื่อดูว่าต้องสอน เพิ่มเติมหรือไม่ให้เกรด และคิดคะแนนกลุ่ม

๒. วิธีสอนแบบระดมพลังสมอง (Brainstorming)การระดมสมอง หมายถึง วิธีสอนที่ใช้ในการอภิปรายโดยทันที ไม่มีใครกระตุ้น กลุ่มผู้เรียนเพื่อหาคำตอบหรือทางเลือกสำหรับปัญหาที่กำหนดอย่างรวดเร็ว ในระยะเวลาสั้นโดย ในขณะที่นั้นจะไม่มี การตัดสินว่า คำตอบหรือทางเลือกใดดีหรือไม่อย่างไรลักษณะสำคัญ ผู้เรียนแบ่งเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ช่วยกันคิดหาคำตอบหรือทางเลือก สำหรับ

^{๑๐} ฐ น น ี ญ , แ น ว ค ำ เ ท ศ น ี ค ว ี ธี ก าร ส อ น แ น ว ไ ม ่ , [อ น ไ ล ์ น์], แหล่งที่มา:<https://www.gotoknow.org/posts/217786>.เข้าถึงข้อมูล [๑๑ สิงหาคม ๒๕๖๐]

ปัญหาที่กำหนดให้มากที่สุดและเร็วที่สุดเท่าที่จะทำได้ แล้วช่วยกันพิจารณาเลือกทางเลือก ที่ดีที่สุดซึ่งอาจมีมากกว่าหนึ่งทางขั้นตอนในการระดมสมอง

๑. กำหนดปัญหา
๒. แบ่งกลุ่มผู้เรียน และอาจเลือกประธานหรือเลขา เพื่อช่วยในการอภิปรายและ บันทึกผล
๓. สมาชิกทุกคนในกลุ่มช่วยกันคิดหาคำตอบหรือทางเลือกสำหรับปัญหาที่กำหนดให้มากที่สุดภายในเวลาที่กำหนด โดยปัญหาของแต่ละกลุ่มอาจเป็นปัญหาเดียวกันหรือต่างกันได้
๔. คัดเลือกเฉพาะทางเลือกที่น่าจะเป็นไปได้ หรือเหมาะสมที่สุด
๕. แต่ละกลุ่มนำเสนอผลงานของตน (ข้อ ๔ และ ๕ อาจสลับกันได้)
๖. อภิปรายและสรุปผล

ข้อดีและข้อจำกัด

ข้อดี

๑. ฝึกกระบวนการแก้ปัญหาและมีคุณค่ามากที่จะใช้เพื่อแก้ปัญหาหนึ่ง
๒. ก่อให้เกิดแรงจูงใจในตัวผู้เรียนสูง และฝึกการยอมรับความเห็นที่แตกต่าง
๓. ได้คำตอบหรือทางเลือกได้มาก ภายในเวลาอันสั้น
๔. ส่งเสริมการร่วมมือกัน
๕. ประหยัดค่าใช้จ่ายและการจัดหาสื่อเพิ่มเติมอื่น ๆ

ข้อจำกัด

๑. ประเมินผลผู้เรียนแต่ละคนได้ยาก
๒. อาจมีนักเรียนส่วนน้อยเพียงไม่กี่คนครอบครองการอภิปรายส่วนใหญ่
๓. เสียงมักจะดังรบกวนห้องเรียนข้างเคียง
๔. ถ้าผู้จัดบันทึกทำงานได้ช้า การคิดอย่างอิสระก็จะช้าและจำกัดตามไปด้วย
๕. หัวเรื่องต้องชัดเจนรัดกุม และมีประธานที่มีความสามารถในการดำเนินการ และสรุปการอภิปราย ทั้งในกลุ่มย่อย และรวมทั้งชั้น

๓ . วิธีการสอนโดยการลงมือปฏิบัติ (Practice)วิธีการสอนโดยการลงมือปฏิบัติ หมายถึง วิธีสอนที่ให้ประสบการณ์ตรงกับ ผู้เรียน โดยการให้ลงมือปฏิบัติจริง เป็นการสอนที่มุ่งให้เกิดการผสมผสานระหว่างทฤษฎีและ ภาควิธีปฏิบัติปฏิบัติ ให้ผู้เรียนได้ลงมือฝึกฝนหรือปฏิบัติจริงลักษณะสำคัญ การลงมือปฏิบัติมักดำเนินการภายหลังการสาธิต การทดลองหรือ การบรรยาย เป็นการฝึกฝนความรู้ความเข้าใจจากทฤษฎีที่เรียนมาโดยเน้นการฝึกทักษะ

ขั้นตอนการสอน

๑. ขั้นเตรียม ผู้สอนกำหนดจุดมุ่งหมายของการฝึกปฏิบัติ รายละเอียดของขั้นตอน การทำงาน เตรียมสื่อต่าง ๆ เช่น วัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือใบงานหรือคู่มือการปฏิบัติงาน
๒. ขั้นดำเนินการ ผู้สอนให้ความรู้และทักษะที่เป็นพื้นฐานในการปฏิบัติ มอบหมาย งานที่ปฏิบัติเป็นกลุ่มหรือรายบุคคล กำหนดหัวข้อการรายงาน หรือการบันทึกผลการปฏิบัติงานของ ผู้เรียน
๓. ขั้นสรุป ผู้สอนและผู้เรียน ช่วยกันสรุปกิจกรรมการปฏิบัติงาน

๔. ขึ้นประเมินผล สังเกตพฤติกรรมของผู้เรียน เช่น ความสนใจ ความร่วมมือ ความเป็นระเบียบ การประหยัด การใช้และการเก็บรักษาเครื่องมือ และการตรวจผลงาน เช่น คุณภาพของงาน ความริเริ่ม ความประณีตสวยงาม ข้อควรคำนึง ต้องใช้วัสดุอุปกรณ์ และเครื่องมือจำนวนมาก และมีคุณภาพ

๔. วิธีสอนโดยใช้สถานการณ์จำลอง (Simulation) วิธีสอนโดยใช้สถานการณ์จำลอง หมายถึง วิธีสอนที่จำลองสถานการณ์จริงมาไว้ใน ชั้นเรียน โดยพยายามทำให้เหมือนจริงที่สุด มีการกำหนดกติกาหรือเงื่อนไข แล้วแบ่งผู้เรียนเป็นกลุ่มให้ เข้าไปเล่นในสถานการณ์จำลองนั้น ๆ ด้วย กิจกรรมนี้ผู้เรียนจะเกิดการเรียนรู้จากการเผชิญกับปัญหา จะต้องมีการตัดสินใจและใช้ไหวพริบ วัตถุประสงค์ ให้ผู้เรียนได้เข้าไปมีปฏิสัมพันธ์กับสถานการณ์จนเกิดความเข้าใจลักษณะสำคัญ สถานการณ์ที่จำลองขึ้นต้องใกล้เคียงกับความเป็นจริง ผู้เรียนได้เข้าไปมีปฏิสัมพันธ์กับสถานการณ์ ทำการตัดสินใจแก้ปัญหาต่าง ๆ ซึ่งการตัดสินใจจะส่งผลถึงผู้เรียนใน ลักษณะเดียวกับที่เกิดขึ้นใน สถานการณ์จริง

ขั้นตอนการสอน

๑. ขั้นเตรียม ผู้สอนจัดเตรียมสถานการณ์โดยกำหนดจุดมุ่งหมายของการสอนแล้ว เลือก รูปแบบและขั้นตอนที่เหมาะสม เขียนเนื้อหารายละเอียดและอุปกรณ์ที่ต้องใช้

๒. ขั้นดำเนินการ ผู้สอนอธิบายบทบาทหรือกติกา วิธีการเล่น วิธีการให้คะแนนและ ทำการ แบ่งกลุ่มผู้เรียน ผู้เรียนปฏิบัติตามกิจกรรมที่กำหนด โดยมีผู้สอนให้คำแนะนำและดูแลการเล่น ผู้สอนทำ การสังเกต จดบันทึก และให้คะแนนผู้เรียนเป็นรายบุคคล

๓. ขั้นสรุป ผู้สอนจะช่วยสรุปด้วยการวิเคราะห์กระบวนการ เปรียบเทียบบทเรียนจาก กต สถานการณ์จำลองกับโลกแห่งความเป็นจริง หรือเชื่อมโยงกิจกรรมที่ปฏิบัติไปแล้วกับเนื้อหาวิชาที่ เรียน

ข้อควรคำนึง

๑. ถ้าผู้สอนขาดความรู้ในการสร้างสถานการณ์จำลอง อาจสร้างผิดไปจากจุดมุ่งหมายได้
๒. สถานการณ์จำลองที่ยากเกินไปจะทำให้ผู้เรียนไม่เข้าใจ
๓. เป็นการยากที่จะประเมินผู้เรียนแต่ละคน

๕. วิธีสอนแบบสาธิต (Demonstration Method) หมายถึงวิธีสอนที่ครูมีหน้าที่ในการ วางแผนการเรียนการสอนเป็นส่วนใหญ่ โดย มีการแสดงหรือการกระทำให้ดูเป็นตัวอย่าง นักเรียนจะ เกิดการเรียนรู้จากการสังเกต การฟัง การ กระทำ หรือการแสดง และอาจเปิดโอกาสให้นักเรียนเข้า มามีส่วนร่วมบ้าง

ความมุ่งหมาย

๑. เพื่อกระตุ้นความสนใจให้นักเรียนมีความสนใจในบทเรียนยิ่งขึ้น
๒. เพื่อช่วยในการอธิบายเนื้อหาที่ยาก ซึ่งต้องใช้เวลามาก ให้เข้าใจง่ายขึ้น และ ประหยัดเวลา บางเนื้อหาอาจจะอธิบายให้นักเรียนเข้าใจได้ยาก การสาธิตจะให้นักเรียนได้เห็น ขั้นตอนและเกิดความเข้าใจง่าย

๓. เพื่อพัฒนาการฟังการสังเกตและการสรุปทำความเข้าใจในการสอน โดยใช้วิธี สาสิต นักเรียนจะฟังคำอธิบายควบคู่ไปด้วย และต้องสังเกตขั้นตอนต่าง ๆ ตลอดจนผลที่ได้จาก การสาธิต แล้วจึงสรุปผลของการสาธิต

๔. เพื่อแสดงวิธีการหรือกลวิธีในการปฏิบัติงานซึ่งไม่สามารถอธิบายได้ด้วย คำพูดเช่นการทำ กิจกรรมในวิชาคหกรรม ศิลป ฯลฯ

๕. เพื่อสรุปประเมินผลความเข้าใจในบทเรียน

๖. เพื่อใช้ทบทวนผลความเข้าใจในบทเรียน

ขั้นตอนในการสอน

๑. กำหนดจุดมุ่งหมายของการสาธิตให้ชัดเจน และต้องสาธิตให้เหมาะสมกับ เนื้อเรื่อง
๒. เตรียมอุปกรณ์ในการสาธิตให้พร้อม และตรวจสอบความพร้อมของอุปกรณ์
๓. เตรียมกระบวนการสาธิต เช่น กำหนดเวลาและขั้นตอน จะเริ่มต้นดำเนินการ และจบลงอย่างไร ผู้สาธิตต้องเข้าใจในขั้นตอนต่าง ๆ เหล่านี้อย่างละเอียดแจ่มแจ้ง
๔. ทดลองสาธิตก่อนสอน ควรทดลองสาธิตเพื่อตรวจสอบความพร้อมตลอดจน ผลที่จะเกิดขึ้น เพื่อป้องกันข้อผิดพลาดในเวลาสอน
๕. ต้องจัดทำคู่มือคำแนะนำหรือข้อสังเกตในการสาธิต เพื่อที่นักเรียนจะใช้ ประกอบในขณะที่มีการสาธิต
๖. เมื่อสาธิตเสร็จสิ้นแล้ว นักเรียนควรได้ทำการสาธิตซ้ำอีก เพื่อเน้นให้เกิด ความเข้าใจดีขึ้น
๗. จัดเตรียมกิจกรรมหลังจากการสาธิตเพื่อให้นักเรียนเห็นคุณค่าหรือประโยชน์ ของการสาธิตนั้น ๆ
๘. ประเมินผลการสาธิต โดยพิจารณาจากพฤติกรรมของนักเรียนและผลของการ เรียนรู้ การประเมินผลควรมีกิจกรรมหรือเครื่องมือ เช่น การทดสอบ การให้แสดงความคิดเห็น หรือการอภิปรายประกอบ

๖. วิธีสอนแบบโครงการ (Project Method)วิธีสอนแบบโครงการ เป็นการสอนที่ให้นักเรียนเป็นหมู่หรือรายบุคคลได้ วางโครงการและดำเนินงานให้สำเร็จตามโครงการนั้น นับว่าเป็นการสอนที่สอดคล้องกับสภาพ ชีวิตจริงเด็กจะทำงานนี้ด้วยการตั้งปัญหา ดำเนินการแก้ปัญหาด้วยการลงมือทำจริง เช่น โครงการ รักษาความสะอาดของห้องเรียน

ความมุ่งหมาย

๑. เพื่อให้นักเรียนได้ฝึกที่จะรับผิดชอบในการทำงานต่าง ๆ
๒. เพื่อให้นักเรียนฝึกแก้ปัญหาด้วยการใช้ความคิด
๓. เพื่อฝึกดำเนินงานตามความมุ่งหมายที่ตั้งไว้

ขั้นตอนในการสอน

๑. ขึ้นกำหนดความมุ่งหมาย เป็นขึ้นกำหนดความหมายและลักษณะโครงการ โดยตัวนักเรียน ครูจะเป็นผู้ชี้แนะให้นักเรียนตั้งความมุ่งหมายของการเรียนว่าเราจะเรียนเพื่ออะไร

๒. ขั้นวางแผนหรือวางโครงการ เป็นขั้นที่มีคุณค่าต่อนักเรียนเป็นอย่างมาก คือ นักเรียนจะช่วยกันวางแผนว่าทำอะไรจึงจะบรรลุถึงจุดหมาย จะใช้วิธีการใดในการทำ กิจกรรม แล้วจึงทำกิจกรรมที่เหมาะสม

๓. ขั้นดำเนินการ เป็นขั้นลงมือกระทำการกิจกรรมหรือลงมือแก้ปัญหา นักเรียนเริ่ม งานตามแผนโดยทำกิจกรรมตามที่ตกลงใจแล้ว ครูคอยส่งเสริมให้นักเรียนได้กระทำตามความมุ่ง หมายที่กำหนดไว้ ให้นักเรียนคิดและตัดสินใจด้วยตนเองให้มากที่สุดและควรชี้แนะให้นักเรียน รู้จักวัดผลการทำงานเป็นระยะ ๆ เพื่อการทำการกิจกรรมจะได้ลุล่วงไปด้วยดี

๔. ขั้นประเมินผล หรืออาจเรียกว่า ขั้นสอบสวนพิจารณานักเรียน ทำการ ประเมินผลว่า กิจกรรม หรือโครงการที่ทำนั้นบรรลุตามความมุ่งหมายที่ตั้งไว้ หรือไม่มี ข้อบกพร่องอย่างไรและควรแก้ไขให้ดีขึ้นอย่างไร

ข้อดีและข้อจำกัด

ข้อดี

๑. นักเรียนมีความสนใจเพราะได้ลงมือปฏิบัติจริง ๆ

๒. ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ และการทำงานอย่างมีแผน และให้รู้จัก ประเมินผลงานของตนเอง

๓. วิธีสอนโดยใช้เกมวิธีสอนโดยใช้เกม เป็นวิธีการที่ช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เรื่องต่าง ๆ อย่างสนุกสนานและท้าทายความสามารถ โดยผู้เรียนเป็นผู้เล่นเอง ทำให้ได้รับประสบการณ์ตรง เป็นวิธีการที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมสูง

ขั้นตอนสำคัญของการสอน

๑. ผู้สอนนำเสนอเกม ชี้แจงวิธีการเล่น และกติกาการเล่น

๒. ผู้เรียนเล่นเกมตามกติกา

๓. ผู้สอนและผู้เรียนอภิปรายเกี่ยวกับผลการเล่นและวิธีการเล่นหรือพฤติกรรม การเล่นของผู้เรียน

เทคนิคและข้อเสนอแนะต่าง ๆ ในการใช้วิธีสอนโดยใช้เกมให้มีประสิทธิภาพการเลือกและการนำเสนอเกม^{๑๑}

ข้างต้นเป็นเพียงตัวอย่างในการจัดการเรียนการสอนเพื่อใช้ในการจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษาที่เป็นรายวิชาที่มีเนื้อหามากการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนจึงต้องเลือกให้เหมาะสมกับตัวผู้เรียนครูในฐานะผู้มีบทบาทสำคัญในการจัดการเรียนการสอนโดยตรงจึงต้องหาวิธีการสอนที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้และมีความสุขกับการเรียนครูต้องเน้นการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญดังที่ได้กล่าวมาในข้างต้นตามหลักพุทธวิธีการสอนของพระพุทธเจ้า พระองค์มีการใช้กลวิธีในการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญโดยมีการจูงใจผู้เรียน ให้ผู้เรียนมีการกล้าแสดงออก และมีความสุขกับการได้เรียนเป็นต้น และหลังจากการเรียนก็ต้องมีการวัดผลประเมินผลเพื่อเป็นการหาประสิทธิภาพและประสิทธิผลจากการที่สอน

^{๑๑} สุวิทย์ มูลคำและอรทัยมูลคำ, การเรียนรู้โดยใช้เกม 19วิธีการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความรู้และทักษะ, (หางหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์, ๒๕๔๕), หน้า ๙.

๗. การวัดผลประเมินผล

การวัดก่อนเรียนระหว่างเรียนและหลังเรียน ๓ คำนี้มีความเกี่ยวเนื่องกันแต่ต่างกันในระยะเวลาและจุดประสงค์ของการวัดและประเมิน ๓ คำนี้มีความหมายทั้งในมิติที่กว้างและแคบดังนี้^{๑๒}

๑. ก่อนเรียนการวัดและประเมินก่อนเรียนมีจุดประสงค์เพื่อมทราบสภาพของผู้เรียนณเวลาก่อนที่จะเรียน เช่น ความรู้พื้นฐานในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆก่อนเรียนอาจจะหมายถึง

๑.๑ ก่อนเข้าเรียนซึ่งอาจจะตั้งแต่ก่อนเรียนระดับปฐมวัยหรือก่อนจะเริ่มเรียนหลักสูตรสถานศึกษานั้นเช่นสถานศึกษาที่เปิดสอนในช่วงชั้นที่๑และ๒ก่อนเรียนในที่นี้อาจจะหมายถึงก่อนเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑ เป็นต้น

๑.๒ ก่อนเรียนช่วงชั้น หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานให้ความสำคัญกับช่วงชั้นให้มีการประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนเมื่อจบแต่ละช่วงชั้นก่อนเรียนในที่นี้จึงหมายถึงก่อนจะเริ่มเรียนช่วงชั้นใดช่วงชั้นหนึ่ง เช่น ก่อนเรียนช่วงชั้นที่ ๒ คือ ก่อนเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ เป็นต้น

๑.๓ ก่อนเรียนแต่ละชั้นถึงแม้จะมีการกำหนดเป็นช่วงชั้นแต่ชั้นเรียนหรือการเรียนแต่ละปีก็ยังมีค่าสำคัญโดยเฉพาะในระดับประถมศึกษา การเรียนแต่ละชั้น/ปี อาจจะหมายถึงการเรียนกับครูคนใดคนหนึ่งกรณีที่ครูคนเดียวสอนนักเรียนทั้งชั้นทุกวิชาหรือเกือบทุกวิชาโดยทั่วไปจะเป็นครูประจำชั้นหรือเรียนครูกลุ่มหนึ่ง(สอนแยกรายวิชา)การวัดและประเมินก่อนเรียนแต่ละชั้นจะเป็นประโยชน์ต่อครูผู้สอนในการวางแผนการจัดการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับผู้เรียนตลอดทั้งปี

๑.๔ ก่อนเรียนแต่ละรายวิชา มีลักษณะเช่นเดียวกับก่อนเรียนแต่ละชั้น การวัดและประเมินก่อนเรียนแต่ละชั้นอาจจะวัดและประเมินในภาพรวมหลายๆ วิชา แต่การวัดและประเมินนี้แยกวัดและประเมินแต่ละรายวิชาโดยทั่วไปจะสอนโดยครูแต่ละคนสำหรับระดับมัธยมศึกษารายวิชาส่วนใหญ่จัดการเรียนรู้เป็นรายภาคเรียน

๑.๕ ก่อนเรียนแต่ละหน่วยการเรียนรู้ หน่วยการเรียนรู้เป็นการจัดหมวดหมู่เนื้อหาในสาระการเรียนรู้เดียวกันโดยจัดเนื้อหาเรื่องเดียวกันหรือสัมพันธ์กันไว้ในหน่วยเดียวกันการวัดและประเมินก่อนเรียนแต่ละหน่วยเพื่อให้ได้ข้อมูลความรู้พื้นฐานของผู้เรียนในเรื่องหรือหน่วยนั้นซึ่งทั้งผู้เรียนและครูผู้สอนสามารถนำไปใช้ในการวางแผนการเรียนรู้และจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในหน่วยนั้นได้อย่างเหมาะสม

๑.๖ ก่อนเรียนแต่ละแผนจัดการเรียนรู้ คือ การวัดและประเมินก่อนเรียนแต่ละครั้ง ในหนึ่งหน่วยการเรียนรู้มักจะมีสาระที่จะเรียนรู้แยกย่อยสำหรับการสอนมากกว่า ๑ ครั้ง แต่ละครั้งจะมีแผนการจัดการเรียนรู้

๒. ระหว่างเรียน จุดประสงค์ของการวัดและประเมินระหว่างเรียน เพื่อตรวจสอบความก้าวหน้าหรือพัฒนาการของผู้เรียนด้านความรู้ ทักษะกระบวนการ และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ จากการเรียนรู้และการร่วมกิจกรรมของผู้เรียน โดยเทียบกับผลการวัดและประเมินก่อน

^{๑๒} ธีวดี มณีโชติ, การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ, ๒๕๔๙), หน้า ๑๑-๑๒.

เรียน การวัดและประเมินระหว่างเรียนจะทำให้ได้ข้อมูลที่บ่งบอกถึงพัฒนาการการเรียนรู้ของผู้เรียน ในขณะเดียวกันยังสะท้อนให้เห็นถึงคุณภาพการจัดการเรียนการสอนของครูด้วย ข้อมูลจากการวัด และประเมินระหว่างเรียนจะเป็นประโยชน์แก่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ทั้งผู้เรียน ครูผู้สอน สถานศึกษา และผู้ปกครอง สามารถนำข้อมูลดังกล่าวไปพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุผลการเรียนรู้ที่คาดหวังที่แตกย่อย มาจากมาตรฐานการเรียนรู้ และเป็นข้อมูลที่ใช้ในการปรับปรุงกิจกรรมการเรียนการสอนให้เหมาะสม กับผู้เรียน

๓. หลังเรียน จุดประสงค์ของการวัดและประเมินหลังเรียน เพื่อตรวจสอบผลการเรียน ของผู้เรียนด้านความรู้ ทักษะกระบวนการ และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ จากการเรียนรู้และการ ร่วมกิจกรรมของผู้เรียน โดยเทียบกับผลการวัดและประเมินก่อนเรียนและระหว่างเรียน การวัดและ ประเมินหลังเรียนจะทำให้ได้ข้อมูลที่บ่งบอกถึงพัฒนาการการเรียนรู้ของผู้เรียน ในขณะเดียวกันยัง สะท้อนให้เห็นถึงคุณภาพการจัดการเรียนการสอนของครูด้วย ครูผู้สอน สามารถนำข้อมูลดังกล่าว ไปพัฒนาและปรับปรุงการเรียนรู้และการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนหรือกิจกรรมการเรียนรู้ให้ เหมาะสมกับผู้เรียนและสถานการณ์

หลักการสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนมีนักการศึกษาได้กล่าวไว้ดังนี้^{๑๓}

๑. ควรเขียนแบบทดสอบในระหว่าง หรือเสร็จการเรียนการสอนในเรื่องนั้นๆ เพราะจะทำให้ ผู้เขียนแบบทดสอบยังจำและเข้าใจเนื้อหาเป็นอย่างดีอยู่

๒. แบบทดสอบนั้นต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การศึกษาและตารางวิเคราะห์หลักสูตร

๓. แบบทดสอบต้องถามในเรื่องที่มีความสำคัญไม่ถามในรายละเอียดปลีกย่อย

๔. แบบทดสอบต้องถามให้ผู้สอบตอบ โดยสะท้อนถึงความรู้ที่ได้ศึกษา

๕. การเลือกของประเภทแบบทดสอบต้องคำนึงว่าแบบทดสอบจะทำให้ได้มาซึ่งข้อมูล ที่ต้องการ แบบทดสอบที่นำมาสอบต้องตรงกับสิ่งที่จะวัดให้มากที่สุด

๖. ควรมีการศึกษาวิธีการสร้างแบบทดสอบจากแหล่งต่างๆ เช่น จากแบบทดสอบ มาตรฐาน คำสั่งต้องกะทัดรัด ชัดเจน ว่าจะให้ผู้สอบทำอะไร ตอบอย่างไร ใช้ภาษาที่เข้าใจง่ายและ

ถูกต้อง ไม่ควรลอกข้อความโดยตรงจากหนังสือมาสร้างเป็น

๗. หลีกเลี่ยงข้อคำถามข้อใดข้อหนึ่งไปเนะคำตอบอีกข้อหนึ่ง

๘. ควรมีการตรวจสอบและวิจารณ์ข้อสอบโดยผู้สอนในรายวิชานั้นเพื่อปรับปรุง แบบทดสอบให้ดีขึ้นนอกจากนี้ได้เสนอประกอบอื่นๆ ที่ควรพิจารณาก่อนการสร้างแบบทดสอบ ได้แก่ ความถี่ของการสอบ เช่น รายภาค รายเดือน หรือรายสัปดาห์ระยะเวลาที่ใช้สอบ การกำหนดวัน สอบ การให้คะแนน การแปลผลคะแนนการรวบรวมแบบทดสอบ กระบวนการสอบ เป็นต้นการสร้าง แบบทดสอบนั้น ผู้สร้างแบบทดสอบต้องคำนึงหลักการสร้างหลายประการ เช่น ควรเขียนข้อสอบใน ระหว่างที่สอนแบบทดสอบต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์คำถามในแบบทดสอบต้องถามในเรื่องที่ สำคัญ ไม่ถามเรื่องปลีกย่อย คำถามต้องสะท้อนถึงความรู้ที่ได้ศึกษา ถามในสิ่งที่ต้องการจะวัด ภาษา ที่จะใช้ต้องเข้าใจง่ายและกะทัดรัด คำชี้แจงต้องชัดเจนนอกจากนี้ต้องคำนึงถึงระยะเวลาที่ใช้สอบ

^{๑๓} อ้างถึงใน มนชิตา เรืองรัมย์, “การพัฒนาแบบทดสอบการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนตามหลักสูตร แกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช ๒๕๕๑”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต, สาขาวิชาการสอน ภาษาไทย, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๖), หน้า ๔๕.

การให้คะแนน และแปลผลคะแนนด้วยหลักการเขียนข้อสอบโดยทั่วไปผู้เขียนต้องวางแผนที่ดี มีทักษะในการเขียนข้อสอบจึงจะทำให้ข้อสอบมีประสิทธิภาพ มีประเด็นที่ผู้เขียนข้อสอบต้องคำนึงถึง ดังนี้

๑. การกำหนดมุ่งหมายในการสอนอย่างชัดเจน ในการเขียนข้อสอบต้องรู้ว่า

จุดมุ่งหมายในการสอนในเนื้อหา หรือในวิชาเหล่านั้นมีจุดมุ่งหมายให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถ และทักษะใดบ้าง จึงจะได้ เขียนแบบทดสอบวัดและประเมินในสิ่งเหล่านั้น

๒. มีการสร้างตารางวิเคราะห์หลักสูตรจะช่วยให้ทราบว่าเขียนแบบทดสอบวัดเนื้อหา

และ

พฤติกรรมอะไรซึ่งจะทำให้แบบทดสอบมีความเที่ยงตรงในเนื้อหาที่จะวัด การสร้างตารางวิเคราะห์หลักสูตร ในการสร้างแบบทดสอบเพื่อให้ครอบคลุมเนื้อหาและวัดพฤติกรรมได้อย่างเหมาะสมกับ เนื้อหาควรมีการสร้างตารางวิเคราะห์หลักสูตรเพื่อเป็นแนวทางในการสร้างเหมือนกับ การเขียนแบบ สร้างบ้านที่ เรียกกันว่า Test Blueprint ตารางวิเคราะห์หลักสูตรประกอบด้วย หัวข้อ เนื้อหา หรือ วัตถุประสงค์การเรียนรู้ กับพฤติกรรมที่ต้องการวัดมีขั้นตอนในการสร้างตาราง ดังนี้

๒.๑ สร้างตารางให้มีสองมิติคืออยู่ในแนวนตั้งและแนวนอนโดยแนวนตั้งจะเป็น พฤติกรรมที่ต้องการจะวัดประกอบด้วยความจำความเข้าใจการนำไปใช้การวิเคราะห์การสังเคราะห์ และการประเมินค่า และช่องรวม ซึ่งมีทั้งหมด ๖ ช่อง ส่วนแนวนอนจะเป็นหัวข้อเนื้อหา หรือ วัตถุประสงค์การเรียนรู้ซึ่งขึ้นอยู่กับเนื้อหาหรือวัตถุประสงค์ของวิชานั้น

๒.๒ กำหนดน้ำหนักของเนื้อหาเป็นร้อยละโดยพิจารณาความสำคัญของเนื้อหานั้นๆ

๒.๓ กำหนดแบบทดสอบที่จะใช้เช่นแบบถูกผิด แบบจับคู่ แบบเติมคำแบบ

เลือกตอบ หรือแบบอัตนัย

๒.๔ คำนวณหาจำนวนข้อสอบในแต่ละพฤติกรรมและแต่ละเนื้อหาในที่นี้กำหนดให้มีข้อสอบทั้งหมด ๔๐ ข้อ

๒.๕ สร้างตารางวิเคราะห์หลักสูตรการสร้างตารางวิเคราะห์หลักสูตร เริ่มจากการ สร้างตารางกำหนดน้ำหนักของเนื้อหาโดยพิจารณาความสำคัญของเนื้อหา กำหนดพฤติกรรมที่ ต้องการวัด กำหนดลักษณะของแบบทดสอบ กำหนดสัดส่วนของพฤติกรรมที่ต้องการวัดและ คำนวณหาจำนวนข้อสอบในแต่ละพฤติกรรมและแต่ละเนื้อหา

๓. ระมัดระวังเกี่ยวกับภาษาที่ใช้ในการสอบความชัดเจนอ่านเข้าใจง่ายไม่กำกวมเหมาะสม กับวัย และระดับความรู้ ของผู้เรียน ควรเขียนข้อ สอบแต่ละข้อลงในบัตรแต่ละใบหรือแต่ละหน้าของ เอกสารในคอมพิวเตอร์เพื่อจะทำให้ สะดวกต่อการบันทึก การคัด เลือกการจัดเรียง และการ ตรวจทาน

๔. เตรียมเฉลยคำตอบและกำหนดคะแนนในขณะที่เขียนข้อสอบควรเขียนข้อสอบให้มีมากกว่า จำนวนที่ต้องการในตารางวิเคราะห์หลักสูตร ทั้งนี้หลังจากการวิเคราะห์ข้อสอบแล้วจะมีบางข้อถูกตัด ออกจึงเขียนข้อสอบทันทีหลังจากการสอนเนื้อหาวิชานั้นจบสิ้นแล้วเพราะยังจำเนื้อหาสาระนั้นอยู่ ซึ่ง จะทำให้ข้อสอบมีประสิทธิภาพในการวัดดียิ่งขึ้น ควรเขียนข้อสอบแต่เนิ่น ๆซึ่งช่วยให้ครูได้มีเวลา แก่ไขและตรวจทานได้มากหลังจากครูสอนเรื่องใดจบแล้ว ควรเริ่มเขียนข้อสอบทันที ทั้งข้อสอบที่ เขียนไว้สัก ๒-๓ วัน แล้วกลับมาทบทวนใหม่ จะช่วยให้พบข้อบกพร่องและวิธีแก้ไขได้ดียิ่งขึ้น

๗.๑ ขั้นตอนการสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

การสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนมีขั้นตอนการสร้างสรุปได้ ๓ ขั้นตอนดังนี้^{๑๔}
ขั้นตอนที่ ๑ การวางแผนสร้างแบบทดสอบ ประกอบด้วย

๑. ศึกษาวิธีสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจากเอกสารและงานวิจัยต่างๆ
ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่ผู้สร้างแบบทดสอบ ต้องหาการค้นคว้าวิธีการสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์
ทางการเรียนว่ามีแบบใดบ้าง แบบทดสอบแต่ละชนิด มีวิธีการสร้างและมีข้อดีจากตัวอย่างใด

๒. กำหนดจุดมุ่งหมายของการใช้แบบทดสอบวัด ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนจะเริ่มเขียนข้อ
คำถาม ผู้สร้างข้อคำถามจะต้องกำหนดจุดมุ่งหมายของการใช้แบบทดสอบให้ชัดเจนว่าจะวัดไปเพื่อ
อะไร จะได้เขียนข้อสอบให้เหมาะสมและสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายนั้น

๓. กำหนดเนื้อหาและพฤติกรรมที่ต้องการวัดในตารางวิเคราะห์หลักสูตรผู้สร้างแบบทดสอบ
จะต้องกำหนด ขอบเขตเนื้อหา มาตรฐานการเรียนรู้ สาระการเรียนรู้ พฤติกรรมที่จะวัดในด้านพุทธิ
พิสัย ได้แก่ ความรู้ ความจำ ความเข้าใจ การนำไปใช้ การวิเคราะห์ สังเคราะห์ และประเมินค่า

๔. กำหนดลักษณะของแบบทดสอบและส่วนอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับการสอบแบบทดสอบวัดผล
สัมฤทธิ์ทางการเรียนจะเป็นแบบทดสอบอิงเกณฑ์หรืออิงกลุ่มก็ได้ ซึ่งลักษณะข้อสอบจะเป็น แบบ
ปรนัยหรืออัตนัยก็ได้ หรือจะเป็นทั้งแบบปรนัยและอัตนัยรวมกันก็ได้ ทั้งนี้ผู้สร้างแบบทดสอบอาจใช้
เกณฑ์ต่อไปนี้จะกำหนดลักษณะข้อสอบซึ่งได้แก่

๔.๑ วัดอุปประสงค์ของการวัด

๔.๒ ระดับพฤติกรรมของการเรียนรู้ที่จะวัด

๔.๓ ลักษณะหรือคุณสมบัติผู้เข้าสอบ

๔.๔ จำนวนผู้เข้าสอบ

๔.๕ ระยะเวลาที่ใช้ในการสร้างแบบทดสอบดำเนินการสอบและตรวจข้อสอบ

๔.๖ ความเป็นอิสระในการตอบส่วนการกำหนดส่วนอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการสอบได้แก่
ความยาวของแบบทดสอบหรือจำนวนของข้อสอบและคะแนน ระยะเวลาที่ใช้ทำแบบทดสอบ
วิธีดำเนินการสอบ การตรวจให้คะแนน การแปลความหมายของคะแนน ตลอดจนค่าใช้จ่ายทั้งหมดที่
เกี่ยวข้อง

ขั้นตอนที่ ๒ การลงมือสร้างข้อสอบ

๒.๑ ผู้สร้างแบบทดสอบลงมือสร้างแบบข้อสอบ ตามรายละเอียดในตารางวิเคราะห์
ข้อสอบคำนึงถึงความยากของข้อสอบ ระยะเวลาที่ใช้สอบ คะแนนและการตรวจให้คะแนน

๒.๒ ตรวจทานข้อสอบผู้สร้างต้องทบทวน แบบทดสอบ เพื่อให้ ข้อสอบที่สร้างขึ้นมานั้น
มีความถูกต้องครบถ้วน ตามรายละเอียดไว้ในตารางวิเคราะห์หลักสูตร แล้วจัดพิมพ์เป็นฉบับทดลอง
เพื่อนำไปใช้ต่อไป

^{๑๔} พิชิต ฤทธิ์เจริญ, แนวทางการวัดและประเมินผลตามหลักสูตร พุทธศักราช ๒๕๔๔, (กรุงเทพมหานคร:
องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ), ๒๕๔๕), หน้า ๙๙-๑๐๐.

ขั้นตอนที่ ๓ การตรวจสอบคุณภาพข้อสอบก่อนนำไปใช้

๓.๑ นำแบบทดสอบที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ไปให้ผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหา และด้านการวัดผล การศึกษา จำนวน ๕ ท่าน ตรวจสอบความเที่ยงตรงด้านเนื้อหา (Content Validity) โดยให้ผู้เชี่ยวชาญ พิจารณาว่าข้อสอบแต่ละข้อนั้นได้สร้างถูกต้อง และเหมาะสมเพียงใด พิจารณาความสอดคล้องของ ข้อสอบแต่ละข้อนั้น สร้างได้ อย่างถูกต้อง และเหมาะสมเพียงใดพิจารณาความสอดคล้องของข้อสอบ กับจุดประสงค์การเรียนรู้ หรือเนื้อหา ตามตารางวิเคราะห์หลักสูตรหรือไม่โดยใช้เกณฑ์การประเมิน ดังนี้

+๑ หมายถึง แน่ใจว่าข้อสอบวัดจุดประสงค์ข้อนั้น

๐ หมายถึง ไม่แน่ว่าข้อสอบวัดจุดประสงค์ข้อนั้น

-๑ หมายถึง แน่ใจว่าข้อสอบไม่วัดจุดประสงค์ข้อนั้นนำข้อสอบที่ได้หาค่า สอดคล้อง IOC และคัดเลือกข้อสอบที่มีค่า IOC ตั้งแต่ ๐.๕๐ ขึ้นไป จัดพิมพ์เป็นแบบทดสอบฉบับใหม่

๓.๒ ทดลองสอบนำแบบทดสอบที่ได้ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดสอบ (Try Out)

๓.๓ จัดพิมพ์เป็นแบบทดสอบฉบับจริงเพื่อนำไปใช้กับกลุ่มเป้าหมายต่อไป

๘. สรุป

สังคมที่มีความแตกต่างกันทั้งโครงสร้างของสังคมมีความหลากหลายทางวัฒนธรรมมีความ เป็นอยู่ที่แตกต่างกันทั้งในด้านประชากรในสังคม การปฏิสัมพันธ์ทางสังคมรวมไปถึงค่านิยมที่แตกต่าง กันด้วยดังนั้นจึงต้องมีการจัดการเรียนรู้เรื่องของสังคมศึกษา ครูในฐานะผู้มีหน้าที่ในการจัดการเรียน การสอนตรงเพื่อให้เข้าใจเรื่องของสังคมต้องอาศัยหลักสูตรการศึกษาที่มีการจัดทำขึ้นมาใช้ในการ จัดการเรียนการสอน และต้องหาวิธีการที่เหมาะสมสำหรับผู้เรียนเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในเรื่อง ของสังคมการจัดการเรียนรู้ที่เน้นต้องเน้นการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการ เรียนรู้ด้วยตนเองมีประสบการณ์จากการเรียนรู้และหลังจากการจัดการเรียนรู้แล้วสิ่งสุดท้ายคือการ วัดผลประเมินผล การวัดผลประเมินผลจึงเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการจัดการเรียนรู้การเพื่อเป็นการวัด ความรู้ความเข้าใจจากสิ่งที่ได้มีการจัดการเรียนการสอน สามารถบอกถึงวิธีการสอนว่ามีประสิทธิภาพ มากน้อยเพียงใด

๙. กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้ผู้จัดทำได้นำเสนอในงานประชุมวิชาการระดับชาติ ณ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสานวิทยาเขตสุรินทร์ ในระหว่างวันที่๒๕-๒๖ เดือนธันวาคม พ.ศ.๒๕๖๐

บรรณานุกรม

๑. คัมภีร์พระไตรปิฎกและหนังสือทั่วไป

- กระทรวงศึกษาธิการ. **หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช ๒๕๕๑**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว. ๒๕๕๔.
- ชนาธิป พรกุล. **แคล์รูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๔.
- ทิวดี มณีโชติ. **การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ. ๒๕๕๙.
- พระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ.ปยุตฺโต). **พุทธวิธีในการสอน**. กรุงเทพมหานคร: สหมิตรพรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด. ๒๕๕๑.
- พระราชกิจจานุเบกษา, (เล่มที่ ๑๑๖). **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, ๒๕๔๒.
- พิชิต ฤทธิจรรณ. **แนวทางการวัดและประเมินผลตามหลักสูตร พุทธศักราช ๒๕๔๔**. กรุงเทพมหานคร: องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ), ๒๕๔๕.
- สุวิทย์ มูลคำและอรทัยมูลคำ. **การเรียนรู้โดยใช้เกม. ๑๙ วิธีการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความรู้และทักษะ**. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์, ๒๕๕๕.
- ณฐมน เพ็ญแนวคำ. **เทคนิควิธีการสอนแนวใหม่** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: [๑๑ ส.ค. ๖๐]
- ความหมายของสังคม-สิ่งแวดล้อม**. <https://www.gotoknow.org/posts/2177.86> [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://sites.google.com>. [๑๘ กรกฎาคม ๒๕๖๐].
- โครงสร้างทางสังคม**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://sites.google.com/site/30261bambuckk>. [๑๘ กรกฎาคม ๒๕๖๐].

๒. วิทยานิพนธ์

- มนชิตา เรืองรัมย์. “การพัฒนาแบบทดสอบการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช ๒๕๕๑”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๖.

คำแนะนำสำหรับผู้เขียน
วารสารนัมมวาทะพุทธศาสตร์ปริทรรศน์
บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์

นโยบายการตีพิมพ์ทั่วไป

วารสารนัมมวาทะพุทธศาสตร์ปริทรรศน์ เป็นสื่อกลางการเผยแพร่รายงานการวิจัย บทความวิจัย และบทความวิชาการ ด้านพระพุทธศาสนา ศาสนาและปรัชญา โดยรับพิจารณาตีพิมพ์ต้นฉบับของบุคคล ทั้งภายในและภายนอกของมหาวิทยาลัย มีกำหนดออกวารสารอย่างน้อยปีละ ๒ ฉบับ (ราย ๖ เดือน) ผลงานที่ส่งมาจะต้องไม่เคยเสนอหรือกำลังเสนอตีพิมพ์ในวารสารวิชาการใดมาก่อน

๑. ความหมายและประเภทของบทความทางวิชาการ

๑.๑ บทความทางวิชาการทั่วไป หมายถึง งานเขียนทางวิชาการในศาสตร์สาขาต่างๆ ที่มีการรวบรวมข้อมูลความคิดเห็น ข้อยุติ ข้อเสนอแนะและประสบการณ์เกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งเข้าไว้ด้วยกันอย่างเป็นระบบโดยผู้เขียนค้นคว้าจากเอกสาร การสังเกต การสัมภาษณ์ เป็นต้น แล้ววิเคราะห์อย่างสมเหตุสมผล บทความวิชาการมีหลายลักษณะ เช่น บทความแสดงความคิดเห็นที่วิเคราะห์ผลงานใหม่ๆ ที่มีความสำคัญในสาขาวิชาของวารสารนั้น บทความจากบรรณาธิการที่แสดงความคิดเห็น ข้อเสนอแนะในประเด็นใดประเด็นหนึ่ง บทความวิจารณ์ที่อาจเป็นการแสดงข้อสนับสนุนหรือข้อโต้แย้งของผู้เชี่ยวชาญหรือผู้มีประสบการณ์

๑.๒ บทความปริทรรศน์ (Review Article) หมายถึง บทความเชิงวิเคราะห์ที่ผู้เขียนรวบรวมและสังเคราะห์ความรู้ทางวิชาการเรื่องใดเรื่องหนึ่งมาวิเคราะห์ เปรียบเทียบ วิเคราะห์ สรุปประเด็นให้ผู้อ่านเห็นแนวโน้ม เกิดความกระจ่างในเรื่องนั้นยิ่งขึ้นไปและเป็นแนวทางในการศึกษาเชิงวิชาการต่อไป

๑.๓ บทความวิจัย หมายถึง บทความที่นำเสนอผลการศึกษาค้นคว้าใหม่ๆ ทั้งในด้านทฤษฎีและด้านปฏิบัติที่ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจในศาสตร์สาขาต่างๆ มากขึ้นกว่าเดิม โดยมีข้อมูลและเนื้อหาที่ทำให้ผู้อ่านมีความรู้ในศาสตร์สาขานั้น สามารถศึกษาในลักษณะเดียวกันและสามารถตัดสินใจได้ว่าบทความนั้นผู้เขียนได้ศึกษาหรือประเด็นที่ต้องการคำตอบ มีการกำหนดกรอบแนวคิด การเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลอย่างเป็นระบบ พร้อมทั้งสรุปปัญหาอย่างชัดเจน อันเป็นการสร้างฐานความรู้ที่มีคุณค่าทางวิชาการ

๑.๔ บทวิจารณ์หนังสือ (Book Review) หมายถึง บทความที่วิพากษ์วิจารณ์เนื้อหาสาระคุณค่า และคุณภาพของหนังสือ บทความ หรือผลงานด้านศิลปะ เช่น นิทรรศการ ทัศนศิลป์ และการแสดงละครหรือดนตรี โดยใช้หลักวิชา และดุลยพินิจอันเหมาะสม

๒. ส่วนประกอบของบทความทางวิชาการทั่วไปและบทความปริทรรศน์

๒.๑ ส่วนนำ กล่าวถึงที่มาของเรื่อง ประเด็นหรือปัญหาที่ต้องการสำรวจหรือประเมินวิเคราะห์ นำเสนอตลอดจนจุดมุ่งหมายของการเสนอบทความ มีความยาวหนึ่งย่อหน้าโดยประมาณ เป็นส่วนที่ผู้เขียนนำเสนอเพื่อปูพื้นฐานผู้อ่านเกี่ยวกับเรื่องที่จะกล่าวถึง และสร้างความสนใจในการศึกษาต่อไป

๒.๒ ส่วนเนื้อหา เป็นส่วนหลักของบทความ เป็นการเสนอรายละเอียดของประเด็นเรื่องต่างๆ ที่อยู่ในขอบข่ายโดยมีการแบ่งหัวข้อตามความเหมาะสม

๒.๓. ส่วนสรุป เป็นส่วนสรุปสาระ เสนอข้อคิดและข้อสังเกต

๓. ส่วนประกอบของบทความวิจัย

๓.๑. ส่วนนำ ประกอบด้วย ความเป็นมาของเรื่องที่จะศึกษาหรือแนวทางในการแสวงหาวัตถุประสงค์ แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ของงานที่เสนอในบทความวิจัยนี้กับความรู้เดิมที่ปรากฏอยู่โดยมีการอ้างถึงงานของบุคคลอื่นที่เคยทำเกี่ยวกับเรื่องนั้นหรือเรียกว่า ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้เพื่อช่วยให้ผู้อ่านเกิดความคิดในเรื่องที่ผู้เขียนจะกล่าวถึงต่อไป

๓.๒. ส่วนเนื้อหา ประกอบด้วย

๑) วิธีการและเครื่องมือที่ใช้ เป็นการกล่าวถึงระเบียบวิธีวิจัย แหล่งข้อมูล เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล รายละเอียดที่ผู้อ่านควรทราบและสามารถนำไปศึกษาในทำนองเดียวกันได้

๒) ผลการวิจัยข้อมูลที่ได้จากการศึกษา มีการจัดหมวดหมู่ จำแนกและวิเคราะห์เพื่อให้สามารถตีความหมายได้ อาจมีการใช้ตาราง แผนภูมิประกอบในการนำเสนอข้อมูล และอธิบายให้กระจ่าง

๓) อภิปรายผล เป็นการแปลหรือตีความข้อมูลที่ได้โดยเริ่มจากการสรุปผลให้เห็นเด่นชัด ต่อมาคือการวิจารณ์ผลการวิจัยที่ได้ พิจารณาข้อดีข้อเสียของวิธีการและเครื่องมือที่ใช้มีการเปรียบเทียบผลที่ได้สนับสนุนหรือขัดแย้งกับผลงานของผู้อื่นโดยให้เหตุผล ผลการวิจัยที่ได้ตอบปัญหาอะไรบ้าง มีการสรุปและเสนอแนะความคิดเห็นที่ได้จากผลงานนี้เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาเรื่องอื่นๆ ต่อไป

๓.๓ ส่วนสรุป สรุปเนื้อหาทั้งหมดโดยย่อ โดยการตอบคำถามว่า ทำไม ทำอะไร ทำอย่างไร ได้ผลอะไร ต้องเขียนให้กระชับชัดเจน เข้าใจง่าย

๔. ส่วนประกอบที่สำคัญในการส่งบทความ

๔.๑ ชื่อเรื่องและข้อความเกี่ยวกับผู้เขียน ผู้เขียนร่วม และสถานที่ทำงาน สังกัด (ภาควิชา และมหาวิทยาลัย) เบอร์โทรศัพท์ อีเมลล์ ไลน์ หรือเฟสบุ๊ค ของผู้เขียนบทความสำหรับติดต่อ

๔.๒ บทคัดย่อหรือสาระสังเขป ที่ย่อเนื้อหาสาระของบทความที่กำลังกล่าวถึงทั้งหมด โดยไม่มีการตีความหรือวิจารณ์เพิ่มเติม

๕. การเตรียมต้นฉบับ

๕.๑ พิมพ์ผลงานทางวิชาการควรจัดพิมพ์ด้วย Microsoft word for Windows หรือ Macintosh บทกระดาษขนาด A4 หน้าเดียว ประมาณ ๒๖ บรรทัด ต่อ ๑ หน้า ใช้อักษร TH SarabunPSK ตัวเลขไทย ขนาดตัวอักษรเท่ากับ ๑๖ และใส่เลขหน้าตั้งแต่ต้นจนจบบทความยกเว้นหน้าแรก จำนวนไม่เกิน ๑๕ หน้า

๕.๒ บทคัดย่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ไม่ควรเกิน ๑ หน้ากระดาษให้จัดพิมพ์เป็น ๑ คอลัมน์ มีความยาวประมาณ ๒๐๐ คำ จะต้องพิมพ์คำศัพท์ในบทคัดย่อภาษาไทย และพิมพ์ Keyword ในบทคัดย่อภาษาอังกฤษของบทความเรื่องนั้นด้วย จำนวนไม่เกิน ๕ คำ

๕.๓ เนื้อหา (ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ) ให้จัดพิมพ์เป็น ๑ คอลัมน์ และจัดพิมพ์เนื้อหาภาษาอังกฤษให้จัดพิมพ์เป็น Single Space

๕.๔ ถ้ามีรูปภาพ / ตารางประกอบ ควรมีภาพที่ชัดเจน ถ้าเป็นรูปถ่ายควรมีภาพถ่ายจริงแนบด้วย

๕.๕ ประวัติผู้แต่ง ให้ระบุชื่อของผู้เขียน หน่วยงานที่สังกัด ตำแหน่งทางวิชาการ (ถ้ามี) วุฒิการศึกษา ตั้งแต่ระดับปริญญาตรีขึ้นไป พร้อมด้วยสาขาที่เชี่ยวชาญ ประสบการณ์ทำงานและผลงานวิชาการ ๑-๓ ปีที่ผ่านมา และ File.jpg รูปถ่ายหน้าตรง ๑ รูป

๕.๖ บรรณานุกรมแยกผลงานภาษาไทยและภาษาอังกฤษ (เรียงตามลำดับตัวอักษร)

๕.๗ ผลงานวิชาการที่ส่งมาต้องไม่เคยได้รับการตีพิมพ์และเผยแพร่ที่ไหนมาก่อน

๕.๘ การส่งต้นฉบับ จะต้องส่งเอกสารบทความจำนวน ๒ ฉบับ และแบบฟอร์มส่งบทความ ๑ ฉบับ พร้อมทั้ง CD บันทึกข้อมูลของเนื้อหาและประวัติผู้แต่ง (เอกสารที่ส่งทั้งหมด) จำนวน ๑ แผ่น โดยบทความจำนวน ๒ ฉบับ ข้างต้นแบ่งให้เป็น

๑) บทความที่มีรายละเอียดของผู้เขียนบทความครบถ้วนตามที่ระบุไว้ในข้อ ๕ จำนวน ๑ ฉบับ

๒) ส่วนบทความอีกฉบับไม่ต้องระบุชื่อผู้เขียนและประวัติผู้เขียนลงในบทความ

๕.๙ บรรณาธิการบริหารนำเสนอบทความที่ส่งมาเสนอต่อกองบรรณาธิการ ผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อประเมินคุณภาพความเหมาะสมของบทความก่อนการตีพิมพ์ ในกรณีที่ผลการประเมินระบุให้ต้องปรับปรุงแก้ไข ผู้เขียนจะต้องดำเนินการแก้ไขให้แล้วเสร็จภายในระยะเวลาที่กำหนด นับจากวันที่ได้รับผลการประเมินบทความ

๕.๑๐ ผู้เขียนที่แก้ไขบทความเรียบร้อยแล้ว กรุณาส่งบทความของท่านไปยังบรรณาธิการบริหารวารสารวณิฆ้องแหวกพุทธศาสตร์ปริทรรศน์บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์จำนวน ๑ ฉบับ พร้อมบันทึกข้อมูลลงแผ่นบันทึกข้อมูลแผ่น CD ก่อนส่งให้กองบรรณาธิการดำเนินต่อไป

๖. รูปแบบการอ้างอิง

กรณีที่ผู้เขียนต้องการระบุแหล่งที่มาของข้อมูลในเนื้อเรื่องให้ใช้วิธีการอ้างอิงแบบระบบเชิงอรรถ (Footnote System) โดยระบุ ชื่อผู้แต่ง ชื่อหนังสือ สถานที่พิมพ์ ปีที่พิมพ์ของเอกสารและหน้าที่อ้างอิงไว้ข้างหลังข้อความที่ต้องการอ้างอิง เพื่อบอกแหล่งที่มาของข้อความนั้น โดยใส่ลำดับตัวเลขแบบยกตัวเลขขึ้น และให้มีการอ้างอิงหรือบรรณานุกรมส่วนท้ายเล่ม (Reference Citation) โดยการรวบรวมรายการเอกสารทั้งหมดที่ผู้เขียนได้ใช้อ้างอิงในการเขียนผลงานนั้น ๆ จัดเรียงรายการตามลำดับอักษรชื่อผู้แต่ง ภายใต้หัวข้อบรรณานุกรม สำหรับผลงาน วิชาการภาษาไทย หรือ (Reference) สำหรับผลงานวิชาการภาษาอังกฤษ

ระบบเชิงอรรถ (Footnote System) ตัวอย่างการเขียนเอกสารอ้างอิง มีดังนี้

๑. คัมภีร์พระไตรปิฎกและอรรถกถา

ชื่อคัมภีร์ เล่มที่ / ชื่อ / หน้า เช่น วิมहा.(บาลี).๑/๒๓/๓๗. หรือ วิมहा.(ไทย) ๑/๒๓/๔๐ หรือ วิ.อ.(ไทย) ๑/๒๐/๓๑. หรือวิสุทธ.(บาลี) ๑/๔/๕.

๒. หนังสือ ตำรา

ชื่อผู้แต่ง ชื่อหนังสือ ตำรา พิมพ์ครั้งที่ สถานที่พิมพ์หรือผู้จัดพิมพ์ ปีที่พิมพ์ และหน้าที่อ้างอิง เช่น พระศรีคัมภีร์ญาณ, พุทธปรัชญา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖). หน้า ๑๘๘.

๓. บทความ / เรื่อง / ตอน ในหนังสือรวบรวมบทความ

ชื่อผู้แต่ง ชื่อบทความ ในชื่อวารสาร (บรรณาธิการ) (ฉบับพิมพ์ หน้าปรากฏบทความ) สถานที่พิมพ์ ผู้จัดพิมพ์ และหน้าที่อ้างอิง เช่น

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), “วิธีบูรณาการพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่” ใน สารนิพนธ์พุทธศาสตร์บัณฑิต ประจำปี ๒๕๕๓, บรรณาธิการ โดย พระศรีคัมภีร์ญาณ, รศ.ดร. และคณะ เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการ (กรุงเทพมหานคร: นวสาส์นการพิมพ์, ๒๕๕๓) : ๑-๑๗.

๔. บทความในวารสาร

ชื่อผู้แต่ง ชื่อบทความ ชื่อวารสาร ปีที่ (ลำดับที่) เลขหน้าที่ปรากฏบทความในวารสาร เช่น ประพันธ์ ศุภษร “พระวินัยกับการบรรลุลหฺรรม” ในวารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๓ รังสี สุทนต์ บรรณาธิการ (กรกฎาคม-กันยายน ๒๕๔๙) : ๔๑.

๕. บทความจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ หรือฐานข้อมูล CD-ROM

ชื่อผู้แต่ง / ชื่อเจ้าของ ชื่อบทความ (ซีดี-รอม) ชื่อวารสาร วัน เดือน ปี ที่สืบค้น แหล่งที่สืบค้น เช่น

พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, “พระพุทธศาสนาเพื่อสังคม” ในฐานข้อมูลสื่อ อิเล็กทรอนิกส์ <http://www.mcu.ac.th/> ๓ มกราคม ๒๕๕๔.

สมภาร พรหมทา, “เพื่อความเข้าใจปัญหาเรื่องอัตตา-อนัตตา” ในสำนักพิมพ์วารสารปัญญา ๕ มกราคม ๒๕๕๔ จากกองวิชาการ MCU-5-Jan-2011.

ตัวอย่างการเขียนบรรณานุกรม มีดังนี้

๑. คัมภีร์พระไตรปิฎกและหนังสือทั่วไป

ผู้แต่ง. ชื่อเรื่อง. ครั้งที่พิมพ์. สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์, ปีที่พิมพ์. เช่น

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ. พิมพ์ครั้งที่ ๔๕.

กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิธรรมทานกุศลจิต, ๒๕๕๙.

หนังสือภาษาอังกฤษ / English texts

Phramaha Prayoon Mererk. *Selflessness in Sartes Existentialisms and Early Buddhism*.

Bangkok: Mahachulalongkorn Buddhist University Press, 1988.

๒. วิทยานิพนธ์

ชื่อผู้วิจัย. “วิทยานิพนธ์”. ระดับของวิทยานิพนธ์. ชื่อแผนกวิชาหรือคณะ มหาวิทยาลัย, ปีที่สำเร็จการศึกษา. เช่น

พระศรีวิสุทธิคุณ (มานพ ปิยสีโล). “คัมภีร์สรีวิชัยชาดก : ตรวจชำระและศึกษาวิเคราะห์”, วิทยานิพนธ์พุทธ ศาสตรดุษฎีบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

๗. การส่งต้นฉบับบทความเพื่อตีพิมพ์

๑. ต้นฉบับ จำนวน ๓ ชุด ประกอบด้วย

๑.๑. ต้นฉบับที่ไม่ระบุชื่อผู้แต่ง จำนวน ๒ ชุด

๑.๒. ต้นฉบับที่ระบุชื่อผู้แต่ง จำนวน ๑ ชุด

๒. แผ่น CD บรรจุข้อมูลต้นฉบับ จำนวน ๑ แผ่น (ระบุชื่อบทความและชื่อผู้เขียนกำกับไว้ในแผ่น)

๓. แบบเสนอผลงานเพื่อตีพิมพ์ในวารสารฯ

๓.๑. แบบฟอร์มเสนอผลงานเพื่อตีพิมพ์ในวารสารฯ

๓.๒. แบบฟอร์มสมัครสมาชิกวารสารฯ

๔. รูปถ่าย ๑ นิ้ว จำนวน ๑ รูป (ถ่ายหน้าตรง)

๕. ส่งบทความได้ที่

๕.๑. **ส่งทางจดหมาย:** กองบรรณาธิการวารสาร วารสารวณิฏโณงแหรภพุทธศาสตรปริทรรศน์ บัณทิตศีกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทรมุ่ที่ ๘ ตำบลนอกเมือง อำเภอเมืองสุรินทรมุ่ จังหวัดสุรินทรมุ่ ๓๒๐๐๐โทร.๐๔๔-๑๔๒๐๘๘

ติดต่อประสานงาน พระมหาธรรฐ ฐฐฐเมธ,ดร.

เลขานุการบัณทิตศีกษา-บรรณาธิการบริหาร โทรศัพท์ ๐๙๓-๓๖๗๖๙๖๑

นางสาวจรรรตน์ พิมพประเสริฐ เจ้าหน้าที่บัณทิตศีกษา โทร. ๐๘๗-๖๔๘๗๐๙๘

๕.๒. **ส่งทางจดหมายอิเล็กทรอนิกส์** แนบต้นฉบับ (Fileattachment) ในรูปแบบ MS Word มายัง E-mail : Thanaratbhante@gmail.com, Jirarat_02@hotmail.comผู้เขียนจะต้องส่งแผ่นซีดีบรรจุข้อมูลต้นฉบับ จำนวน ๑ แผ่น มายังกองบรรณาธิการเพื่อนำเข้าสู่กระบวนการตีพิมพ์ต่อไป

๘. ขั้นตอนการนำบทความลงตีพิมพ์

กองบรรณาธิการจะแจ้งให้ผู้เขียนทราบเมื่อได้รับบทความที่ส่งให้แล้ว และจะแจ้งผลการพิจารณาบทความจากผู้ทรงคุณวุฒิแล้ว โดยการพิจารณาบทความเพื่อลงตีพิมพ์ได้จะคำนึงถึงความหลากหลายและความเหมาะสม ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับดุลพินิจของกองบรรณาธิการ อย่างไรก็ตามก็ตีบทความที่แก้ไขต้นฉบับเสร็จเรียบร้อยแล้วก่อนอาจจะได้รับการพิจารณาลงตีพิมพ์ก่อน

๙. สิทธิของบรรณาธิการ

ในกรณีที่กองบรรณาธิการหรือผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งได้รับเชิญให้เป็นผู้ตรวจบทความมีความเห็นว่าควรแก้ไข กองบรรณาธิการจะส่งคืนเพื่อแก้ไข โดยจะยึดถือข้อเสนอแนะของผู้ตรวจเป็นเกณฑ์ และหรือขอสงวนสิทธิ์ที่จะพิจารณาไม่ตีพิมพ์ ในกรณีที่รายงานการวิจัย บทความทางวิชาการหรือบทความวิจัยไม่ตรงกับแนวทางของวารสาร หรือไม่ผ่านการพิจารณาของกองบรรณาธิการหรือผู้เชี่ยวชาญ

บทความที่ได้รับการตอบรับเพื่อตีพิมพ์ในวารสารวณิฏโณงแหรภพุทธศาสตรปริทรรศน์ แล้วจะต้องไม่ปรากฏในสิ่งพิมพ์อื่นใดก่อนที่จะปรากฏในวารสารวณิฏโณงแหรภพุทธศาสตรปริทรรศน์ ทั้งนี้กองบรรณาธิการจะส่งวารสารที่มีบทความของผู้เขียนตีพิมพ์ให้แก่ผู้เขียนจำนวน ๑ ฉบับ

รูปแบบบทความวิจัย

๑.๕ นิ้ว

(ชื่อบทความ)ภาษาไทย ขนาด ๑๘พิมพ์ตัวหนา
(ชื่อบทความ)ภาษาอังกฤษ ขนาด ๑๖ตัวพิมพ์ใหญ่ พิมพ์ตัวหนา

เว้น ๑ บรรทัด

.....(ชื่อผู้เขียน)

.....(สาขาวิชา)

เว้น ๑ บรรทัด

บทคัดย่อ

คำสำคัญ :

เว้น ๒ บรรทัด

Abstract

Keyword :

๑.บทนำ (ทุกหัวข้อให้ขีดซ้าย)

๒.วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๓.วิธีดำเนินการวิจัย

๔.ผลการวิจัย

๕.สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

บรรณานุกรม (เฉพาะที่อ้างในบทความ)

๑.๕ นิ้ว

๑ นิ้ว

รูปแบบบทความวิชาการ

รูปแบบบทความวิจัย	
(ชื่อบทความ)ภาษาไทย ขนาด ๑๘พิมพ์ตัวหนา	
(ชื่อบทความ)ภาษาอังกฤษ ขนาด ๑๖ตัวพิมพ์ใหญ่ พิมพ์ตัวหนา	
เว้น ๑ บรรทัด	
.....	(ชื่อผู้เขียน)
.....	(สาขาวิชา)
เว้น ๑ บรรทัด	
บทคัดย่อ	
.....	
.....	
คำสำคัญ :	
เว้น ๒ บรรทัด	
Abstract	
.....	
.....	
Keyword :	
๑.บทนำ (ทุกหัวข้อให้ขีดซ้าย)	
.....	
.....	
๒. เนื้อหา	
.....	
.....	
๓. สรุป	
.....	
.....	
บรรณานุกรม (เฉพาะที่อ้างในบทความ)	
.....	
.....	
.....	

๑.๕ นิ้ว

๑ นิ้ว

คำสั่ง

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์

ที่ ๔๙ / ๒๕๖๐

เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการบริหารโครงการวารสารวรมัญญองแหวกพุทธศาสตร์ปริทรรศน์
ประจำปีการศึกษา ๒๕๖๐

เพื่อให้การบริหารจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์
เป็นไปด้วยความเรียบร้อย มีประสิทธิภาพและบรรลุวัตถุประสงค์ตามนโยบายของมหาวิทยาลัย

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๓๐ วรรคแรก แห่งพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย จึงแต่งตั้งผู้มีรายชื่อดังต่อไปนี้ เป็นคณะกรรมการจัดทำวารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ ประกอบด้วย :-

๑. พระธรรมโมลี, ดร.	ประธานกรรมการ
๒. พระครูปริยัติวิสุทธิคุณ, ผศ.ดร.	รองประธานกรรมการ
๓. ผศ.ดร.ทวีศักดิ์ ทองทิพย์	กรรมการ
๔. พระมหาวิศิต อีรวีโส, ผศ.ดร.	กรรมการ
๕. พระศรีวิสุทธิคุณ, ผศ.ดร.	กรรมการ
๖. นายพลนภัส แสงสี	กรรมการ
๗. พระมหาสมพาน ชาคโร, ดร.	กรรมการ
๘. พระอธิการเวียง กิตตวณฺโณ, ดร.	กรรมการ
๙. ผศ.ดร.ธนู ศรีทอง	กรรมการ
๑๐. ผศ.กฤษนันท์ แสงมาศ	กรรมการ
๑๑. พระมหาอุททพิชาญ โยธาสโน	กรรมการ
๑๒. ผศ.บรรจง โสดาดี	กรรมการ
๑๓. พระปลัดวัชรระ วชิรญาณ	กรรมการ
๑๔. พระมหาธนรัฐ ฐนฺธเมโธ, ดร.	กรรมการและเลขานุการ
๑๕. นางสาวจิรารัตน์ พิมพ์ประเสริฐ	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๑๖. นายเอกภพ แยมดี	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

ให้คณะกรรมการมีอำนาจหน้าที่จัดทำวารสารวรมัญญองแหวกพุทธศาสตร์ปริทรรศน์ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ ให้ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย

สั่ง ณ วันที่ ๒ เดือน มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๖๐

(พระธรรมโมลี)

รองอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์

คำสั่ง

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์

ที่ ๒๐ / ๒๕๖๐

เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการฝ่ายวิชาการ วารสารวันมกุฏทองแห่งพุทธศาสตร์ปริทรรศน์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประจำปีการศึกษา ๒๕๖๐

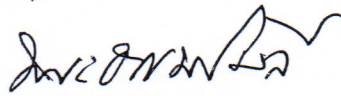
เพื่อให้คณะกรรมการได้รวบรวมข้อมูลและจัดทำหนังสือวารสารวันมกุฏทองแห่งพุทธศาสตร์ปริทรรศน์ เป็นไปด้วยความเรียบร้อย มีประสิทธิภาพและบรรลุวัตถุประสงค์ตามนโยบายของมหาวิทยาลัย

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๓๐ วรรคแรก แห่งพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จึงแต่งตั้งผู้มีรายนามดังต่อไปนี้ เป็นคณะกรรมการฝ่ายวิชาการจัดทำวารสารวันมกุฏทองแห่งพุทธศาสตร์ปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ ประกอบด้วย :-

๑. พระครูปริยัติวิสุทธิคุณ ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาฯ วิทยาเขตสุรินทร์
๒. พระอธิการเวียง กิตติวัฒน์, ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาฯ วิทยาเขตสุรินทร์
๓. พระมหาสมพาน ชาคโร, ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาฯ วิทยาเขตสุรินทร์
๔. ผศ.บรรจง ไสดาดี	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาฯ วิทยาเขตสุรินทร์
๕. ผศ.กฤษณ์นท์ แสงมาศ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาฯ วิทยาเขตสุรินทร์
๖. ผศ.ดร. ทวีศักดิ์ ทองทิพย์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาฯ วิทยาเขตสุรินทร์
๗. ผศ.ดร.ธนู ศรีทอง	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาฯ วิทยาเขตสุรินทร์
๘. พระมหาหมื่นจันทร์ ปุริสุตตโม, ผศ.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (ส่วนกลาง)
๙. พระมหาพรชัย สิริวิโร, ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาฯ (ส่วนกลาง)
๑๐. พระมหาดาวสยาม วชิรปัญโญ, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาฯ วิทยาเขตขอนแก่น
๑๑. พระปลัดสมชาย ปโยโค, ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาฯ (วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี)
๑๒. รศ.สมหมาย ชินนาค	มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
๑๓. ผศ.ดร.ชาญณรงค์ บุญหนุน	มหาวิทยาลัยศิลปากร
๑๔. ผศ.ดร.มนตรี สืบดวง	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
๑๕. ดร.พิสิษฐ์ โคตรสุโพธิ์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
๑๖. ดร.สมหวัง แก้วสุฟอง	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
๑๗. ดร.อำนาจ ยอดทอง	มหาวิทยาลัยมหิดล
๑๘. ผศ.ดร.สุชาติ บุญยชญานนท์	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

ให้คณะกรรมการมีอำนาจหน้าที่รวบรวมข้อมูลและจัดทำหนังสือวารสารวันมกุฏทองแห่งพุทธศาสตร์ปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ ให้ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย

สั่ง ณ วันที่ ๒๗ เดือน สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๖๐

(พระธรรมโมลี, ดร.)

รองอธิการบดี

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์

คำสั่ง

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์

ที่ ๕๑ / ๒๕๖๐

เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำวารสารวรมัญญองแหวก ประจำปีการศึกษา ๒๕๖๐

เพื่อให้การบริหารจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ เป็นไปด้วยความเรียบร้อย มีประสิทธิภาพและบรรลุวัตถุประสงค์ตามนโยบายของมหาวิทยาลัย

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๓๐ วรรคแรก แห่งพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ จึงแต่งตั้งผู้มีรายนามดังต่อไปนี้ เป็นคณะกรรมการจัดทำวารสารวรมัญญองแหวกพุทธศาสตร์ปริทรรศน์ ประกอบด้วย :-

๑. พระครูปริยัติวิสุทธิคุณ, ผศ.ดร.	ประธานกรรมการ
๒. ผศ.ดร. ทวีศักดิ์ ทองทิพย์	รองประธานกรรมการ
๓. พระมหาวิศิต ธีรวิโส, ผศ.ดร.	กรรมการ
๔. พระศรีวิสุทธิคุณ, ผศ.ดร.	กรรมการ
๕. พระมหาสมพาน ชาคโร, ดร.	กรรมการ
๖. พระอธิการเวียง กิตตวณฺโณ, ดร.	กรรมการ
๗. พระปลัดวัชรระ วชิรญาโณ	กรรมการ
๘. พระมหาพุทธพิชาญ โยธาสโน	กรรมการ
๙. พระครูปลัดปัญญาวัฒน์, ดร.	กรรมการ
๑๐. พระครูศรีสุนทรสรกิจ, ผศ.ดร.	กรรมการ
๑๑. ผศ.บรรจง โสดาดี	กรรมการและเลขานุการ
๑๓. พระมหาธนรัฐ ฐฐฐเมโธ, ดร.	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๑๔. นางสาวจิรารัตน์ พิมพ์ประเสริฐ	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๑๕. นายเอกภพ แยกดี	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

ให้คณะกรรมการมีอำนาจหน้าที่จัดทำวารสารวารสารวรมัญญองแหวกพุทธศาสตร์ปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ ให้ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย

สั่ง ณ วันที่ ๒๕ เดือนมิถุนายนพุทธศักราช ๒๕๖๐

(พระธรรมโมลี, ดร.)

รองอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตสุรินทร์

คำสั่ง

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์

ที่ ๕๔ / ๒๕๖๐

เรื่อง แต่งตั้งผู้ทรงคุณวุฒิกลั่นกรองบทความทางวิชาการ(Peer Review)
วารสารวณิฆองแหรงพุทศาสตรปริทรรศน์ ประจำปีการศึกษา ๒๕๖๐

เพื่อให้การกลั่นกรองบทความทางวิชาการ วารสารวณิฆองแหรงพุทศาสตรปริทรรศน์ของ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ เป็นไปด้วยความเรียบร้อย มีประสิทธิภาพ
และบรรลุวัตถุประสงค์ตามนโยบายของมหาวิทยาลัย

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๓๐ วรรคแรก แห่งพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย จึงแต่งตั้งผู้มีรายนามดังต่อไปนี้ เป็นคณะกรรมการกลั่นกรองบทความทางวิชาการ
วารสารวณิฆองแหรงพุทศาสตรปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขต
สุรินทร์ ประกอบด้วย :-

๑. ผู้ทรงคุณวุฒิภายใน

๑. พระมหาธนรัฐ ฐฐฐเมธ, ดร.

๒. ผศ.ดร.ทวิศักดิ์ ทองทิพย์

๒. ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก

๑. ผศ.ดร.สรเชต วรรคามวิชัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

๒. ดร.สุชาติ บุญยชญานนท์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

๓. ผศ.ดร.สุนันท์ เสนารัตน์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

ให้คณะกรรมการมีอำนาจหน้าที่กลั่นกรองบทความทางวิชาการ วารสารวณิฆองแหรงพุท
ศาสตรปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ ให้ดำเนินไปด้วยความ
เรียบร้อย

สั่ง ณ วันที่ ๒ เดือน มิถุนายนพุทธศักราช ๒๕๖๐

(พระธรรมโมลี, ดร.)

รองอธิการบดี

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์

๑.๔ บทวิจารณ์หนังสือ (Book Review) หมายถึง บทความที่วิพากษ์วิจารณ์เนื้อหาสาระคุณค่า และคุณภาพของหนังสือ บทความ หรือผลงานด้านศิลปะ เช่น นิทรรศการ ทัศนศิลป์ และการแสดงละคร หรือดนตรี โดยใช้หลักวิชา และดุลยพินิจอันเหมาะสม

๒. ส่วนประกอบของบทความทางวิชาการทั่วไปและบทความปริทรรศน์

๒.๑ ส่วนนำ กล่าวถึงที่มาของเรื่อง ประเด็นหรือปัญหาที่ต้องการสำรวจหรือประเมินวิเคราะห์ นำเสนอตลอดจนจุดมุ่งหมายของการเสนอบทความ มีความยาวหนึ่งย่อหน้าโดยประมาณ เป็นส่วนที่ผู้เขียนนำเสนอเพื่อปูพื้นฐานผู้อ่านเกี่ยวกับเรื่องที่จะกล่าวถึง และสร้างความสนใจในการศึกษาต่อไป

๒.๒ ส่วนเนื้อหา เป็นส่วนหลักของบทความ เป็นการเสนอรายละเอียดของประเด็นเรื่องต่างๆ ที่อยู่ในขอบข่ายโดยมีการแบ่งหัวข้อตามความเหมาะสม

๒.๓. ส่วนสรุป เป็นส่วนสรุปสาระ เสนอข้อคิดและข้อสังเกต

๓. ส่วนประกอบของบทความวิจัย

๓.๑. ส่วนนำ ประกอบด้วย ความเป็นมาของเรื่องที่จะศึกษาหรือแนวทางในการแสวงหาวัตถุประสงค์ แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ของงานที่เสนอในบทความวิจัยนี้กับความรู้เดิมที่ปรากฏอยู่โดยมีการอ้างถึงงานของบุคคลอื่นที่เคยทำเกี่ยวกับเรื่องนั้นหรือเรียกว่า ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้เพื่อช่วยให้ผู้อ่านเกิดความคิดในเรื่องที่ผู้เขียนจะกล่าวถึงต่อไป

๓.๒. ส่วนเนื้อหา ประกอบด้วย

๑) วิธีการและเครื่องมือที่ใช้ เป็นการกล่าวถึงระเบียบวิธีวิจัย แหล่งข้อมูล เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล รายละเอียดที่ผู้อ่านควรทราบและสามารถนำไปศึกษาในทำนองเดียวกันได้

๒) ผลการวิจัยข้อมูลที่ได้จากการศึกษา มีการจัดหมวดหมู่ จำแนกและวิเคราะห์เพื่อให้สามารถตีความหมายได้ อาจมีการใช้ตาราง แผนภูมิประกอบในการนำเสนอข้อมูล และอธิบายให้กระจ่าง

๓) อภิปรายผล เป็นการแปลหรือตีความข้อมูลที่ได้โดยเริ่มจากการสรุปผลให้เห็นเด่นชัด ต่อมาคือการวิจารณ์ผลการวิจัยที่ได้ พิจารณาข้อดีข้อเสียของวิธีการและเครื่องมือที่ใช้มีการเปรียบเทียบผล

ที่ได้สนับสนุนหรือขัดแย้งกับผลงานของผู้อื่นโดยให้เหตุผล ผลการวิจัยที่ได้ตอบปัญหาอะไรบ้าง มีการสรุปและเสนอแนะความคิดเห็นที่ได้จากผลงานนี้เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาเรื่องอื่นๆ ต่อไป

๓.๓ ส่วนสรุป สรุปเนื้อหาทั้งหมดโดยย่อ โดยการตอบคำถามว่า ทำไม ทำอะไร ทำอย่างไร ได้ผลอะไร ต้องเขียนให้กระชับชัดเจน เข้าใจง่าย

๔. ส่วนประกอบที่สำคัญในการส่งบทความ

๔.๑ ชื่อเรื่องและข้อความเกี่ยวกับผู้เขียน ผู้เขียนร่วม และสถานที่ทำงาน สังกัด (ภาควิชา และมหาวิทยาลัย) เบอร์โทรศัพท์ อีเมล โลกออนไลน์ หรือเฟสบุ๊ค ของผู้เขียนบทความสำหรับติดต่อ

๔.๒ บทคัดย่อหรือสาระสังเขป ที่ย่อเนื้อหาสาระของบทความที่กำลังกล่าวถึงทั้งหมด โดยไม่มีการตีความหรือวิจารณ์เพิ่มเติม

๕. การเตรียมต้นฉบับ

๕.๑ พิมพ์ผลงานทางวิชาการควรจัดพิมพ์ด้วย Microsoft word for Windows หรือ Macintosh บทกระดาษขนาด A4 หน้าเดียว ประมาณ ๒๖ บรรทัด ต่อ ๑ หน้า ใช้อักษร TH SarabunPSK ตัวเลขไทย ขนาดตัวอักษรเท่ากับ ๑๖ และใส่เลขหน้าตั้งแต่ต้นจนจบบทความยกเว้นหน้าแรก จำนวนไม่เกิน ๑๕ หน้า

๕.๒ บทคัดย่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ไม่ควรเกิน ๑ หน้ากระดาษให้จัดพิมพ์เป็น ๑ คอลัมน์ มีความยาวประมาณ ๒๐๐ คำ จะต้องพิมพ์คำศัพท์ในบทคัดย่อภาษาไทย และพิมพ์ Keyword ในบทคัดย่อภาษาอังกฤษของบทความเรื่องนั้นด้วย จำนวนไม่เกิน ๕ คำ

๕.๓ เนื้อหา (ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ) ให้จัดพิมพ์เป็น ๑ คอลัมน์ และจัดพิมพ์เนื้อหาภาษาอังกฤษให้จัดพิมพ์เป็น Single Space

๕.๔ ถ้ามีรูปภาพ / ตารางประกอบ ควรมีภาพที่ชัดเจน ถ้าเป็นรูปถ่ายควรมีภาพถ่ายจริงแนบด้วย

๕.๕ ประวัติผู้แต่ง ให้ระบุชื่อของผู้เขียน หน่วยงานที่สังกัด ตำแหน่งทางวิชาการ (ถ้ามี) วุฒิการศึกษา ตั้งแต่ระดับปริญญาตรีขึ้นไป พร้อมด้วยสาขาที่เชี่ยวชาญ ประสบการณ์ทำงานและผลงานวิชาการ ๑-๓ ปีที่ผ่านมา และ File.jpg รูปถ่ายหน้าตรง ๑ รูป

๕.๖ บรรณานุกรมแยกผลงานภาษาไทยและภาษาอังกฤษ (เรียงตามลำดับตัวอักษร)

๕.๗ ผลงานวิชาการที่ส่งมาต้องไม่เคยได้รับการตีพิมพ์และเผยแพร่ที่ไหนมาก่อน

๕.๘ การส่งต้นฉบับ จะต้องส่งเอกสารบทความจำนวน ๒ ฉบับ และแบบฟอร์มส่งบทความ ๑ ฉบับ พร้อมทั้ง CD บันทึกข้อมูลของเนื้อหาและประวัติผู้แต่ง (เอกสารที่ส่งทั้งหมด) จำนวน ๑ แผ่น โดยบทความจำนวน ๒ ฉบับ ข้างต้นแบ่งให้เป็น

๑) บทความที่มีรายละเอียดของผู้เขียนบทความครบถ้วนตามที่ระบุไว้ในข้อ ๕ จำนวน ๑ ฉบับ

๒) ส่วนบทความอีกฉบับไม่ต้องระบุชื่อผู้เขียนและประวัติผู้เขียนลงในบทความ

๕.๙ บรรณาธิการบริหารนำเสนอบทความที่ส่งมาเสนอต่อกองบรรณาธิการ ผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อประเมินคุณภาพความเหมาะสมของบทความก่อนการตีพิมพ์ ในกรณีที่ผลการประเมินระบุให้ต้องปรับปรุงแก้ไข ผู้เขียนจะต้องดำเนินการแก้ไขให้แล้วเสร็จภายในระยะเวลาที่กำหนด นับจากวันที่ได้รับผลการประเมินบทความ

๕.๑๐ ผู้เขียนที่แก้ไขบทความเรียบร้อยแล้ว กรุณาส่งบทความของท่านไปยังบรรณาธิการบริหารวารสารวณิฆ้องแหกรพุทธศาสตร์ปริทรรศน์บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์จำนวน ๑ ฉบับ พร้อมบันทึกข้อมูลลงแผ่นบันทึกข้อมูลแผ่น CD ก่อนส่งให้กองบรรณาธิการดำเนินการต่อไป

๖. รูปแบบการอ้างอิง

กรณีที่ผู้เขียนต้องการระบุแหล่งที่มาของข้อมูลในเรื่องให้ใช้วิธีการอ้างอิงแบบระบบเชิงอรรถ (Footnote System) โดยระบุ ชื่อผู้แต่ง ชื่อหนังสือ สถานที่พิมพ์ ปีที่พิมพ์ของเอกสารและหน้าที่อ้างอิงไว้ข้างหลังข้อความที่ต้องการอ้างอิง เพื่อบอกแหล่งที่มาของข้อความนั้น โดยใส่ลำดับตัวเลขแบบยกตัวเลขขึ้น และให้มีการอ้างอิงหรือบรรณานุกรมส่วนท้ายเล่ม (Reference Citation) โดยการรวบรวมรายการเอกสารทั้งหมดที่ผู้เขียนได้ใช้อ้างอิงในการเขียนผลงานนั้น ๆ จัดเรียงรายการตามลำดับอักษรชื่อผู้แต่ง ภายใต้หัวข้อบรรณานุกรม สำหรับผลงาน วิชาการภาษาไทย หรือ (Reference) สำหรับผลงานวิชาการภาษาอังกฤษ

ระบบเชิงอรรถ (Footnote System) ตัวอย่างการเขียนเอกสารอ้างอิง มีดังนี้

๑. คัมภีร์พระไตรปิฎกและอรรถกถา

ชื่อคัมภีร์ เล่มที่ / ชื่อ / หน้า เช่น วิ.มหา.(บาลี).๑/๒๓/๓๗. หรือ วิ.มหา.(ไทย) ๑/๒๓/๔๐ หรือ วิ.อ.(ไทย) ๑/๒๐/๓๑. หรือวิสุทธ.(บาลี) ๑/๔/๕.

๒. หนังสือ ตำรา

ชื่อผู้แต่ง ชื่อหนังสือ ตำรา พิมพ์ครั้งที่ สถานที่พิมพ์หรือผู้จัดพิมพ์ ปีที่พิมพ์ และหน้าที่อ้างอิง เช่น

พระศรีคัมภีร์ญาณ, พุทธปรัชญา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).
หน้า ๑๘๘.

๓. บทความ / เรื่อง / ตอน ในหนังสือรวบรวมบทความ

ชื่อผู้แต่ง ชื่อบทความ ในชื่อวารสาร (บรรณาธิการ) (ฉบับพิมพ์ หน้าปรากฏบทความ) สถานที่พิมพ์
ผู้จัดพิมพ์ และหน้าที่อ้างอิง เช่น

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), “วิธีบูรณาการพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่” ใน สาร
นิพนธ์พุทธศาสตร์บัณฑิต ประจำปี ๒๕๕๓, บรรณาธิการ โดย พระศรีคัมภีร์ญาณ, รศ.ดร. และคณะ เอกสาร
ประกอบการสัมมนาวิชาการ (กรุงเทพมหานคร:นวสาส์นการพิมพ์, ๒๕๕๓) : ๑-๑๗.

๔. บทความในวารสาร

ชื่อผู้แต่ง ชื่อบทความ ชื่อวารสาร ปีที่ (ลำดับที่) เลขหน้าที่ปรากฏบทความในวารสาร เช่น
ประพันธ์ ศุภสร “พระวินัยกับการบรรลุลหฺรรม” ในวารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๓
รังสี สุทนต์ บรรณาธิการ (กรกฎาคม-กันยายน ๒๕๕๔) : ๔๑.

๕. บทความจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ หรือฐานข้อมูล CD-ROM

ชื่อผู้แต่ง / ชื่อเจ้าของ ชื่อบทความ (ซีดี-รอม) ชื่อวารสาร วัน เดือน ปี ที่สืบค้น แหล่งที่สืบค้น เช่น
พระมหาสมปурณ์ วุฑฺฒิกโร, “พระพุทธศาสนาเพื่อสังคม” ในฐานข้อมูลสื่อ อิเล็กทรอนิกส์
<http://www.mcu.ac.th/> ๓ มกราคม ๒๕๕๔.

สมภาร พรหมทา, “เพื่อความเข้าใจปัญหาเรื่องอัตตา-อนัตตา” ในสำนักพิมพ์วารสารปัญญา ๕
มกราคม ๒๕๕๔ จากกองวิชาการ MCU-5-Jan-2011.

ตัวอย่างการเขียนบรรณานุกรม มีดังนี้

๑. คัมภีร์พระไตรปิฎกและหนังสือทั่วไป

ผู้แต่ง. ชื่อเรื่อง. ครั้งที่พิมพ์. สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์, ปีที่พิมพ์.เช่น

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.กรุงเทพมหานคร:
โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ. พิมพ์ครั้งที่ ๔๕.

กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิธรรมทานกุศลจิต, ๒๕๕๙.

หนังสือภาษาอังกฤษ / English texts

PhramahaPrayoonMererk. Selflessness in Sartre Existentialisms and Early Buddhism.

Bangkok:Mahachulalongkorn Buddhist University Press, 1988.

๒. วิทยานิพนธ์

ชื่อผู้วิจัย. “วิทยานิพนธ์”. ระดับของวิทยานิพนธ์.ชื่อแผนกวิชาหรือคณะ มหาวิทยาลัย, ปีที่สำเร็จการศึกษา.

เช่น

พระศรีวิสุทธิคุณ (มานพ ปิยสีโล). “คัมภีร์สรีรวิทยาตัก : ตรวจชำระและศึกษาวิเคราะห์”, วิทยานิพนธ์พุทธ

ศาสตรดุษฎีบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

๗. การส่งต้นฉบับบทความเพื่อตีพิมพ์

๑.ต้นฉบับ จำนวน ๓ ชุด ประกอบด้วย

๑.๑. ต้นฉบับที่ไม่ระบุชื่อผู้แต่ง จำนวน ๒ ชุด

๑.๒. ต้นฉบับที่ระบุชื่อผู้แต่ง จำนวน ๑ ชุด

๒. แผ่น CD บรรจุข้อมูลต้นฉบับ จำนวน ๑ แผ่น (ระบุชื่อบทความและชื่อผู้เขียนกำกับไว้ในแผ่น)

๓. แบบเสนอผลงานเพื่อตีพิมพ์ในวารสารฯ

๓.๑. แบบฟอร์มเสนอผลงานเพื่อตีพิมพ์ในวารสารฯ

๓.๒. แบบฟอร์มสมัครสมาชิกวารสารฯ

๔. รูปถ่าย ๑ นิ้ว จำนวน ๑ รูป (ถ่ายหน้าตรง)

๕. ส่งบทความได้ที่

๕.๑. **ส่งทางจดหมาย:** กองบรรณาธิการวารสาร วารสารวันมโหฬารพุทธศาสตร์ปริทรรศน์
บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์หมู่ที่ ๘ ตำบลนอกเมือง อำเภอเมือง
สุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ ๓๒๐๐๐โทร.๐๔๔-๑๔๒๐๘๘

ติดต่อประสานงาน พระมหาธนรัฐ ฐฐเมโธ,ดร.

เลขานุการบัณฑิตศึกษา-บรรณาธิการบริหาร โทรศัพท์ ๐๙๓-๓๖๗๖๙๖๑

นางสาวจิรารัตน์ พิมพ์ประเสริฐ เจ้าหน้าที่บัณฑิตศึกษา โทร. ๐๘๗-๖๔๘๗๐๘๘

๕.๒. **ส่งทางจดหมายอิเล็กทรอนิกส์** แนบต้นฉบับ (Fileattachment) ในรูปแบบ MS Word มายัง
E-mail : Thanaratbhante@gmail.com, Jirarat_02@hotmail.comผู้เขียนจะต้องส่งแผ่นซีดีบรรจุข้อมูล
ต้นฉบับ จำนวน ๑ แผ่น มายังกองบรรณาธิการเพื่อนำเข้าสู่กระบวนการตีพิมพ์ต่อไป

๘. ขั้นตอนการนำบทความลงตีพิมพ์

กองบรรณาธิการจะแจ้งให้ผู้เขียนทราบเมื่อได้รับบทความที่ส่งให้แล้ว และจะแจ้งผลการพิจารณาบทความจากผู้ทรงคุณวุฒิแล้ว โดยการพิจารณาบทความเพื่อลงตีพิมพ์ได้จะคำนึงถึงความหลากหลายและความเหมาะสม ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับดุลพินิจของกองบรรณาธิการ อย่างไรก็ตามก็ตีบทความที่แก้ไขต้นฉบับเสร็จเรียบร้อยแล้วก่อนอาจจะได้รับการพิจารณาลงตีพิมพ์ก่อน

๙. สิทธิของบรรณาธิการ

ในกรณีที่กองบรรณาธิการหรือผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งได้รับเชิญให้เป็นผู้ตรวจบทความมีความเห็นว่าควรแก้ไข กองบรรณาธิการจะส่งคืนเพื่อแก้ไข โดยจะยึดถือข้อเสนอแนะของผู้ตรวจเป็นเกณฑ์ และหรือขอสงวนสิทธิ์ที่จะพิจารณาไม่ตีพิมพ์ ในกรณีที่รายงานการวิจัย บทความทางวิชาการหรือบทความวิจัยไม่ตรงกับแนวทางของวารสาร หรือไม่ผ่านการพิจารณาของกองบรรณาธิการหรือผู้เชี่ยวชาญ

บทความที่ได้รับการตอบรับเพื่อตีพิมพ์ในวารสารร่มฉัตรเกษตรศาสตร์ปริทรรศน์ แล้วจะต้องไม่ปรากฏในสิ่งพิมพ์อื่นใดก่อนที่จะปรากฏในวารสารร่มฉัตรเกษตรศาสตร์ปริทรรศน์ ทั้งนี้กองบรรณาธิการจะส่งวารสารที่มีบทความของผู้เขียนตีพิมพ์ให้แก่ผู้เขียนจำนวน ๑ ฉบับ

รูปแบบบทความวิจัย

๑.๕ นิ้ว

(ชื่อบทความ)ภาษาไทย ขนาด ๑๘พิมพ์ตัวหนา (ชื่อบทความ)ภาษาอังกฤษ ขนาด ๑๖ตัวพิมพ์ใหญ่ พิมพ์ตัวหนา เว้น ๑ บรรทัด (ชื่อผู้เขียน) (สาขาวิชา) เว้น ๑ บรรทัด บทคัดย่อ คำสำคัญ :

๑.๕ นิ้ว

๑ นิ้ว

๑ นิ้ว

รูปแบบบทความวิชาการ

รูปแ ๑ นิ้ว วิทย (ชื่อบทความ)ภาษาไทย และ ๑๘พิมพ์ตัวหนา (ชื่อบทความ)ภาษาอังกฤษ ขนาด ๑๖ตัวพิมพ์ใหญ่ พิมพ์ตัวหนา เว้น ๑ บรรทัด (ชื่อผู้เขียน) (สาขาวิชา) เว้น ๑ บรรทัด บทคัดย่อ คำสำคัญ :
